ΝΔ: 15625
ΚΔΕ: 15494

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Η ΑΠΟΤΡΟΠΗ ΣΤΗ ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΕΠΟΧΗ: ΜΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΠΟΤΡΕΠΤΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ ΤΟΥ 1987 ΚΑΙ 1996

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΑ

ΜΙΧΕΛΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

ΑΘΗΝΑ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 3

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ 9

1.1 Η Κοινωνικη Διασταση της Αποτροπης **20**
1.2 Τρεις Θεωρητικες Προσεγγισεις **22**
1.2.1 Ελαχιστη Αποτροπη 25
1.2.2 Αμοιβαια Εξασφαλισμενη Καταστροφη 27
1.2.3 Ικανοτητα Διεξαγωγης ενος Πυρηνικου Πολεμου (Warfighting) 33
1.3 Η ανάπτυξη της θεωριας σε τρια επιπεδα **50**
1.4 Λογικη και Αποτροπη **55**
1.4.1 Διαδικαστικη Λογικη 56
1.4.2 Οργανικη Λογικη 57
1.4.3 Μορφες Παραλογισμου 73
1.4.4 Αιτιες Παραλογισμου 75
1.5 Αξιοπιστια και Αποτροπη **86**
1.5.1 Θεωρητικες Προσεγγισεις 99
1.5.2 Στρατιωτικη Ικανοτητα και Αξιοπιστια 101
1.5.3 Δεσμευση και Αξιοπιστια 109
1.5.4 Συμφερον και Αξιοπιστια 115

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΗΝΙΚΗ ΣΤΗ ΣΥΜΒΑΤΙΚΗ ΑΠΟΤΡΟΠΗ **128**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Η ΑΠΟΤΡΟΠΗ ΣΤΗ ΠΡΑΞΗ **155**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΔΟΚΙΜΗ ΤΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ ΤΟΥ 1987 ΚΑΙ 1996 ..... **178**

1. Καθορισμος Πρωταγωνιστων, Θεματων, Επιδιωξεων και Ενεργειων **180**
1.1 Πρωταγωνιστες **180**
1.2 Σημεια Τριβης, Απειλητικες Ενεργειες **180**
2 Γνωση του αντιπαλου. Καθορισμος των ιδιαιτερων χαρακτηριστικων της Τουρκιας που διαμορφωνουν το περιγραμμα των ενεργειων της. **190**
2.1 Ασυμμετριες 190
2.1.1. Γεωγραφια 190
2.1.2. Πληθυσμος 191
2.1.3 Οικονομια 198
2.2 Δομη πολιτικου συστηματος **205**
2.2.1 Μειονοτητες 208
2.2.2 Ο Ρολος του Στρατου 230
2.3 Ιδεολογικες, πολιτικες η αλλες επιρροες που επιδρουν στη συμπεριφορα της Τουρκιας. Ισλαμισμος και Κεμαλισμος στο Τουρκικο Πολιτικο Συστημα 239

2.4 Εξωτερικη Πολιτικη 248
2.5 Επιλογες Προκαλουντος 261
3 Ποια ειναι η καταλληλοτερη στρατηγικη για την αντιμετωπιση της Τουρκιας: 266
3.1 Καθησυχασμος 266
3.1.1 Με Προφορικες Διαβεβαιωσεις 268
3.1.2 Συγκρατηση 268
3.1.3. Δημιουργια Καθεστωτος Ασφαλειας 270
3.2 Κατευνασμος 275
3.3 Αποτροπη 290
3.4 Προηγουμενες Προσπαθειες Αποτροπης: Οι κρισεις του 1987 και του 1996 296
3.4. 1 Η Στρατιωτικη Ισορροπια 297
3.4.2 Συμφερον 335
3.4.3. Η Ελληνικη Στρατηγικη Κατα τη Διαρκεια των Κρισεων 343
4. Διαπιστωση του χασματος μεταξυ των απαιτησεων για αποτροπη και των διαθεσιμων επιλογων. Περιγραφη νεων στρατιωτικων ικανοτητων και πολιτικων που κρινονται αναγκαιες. 359
4.1 Ευελικτη Ανταποδοση – Ισοδυναμο Τετελεσμενο 363

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 385

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 392

σοβιετικοί δοκίμασαν μια βόμβα υδρογόνου 60 κιλοτόνων, είκοσι φορές μεγαλύτερη από όλες τις βόμβες που ρίχθηκαν κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Η αυξημένη καταστροφική δυναμική της βόμβας υδρογόνου έκανε πιο δραματικές τις επιπτώσεις ενός πυρηνικού πολέμου. Η πολύ μεγάλη καταστροφική ικανότητα των πυρηνικών επεσήμανε την δυσαναλογία μεταξύ των στρατιωτικών μέσων και των πολιτικών σκοπών που θα επεδίωκε ένα κράτος με την πιθανή χρήση των όπλων αυτών. Η δυσαναλογία μεταξύ μέσων και στόχων δημιούργησε ένα ανυπέρβλητο εμπόδιο στη χρήση της ισχύος αυτής σε όλες τις περιπτώσεις.

Η βόμβα Υδρογόνου είχε τέσσερις σημαντικές πολιτικές επιπτώσεις: πρώτον αναβίωσε την έννοια του περιορισμένου πολέμου. Το πρώτο μισό του εικοστού αιώνα τονίσθηκε από τη μετάβαση από τους περιορισμένους πολέμους του εικοστού αιώνα σε δυο παγκόσμιους πολέμους που κόστισαν τη ζωή σε εκατομμύρια ανθρώπους. Στο δεύτερο ήμισυ του εικοστού αιώνα παρατηρήθηκε μια στροφή στους περιορισμένους πολέμους. Τόσο ο πόλεμος της Κορέας όσο και ο πόλεμος του Βιετνάμ στοίχισαν τη ζωή σε περισσότερους από 55,000 αμερικανούς στρατιώτες ο καθένας. Το ίδιο πολύνεκρη ήταν και η επέμβαση των σοβιετικών στο Αφγανιστάν, όμως και στις δυο περιπτώσεις οι δυο υπερδυνάμεις προτίμησαν την ήττα παρά να προβούν στη χρήση πυρηνικών. Δεύτερον, τα πυρηνικά όπλα έκαναν την αποτροπή (δηλ. την αποθάρρυνση μέσα από τον φόβο) ως την κυριότερη στρατηγική. Η στρατιωτική ισχύς έπρεπε να οργανωθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να προκαλεί φόβο στον αντίπαλό για να αποτρέψει μια πιθανή επιθετική ενέργεια. Κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου οι Η.Π.Α. βασίσθηκαν στην ικανότητά τους να κινητοποιήσουν τις δυνάμεις τους μετά την έναρξη του πολέμου. Η προσέγγιση αυτή ελάχιστη σημασία είχε πλέον τη στιγμή κατά την οποία ένας πυρηνικός πόλεμος θα μπορούσε να διεξαχθεί σ' ένα διάστημα μερικών ωρών. Τρίτον, οι δυο υπερδυνάμεις, παρά τις όποιες ιδεολογικές ή άλλες διαφορές, είχαν ένα κοινό συμφέρον: την αποφυγή ενός πυρηνικού πολέμου. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου Η.Π.Α. και Ε.Σ.Σ.Δ. ενεπλάκησαν σε περιφερειακές συγκρούσεις μέσω των συμμάχων τους και ποτέ δεν ήρθαν σε απ' ευθείας αντιπαράθεση (εξαιρουμένης της κρίσης της Κούβας). Τέταρτον, οι δυο υπερδυνάμεις έμαθαν να επικοινωνούν. Μετά τη κρίση της Κούβας Ουάσινγκτον και Μόσχα εγκατέστησαν την

(M.A.D.). Η αναζήτηση της αλήθειας με όποια επιστημονική έννοια ήταν αδύνατη γιατί δεν υπήρξαν στοιχεία που να πιστοποιούν την ανωτερότητα κάποιας εκ των δυο προσεγγίσεων. Έτσι, οι αντιμαχόμενες υποθέσεις για το καλύτερο τρόπο αποτροπής και για το επίπεδο εξοπλισμού που θεωρούνταν αναγκαίος, επαναλαμβάνονταν χωρίς μεγάλο ρίσκο να αποδειχθούν λανθασμένες. Αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν η ανάπτυξη της θεωρίας χωρίς ιδιαίτερη αναφορά στην εμπειρική έρευνα η οποία βασίσθηκε στη προϋπόθεση ότι τόσο ο αποτρέπων, όσο και ο αποτρεπόμενος θα διακατέχονταν από τους ίδιους κανόνες λογικής συμπεριφοράς. Το ψυχροπολεμικό μοντέλο της αποτροπής βασίσθηκε στην υπόθεση ότι οι ηγεσίες θα συμπεριφερθούν «λογικά» όταν βρεθούν αντιμέτωπες με μεγάλες, σοβαρές και αξιόπιστες απειλές. Η συμπεριφορά τους στην αποτρεπτική πολιτική αναμενόταν να ενταχθεί σε οικεία και προβλεπτά πλαίσια: επειδή οι πυρηνικές απειλές ήταν τόσο καταστροφικές οποιοσδήποτε λογικός ηγέτης θα αποτρέπονταν από σοβαρές προκλήσεις. Η προσδοκία αυτή δεν βασίζονταν στην εξέταση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του αντιπάλου αλλά στην υπόθεση ότι η λογική, όπως αυτή γίνονταν κατανοητή στις Η.Π.Α. και στη δύση γενικότερα, θα υπερίσχυε οποιονδήποτε διαφορετικών πεποιθήσεων ή τρόπων σκέψης που πιθανόν να οδηγούσαν τον αντίπαλο σε διαφορετικές αντιδράσεις.

Η ερώτηση στην οποία επικεντρώνεται η έρευνα αυτή αφορά τον τρόπο με τον οποίο η αποτροπή μπορεί να λειτουργήσει στο νέο διεθνές περιβάλλον ασφαλείας της μεταψυχροπολεμικής εποχής. Η διασπορά όχι μόνο των πυρηνικών όπλων αλλά και των άλλων όπλων μαζικής καταστροφής (βιολογικών-χημικών) δημιουργεί νέες στρατηγικές συνθήκες. Η κατοχή όπλων μαζικής καταστροφής (πυρηνικών ή συμβατικών) από κρατικές ή μη οντότητες οι οποίες δεν συμμερίζονται, αναγκαστικά, τη «λογική» των δυο υπερδυνάμεων του Ψυχρού Πολέμου, εγκυμονεί τον κίνδυνο κλιμάκωσης μιας ενδεχόμενης σύρραξης με ανυπολόγιστες συνέπειες. Σε οποιαδήποτε διαμάχη είναι παρόντα τα όπλα αυτά, η δυναμική της σύγκρουσης αλλάζει. Αδύναμα κράτη με μη συμβατικά όπλα είναι δυνατόν να απειλήσουν ισχυρά κράτη, ενώ ισχυρά κράτη είναι δυνατόν να μην μπορούν να απειλήσουν ή και να αποτρέψουν τους αντιπάλους τους. Το ρίσκο να χρησιμοποιηθούν τα όπλα αυτά αυξάνει την ένταση, είτε πρόκειται για τις Η.Π.Α. και τη Βόρειο Κορέα,

εφαρμογή της ισχύος της κατά τη διάρκεια των μελλοντικών κρίσεων (ευέλικτη ανταπόδοση), και νέων πολιτικών (αποτροπή με ανταμοιβή).

Σε κάθε περίπτωση, ανεξάρτητα από το μέγεθος της απειλής, την ανταπόκρισή της στη λογική του διέπει τις ενέργειες της Άγκυρας, την επάρκεια της στρατιωτικής ισχύος ή το δόγμα, πάντα θα υπάρχει αβεβαιότητα σχετικά με τη συμπεριφορά της Τουρκίας. Ο μόνος τρόπος για τη μείωση της αβεβαιότητας είναι η ταυτόχρονη προετοιμασία τόσο για την αποτροπή, όσο και για τον έλεγχο του μεγέθους των επιπτώσεων από μια ενδεχόμενη αποτυχία της.

Η έρευνα χωρίζεται σε τρία κεφάλαια: στο πρώτο κεφάλαιο αναπτύσσεται η θεωρία της αποτροπής όπως αυτή διαμορφώθηκε κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Εξετάζονται η κοινωνική διάσταση της αποτροπής και οι τρεις θεωρητικές προσεγγίσεις (Ελάχιστη Αποτροπή, Αμοιβαία Εξασφαλισμένη Καταστροφή) που διαμόρφωσαν τη θεωρία. Στη συνέχεια, εξετάζονται τα διαφορετικά επίπεδα στα οποία αναπτύχθηκε η αποτροπή (αποτροπή πυρηνικού πολέμου, αποτροπή συμβατικού πολέμου, αποτροπή κρίσεων) καθώς και η προσέγγιση της θεωρίας αναφορικά με τη λογική και την αξιοπιστία της. Στο δεύτερο κεφάλαιο επισημαίνονται οι διαφορές μεταξύ πυρηνικής και συμβατικής αποτροπής. Στο τρίτο κεφάλαιο αναπτύσσεται ένα πλαίσιο για την εφαρμογή της αποτρεπτικής στρατηγικής το οποίο επικεντρώνεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του αντιπάλου. Στο τέταρτο κεφάλαιο, το πλαίσιο αυτό, εφαρμόζεται στην ανάλυση της Ελληνικής Αποτρεπτικής Στρατηγικής κατά τη διάρκεια των κρίσεων του 1987 και του 1996. Τέλος αναπτύσσονται τα αποτελέσματα της έρευνας αναφορικά τόσο με το προτεινόμενο πλαίσιο, όσο και την ελληνική αποτρεπτική πολιτική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ

Στο κεφάλαιο αυτό θα αναλυθούν οι αρχές και προϋποθέσεις που διαμόρφωσαν τη θεωρία της αποτροπής κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου.

Η αποτροπή είναι μια θεωρία της στρατηγικής που βασίζεται στη σχέση κόστους-αποτελέσματος των ενεργειών των αντιμαχόμενων μερών, υπήρξε δε, η βάση των στρατηγικών δογμάτων των δυτικοευρωπαϊκών κρατών τη περίοδο μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Είναι ο τρόπος που διάλεξαν οι θεωρητικοί της στρατηγικής για να εντάξουν τα πυρηνικά όπλα και τις επιλογές πολιτικής που προσέφεραν, στις αντιλήψεις τους για την διεθνή ασφάλεια. Η κατανόηση της πυρηνικής αποτροπής περιλαμβάνει μια σειρά προϋποθέσεων σχετικά με την διεθνή κατάσταση και την χρησιμότητα των πυρηνικών όπλων στην οργάνωση της διεθνούς ασφάλειας. Οι προϋποθέσεις αυτές αντανακλούν τις αντιλήψεις για τη μορφή του διεθνούς συστήματος και την ανάγκη δημιουργίας μιας νέας τάξης μέσα από την πυρηνική αποτροπή. Τα ερωτήματα στα οποία προσπάθησαν να απαντήσουν οι θεωρητικοί της αποτροπής, επικεντρώνονταν στον τρόπο χρησιμοποίησης των πυρηνικών όπλων με σκοπό, τόσο την αποφυγή ενός πυρηνικού πολέμου, όσο και την εξυπηρέτηση των πολιτικών συμφερόντων των κρατών.

Αρχικά, οι θεωρητικοί της στρατηγικής δεν επικεντρώθηκαν στο ερώτημα αν θα έπρεπε να ενσωματώσουν τα πυρηνικά στο σχεδιασμό της εθνικής ασφάλειας. Η ύπαρξη των πυρηνικών όπλων ήταν ένα γεγονός. Τα ερωτήματα που έθεταν, εστιάζονταν στον τρόπο με τον οποίο θα χρησιμοποιούσαν τα πυρηνικά όπλα για να αποφευχθεί ένας πυρηνικός πόλεμος και συγχρόνως να προωθηθούν τα εθνικά συμφέροντα. Τα ερωτήματα αυτά ήταν πρωτόγνωρα και συναρπαστικά. Για πρώτη φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας ο άνθρωπος δημιούργησε ένα όπλο ικανό να καταστρέψει ολόκληρη της ανθρωπότητα. Η πρόκληση του ελέγχου μιας τόσο μεγάλης ικανότητας και η χρησιμοποίησή της για σκοπούς άλλους, πέρα από

BC ?<CB CEBFE NABFCDJ CD?B =JKC = <ABD> U W_VWl
UW^l`/ W_V„VZ_*d• WY^Zdaj jj WOZ^eVaYZ ddG@ <B D
OJ< =D BCN Q><BCC@ > A DF = KHB GF FBCD@ > A D
EBH @<CBC+*1in^Wb^W¥YB`C_K Q I A I ?F JN
E <BC >N QF BE <BC FLE O @NF L FHBF C
BCDEL C I?D J<B <CD MCB?<BFDDEC J<@CIE BC
@ R C<B?FL=D BFN @ <GHD<BCI BF KFB>EL C IFEKR
G< <S LB <BF¥AB D GDBFL& K < FH <H FBC
PL FEFK NI?@<?C ?F @ > CBBICFDEFB FE?DMCBFH<
<B BC=<IQ K AEDL@ E F<BJBBL<L QG FBB> I @
EFB KFG< BAO <B EDFK B EGND R[BCDD$ $ G< <sLB
BFEFK BEI OJKKBFEF@ BC=ACB C<BCDL C I?EDFB FE?D
E KB?CDKFIKC >B B?B F@@?D> ?@£DCI KHB EJ BC<C
<BCE KB?CD$ $3

<B BC=BC?DEFB FE?DQG B<BCE KCP?CEF@J L <C
D G = D IJEF FJBFD BC E K?BBFI <BFBDCD J[CD
LB?@ A EFKH= KHB EF BFFEF FN?EQBKFD <AM N
< PL FKF=IIJB? LB EFLE <B HG D BAE KFAD E F
<C B IE BCE = B I?K?@ A EFK BEIF?L[BJBC
EFB K < B I BBCCDBEJ BC B > AEFL@ E OKC?@EAFLF
E B @G FFADMB @ BFLE OKC@JA <CEFB FE?QF JBC
< G<CB [HNHF B >I BRI BJBCFEFABFLKJ <BF
I JBFD[BJM<FO JBF N FEA@ <CRDBFJKKFN BLER
E KGDB E NF<C<DIFE BC EFB GF <CEFB FEA? C
EFK B II?A CBJBCFEFANHF BAE KJBCN BC F<HB B >B IGD
NL J =D L@ AMEFED G< BDFLDFKF B G E B NHFN
INCKR E @ BEIF?N J@ <CBABFFLKKFL

EFB FE?B JM<BBCE F<EJ@ DI JBFLD EC J<
BC<L E QFIJ B D KK IB IKGHD< BDFL BAE KFLJBFLD
E KR BBDDD < IGBDFL[A DA A EFK BEIF?L QG B<BC
E KCPBCFEFKG IFLCFEFALQA<B B g

3 + u`_ÑV^| _„VWjb..v YX|WjZ]cX1jXYd)VWb^_ab.3
/ _W„ĉaa`_uh¥VegW`Y,¥W `o^d`Y}cm 1^Wj†_np 1 |}^W~753b 3
4 oVjW`K^-WuV_hgj WW _Y gn^_Y bjX¥V_dVdca`a/mY^_l{l`j`^_vVu
oX•d`YVj79_ha 8

α) Σε μία σχέση δύο εχθρικών κρατών, το ένα κράτος εξετάζει σοβαρά την περίπτωση επίθεσης κατά της επικράτειας του άλλου ή σε κάποια περιοχή που το άλλο κράτος θεωρεί ως σημαντική.

β) Το αμυνόμενο κράτος διαπιστώνει το γεγονός αυτό.

γ) Το αμυνόμενο κράτος απειλεί να ανταποδώσει σε μία προσπάθεια να αποτρέψει την επίθεση.

δ) Το επιτιθέμενο κράτος πρέπει να αποφασίσει να απόσχει από την ενέργεια αυτή, εξαιτίας της απειλής ανταπόδοσης από τον αντίπαλο.[7]

Αυτοί οι τέσσερις παράγοντες καθορίζουν την πολιτική της αποτροπής. Η ύπαρξη και των τεσσάρων είναι καθοριστική. Εάν υπάρξουν μόνο οι τρεις πρώτοι (α,β,γ) η αποτρεπτική στρατηγική είναι ανεπιτυχής. Εάν δεν υπάρξει ο τέταρτος παράγων, η στρατηγική της αποτροπής δεν είναι αποτελεσματική. Η αποτροπή περικλείει κυρίως την έννοια της απειλής παρά της εφαρμογής ορισμένων κυρώσεων. Η αποτροπή από ένα κράτος της επίθεσης εναντίον της επικράτειας του διαφέρει από την αποτροπή μίας επίθεσης εναντίον των συμμάχων του (εκτεταμένη αποτροπή). Η τυπολογία της εκτεταμένης αποτροπής περιλαμβάνει ακόμα την άμεση εκτεταμένη αποτροπή καθώς και την άμεση γενική αποτροπή. Άμεση εκτεταμένη αποτροπή είναι η πολιτική αυτή κατά την οποία:

α) ο επιτιθέμενος σκέφτεται πραγματικά την χρήση της βίας εναντίον του προστατεύοντος κράτους του αμυνόμενου

β) το αμυνόμενο κράτος είναι ενήμερο της απειλής αυτής

γ)το αμυνόμενο κράτος απειλεί με την χρήση βίας κατά του επιτιθέμενου με σκοπό να αποτρέψει τον επιτιθέμενο από την χρήση βίας εναντίον του προστατευόμενου του.[8]

Άμεση γενική αποτροπή είναι η πολιτική αυτή που αναφέρεται στον πολιτικοστρατιωτικό ανταγωνισμό ανάμεσα στον επιτιθέμενο και τον αμυνόμενο κατά τον οποίο υπάρχει η πιθανότητα ένοπλης σύγκρουσης σε ένα τρίτο κράτος, χωρίς όμως να υπάρχει ενεργός δραστηριότητα προς αυτή την κατεύθυνση.

Η στρατηγική της αποτροπής δεν είναι στατική. Ο δυναμισμός της δεν ξεφεύγει από την φιλοσοφία που ανέπτυξε ο Clausewitz όταν έγραφε ότι

[7] ibid p.31
[8] ibid p.33

"κάθε τι στην στρατηγική είναι απλό, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι είναι εύκολο".[9] Ο Clausewitz όρισε τη στρατηγική ως τη «χρήση των εμπλοκών για το σκοπό του πολέμου», τον πόλεμο ως «μια πράξη βίας για να πειθαναγκάσει τον αντίπαλο να κάνει αυτό που θέλουμε». Επεσήμανε ότι ο «πόλεμος δεν είναι μόνο μια πολιτική πράξη αλλά ένα πολιτικό εργαλείο, η συνέχιση της πολιτικής δραστηριότητας με άλλα μέσα». Η βασική θέση του Clausewitz ήταν ότι ο πόλεμος δεν είναι δυνατόν να διαχωριστεί από την πολιτική ζωή. Οι θέσεις του βρίσκουν τη λογική τους απήχηση στη συμβατική σύγκρουση όπου τόσο οι πολιτικοί όσο και οι στρατιωτικοί στόχοι έχουν ακριβή εφαρμογή. Αντίθετα, η πυρηνική αποτροπή βασίζεται στη «λογική» συμπεριφορά του αντιπάλου. Επειδή το αποτέλεσμα ενός πυρηνικού πολέμου είναι αδιανόητο, η προσφυγή σε μια τέτοιας μορφής σύγκρουσης είναι παράλογη. Ένας «απόλυτος» -σύμφωνα με τον Clausewitz- πόλεμος, στον οποίο η δράση και αντίδραση οδηγεί στα άκρα και στη νίκη της μιας πλευράς είναι αδιανόητος στην πυρηνική εποχή. Ο πόλεμος «ως πράξη βίας που έχει ως στόχο να εξαναγκάσει τον αντίπαλο να κάνει αυτό που θέλουμε» μπορεί να σημαίνει ένα μονομερή ή αμοιβαία συμφωνημένο πειθαναγκασμό πρόληψης ενός πυρηνικού πολέμου, γεγονός που δεν είναι αναγκαστικά αντίθετο με τη λογική του Clausewitz. Η προετοιμασία για ένα τέτοιο πόλεμο υποκαθιστά, στη πυρηνική εποχή, τη διεξαγωγή του, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν είναι δυνατόν να συμβεί. Όμως το αποτέλεσμά του θεωρείται τόσο απαράδεκτο, ώστε να ξεπερνά την παραδοσιακή έννοια του πολέμου. Μια πυρηνική αναμέτρηση δεν είναι δυνατόν να εκπληρώσει τους πολιτικούς στόχους του πολέμου αφού όλοι οι εμπλεκόμενοι θα υποστούν τις συνέπειές του.[10]

Ο πόλεμος και ειδικότερα η διεξαγωγή του παραδοσιακά θεωρούταν μια προέκταση της πολιτικής. Όμως με την άφιξη των πυρηνικών η έμφαση μετατοπίσθηκε από τη νίκη στην πρόληψη ενός πυρηνικού πολέμου. Η προετοιμασία για μια πυρηνική σύγκρουση είναι συγχρόνως ο σκοπός και το μέσο της κρατικής πολιτικής και κανένα από τα πυρηνικά κράτη δεν επιθυμεί να προχωρήσει περισσότερο. Με άλλα λόγια στην πυρηνική εποχή ο

[9] Carl Von Clausewitz : "On War" p. 178
[10] Ifestos Panagiotis: Nuclear Strategy and European Scurity Dilemmas. Towards an Autonomous European Defense System?" England, Cower Puplishers, 1988, p.103

+Vb^b^EWj B HBG =JKFEAB L=BFIndVXa |?Bf BF= =F D
BGI = ><B<BFL HIF BFB EF BFFEFA=FE K FDEF A
C< FEF €@DAG DD AF BDCD@ I2EDFK B $?BDC EF ?
BFIN BA@@BGF F FEFACB=FCEDFKG F$LBC EF ? D >DC
F FEFABCF<ECFKG €FL <BBJFL A FRBC
Q FBDB D@ IGNID J FDndVXa |`Ef<C ABF
<IFE BDFIEFKG FAL QFEKAB<F @ $BCEL C I2EF ?JB
BGBFAF [B INJH<IFKFB$? A QAOFIKBFJE <FG
QFEK <BEK?= @ [FLN B RB<C I BCBBFL B EJK=L
B E NF<CHB FN NF GBCCDD< HFBD>EL C IREK> I
I G EK?= J B < <B B >B I<FBHDFL@ G B F IB IGD
G <?DJ < B>L GE <BDFJ FEKC@L< ABFF BAE KAFD
<@G<C EBH[? B K FEFB?ON I?BFI<B BC=I? KJO
E E <@ BL B IJGB GB BFN NF GBCCDDH<CDDEL C I?D
GB C<CDDEFP?BFLndVXa |=jfG = ?=F IF EFQ < <B I
E K F J B <B GB FEKNID J BDFL B EJKNFL(Q A B
A E @ D ADN EF A ==LC@BAG DE F < G FD
EL C IBD K FDN @ IK I>@ AA >DI E A
E F < GFFDB EBR<EFDL@ G @ A B F IB IGEDEKGFF
<C B I=DBFndVXa |Njf > < DB [HEFK B II?BDFKG @L
EJP LQA<B5B
@G<BFDLndVXI |`jAf ?< BD = K A JKL<G<DBC
M?BCB<CB G<CDB [HEFKG FL ? C<DBCEL C I?EF ?
EF A >D FNC=?<FL E IA NL<L E J< BJ F KLB?D
<BC AB E ? B B <L E J< BBJFL< EF<E < B IGD
@G< BDF F > G BD BC<L FK E?F<G==B<FC<L== QG
E JN = QF IJ BC G F BCDAIC(DC FEFA<BFG =FBFL
ndVXI |`jf QG B<BCB IB II? <BC<B BC= IE?>DEFKKFA
@ > FH 2BC@G<C= E @ =IJ<FBLF BAE KFLEFIHP
<BC@GKC<C@ E GE G FL >D<B FBF QFEK <BFL
E P BFLLBGLDEJ=F B<BCO < I?BFL@G<CB BF B I A B=CD
EFK B II?@DF ABM <FBF<IFE BFLEFKG F<LFI BF G= @BFCDD

[5] - ajˆbaV_Vu`^þ`aYbj 87

απαιτούμενης προσπάθειας. Αυτή η βασική θέση δεν θα πρέπει ποτέ να αντιστραφεί γιατί στη περίπτωση αυτή ο πόλεμος αυτονομείται και η πολιτική διαδικασία υποτάσσεται σ' αυτόν, γεγονός εξαιρετικά επικίνδυνο στη πυρηνική εποχή. Δεύτερον, δεν θα πρέπει να εξισώνεται ο πυρηνικός πόλεμος με την έννοια του πολέμου όπως αυτή γίνονταν κατανοητή την εποχή του Claudewitz. Η μικρότερη πολεμική αντιπαράθεση με χρήση πυρηνικών δεν έχει καμία σχέση με τον πόλεμο όπως αυτός γίνονταν κατανοητός την εποχή του Claudewitz.[18] Θα συμφωνούσε κανείς με τον Brodie και τον Howard οι οποίοι υποστήριζαν ένας πυρηνικός πόλεμος θα ήταν μια παράλογη καταστροφή η οποία δεν έχει καμία σχέση με τον πόλεμο του Claudewitz. Η βασική διαφορά μεταξύ του πολέμου στη πυρηνική και στη προ-πυρηνική εποχή έγκειται στο κόστος ενός ολοκληρωτικού πυρηνικού πολέμου. Με την ανακάλυψη των πυρηνικών όπλων ένα κράτος μπορεί να καταστραφεί χωρίς να αφοπλισθεί.[19]

Τα προβλήματα που παρουσιάζει η επιτυχής εφαρμογή της θα μπορούσαν να καταταχθούν στο ευρύτερο κοινωνικό ψυχολογικό και τεχνολογικό πεδίο. Πρόκειται για μία πολυσύνθετη στρατηγική. Η φύση αυτής της πολυπλοκότητας εκφράζεται από τους διαφορετικούς τρόπους προσδιορισμού, άλλα και τις στρατηγικές που την καθορίζουν. Ο Thomas Schelling υπογράμμισε αυτή την δυσκολία όταν έγραφε: " δεν έχουμε μία ακριβή ορολογία, ευκαιριακοί όροι όπως "ενεργός" (αποτροπή) δεν καλύπτουν την ανάγκη που υπάρχει".[20] Η δυσκολία της μεταφοράς του συγκεκριμένου νοήματος με τις ανάλογες λέξεις (πρόβλημα υπαρκτό και σε άλλες επιστήμες) έχει ξεπεραστεί με την υιοθέτηση ορισμένων διεθνώς αποδεκτών όρων λέξεων και εκφράσεων η μεταφορά των οποίων στην Ελληνική γλώσσα θέτει αρκετά προβλήματα νοηματικής ευκρίνειας.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να γίνει μια διάκριση μεταξύ του γενικότερου πλαισίου της αποτροπής και μιας συγκεκριμένης αποτρεπτικής πράξης. Το μεν πρώτο, αφορά το γενικότερο πλαίσιο των σχέσεων δυο ή περισσοτέρων κρατών, η δε δεύτερη, είναι το αποτέλεσμα μιας διαδικασίας λήψης απόφασης η οποία εξειδικεύει το πρώτο. Οι σχέσεις των Η.Π.Α. και της Ε.Σ.Σ.Δ. μετά τον

[18] ibid p.113
[19] Aron Raymond: "paix et la Guerre", p.431 στο Ifestos Panagiotis op.cit, p.113
[20] Thomas Schelling : "The Strategy of Conflict", p.78

επιβάλλουν κόστος σε οποιαδήποτε επιθετική του ενέργεια, αλλά και του αμφισβητούν την επιτυχία της προσπάθειάς του.[28]

Μπορεί η ανάπτυξη του θεωρητικού υπόβαθρου της αποτροπής να τοποθετείται χρονικά στο τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, η πρακτική της όμως είναι τόσο παλιά, όσο και ο πόλεμος. Ο Θουκυδίδης στον Πελοποννησιακό Πόλεμο, αναφέρεται στις κινήσεις της μιας ή της άλλης πλευράς για την αναζήτηση συμμάχων ή την απόκτηση τέτοιων πλεονεκτημάτων που θα δημιουργούσαν στον αντίπαλο την εντύπωση, ότι η έναρξη ή η εξάπλωση του πολέμου, δεν θα άξιζε το ρίσκο και το κόστος που θα περιείχε.[29] Η ανακάλυψη του αεροπλάνου έθεσε τις βάσεις για τη νέα μορφή του πολέμου στον εικοστό αιώνα και την ανάπτυξη της θεωρίας της αποτροπής. Μια μικρή κούρσα κατασκευής αεροσκαφών είχε αρχίσει λίγο πριν τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Το 1915 αρκετοί στρατιωτικοί αλλά και απλοί πολίτες στις τεχνολογικά προηγμένες χώρες, θεωρούσαν ότι οι πόλεις τους ήταν ευάλωτες σε εναέριες επιθέσεις, ακόμα κι αν οι χερσαίες, θαλάσσιες και εναέριες δυνάμεις τους παρέμειναν άθικτες.[30] Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος τελείωσε πριν προλάβουν οι αντιμαχόμενοι να αναπτύξουν την ικανότητα επιβολής εκτεταμένου κόστους στις πόλεις ή στο πληθυσμό του αντιπάλου. Ήταν όμως εμφανές ότι ο περιορισμός αυτός δεν θα ίσχυε στον επόμενο μεγάλο πόλεμο. Στη βάση των τεχνολογικών εξελίξεων και των δυνατοτήτων που αυτές προσέφεραν εμφανίσθηκε η έννοια της αμοιβαίας αποτρεπτικής ισορροπίας. Ο Jonathan Griffin έγραφε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1930 ότι: «θα είναι μια ισορροπία τρόμου, γιατί έτσι θα αποκαλείται μια ισορροπία ισχύος γεμάτη από βόμβες. Στο τέλος κάποιος θα πρέπει να κτυπήσει». [31] Η απαισιοδοξία της τελευταίας πρότασης αντανακλά την αδυναμία των θεωρητικών της εποχής να διατυπώσουν την έννοια της σταθερής αποτροπής. Οι βάσεις όμως για την σύγχρονή θεωρία της αποτροπής ετέθησαν από την ανακάλυψη των πυρηνικών. Τα πυρηνικά προσέφεραν, τόσο την ελπίδα για παγκόσμια ειρήνη, όσο και τη βεβαιότητα της ολοκληρωτικής καταστροφής. Η στρατηγική κοινότητα τα θεώρησε ως τη

[28] Thomas Schelling : "The Strategy of Conflict ", p.180
[29] Βλέπε σχετικά Αθανάσιος Πλατιάς: «Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη», Εστία, Αθήνα, 1999
[30] Βλ.σχετικά Quester: «Deterrence Before Hiroshima» κεφ. 3 και 4
[31] στο Alexander L. George, Richard Smoke: «Deterrence in American Foreign Policy», pp. 20-21

KH<CBF I F IE OKCB> E K O ><L=I FH< > E FOKC BEF?L EBH @CQF FH<BC G B [CB> EL C IR EK> <BF<B BC=< I NA <BJ> EL C IR BR BF E C< I BFLD IB? I BC<L OFHB?FL<DBC <QJK B <FB> EL C IR I BR <FI LB?BD> <L J >BFLD

1.1 Η Κοινωνική Διάσταση της Αποτροπής€

EL C I?B BC=EIG? E BCEFK BII?<B B >BBIC?D <C <A EGIBCI< IF > IN? J<B <CC[GB <BCCDEFAND E IG B >B<F N QG BF> KLBR KJ <EECF<F N @C<BC <L OFKB?CDEL C I?<DB BC= I?BDCN Q><BCCD<H= F CD EFK BII?EDFK B <BFL?KDBFH <DB B >B IBD=> <I DBJBC N J I BFLL FHFKG FEL K OJN I BA.EDF@ BEIRK IR < A> JEBL[CEDK IR<L<BC JB><B BC=EIRLO <AMF B <BC BAN B<CL B EJKBLFEFA<B L<BF EC <B <BCD <>B I?B<FI BCDN @ FIHFD?D R CD F O BGBBL EL C IFNH K =FFLN <BJ<BFDL B [HB> NLF< C B < R F KFDEFLN N JB<BFF > I B < C B B> I BR KR B> NLF<L <E < RG N><BC B EFK <IB? BC=GI? IB? N QF B E LB EFL A C<L O B <?B B >B<B? BC= I? EL C I<?B BC=NI??B FG G FBCD@ I?<DB BC==I?D BC<QJK EFL@ > FHB<C EA@ B<FCL B EJK>FDLE I A •CB G FD D [K << NDN I <AN D Q><GBD NHF BAE K> <L IR< C B < IR BFLEFK B IFFH > IFIH N FKF= IFH < C B < BF>H I BR KR BFLDEFB KFHG< E B <L<B B IJ <BF A D L HB G<DB BC= I?BQJK <CQD RIF > I?D E =>=?EDFL E BFH B BCN <QJKB<FCLNLB IBH EFL M>?D NLB I<?L AO <A<@CBCEL C I?B BC==I? N BLER< IF ?EFK BII?EFK B <BMG BB<C B EFK I? EF ?C N H@EIBCEFK B I??<CB> EL C IREK> >D G FD

\KGE< B I>^• Wjj WŠ`haQjZ k V_`_0 1XYd ¥WŠ^dXj`^_jZnVYn^W_ dd x_`Š WcaWjcaa97YZV4b

μιας ευρύτερης στρατηγικής που περιελάμβανε την πρόσβαση σε απομακρυσμένες βάσεις, τον προσεταιρισμό στη δυτική σφαίρα επιρροής των νέων κρατών και τη διαμόρφωση των κυριότερων αξιών των δυτικών κοινωνιών.[33]

Η διάσταση αυτή είναι ιδιαίτερα εμφανής σ' ένα από τα πιο σημαντικά κείμενα της πυρηνικής στρατηγικής: την NSC-68 (14-04-1950). Όλο το κείμενο είναι δομημένο επάνω στη διαφορά μεταξύ Η.Π.Α. και Ε.Σ.Σ.Δ.[34] Η διαφορά αυτή δεν αναπτύσσεται με βάση τους διαφορετικούς στρατηγικούς στόχους, αλλά με βάση τις θεμελιώδεις πολιτικοκοινωνικές διαφορές μεταξύ των δυο κρατών. Το ένα κράτος χαρακτηρίζεται από την «υπέροχη διαφορετικότητα και τη βαθιά ανοχή», ενώ το άλλο από την «αναζήτηση της παγκόσμιας κυριαρχίας κάτω από το κράτος δυνάστη».[35] Αφού γίνει η διαφοροποίηση μεταξύ ελεύθερων και σκλάβων, αναπτύσσεται το επιχείρημα ότι η Ε.Σ.Σ.Δ. είναι η πηγή εκπόρευσης όλων των κακών που κατατρέχουν το κόσμο. Το πρόβλημα της αναρχίας του διεθνούς επικεντρώνεται στη συμπεριφορά ενός κράτους. Με ένα τέτοιο ερμηνευτικό σχήμα κατασκευάζεται η έννοια της απειλής, διαμορφώνονται έννοιες όπως χάσμα πυραύλων (missile gap), παράθυρο τρωτότητας κ.λ.π., για να καταλήξει στη διαπίστωση ότι: «η ελεύθερη κοινωνία περιορίζεται στα μέσα που μπορεί να χρησιμοποιήσει για την επίτευξη των επιδιώξεων της, ενώ το Κρεμλίνο μπορεί να χρησιμοποιήσει οποιοδήποτε μέσο επιθυμεί».[36] Έτσι οδηγείται στο συμπέρασμα ότι: «μια δημοκρατία, για να αντεπεξέλθει τις φυσικές της αδυναμίες θα πρέπει να διαθέτει μια ανώτερη ισχύ».[37] Η NSC-68 δίδει έμφαση στις πολιτικές προθέσεις, ενώ οι επιχειρησιακές ικανότητες θεωρούνται ως μέσο για την εκπλήρωση των προθέσεων αυτών. Οποιεσδήποτε αναφορές γίνονται στα υπάρχοντα ή μελλοντικά οπλικά συστήματα εντάσσονται στη φύση του σοβιετικού απολυταρχικού καθεστώτος και στις επιδιώξεις του στη διεθνή σκηνή, ενώ καμία αναφορά δεν γίνεται στις διαφορετικές αμυντικές ανάγκες που μπορεί να είχαν οι Η.Π.Α. και η Ε.Σ.Σ.Δ.. Υποστηρίζοντας ότι η Ε.Σ.Σ.Δ.

33 Bradley S.Klein: «Strategie Studies and World Order. The Global Politics of Deterrence», Cambridge Studies in International Relations, London 1994, pp114-115
34 Η διαφορά των δυο υπερδυνάμεων υπογραμμίζεται στο δεύτερο και τρίτο κεφάλαιο.
35 Thomas H. Etzold, John Lewis Gaddis (eds): «Containment: Documents on American Policy and Strategy 1945-1950», New York, Columbia University Press 1978, p.387
36 ibid p.391
37 ibid p.404

Με το τέλος του Δεύτερου Παγκόσμιου Πόλεμου, τα πυρηνικά όπλα καθώς και ο στρατηγικός βομβαρδισμός είχαν πιστωθεί μ' ένα αποτρεπτικό ρόλο. Η αποτροπή εθεωρείτο μια από τις λειτουργίες της πυρηνικής βόμβας και της αεροπορίας και όχι του συνόλου των ενόπλων δυνάμεων.[40] Τα γεγονότα του τέλους της δεκαετίας του 40 (κρίση Βερολίνου 1948-9, πρώτη πυρηνική δοκιμή της Ε.Σ.Σ.Δ. 1949 κ.λ.π.) οδήγησαν στην αναθεώρηση των αντιλήψεων σχετικά με τον τρόπο αξιοποίησης της ισχύος των πυρηνικών όπλων. Η αλλαγή αυτή εκφράσθηκε από την οδηγία NSC-68 η οποία εκδόθηκε το 1950 από τον υπουργό εξωτερικών των Η.Π.Α. Dean Acheson. Η NSC-68 καλούσε για πιο δυναμικά βήματα με σκοπό την μείωση της ισχύος και της επιρροής του Κρεμλίνου. Επίσης, συνιστούσε την ανάπτυξη ενός συστήματος αμύνης από αέρος για την προστασία των Η.Π.Α., καθώς και την ανάπτυξη συστημάτων για την προστασία από χερσαίες και εναέριες επιθέσεις εναντίον της Δυτικής Ευρώπης. Η απόφαση για την ανάληψη της αμυντικής προστασίας της Ευρώπης έθετε νέους προβληματισμούς στην αμερικανική στρατηγική σκέψη. Μέχρι τότε εθεωρείτο ότι ο Κόκκινος Στρατός αποτρέπονταν από το να βαδίσει εναντίον της Δυτικής Ευρώπης. Τώρα μια επέμβαση των Σοβιετικών στην Ευρώπη θα σήμαινε ολοκληρωτικό πόλεμο. Η NSC-68 υπαινίσσονταν την λογική της αποτροπής σε πολλαπλά επίπεδα.[41] Ήταν ένα από τα πρώτα κείμενα που έθεταν ξεκάθαρα τις αρχές της κυριαρχίας της κλιμάκωσης (escalation dominance) χρησιμοποιώντας την δυναμική του πυρηνικού πολέμου με τον ίδιο τρόπο όπως του συμβατικού, επιδιώκοντας την επίτευξη πολιτικών κερδών από την πυρηνική ανωτερότητα.[42] Αποτέλεσμα της αντίληψης αυτής ήταν η υιοθέτηση από τις Η.Π.Α. και αργότερα από το ΝΑΤΟ, του δόγματος της Μαζικών Αντιποίνων Massive Retaliation (Οκτώβριος 1953). Σύμφωνα με τη στρατηγική αυτή, κάθε επιθετική ενέργεια της Ε.Σ.Σ.Δ. θα αντιμετωπίζονταν με προσφυγή σε πυρηνικό πόλεμο.

Η κρίση της Κορέας οδήγησε στην επανεξέταση του δόγματος αυτού και στην αύξηση των συμβατικών ενόπλων δυνάμεων, όχι για την προσαρμογή τους στις επιταγές κάποιου νέου δόγματος, αλλά για την

[40] S. Huntington : "The Common Defence", p.45
[41] Richard Smoke : "National Security and The Nuclear Dilemma", p. 62
[42] Michio Kaku, Daniel Axelrod : "To Win a Nuclear War. The Pentagon's Secret War Plans", p. 63

B B R E B < C D A < G < D B C < A B J B C N J I B C N D I B A B F D L
7 4 8 C K F = I B ? C D L G K I B C B D E N F < (C D q ` • d a b ^ _ a l 2 B >
E F K K E K R E K F = R E I G B > B C E F < ? B > K L B R <
N Q F B B F H E D F L N D [= > = E ? D @ R E F K G > B C J E B L B C F L
< Q K F I N D H B E K ? = B F C D E @ B C B D [Q I F E H L C I F H
E F K G K @ L > ? @ E F K H I ? € D B G B F F K D I K C > B E I K D F @
? B B F E F B G K < B C D K J I > < C D D L E F N G < B I @ B C D
[I F H ≈ D < L O B I @ D E I B A F < B E L C I ? < C B I B I R
E K > I @ B B G E F < B < B B C = E L C E K F
F O < I B F I B C < B B I C D E F B F E ? D B J B C N J I B F L
r L F H F K G F (N I B B J B F 7 5 2 ? B C [< Q K < G C
> B B C B (* a a X W ^ X d _ W V • ` d ` j d 2 B < D F K G < D I G P E D F L
E B H @ C I B J B C N J I B C D E N F L L B ? D ? B g E R B F C
K J < B C E F B F E ? (k ` _ ` e X e i j W W _ Y N 2 H B F C F O A
[< Q K < G B C < B F Q (k ? X j X * V a d a X W i a j W X Y j l ` ^ B 2 A B C F < F K ?
E F L Q G F B < B C I B C B [= > = ? D D L C I F H F K G F ( ) V W
, ` u Z j ` _ u J 2 @ E B E F < = = A < L B D E B J < B F R B C h E < F
A I B t m Q F I J B C E L C I ? E K ? E F L @ ? B I ?
[< Q K A B < C < B @ B < C B B C E F B F E ? E I B R F N B < B G < <
< C B I J K K C K F < B M @ G B
‘ F < B B > B I E F K B I K F B > E L C I N R L J >
‘ E K F I B ? I B F I B ? B B C D F O A [D < Q K < G C D
E F B F E ? D
‘ F @ G B C D B B G E C D B F E ? D
‘ F M ? B C B F ≤ F O B E I E H C I N H = B 3 F D
< L M ? B € < B C C E F B F E ? B C E F B K < B I B B C C D Q F J L A > D
B D N Q F G B [H B > B R L B R N Q F B B R H E > E F B E B I ? D
E F K B 3 8 ? D J B D E F N Q F G F D L B B G < D F K G < D G P C D
G F L F < G I F J < C A g
R B F I F B D D < A M F < B B C L E @ < C B F B A E K E F D A
E F Q J < E F D L O < A M F < B B C F = I ? B A C I < € B F L D ; E F B K G < B F D

3 - a j ^ a V _ V u ` ^ j ` X a Y d V j W V j V c l { X W ^ b V Y X W i ` j d e e V a 0 ^ | V W l V a _
* X j ^ _ ^ e ^ { X X a W ^ b i V _ _ a v c a j e y ‰ u d V n l ^ | W o X b d ` a Z 7 V 9 a b 3 8
3 3 \ K G E < B l n J ^ d ` v _ . W V d g 1 X Y d V j W V j V u c l v j W V j o d W _ _ ` _ o u Z m d V l d b Z ` V
, ^ W ` o u ^ d ` Y c a V W - Y Z a j ` j X 7 9 3

HB F F BAE KIFDB F ABFLKJ <BBFF= I IB? BCD EFB FE?D

ABFF <B BC=NILGDD IDCELC I?E KB?> A B <F [E <BI D I GDR<B EC J<FLEFQ < <BBFJLEFKF= < I <BFLD;FQBGFKLFBLDEJKFL

GB BFF BAE KIFDB F ABFLKJ <BBF= IG=D GDBC <L E QFEJFLE GE EFQH= C IB KG<IFL BC E KB?FLD

G EBFF BAE KKFDB=B B>BB B >BBFGNDL J IDGB<EF A E FKJCFEF N?EEFBFIKCB<L?E QF E>DBFMCB ABB B D

€IBF F BAE KGFDBCNL B BCBB KF=R?>DB EFQH=BC E KFH <LCE QFBJ 3

" (" B51067;97</;4

IL B NC QF JB [HLBRB> < FKR<IGPCGD=I B<BF G= @FBDCDELC I?DE K?DEFL @ > FH B =I A = EFB K < BEIF?B FE? KJ <BECFB FE(?`_`eXiej WW _?Y ,`_`jij WW _Y 2QG B<BC KJ <BNCL BE?L C I?E K? <B B >B<I?HEDFL@ > ABE ABCIBC =I A A LB?EFL N <Q KA&M B E NF<CGFEFA@ E GE <BF H<G I @ E K >34 N IB B?C@ R C<BCDD FK?DB?DA CJEFPC BFLkY . ^WuUX_lcg < G F KLBGDDF A @ > FH>D EFN IBMPC JBC ERK N IJN> I BF L AM>R EF A LEF@GBBBLC ERK EFKKR =JK>E K > A K <B I? E KF=?KF= IFH@ REFL+DEF FBFE <B HFLLB O A<IF 4S G C K <BII< F$BCE = B I BCB E Q <C @GA<B> I LN F=F FO <O E KC@ @ > C@DA EFKH+FO ? ERK NGIO O 4D NGIE K @ A E >BFQ I?B <B FQ?

3 ~ `jZ oVc_ gi j WW _Y0Z v Y^_l1XYd *uWm0Z x_`Š WaWca^a „_jXY~c_jXY~Z74
34/^dd`_a /o^U| Wa z V_lv^ee Wk gh0Zn^_'X a^j)VW*gdj W_Wjj`WVj u` a ^Wd^•VdYXW`jcamjŠ` pW ala^XdlnWd^797bb 3;

I I B O O D I B E K DA EKJG N CB<F J F5n F
O < I B F F GIBC BC NGBCDKJ <BCEDB FEC3DI B<BF
= =F DB Q A B F FEF FAF FN?EFEBAE NEFL C I?D
I BCB@D> FHB I JBC =I A=F BC <QJK BJFL3D KJ <BC
EFB FE@?E GE N > <BEABC EFB FE?FLF UVWUWXdV_
IBC AM=D G= <BECFB FE? B K LB IA@F AM>BDghF
EL C INGID J EDFLA I GDN [J=FLI BJIJEF BF EF
I?<FLELC IFEHFDKG F3L7DmBA@ =B BC KJ <BECFB FE?
A I Bh I BCNN LBGEFKL?= BFDNL J D FEF CB IFH
=G@FKB3B I @ <BF[H E <BBCC E K?BCD[<Q K < G CD
I B <B FQ?,DXmKF@ > FHBC KJ <BECFB FEN? A <H O BC
BCE KF=B?FLE F < GEFFLKG FE O < I B E A CBCD
JEFPCDLB?DA B J C EFB FE?EFBH B I JBCE GE
N @GBFEL F < G EDKF=GD KG=[FBLC N N I <BACD
IK JI><CB3B E F <@<AH=I FL<C EAE NIFBRB BF>
EKC= JB>BJB>E K > iVŠ`lz |`al zV|W _kVWj@_> FH
B C KJ <BECFB FE@?E GE E K OJI BCE OK PC
E F < GE>L C IRE KF=R<L E K O F G BCDD?<CD
EL C IR EK> = BC EFB FE? D<L O B I?EDA@ <BC>D
<FO B K<FBC L REC vd^Y^e• < L AM BB EL C I?
<F FE<A CKJEAE NA NL B FNC=?< E FKCEB IJ
IBLE? B BJBCN J I DI A<C3D E F <B> <B B >B IR
E KF=RFL< <B<BJC<B L<ICBJB> E K >BFL B EJKFL2
<BC EFNL J ><BCCDEL C I?DEFB FE?GD B D<L O B I?D
EA@ <CD KJ <BECFB FEN? L F@ B?@BCBGE B DNLF
LE NL J I D@RDE FNFBDCB FKF=IA CD E @L BA> NLF

35kY. ^WuUX_ldhgFnVhjZ ^dYV_^mW `d_V`3W9â^` pYj^• W47b 8
39k`Y^d)VZa d Wkgk`_`eXiej WW _VY_l1XYd*V•Wd`j`^_m• u`_W^| _„VWb
(l2gv YXW~jjZ^X1jXYd)VWb^_ai‰ Wo_jWab Yj^Š1a_;1XYdv YWW`jcm
j
7UXfVU_ gnvjWVjvujXY` akgd`jY0WYcZ_^dV•ub-_j W_Vj+^dVjj^_kaVmYe`ddV_
z^_l^_795b 3
8U_XfV(_^j 2b 7
1`YZ^dZa d Wkg`_`eXiej WW _VY_l1XYd*V•Wd`j`^b_m
z |`aigh,`_`jn^X_j W ^W/YvmX(l2g1XYdivjWWW _VY_lk^WV•dajWV`_m
nVe•W`lxu_`Š WoaWjcamaVe•W`lu797bb ;
vd^Y^e} U gnvjWVjvujVY•`d`jYc+ ajWXYj)X•WWdlmXWŠ~ŠVd _^3]Xdc
*XuXa7178b 8

υπερδυνάμεων να αναπτύξουν την ικανότητά τους να διεξάγουν ένα πυρηνικό πόλεμο, σε περίπτωση που η αποτροπή κατέρρεε, τις οδήγησε στην υιοθέτηση πολιτικών μέγιστης αποτροπής.

1.2.2 Αμοιβαία Εξασφαλισμένη Καταστροφή

Η διαμάχη μεταξύ των υποστηρικτών της Αμοιβαίας Εξασφαλισμένης Καταστροφής και της στρατηγικής της Ικανότητας Διεξαγωγής Πυρηνικού Πολέμου κυριάρχησε καθ' όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Αποδείχθηκε ατελέσφορη, αλλά ήταν σημαντική από πολλές πλευρές καθώς σχετιζόταν με την εκτεταμένη αποτροπή στην Ευρώπη και τη δομή του πυρηνικού οπλοστασίου των δυο υπερδυνάμεων συμβάλλοντας στην αναζήτηση νέων επιλογών κυρίως στο τομέα των αντιβαλλιστικών αμυντικών συστημάτων.[54]

Οι θέσεις της σχολής της Αμοιβαίας Εξασφαλισμένης Καταστροφής ήταν διαφορετικές από τις αντίστοιχες της Ελάχιστης Αποτροπής. Οι υποστηρικτές της προσέγγισης αυτής θεωρούσαν, ότι ο καλύτερος τρόπος για να αποφευχθεί ένας πυρηνικός πόλεμος, θα ήταν να πεισθούν οι Σοβιετικοί να απόσχουν από τη χρήση των πυρηνικών τους όπλων. Για να γίνει αυτό θα έπρεπε να μεταδώσουν στους Σοβιετικούς ένα πειστικό μήνυμα, η κατασκευή του οποίου θα έπρεπε να ξεκινά με την αποτύπωση της ακριβούς εικόνας του «ακροατηρίου». Πίστευαν, ότι οι Σοβιετικοί ηγέτες δεν ήσαν επιθετικοί και ότι δεν υποκινούνταν από ιδεολογικά κίνητρα. Οι απόψεις αυτές τους οδηγούσαν στο συμπέρασμα ότι οι ενέργειες των Σοβιετικών ήταν πράξεις αντίδρασης στις ενέργειες των Αμερικανών. Η υπόθεση, ότι οι ηγέτες των Σοβιετικών δρούσαν αμυντικά βασιζόταν στην ερμηνεία της ιστορίας. Η Ρωσία είχε υποστεί επανειλημμένες εισβολές στο παρελθόν. Παρά το γεγονός ότι εισβολείς και κατακτητές είχαν εκδιωχθεί, το κόστος για τη Ρωσία υπήρξε πολύ μεγάλο. Το αίσθημα της τρωτότητας των Μπολσεβίκων προερχόταν από τη ρωσική εμπειρία του παρελθόντος.[55] Στην πραγματικότητα, ο

[54]Ifestos Panagiotis: Nuclear Strategy and European Scurity Dilemmas. Towards an Autonomous European Defense System?" England, Cower Puplishers, 1988, p.140
[55]Jonathon Steele: «Soviet Power: The Kremlin's Foreign Policy-Brezhnev to Chernenko», Simon and Schuster, 1983, p.15

Brezhnev και ο Andropov μεγάλωσαν σ' ένα κλίμα που θεωρούσε τον κόσμο πέρα από τα σύνορα της Ε.Σ.Σ.Δ. ως απειλή.[56] Οι Σοβιετικοί θεωρούσαν ότι καπιταλιστές θα εισέβαλαν ξανά, αν μπορούσαν, για να καταστρέψουν ένα πολιτικό σύστημα που τους απειλούσε.[57] Μόνο η στρατιωτική ισχύς που θα ήλεγχε η κυβέρνηση της Σοβιετικής Ένωσης θα απέτρεπε τη Δύση από την ανάληψη τέτοιων ενεργειών. Για τους σοβιετικούς δεν υπήρχε διαφορά ανάμεσα στη πρόληψη και στην προετοιμασία για πόλεμο. Ο πόλεμος θα μπορούσε να αποφευχθεί μόνο αν η Ε.Σ.Σ.Δ. ήταν προετοιμασμένη να τον διεξάγει.[58]

Με αυτό το πλαίσιο αναφοράς, ενέργειες που φαίνονται επιθετικές ερμηνεύονται ως αμυντικές. Για παράδειγμα, η επιβολή κομμουνιστικών καθεστώτων στην Ανατολική Ευρώπη και στα Βαλτικά κράτη, δεν θεωρείτο ως απόδειξη του επεκτατισμού της Ε.Σ.Σ.Δ., αλλά ως μια προσπάθεια εγκαθίδρυσης μιας ουδέτερης ζώνης κρατών για την προστασία των συνόρων της.[59] Για να υποστηρίξουν την ερμηνεία τους για τα κίνητρα της Ε.Σ.Σ.Δ., οι υποστηρικτές της Αμοιβαίας Καταστροφής έδωσαν μεγάλη βαρύτητα στο γεγονός ότι η Ε.Σ.Σ.Δ. είχε 20,000,000 νεκρούς και πολλά χωριά υπό γερμανική κατοχή κατά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Η αποφυγή επανάληψης τέτοιων γεγονότων εξηγούσε τον αμυντικό χαρακτήρα των ενεργειών της. Εξηγούσε όμως και τον μη ιδεολογικό χαρακτήρα των ενεργειών της καθώς η ασφάλεια των πολιτών της Ε.Σ.Σ.Δ. παρέμενε το υπέρτατο καθήκον της Σοβιετικής ηγεσίας.

Οι υποστηρικτές της προσέγγισης αυτής θεωρούν ότι οι ιδεολογικές διαφορές κατέχουν δεσπόζουσα θέση στην αντίληψη των σοβιετικών για την επιθετικότητα της Δύσης. Πίστευαν, ότι η Ε.Σ.Σ.Δ. θεωρούσε τις ενέργειες της Δύσης επιθετικές λόγω των ιδεολογικών διαφορών. Οι αποφάσεις τους όμως δεν λαμβάνονταν με ιδεολογικά κριτήρια.[60] Με την πάροδο του χρόνου η Ε.Σ.Σ.Δ. είχε γίνει μια status quo χώρα. Δεν απέρριπτε την ιδέα μιας

---

[56] ibid, p.15
[57] David Holloway: «The Soviet Union and The Arms Race», New Haven, Yale University Press, p.16
[58] ibid p.33
[59] William Manthorpe Jr: «A Background for Understanding the Soviet Military Doctrine» in Philip Gillette, William Frank, Jr (eds): «The Sources of Soviet Naval Conduct», Lexington, Mass, Lexington Books, 1990, p.5
[60] Holloway, p.98

παγκόσμιας επανάστασης, αλλά για το μεγαλύτερο διάστημα παρέμεινε περιορισμένη στη διαφύλαξη αυτού που είχε, εκμεταλλευόμενη τις ευκαιρίες που της παρουσιάζονταν να επεκτείνει την ισχύ και την επιρροή της. Δεν είχαν υψηλή στρατηγική για τον σκοπό αυτό.[61] Οι Σοβιετικοί θεωρούνταν λογικοί και οι δράσεις τους υπαγορεύονταν από τον ανταγωνισμό των μεγάλων δυνάμεων. Καταλάβαιναν τη σύγχρονη στρατιωτική πραγματικότητα στην οποία αποτυπώνονταν οι αλλαγές στη φύση του πολέμου λόγω της ύπαρξης των πυρηνικών όπλων. Επειδή η αμοιβαία τρωτότητα δεν ήταν δυνατόν να αλλάξει, όλες οι κλασσικές θεωρίες του πολέμου ήταν πλέον ξεπερασμένες. Οι Σοβιετικοί μπορεί να μην προτιμούσαν την αμοιβαία τρωτότητα, αυτό όμως δεν έχει καμία σημασία. Αυτό που θεωρούσαν ως σημαντικό ήταν, ότι η Ε.Σ.Σ.Δ. αναγνώριζε ότι η κατάσταση αυτή δεν ήταν δυνατόν να αλλάξει και ότι δεν υπήρχε αξιόπιστη εναλλακτική λύση.[62] Με αυτό το δεδομένο η Σοβιετική σκέψη διαιρούνταν σε δυο κατηγορίες: τη στρατιωτική-τεχνική και τη πολιτική. Η πολιτική τόνιζε τη πιθανότητα και τη σημασία της πρόληψης ενός παγκόσμιου πόλεμου μεταξύ καπιταλισμού και σοσιαλισμού. Η στρατιωτική-τεχνική έδινε έμφαση στη διεξαγωγή ενός τέτοιου πόλεμου «αν οι καπιταλιστές τον ξεκινήσουν». Για τους Σοβιετικούς η αποτροπή ήταν μια πολιτική παρά στρατιωτική έννοια και γι αυτό τα σοβιετικά στρατιωτικά κείμενα αναφέρονταν πολύ λίγο σ' αυτήν και περισσότερο στην προετοιμασία και στη διεξαγωγή του πολέμου. Δεν υπάρχει στη σοβιετική στρατηγική σκέψη θεωρία ισοδύναμη με αυτήν της αποτροπής.[63]

Η κατανόηση των επιπτώσεων ενός πυρηνικού πολέμου κατέχει δεσπόζουσα θέση στις θέσεις των θεωρητικών της Αμοιβαίας Καταστροφής. Η κατανόηση αυτή οδηγεί στην προτεραιότητα στόχων. Η πρόληψη ενός πυρηνικού πολέμου προηγείται οποιουδήποτε άλλου σκοπού. Εκτιμήσεις και αναλύσεις για τις πιθανές καταστροφές μετά από χρήση μέρους του πυρηνικού οπλοστασίου δεν έχουν καθόλου σημασία. Το μέγεθος της καταστροφής από τη χρήση έστω λίγων πυρηνικών όπλων θα ήταν τόσο σημαντικό, ώστε τα σενάρια και τα σχέδια που αναπτύχθηκαν από λογικούς ανθρώπους θα ήταν δύσκολο να τηρηθούν κατά τη διάρκεια του πυρηνικού

[61] Βλέπε για παράδειγμα Edward Luttwak: «The Grand Strategy of the Soviet Union», New York, St Martin's Press,1983
[62] Holloway, p.179
[63] Holloway pp.52-53

EFKG 4F L EA <CEFL@ NG F BF BG F B<BDCK?PCB>
EFQJ< x@ A B <F =JKCR<BI AN @ EF A LEFKF=A<
B D B N J<BFDLD EFBGK < FNC=C@<FH FKFIKC >B I
EL C IE K F EA<CDN JI <BC> <B > < <B B >B I?FHD
EFK B IN HDA I A <C <A" BFLDEF<BC BBCGDDF O A D
B <B FQC?ND JI <BC> <B > A <C <A F= BFL<D N <BGD
BCIDFK B IL?BD?D EA@ <C<B B >B IIFHDF<B FL@D A
>D EFBGK <BF@J BFB; 88 888 888 RE> F 8 888 888
K = B >E B F <B F?B <B IUG B4 BJ E EA@ C<C
$ $ @ A EFKNH<IFKFN I ABF ANFBDCDEA@ <CD
E B?< JKF 4 4L5B @ <L O A = I G JKKKF =FE BC
I B <B FQB?CDI BCB=DG=IL E F NFEFA C<ICBA C<BCCD
MC JEDFL@ G E FIKC@EA BFE RBFE @ BIH
LEF<BC BBCGDDF<G== <LCBDD@ > FH<B C H <CB E>
E BL FHLDB I?@D> JI <ICBDJB>EL C IREK>?B NH B9C
I B <B FQBF?LD BCBBF CKI <BFED =>=?DCB HBCB
B> G<> B QF JEDFLD @ <BFHB<C [H <C D [E <BFL
L B IF<HL<B? BNDI B€ BGBF<HF<BC@ GE E ?B
88" E OA <=BFB<A BA@EBCAEB>€CHE [?BFL@ B A M
B B<L GE DD<H=I FL<CKDKJN @ B D[JK Q N NF GBC
I B <B FQ I? BCBB> EL C IREK> C MC EFL@ A
E FIKC@EA B EL C IJEFL@ I BJQ N E J<FL
FEF FN?EFLBB I<H<BC@ ?B =JKCE N? EFB K < B I?
J L J B <B EL C I?B GQ IBCC<B BC=<?QJK @D
GE E O <AM <BBC EFB FE?? <C <AB> EL C IREK>
O <AM EBJ > E K <B E @ BCJBLD D BAFBFLE

43„ _ U^^jZhg1XYdiVjWWW _VY_l)^Wd)lVW--/g^| /`aj^WdlJXlu ‰m_+^eV_
„^d~^|`(Yf2g0Zz^u`^Y1XYd0VWW*WdmV_lx_|`_U^aj^795b
4 UWXYdVhWgjWVjm^eVeV_lV_ln^_jW4dg _`_jZ 1XYd0VZWW VDmZ
UW^^~`-_uaj`jXj)V^aZ`_uj^79 b 5
44 i ae^_TUVdhdgVWu j^_WXYdiVjWWW _Y`lmd òVb W_a 9 --vvz^_l^_
79 b 3
45UWXUYdVbW44
49\KGE< B l+J^• WYjWŠ`haOgZddd^-ue`Yu a *e W`Y1VXYd WjWVj u-qjZnVYV
1} n^W_xdJdŠ WcaWjcaa 3 0^e. WŠVa0gZkcjZ^ v^Š`kj`d`jWWbc W`^W`jcm
/VWbVW l+^| 1 | }^W~793b iVŠ`l^dd^|VhcOgZv^Š`xj_`^V_ljZ *Wea
+VY m | /VŠ _}Vdx_`Š WcaWjcaa793b 8kY. ^WuUX_lchgOZx_`ebW aa`Š
+ Y^WYl*j^e`Y`bd^eVYcmjc_ oW`(al2g0Z 1XYd nVWW`a+aVl Wm`_jVu
U^^~a1 | }^W+v bj e• W793bb35;37

<B BC=EA?@ ‡KBC BF AMIBLF E <B BBIFLD IB? I B
I B <B FQBIFJLDEFB KG< <IBBCN @E?FK BII?<BG<B BC=I?
EKJLEF@GBFBLCE = ><€ J L N A I K?ħ7 LE [A
J L D J B <B EL C IJEK E F<NA<NBC EA@ G<C<L B EB I
EK F GIBLC EFB GPFL EA@ <ECBC $ $ @
GE E I B <B?<IBLC I KFL@EC K?[E <BhCJ [EFKH< B
EL C I?EA@ @CI B <B QJ AC R < DmJ F C=GBBCDD
$ $ EA<B IBC E K?LB?>DKF= IEFFAL?B @ EFB GEF B
E EA@ I<BCJB> LB EFL@ EGB IBFLSDFO B IFHD
E G E RBIEK?= ?B C I BCIN LBG EFKL?= BIFDG FLD
B> E KE? RBFELK?= BNFDN EFB EBBIFJ BA@ BF
J F BAE KNFDE <BRB< EAI B< E RBIEK?= @E GE AB
EF FQ?<BFE RBIEK?= AB E B @LAA IDE RBF=D
E FKJOBC E @ B I?G = BFL B EJKFL E KGED RBFL
EK?= BNFDN <Q KABMCFLEFB FE=? BAAF A E FI KG<BIE
BAE KF E B @E ARBFD <B @ ?EFB FEE? F•EF@GBBC
I BCIN HB IEK?= BF'D A C E KIN HB IEK?= BFD
[E <B@CE GE LEJ Q< D CB FKF=II? BCIBFL@
N <Q KAB<C E OA>B<€ EK> I A >EFL@ B EFNR<IBIE
EK?=<BF BAE KF Q< BG FCLEFK BOIF?HKC=<C B E NF<C
‡<F QF J<BC@GKC<LCB?@ GE E @ > AB8DN NF GNC B
I AIN @ GE E Q OJKB F @ B EGN N<G
N IE RBIEK?= E N? >D<B FBDFLE RBFELK?= BFD
IB DB> <B IRI O F C IRG B >@ ?< I B < KB>
EL C IREL HK>F FEF IGODJ< DF H<B @ IF B
F > G LEFO H F @GE E EBH[FBLCI BJKKCKC
LEFNFE?FL@N <QJKBCMI BCIN HB IEK?= BFD
EL C IJEK E BFLND N <Q KABMCFLEFB FE?J
F BAE KFEBH[FG =JKF @ EL C IREK> > AD
LEJ [<Q K< GI CBCIN HB IEK?= BIFDB B=A <B @ ?
EFB FEN?C FL = A<BJ@ A EK L IN EFB GIBCJKKC
RF BAE KEFFDL@ E FO<ABFE RBIEK?= EFIBCG =JKF

47U W_VUWW^Ihvgj`WVj`ujZ k`aa`*du moW`_Y jo^W`_Yxj^_`Š WcaWjcaa7 7
b 5

Τόσο η σχολή της Ελάχιστης Αποτροπής, όσο και αυτής της Αμοιβαίας Εξασφαλισμένης Καταστροφής έχουν το ίδιο φιλοσοφικό υπόβαθρο, ενώ διαφέρουν μόνο στο ποσοτικό προσδιορισμό της ικανότητας αποτροπής. Παρά τη διαφορά αυτή οι δυο θεωρητικές προσεγγίσεις συμφωνούν, ότι από τη στιγμή που το κριτήριο, που η κάθε μια έχει προσδιορίσει, επιτευχθεί, τότε η ικανότητα αποτροπής είναι εξασφαλισμένη.

1.2.3 Ικανότητα Διεξαγωγής ενός Πυρηνικού Πολέμου *(Warfighting)*

Η προσέγγιση της τρίτης σχολής σκέψης (Warfighting) στο ερώτημα «πόσο είναι αρκετό;» είναι διαφορετική από τις άλλες δυο. Οι υποστηρικτές της προσέγγισης αυτής θεωρούσαν ότι η επεκτατική φύση των σοβιετικών ήταν αυταπόδεικτη αν και ορισμένοι αναγνώριζαν ότι η επιθετικότητα αυτή ήταν προϊόν της ανάγκης για ασφάλεια.[72] Το γεγονός ότι η επιθετικότητα αυτή μπορεί να είχε αμυντικά κίνητρα, δεν θα έπρεπε να απασχολεί ιδιαίτερα τη Δύση γιατί, ανεξάρτητα από τα αίτια που την προκαλούσαν, η επιθετικότητα δεν έπαυε να είναι επιθετικότητα.[73] Άλλοι πάλι πίστευαν ότι η επεκτατική πολιτική των σοβιετικών ήταν αναγκαία και ιστορικά συνεπής με την αυξανόμενη αστάθεια της αυτοκρατορίας. Έτσι ο Colin Gray ισχυρίζεται ότι: «η επιθυμία των σοβιετικών για ηγεμονία δεν θα εξαφανισθεί ούτε το 2000 γιατί είναι έμφυτη στο χαρακτήρα της ανασφαλούς αυτοκρατορίας της Μόσχας. Για τους σοβιετικούς ηγεμονία σημαίνει ασφάλεια.[74] Αυτή η μορφή επεκτατισμού μπορεί να είναι αμυντική. Κάθε περιοχή που κατακτάται χρησιμεύει ως ουδέτερη ζώνη (buffer zone) για να προστατέψει παλαιότερες κατακτήσεις.[75] Το γεγονός αυτό θα έπρεπε να ανησυχήσει ιδιαίτερα τις Η.Π.Α. γιατί η παρουσία τους είναι αυτή που προκαλεί την αμυντική αυτή θέση της Ε.Σ.Σ.Δ.. Στη πραγματικότητα, δεν υπάρχει αμυντική περίμετρος πίσω από

---

[72] Edward Luttwak: «On the Meaning of Victory», Simon and Schuster, New York, 1986, p.173
[73] Marl Miller: «Soviet Strategic Thought: The End of an Era?», International Security Review 5, no 4, Winter 1980, p.488
[74] Colin Gray: «Planning for US Interests», Proceedings, US Naval Institute, 110, no 12, December 1984, p.39
[75] Edward Luttwak: « On the Meaning of Victory», p.86

BCFEFAF $FO BCDEFGAB@D <@JF BE = BIJ<QK5AD
n^d`_WVQ A BE E < G HBDghK =>BFL<>B IFEHFK BIFH
<L<B? BBFCDD<BF I?HD AIDBCDFLKBFHCD$ $ @ > A
B D >DG F @ $BBB B><FO B DRHE [CD>D
R D I ?D F = R< EFB K < B IBBA<B <<CB D
LBFI BF BICGQD KFNF[A DBFNAIC JDm5 RFLEF<BC IBGD
BCDF O A [D<Q K < GI CBD<B FQ@?D> FH<BB IA CBBCD
$ $ A L B IJE N RIF B DLNGBMRC CE F<B <A>DAD
N FKF=IAJCB F LEF<BC IBBCGDBB BC= B?CDDI BCB D
[=>=?D D L C IFHFKG FGLOKGE N FKF=EJIB B I?
R M?BCC<C F AINCK> B EFKKFBHDEFLGD DE5
LBFH?DD CLEF<B?B>CE <B B IRC JB<BF ABF< F
LEF<B? [LCB?N <L <BFH<F N FKF=LE?F G><BCCD
$ $ E IB ABF<H<BCBJCDKKJ C< FEF IAB>D G<F;
IK N<ABF=R J B <BFNLB I E B K <$BCE = B I BCCB
<B B >B?IB? C C LEF<B? E[FCL EF FH<F <FO B IFA
NR<F5L9 F = =F D2B BFLCDFC@FH<NC FL =?<F<BJ@<
E F GED B DEFACNH<C[B B= BCE F ?@E RB>LKR
B DEFACD $ $ N JM B N <BC BCLBBGBDL <BFH<
F Q?F IF F IEHFKG 5F7L E @ BQ?H<CB> <FO B IR
<C BFNFBFIH BE BCN A B<C< G< >BCD B I JBCBCD
H<CD @ <FA [SF < FH@ F(A <FN FKF=<FI K =>BCD
E K 2EDFL<L <BF=HBCC= F A> $FO B BRN2L B IJJBC@
GE E CBBC@FEHB?C?BB@ E B E BC I BJKK LB<CCD
NL ABD> L >E fIR BR BCGKK FECF Q < <B I BCBBCD
LEFI FH EC BFLDSFO B IF<HBDJ@ FKA=FLDB EFL
E NA>F <FO B?BFA I?<FL >E AKD F8
E F<G==L<BC?EG EBBC@G<BC E KP B <B FQB?>D
E K >I BCDDF > A=D I B EF A EFB KGB<COJ<C D

54n^d`_WVvhgkVW`jvjeWVj uccWm^Y l`_ua_^ , •WXVW9c4b 4
55`•`b 4
59{|VWzXjj|Vh+g_jZ k V_`_^u^``Yj^Wbcm
57+`YZV,Walj Wvg_oW^d^_1uXIYd)WWm_j W_Vjv^YXdW+`jŠ` ¼_^3)`_j W
79 ; 79b 8
98+`YZV,Walj WvgW^eaaXWv lajWXYj^^aaXWvXWŠ`ŠnV•elnVWVvjvŠVj uc
_^ 798b 4

>DE FL<AEMFOK? B FE <BKA D>BCDGO CBD E NF<CD
BCD $ $ F N = BCD F O A D <Q K < G CBD <B FQ?D
@ > ABF E <B>F BC B BRE <CD<L O B I?EDA@ <ICD
G FLBDCD $ $ N HB CQF FH<BF N FEA@ <BC>D
<FO B IR BABB> < KB> EL C IRFEL HK> F< J FLB
EBH @CEI BF%EFL = L DB>]Ve avYZd a`_<uBW
G< BCDN I BABBFL58 K =>BFLI<L= F < B>H EL C IR
NL J >BCD$ $ $H Q> BCJEFPBFL]Ve avYZd a`_u W
BGBFEA@ @CFNC=FH<E JKL<BFG <IGKBDCBB BC= I?D
B JNBD> R< N CB E NF<CJ B < <FO B IGD
E K D @?B IB @ G NDHB IFB AEK?= I G FLD
BCD $ $ €B< F @ FNC=FH B I BJ<B <C
LBF EFB FKE?=D D [E <BNL= BF6D GE EKF E
EBL @FBH IB IEL C IJEK EFL@ GN BCNL B BCB
E F < G > EL CE KRF=IR LGK IBE> B?< >
LEF<BC BBCGBD F<G== <LCBD?N QF FEF FHEBB D
E P B> NLFJKK>E F< ==A< ><BFANBD EL C IREK>
EFL@ > FH B>D =I A E BFH BEK EFL E I BF
C< FEF C<@GFHE F < GE K F<BFFEFA@F E I BFHC<
EK L JI A CEFL@ EF FH< KG=[BC IK JI><CF EKGF
<H C@<DGNIFBJBCN J I BFLrL FH FKG FL Q B < =
B E NF<CBJB> $FO B ERL C IRNL J >I I BJB>
E K > $B F?B B G< BCDEA@ <CDC N B? CB>€ G<>
EFB FE?D N CK JI><B> $FO B IR EFQL=?@R>
@L JB> B [HB> I BFAI>B> E K > I C EFQL=E? IKC<CD
E @G< > BAB> I IRE K >9

BGBF<B BC=?B? N AB KIL<B I?BCE F•E @ <B
F @ GK = BCN N I <IK JI><CRD<BC $ $ C
EF A B B>EA€ LGK IBEC E NF<C F EF FH<
EBH[FL < J N J <>E B?< ><B FDEFAC D$ $ N
@ EF FH< E B?<CB K LB@A EFB E BE BC EKFI<?

9 \KGE < B IJU W _VUWW^l`hg XYd)VWb^_avgjWVj UWWVVYj`YV,d%Wm`u_
* V`WVa_XVW7c3V_l/ WeV„VZ_bgp_0Z We^_XYWdVWmWW`_Y jo^W`_Y j^_
x_`Š WcaWjcaa 4V_lhp_{aYVdVj`1^_|m}^W÷oWV u7W V_l/ _W„c`aa`_u Wg
h1XYd)VWb^_a_l,^W `o^d`Y tm| }^W≠VWb W5

χαμηλότερα επίπεδα βίας, από την προοπτική της στρατιωτικής κατωτερότητας στα ανώτερα επίπεδα. Οι Σοβιετικοί θα διαπίστωναν ότι, εάν προσπαθούσαν να επικρατήσουν σ' ένα παιγνίδι κλιμάκωσης, θα έχαναν λόγω της στρατιωτικής ανωτερότητας των Η.Π.Α.

Ο Colin Gray υποστήριξε ότι εάν μια εκ των δυο υπερδυνάμεων ήταν ικανή να καταφέρει ένα αφοπλιστικό πυρηνικό πλήγμα έναντι της άλλης (μολονότι πίστευε ότι καμία εκ των δυο δεν είχε την ικανότητα αυτή) οι αντιλήψεις περί ασυμμετρίας στη στρατηγική ικανότητα θα επηρέαζαν αρνητικά τόσο την προπολεμική όσο και την ενδοπολεμική αποτροπή.[86] Για να ελέγξουν την κλιμάκωση οι Η.Π.Α. θα πρέπει να έχουν «στρατηγική ανωτερότητα», δηλαδή, την ικανότητα να ελέγξουν τη διαδικασία της εσκεμμένης κλιμάκωσης για τον τερματισμό της σύγκρουσης με αποδεκτούς γι' αυτές όρους.[87] Η ικανότητα αυτή προϋποθέτει μια δομή των πυρηνικών δυνάμεων που παρέχει τη δυνατότητα αξιόπιστου και περιορισμένου πρώτου πλήγματος.[88] Αμφισβήτησε τις θέσεις της Αμοιβαίας Καταστροφής τόσο στο επίπεδο της ηθικής όσο και σ' αυτό της στρατιωτικής χρησιμότητας και υποστήριξε την πολιτικά κατευθυνόμενη εφαρμογή της στρατιωτικής ισχύος σ' ένα θερμοπυρηνικό πόλεμο μέσα από την ανάπτυξη αξιόπιστης ικανότητας που θα στοχεύει στις στρατιωτικές δυνάμεις της Ε.Σ.Σ.Δ. με ένα δόγμα ευέλικτων επιλογών. [89] «Μια τέλεια αποτρεπτική στρατηγική για τις Η.Π.Α. είναι αυτή που αρνείται στην Ε.Σ.Σ.Δ. κάθε αληθοφανή ελπίδα επιτυχίας στο επίπεδο της στρατηγικής σύγκρουσης, προσφέρει την πιθανότητα ήττας της, και τη λογική πιθανότητα περιορισμού της καταστροφής των Η.Π.Α.»[90] Η πυρηνική αποτροπή βασίζεται στην απειλή χρήσης της πυρηνικής ισχύος και ο επιχειρησιακός σχεδιασμός για να είναι αξιόπιστος πρέπει να περικλείει τη χρήση της. Συμπερασματικά, εάν η αποτροπή παραμείνει στο επίκεντρο της

[86] Gray Colin S.: "The future of Land Based Missile Forces in Bertram…
[87] Gray Colin S.: "The Strategic Forces Triad", p.774 in Ifestos Panagiotis: Nuclear Strategy and European Scurity Dilemmas. Towards an Autonomous European Defense System?", p.141
[88] ibid, p.142
[89] Gray Colin S.:"Nuclear Strategy: The Case for a Theory of Victory», International Security, No 4, 1979, pp.65
[90] Gray Colin S. και Payne K.B: "Victory is Possible", Foreign Policy, no 39, Summer 1980, pp26-27

παραδοσιακών δογμάτων, δηλαδή ο σκοπός τους δεν ήταν μόνο η αποτροπή μιας επίθεσης, αλλά εάν αυτή συμβεί, η νίκη στον πόλεμο που θα ακολουθούσε με την καταστροφή των μέσων της επίθεσης του εχθρού. Παρόλα αυτά ο ίδιος ο συγγραφέας υποστήριζε ότι ο πρωταρχικός στόχος των Σοβιετικών ήταν η αποφυγή ενός τέτοιου πολέμου και ότι σύμφωνα με το σοβιετικό δόγμα η μαζική ανταπόδοση δεν είναι δυνατόν να αποφευχθεί στο σύγχρονο πόλεμο αναγνωρίζοντας συγχρόνως τις καταστροφικές συνέπειες που θα είχε για την Σοβιετική Ένωση.[105]

Η κριτική προσέγγιση των Αμερικανών αναλυτών βασιζόταν στη πεποίθηση ότι τόσο η διακηρυκτική πολιτική των Σοβιετικών όσο και το στρατιωτικό τους δόγμα ήταν όχι μόνο διαφορετικό αλλά ανώτερο της στρατηγική της Αμοιβαίας Εξασφαλισμένης Καταστροφής. Ο Richard Pipes υποστήριξε ότι το σοβιετικό δόγμα έδινε έμφαση στο γεγονός ότι μολονότι ένας πυρηνικός πόλεμος θα είναι καταστροφικός και για τα δυο μέρη, δεν θα οδηγούσε στην αμοιβαία αυτοκτονία. Η χώρα με την καλύτερη προετοιμασία και στρατηγική θα ήταν δυνατόν να νικήσει και να επιβιώσει ως βιώσιμη κοινωνία.[106] Ομοίως ο Colin Gray ειρωνικά επεσήμανε πως η Σοβιετική Ένωση πάντα πίστευε στην αξία της εξασφαλισμένης καταστροφής, όχι όμως στην Αμοιβαία Εξασφαλισμένη Καταστροφή. Γι αυτό και υποστήριξε την ανάπτυξη της ικανότητας διεξαγωγής ενός πυρηνικού πολέμου για την αντιμετώπιση της αντίστοιχης ικανότητας της Ε.Σ.Σ.Δ.[107]

Πίστευαν ότι, τόσο το δόγμα, όσο και η προμήθεια των οπλικών συστημάτων εκπορεύονταν από την ανώτατη πολιτική ηγεσία της Ε.Σ.Σ.Δ.. Γραφειοκρατικά μοντέλα προμήθειας δεν είχαν καμία εφαρμογή στο σοβιετικό μοντέλο διοίκησης. Αντίθετα, όλες οι αποφάσεις ήταν συνειδητές επιλογές της κυβέρνησης οι οποίες βρίσκονταν σε συνέπεια με το στρατηγικό δόγμα.[108] Ενώ οι οπαδοί της Αμοιβαίας Εξασφαλισμένης Καταστροφής έκαναν τη διάκριση μεταξύ πολιτικών και στρατιωτικών και ισχυρίζονταν ότι η δομή των

---

[105] Jackson William D.: "The Soviet Strategic Arms: Toward an Evaluation of The Record", Political Science Quarterly, Vol 94,1979, p.257 στο P.Ifestos op.cit. p.141

[106] Pipes Richard: «Why the Soviet Union Thinks it Could Fight and Win a Nuclear War», Commentary, July 1977,p.21 στο P.Ifestos op.cit.p.143

[107] Gray Colin S.:"Nuclear Strategy: The Case for a Theory of Victory», International Security, No 4, 1979, pp.82, 87 στο P.Ifestos op.cit.p.144

[108] Marl Miller: «Soviet Strategic Thought: The End of an Era?», International Security Review 5, no 4, Winter 1980, p.503

N L J > E F A C B I K B F N = B C D $ $ F L E F < B C I B G D
B C D E F < G = = < C D B C B D [= > = ? D D L C I F H F K G F L
( ) V W ` u Z [j] E _ F u < 2 B ? M C E F K B C I = ? < A B B < F B B I F E F C G C
R < B C L E J I A N Q F < J B @ G < B F D L D $ $ B B R E M
B C E L C I ? < H B F A N E F N F < B E F E > D I B C < L O B I ?
F < B B > E B F F L N D = G N N G Q < < C B C A I C < N C E L C I ?
G B C < < C C N F ? C J E B L [B C > N L J > B F L D E F < B ? B M
E F F E B I ? B ? B C E I B C < C < F B F N L B = K H B C D
B E F N F B ? D L B I ? D < H F D F $ F O B I < A N C
G B C < C E N A > I B C K < B F E F B A < C < C B < B F Q < R B F G N Q F D
B F L D B C ? B B B > B A E K N N L J > < B F E N A B F C D J C D F
< B B > B N I = B C D $ $? B B A @ B B F L B B > G N
G Q < < C B C E F B F E ? K K J < B C A I C N G N N G Q < < C B C E J I
E K > K K J < B C L E F E K 8 A

N J C = B F < F O B N = I B G K C < B Q B I J
< L E J < B I F A A < B L B F $ F O B N I F @ > F H < K < B I ?
B C J E F P C B G D E F < G E F H D F @ A N L B K = @ A
C I K I > @ I A B B < @ A N F E F K N G D E = B H < D
, K K F E A < B L B F < F O B N I F A N Q G F = B B F G K = B F C D
I K J I > < C D = B C N F E F K E ? F B F E E ? J F = B F @
E F > F H < < E L C I ? G B C ? C J E F Q J < M B F
I J F L @ E B A @ B K F D B F L B D N L J D

$ F O B @ F > A F H < B F I F A B F L D E G N N L B G B D D
E F @ G < D E A F B F A B M H F B F L = D B C L F @ G B B C < N C I ? B D F L D
< B B C = B ? > D B N L J > (Y ^ X _ j W ^ W W E F 2 < B ? M B N
L F @ B F H < B B C < B B C = B > ? B N L J F > H B B C < B B C = B F ? L
E R B F E K ? = B F D = B O G O E N G @ C B F = = F D B
N G @ B B C I B C = B E K ? = B I A O B D C F E F A N I F K F = F > H D <
E F B C E D F F B I ? D J @ < B C > D < B B C = B R L D F E K < R

8 7 \ K G E < B I + ` Y Z V o W b a h g ) Z c j Z v ^ Š ` x j _ ` ^ 0 Z ` _ ~ j m ^ X d , ` u Z Y _ I ) ` _ V
1 X Y d) W W m ^ e e _ j V W X c d c 7 5 5 b < B F d a j ^ b a Y ` j b 3 3
8 „ ^ d ^ ~ ^ | ` + Y f g x v V _ I v ^ Š ` * j b b W ^ V Y j Z k a ` d ` j w Y W c V j y u p c W • ` a X e e W 7 9
b 3 < B F d a j ^ b a Y ` j b 3
0 W ^ ` e / _ ~ ^ W * c g n ^ X _ j W ^ W d X a Y V _ o V _ V Y S - V _ j W _ V j v ^ Y X W Š j ^ c ` _ ^
3 v b W ` 7 0 9 b 9 ; 7
` • ` b 3 8

LEF<BC IBB>GDNHFJKK>E F< ==A< >BGB B C
M?BC<ECL C I?DE F ?D@ ?B JB CN E C ?I
EF<B @ FEF CFB FF?BGKNFJ<CD; BAN@ <FCNDC=FHB<FLD
$FO B I<FBHCD OJ@ BBC NL J RBFLDR<B N BC FBHC
I BCBN LBG FELK?= BF‡D<F = KHB C BCBE RBFL
EK?= B?FJD L DI BJB>EL C IREFIBFH<F B <FC
$ $ @ OJ@ BMDI BCBBCD?D@KJ O IJEF BA B
R<B E F A<FBLEK F IB? EBFL@ EFIBFH<F
L< <B IC F O A >B BCBN @ JKK M QF IJ BC
IB B G CFB FE? LEF<BC IBB>GDNLFJKK>E F< ==A< >
< L AMF BB @ >AE F < G EFLL C IFEHFKG FNL
M B EF<B @ FEF ECKB<IBJ B >BLIE?DF ?DF LB F F
A<IF DE F < G EFLL C IFEHFKG FAL I B = N J<
EFB EB IJ I KJ <BCB E NF<AC I ? EKG[B
B G C< [GK =IBKC JI><CE KGEDLQ? FLJB
<BCBH CA I GD N J<FL EFB EB IJQF IJ G
E F < GEFK F E N? F NLFEK L G@D QFOFH BC
[GK =IBKC JI><C BJBCN J I B> I A< >IJ@ ?<CBCD
< HFDE B DNLFLE NL J NDC FL BCAE @ BCBF O A D
I B <B FQ?EDF G >DG FBFL<B B >BEIKFHF IB? BFDBF
=KHB GF FBDCED NF< IB?DD< HFD<B BNFA JM B
A I FA I?<FL= G FL EFB EB <?H QFHC ?<CBCD
< HF=D KK =B?FajVjXX&^@GB IA C<NCL J EDFLA NH<IFKF
K = @FHI BJKK B<CBFE IRB B >B IR<F FE FA
[B IE IA NL3 C
K BCBBGCDD > ABDC DEFB FEB2ED AMBFLDN QF GD
B [HBCDF O A DB <B FQI?DBCDI BCB D[=>=?D D
L C IFHFKG FL >D [B <@F>HD@ > AED @FHAD
B LB <C BD<F<BCNF ? <F I <BCK BFL BA LD <F C
<B BC=BIC?D F O A DB <B FQ?<DF I C BA<BFBCCD
I BCB D[=>=?D D L C IFHFKG F[LI FH BC
JKL<CBFL I F BC AFQFH LB C H B C H B C

3 +^• WjjWŠ ha0gZ k V_`_^u 1XYd +VŠ^dXj`^j_ZnVYnV^W_xd_dŠ WaWjcaa
797b

κατασκευή τους πρέπει να βασίζεται στην κατανόηση του. Εάν η ανάλυση αυτή είναι ανακριβής, η διαδικασία κατασκευής του μηνύματος θα είναι λανθασμένη και το μήνυμα δεν θα είναι πειστικό. Επειδή η Σοβιετική κυβέρνηση ήταν ουσιαστικά κλειστή για τις Ηνωμένες Πολιτείες η βεβαιότητα στην αξιολόγηση της σοβιετικής ηγεσίας, ως ακροατηρίου για τα στρατηγικά μηνύματα, ήταν αδύνατη, με αποτέλεσμα η ακρίβεια οποιουδήποτε συμπεράσματος για τους Σοβιετικούς να είναι αμφισβητήσιμη. Οι Σοβιετικοί δεν ήταν δυνατόν να ομολογήσουν τι τους απέτρεπε, άρα τα στοιχεία έπρεπε να ανακαλυφθούν και να ερμηνευθούν. Όμως καμία από τις δυο προσεγγίσεις δεν ανέπτυξε τα πρότυπα που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν είτε για τον καθορισμό των αξιόπιστων αποδείξεων των σοβιετικών προθέσεων είτε ως δοκιμή συγκρουόμενων ερμηνειών αυτών που είχαν αξιολογηθεί ως στοιχεία. Τα Σοβιετικά κείμενα που αναφέρονταν στο δόγμα τους, οι δηλώσεις των στρατιωτικών και πολιτικών ηγετών, η δομή των δυνάμεών και οι ενέργειες τους χρησιμοποιήθηκαν για τη υποστήριξη των θέσεων των δυο σχολών. Τα στοιχεία δεν χρησιμοποιήθηκαν επαγωγικά για να στηρίξουν τις θέσεις και τις αξιώσεις απόδειξης για τις σοβιετικές προθέσεις. Μάλλον, οι apriori κρίσεις για τις σοβιετικές προθέσεις χρησιμοποιήθηκαν για να θεμελιώσουν τις ήδη υπάρχουσες αντιλήψεις.

Τόσο η Αμοιβαία Καταστροφή όσο και η στρατηγική της Ικανότητας Διεξαγωγής ενός Πυρηνικού Πολέμου ως δομές επιχειρήματος συνιστούν σύνθετα συστήματα για την πρόληψη του πυρηνικού πολέμου. Κάθε όμως μια περιχαρακώνεται στη λογική της. Αμφότερες παρέχουν τα κριτήρια για την κατάλληλη κατασκευή και το χειρισμό των μηνυμάτων της απειλής και του ρίσκου. Η απειλή του πυρηνικού πολέμου γίνεται ένας τρόπος για να αποφευχθεί ο πόλεμος. Αλλά η επικοινωνία του ρίσκου μέσω των απειλών μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα στα υπερβολικά στενά όρια κάθε συστήματος, χωρίς να προσφέρουν διέξοδο από τις αυτοϋποστηριζόμενες προσταγές τους.

Η Αμοιβαία Καταστροφή ξεκινά με την υπόθεση ότι η ιδανική κατάσταση θα ήταν μια ισορροπία μεταξύ κρατών που επικοινωνούν μεταξύ τους. Η σταθερότητα απαιτεί μια καθορισμένη, ακριβή, και

F O A< G<C B [HB> I BR EFL E KFHBFG JKKF
> G DFK B A DC $ $ E GE =?<FLG< <BFLD
E F < FBHCDDF O A DB <B FQ?LDB EF A N <Q K <@ A
F J IJ@ EK L JEFIBJ N BC BA <Q K?I BCB
N LBGEFKL?= BFJDIJEF EK L G E << B EK(? EK
= KHB ICA O E2 LBJEFLE BFH=B BCN <QJKB<CCDI
BCBNDLBGEFKL?= BBFFOH<BC EF<B @ FEFE ABBC
E FIHEBFLB<>B BCB D I B> NLFEK L R 0^ k*i G
<L N @ AB FGK =BF> [FEK < R BC A><B> EL C IR
FEKF<B <AK<KJ F K =>BCD BAKCFECFDE FGILPB F
> G DFK B A DC $FO B€I?<CI B A E << B EK
E LBJEFLE BFH B BCN <QJKB<CCDI BCBNDLBG FL
EK?= BFDE BC<B = F2FL@ E BL= J F CB I BJKKCKC
<F FEAE BGE>F<EJ@= D A><BC> EL C IREK>
@<B BFH=< BCA:B @ BECFBLA E B L @@IAB <B Q B
J I @ A(?I F NHFE2K L GAD IJBK = B EF <Q K?
I BCBN LBGEFKL?= BFDF O A B <B FQE?F•EG@BCB
J=IG G <B B <H<BCBFFEFÆF ?= =<QJK F J
?B <B B I<BFN C IGSD G BGBFEF OJKKFF <G< D
<L =<A BD [H I $ $ @?B NL BGDF Qs<FF
EKC@L<J@EK L JED G C FBBCJDKKCED AD LEJ
N QL=E? BFFF A<IBFCDI CNG BCEBKC@L< R
<B BC=BC?DI BCB D[=>=?DDL C IFHFKG FL
<> BR G FDBCD@ > ABDFLI B L < FHE N?C @ > A
N I A B [HBCDI BCBI DBC@GKC<CD@EK L EI GE
KJO GB EFL B NANBFC@GKCB<C?D < E FQ ?DG@FNFD
E IF > ACD@GKC<ACDG FEK<CH=I FL<KCKJLB?G EFKH
=JKF<BF=D A EFN IB$?BCE = B I BCLBB?A C
GIO <CFLE GE EFQ L @ AE F ?@ EK> IB DB>
JKK> A I F Q? E IF > A$DC BFNFGB AEAE NF
I BCB DE IBC<B?FLDN IJ LB?E IK A <@ B@D<A D
= BFK B NANN ? L @GKC<CDJ=ICEAN @CGKC<CD
N BC AB[J BCBE B DI BCBBFDL B EJKFFL N?>DC
@GKCA<CJLKCEF A F I B N @G<A>BCND J<CD C

C H B F D B D B F E G E B > D C L @ B I I
K I G D E B D K B F L = B A > D I I R E K >
N L J > I B > F E K I R L < B C J B ? B C [E < B C B J N F < C
D C H B F D K B F L = I J I B C < B [I B J M F I B E B D
N H F @ > C B E G F D < = = A B D O J < C B C D B J N F < H C D < G >
I F B ? B < > B C $ $ B A @ C B J E B L [F C E K I R L < B C J B >
E B F I $ F O B I @ H > D A > B D F < B F E A F D C A I B < I L ?
I C J E B L [I C E F F L E K I R H L < B ? B N F D [B M B O J < C
B N Q F B I G D B I G D J = I D E F B B C F B H E D @ > ? @ C I
> D G F D D < I E I B < I L < G F C L H B F D R F
> G D F K B A H D C @ H F E B K J K F = B D J = I D F L D
C $ F O B € I ? < C E F I B F H < B G < E F L @ E B F H B
N [J = G E L C E K F 6 > C B I F A B > N L E F < = = A < >
N B ? C < = B F L D A N F B D N L B B C B B < I L ? D I O R
C L J B > K K J ? @ C I < B F L $ D F O B B F O N D B B C L B B ?
C = G B B C D D $ $ @ > ? @ C B I A B C I B C B I B K J O F L
B C H B B > I R € B < F > G D F K B A ? B D F
E F E D C $ $ F N G I B C D < F < B C F O A B < B F Q < ? F
I < B C I B C B [= > = ? D D L C I F H F K G F L L B ? C
L E @ < A C I F ? N Q < O ? B C B C
@ K C B C N J I B F L L F H F K G F L K J < B D Q F G D
G = = B F B E F B F F E F A A N L B B K R < G D
E L C I E D K F D @ > C B B I > F A L E F < = = A < G < B < B C
E F < F ? B F L < D B F B E F E K C P C D D E L C I F E H F K G F L
< B B C = B I G D B < ? F B H A B J C < B A D B B E = > = I G D
B C E K L J B > F E N R B C D F O A D B < B F Q ? J D G D
E L C I E D K F D I F H < @ ? B I @ F K I D C I C
E @ B C E B < C D < B B C = I R ? [C D B B > E M B D
@ J L < ? C E I A N L E C A < @ C B C G D E L C I D E K F D
E F A B K I J N [@ " A B F L E D E N F H B D C B < B B C = B ? C D D
I B C B D [= > = ? D D L C I F H F K G F C L K ? [@ E G F B
B C I L A < B C N N I < B A C D K J I > < C D M ? B C < J C K >
< A > K ? [C @ > A > B D F C B B F E @ L ? N D B B E C F B L @
E F F H < C L @ D A G K K @ G K C < C D

Οι εσφαλμένες υποθέσεις για την επικοινωνία αποτελούν τη βάση τόσο της Αμοιβαίας Καταστροφής όσο και της Στρατηγικής της Διεξαγωγής ενός Πυρηνικού Πολέμου. Αυτή η διαστρέβλωση ενσωματώνεται στο βασικότερο σημείο της προσέγγισής, δηλαδή, στην ανάλυση του ακροατηρίου. Τα αντίστοιχα πορτρέτα της σοβιετικής ηγεσίας είναι ένα φυσικό σημείο εκκίνησης επειδή και για τα δύο δόγματα η ανάλυση ακροατηρίων ήταν η αφετηρία για ολόκληρο το εννοιολογικό τους πλαίσιο. Εάν οι υποθέσεις που έκαναν για τους Σοβιετικούς αναιρούνταν, καθένα από τα δυο αυτά δόγματα θα κατέρρεε. Δεν πρέπει λοιπόν να μας εκπλήσσει ότι κάποιες από τις πιο έντονες αντιπαραθέσεις μεταξύ των δυο δογμάτων επικεντρώθηκαν στα κίνητρα των Σοβιετικών γενικά. Κάθε ένα από τα δυο δόγματα κατηγορούσε το άλλο ότι στους Σοβιετικούς έβλεπε το είδωλό του. Κάθε πλευρά κατηγορούσε την άλλη ότι χρέωνε στους Σοβιετικούς τον προσανατολισμό και τα κίνητρά της. Κάθε μία ερμήνευε τις αξίες, τις πεποιθήσεις και τις στρατηγικές της Ε.Σ.Σ.Δ. με τέτοιο τρόπο ώστε να ταιριάζει με τις προϋποθέσεις του δόγματός της. Κάθε σχολή θεωρεί ότι το δόγμα της άλλης ως αναξιόπιστο επειδή βασίζεται σε λανθασμένη ανάλυση.

Έτσι οι μεν υποστηρικτές της Αμοιβαίας Καταστροφής κατηγορούν τους υποστηρικτές της στρατηγικής της Ικανότητας Διεξαγωγής ενός Πυρηνικού Πολέμου για υποκειμενική ανάλυση των προθέσεων των Σοβιετικών επειδή προϋπέθεταν ότι κατανοούσαν τις έννοιες της σκάλας κλιμάκωσης και της ενδοπολεμικής αποτροπής. Αντίστοιχα οι υποστηρικτές της Ικανότητας Διεξαγωγής ενός Πυρηνικού Πολέμου απεύθυναν την ίδια κατηγορία στους υποστηρικτές της Αμοιβαίας Καταστροφής επειδή θεωρούσαν ότι οι Σοβιετικοί απέρριπταν τα πυρηνικά όπλα ως στρατιωτικά μέσα χρήσης στο πεδίο της μάχης. Αυτή η διαφωνία, εντούτοις, είναι ανώφελη επειδή και οι δύο σχολές σκέψεις είναι βασισμένες στις μηχανιστικές απόψεις της επικοινωνίας που χρησιμοποιεί το μοντέλο αποστολέας-μήνυμα-δέκτης.[115]

[115] Dauber Elizabeth Cori: "Cold War Analytical Structures and the Post Post-War. A Critique of Deterrence Theory". P.145

1.3 Η ανάπτυξη me θεωρίας σε τρία επίπεδα

@ > ABCDEFB FE?<DBC N I BABFL 748J < s
EBH<< <B B AN QF BEIAE NEgRBF<BFEAE NEFFB FE?D
D<B BC=EIEHC IEHFKG FNLHB F<BFEAE NEEDEFB FE?D
E F < GE>FKG > N I? QF J<BC B I?L RECI
B AB<FBF CK B EAE NDFA (DEFB FE?A< > $BC EFB FE?
<B BC=EIEHC IFEHFKG FNL@CI=JKG Q <CE B G<BCD
N I BABFDL748 <sLB?E I B R@BCFIN QGBF> KLBR
IL B FK=F= BC JEBL[BCCD@ > ABDCDEFB FE?DBF
EAE NLFB?B NLFG RBFC NF? BFL B EFK NFH@FHD
<L<B? BIFDN HB FF IB R FD IB? D D KKF B I?D
<H=I FL<CD< G<BD>NLFLE NL J (>C $ $ G ?NCJ
BCE RBCEL C IN?FI ?C2A<IF <B N I?G B <IC G FEKC
B E J@ <@ > ABBF@ ? EFB FEB?FL N FLLBFH
E IG B >B<F N QGBF><B BC=IRKLBR EFBGK B<C
=JKCJEBL[BCFLI Q K AFLLBFHEFBGK <BCDJEBL[CLDB?D
?B F EKFLB <BCD@ > A DG F ID @ NFEEDFLGN N
I O ADE B?<<DB @ > CB IIJ E C< IJ>B? BEFL
BA@F $BB D GDBCDN I BABFDL48N F QR@GCIe`_`eXe
<L A <€DB DE F•EF@GB<CBDB BC=IE?FDB FE?D IJ C
@ > AE A BCO O BCBB E NF<<CBDF BAE K<DG G<F
E KCPCBCDEA@ <CD B N L H @CIBC ...J C<BCC.D
I BCBBFDLE B @ G EFLBH BF<B BCDEA@ <@CGBF BBC D
OJ<C= E F [K = GFEK I3L<B? B EFB FE? J C<C
E BFH< RB CI BCN [=>=E?FDKG FLRC EFB FE?
B E NF<EC BFH<F I BCB[<Q K < G B<DE NF<CCD
EFB FE<?B BC=EIEHC IFEHFKG FLEBH @CIOJ<CG
QC C GFF BGKQFFHN LE? [E ÆJ ><BF<L=I I G@G

[4] + .VWjjZj^.i j WW _YljZ + Š^dXj`_^Z v^Š`kj`d`jVWWcjW`._b 8

<L @?IJDB>E B DEFACD< HDLB?@ C< FEF A.BFF O A
B <B FQ?E.GK HJEF <L=I I GFCQ?N J<CD[N I HF B D
E JKKCK FEK KJL<B? BFLE BFH B BC Q F=?CD
LGK IBKC E NF<CF<GQG L HB EFNAE KF=RL <BR B D
BC E KFK?A=>EsK B FEK KJL<B? B FEFA@ BFEF@ BFH B
< C<B @ GDEF@ <A D <BALB??B BF EFBGK <BCD
GKK FBCDD BJKKCK@C>D CB L?D<B? [CEFKK EKEGDKF=GD
EFLE F<GQ >DN = GE E <L FN HF E BC HE [C
<Q KRI BC A> QF IJ BC I B C<GFLE F < G FL
EFKG FLBCN J= ><BC> E KR LBFH@RDQ AMF B
LGK IBB E NF<AC E F < G<IFEEFL EFI KHQ@EIB
GB EFLE? F = < H<FLC EFB FB?FL<DB G C
I A EFLLE? CE @ BCBDE F < GEFFLKG FEF A
N <QJKB MFKK EKEGDKF=GKDKJN GN <Q K? B? < B IJ
BF J BFE B BFEFLI BFERD@ GE E GE E
C< FEF IC@FA D Q?D< HFDEF @?B LB?
I E << B E FOK? EB FL< JM EFB FE<? EAE NF
I BRB BFFL<L O B IEFHKG FSLBCI BC=F A.B?E K OJ F B
K DI A FDI B <BJ<EFDL EF A FNC=?<F1G E F < G F
E K F(I A< DCK?D < A G B <CDB <A D [IFE? B
I K E 2 KK E@D> CBEI?F<G==N<CE F<QGBF E ABCBF
LE O @=FBC JKL<BC> I B <BJ< >LBR I AB<BC[E <BC
BJNF<BCCDN EK> B N?GD< L<CD LE? [N = JKF=BFCD
LGK IBCBDE NF<?CG<B> EFK B I?R = BCK BFL B=AD
EFB FE?DF EAE NFB $BCE J[C C< FEF ?@CEI K?
?<CDB B >B IGR<>= BCE KCPBC> E KR I A > EFL
?B E @ FNC=?<F LN @I?A<C
EFB FE<? EAE NFBRB BFFL<L O B IEFHKG FLA
E << B EF AEKFICE K OJ B OKCEGKDKGEDB DEFA D
N A HIFKFE F<N F <@FHAO $BF<B BC=EAE NFF
<B FDA C EFB FE? D<B BC= BFLE? B$DF<L O B I
E K FIJ@E >B => <BE?D@L AEFIB?<B IB EJK F IB? B

μορφής) μεταξύ των διαθέσιμων πολιτικών και διπλωματικών επιλογών. Η αποτροπή είναι μια από τις επιλογές που έχει στη διάθεσή του ο αποτρέπων χωρίς να αποτελεί, αναγκαστικά, την καλύτερη εναλλακτική λύση. Όμως η θεωρία της αποτροπής αναπτύχθηκε μέσα σ' ένα αυστηρά διπολικό διεθνές σύστημα, με κυρίαρχη την αντιπαράθεση των δυο υπερδυνάμεων και έντονη την αντίληψη της αμοιβαίας απειλής. Έτσι, ενώ η αποτροπή αναπτύχθηκε ως στρατηγική με σκοπό την πρόληψη ενός πυρηνικού πολέμου, έγινε μια αντίληψη για την διαχείριση των κρίσεων, η βασική ιδέα για τον χειρισμό θεμάτων της εξωτερικής πολιτικής, και η αφορμή για την νομιμοποίηση κάθε στρατιωτικού κατασκευαστικού προγράμματος.[119]

[119] Al.George, R.Smoke: «Deterrence in American Foreign Policy», PP.38-53

1.4 ΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΡΟΠΗ

Οι διεθνείς σχέσεις θεωρούνται ως το πεδίο αλληλεπίδρασης λογικών πρωταγωνιστών. Τα κράτη θεωρούνται κατ΄ αρχήν λογικοί πρωταγωνιστές, οι ενέργειες των οποίων έχουν ιδιαίτερη σημασία, κυρίως αναφορικά με τον πόλεμο και την ειρήνη. Ακόμα κι αν ο αριθμός των πρωταγωνιστών επεκταθεί, ώστε να συμπεριλάβει κι άλλες μη κρατικές οντότητες, η βασική αρχή δεν αλλάζει γιατί το μεγαλύτερο μέρος των διεθνών σχέσεων είναι ένας απολογισμός της λογικής δράσης των πρωταγωνιστών. Οι ηγέτες των κρατών θεωρούνται λογικοί, ιδιαίτερα όταν διαχειρίζονται τεράστια οπλοστάσια (πυρηνικά ή συμβατικά) ικανά να επιφέρουν ολοκληρωτική καταστροφή.

Η αποτροπή, έτσι όπως διαμορφώθηκε κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, ήταν το υποκείμενο δράσης πρωταγωνιστών οι οποίοι θεωρούνταν ότι είχαν την ικανότητα να δρουν λογικά μέσα στα στενά όρια του ρεαλισμού της μεταπολεμικής πραγματικότητας. Ωστόσο η αποτροπή, εξεταζόμενη ως μια μορφή σύγκρουσης, παρουσιάζει πολλές δυσκολίες ως θεωρία λογικής συμπεριφοράς. Η διαδικασία λήψης απόφασης κατά τη διάρκεια μιας σύγκρουσης αναφέρεται ως «στρατηγική διαδικασία λήψης της απόφασης», στην οποία οι πράξεις των πρωταγωνιστών επηρεάζουν η μια την άλλη και επιδρούν στο αποτέλεσμα.

Το μοντέλο που χρησιμοποιείται για να εξηγήσει τη λογική της αποτροπής πηγάζει κατά ένα μεγάλο ποσοστό από τις αναζητήσεις των θεωρητικών της δεκαετίας 1950-1960 όπως οι Thomas Schelling, Herman Kahn, William Kaufman, Bernard Brodie, Glen H.Snyder. Παρά την διαφορά έμφασης η θεωρητική προσέγγισή τους παρουσιάζει τρία κοινά σημεία: Πρώτον, το κράτος θεωρείται ως ένας ομοιογενής πρωταγωνιστής ο οποίος χρησιμοποιεί την πυρηνική απειλή για να μεγιστοποιήσει την ασφάλειά του. Δεύτερον, τα κράτη που δέχονται την πυρηνική αποτροπή θεωρείται ότι ακολουθούν την ίδια περίπου στρατηγική. Τρίτον, οι αλλαγές που μπορεί να γίνουν στην στρατηγική της αποτροπής θεωρείται ότι έχουν υποβληθεί από εξωτερικούς παράγοντες και πιο συγκεκριμένα από την συμπεριφορά του

απόφαση.[124] Έτσι θα λειτουργήσει χωρίς να δέχεται επιδράσεις από οποιουσδήποτε ψυχολογικούς συναισθηματικούς ή άλλους παράγοντες.[125] Η ύπαρξη πρωταγωνιστών που να ικανοποιούν τα κριτήρια της διαδικαστικής λογικής, ειδικότερα σε περιόδους κρίσεων κατά τη διάρκεια των οποίων οι πρωταγωνιστές δέχονται πολυποίκιλες επιδράσεις, είναι σπάνια. Η διαδικαστική λογική χρησιμεύει περισσότερο ως ένα θεωρητικό εργαλείο με βάση το οποίο προσδιορίζεται η απόκλιση του πρωταγωνιστή από την ιδανική συμπεριφορά και λιγότερο ως μέθοδος διερεύνησης της πραγματικής συμπεριφοράς του.

1.4.2 Οργανική Λογική

Σε αντίθεση με τη διαδικαστική λογική η οργανική θεωρεί ότι λογικός πρωταγωνιστής είναι εκείνος ο οποίος όταν βρεθεί ενώπιον δύο εναλλακτικών λύσεων θα προτιμήσει αυτή που δίδει το επιθυμητό αποτέλεσμα.[126] Σύμφωνα με την άποψη αυτή, ένας λογικός πρωταγωνιστής πρέπει να έχει συνεκτικότητα και επαγωγικότητα στις προτιμήσεις του, οποιεσδήποτε κι αν είναι αυτές. Η συνεκτικότητα αναφέρεται την ικανότητα του πρωταγωνιστή να συγκρίνει τα αποτελέσματα των εφικτών του ενεργειών με συνεπή τρόπο. Ένας πρωταγωνιστής με συνεκτικές προτιμήσεις μπορεί να προτιμά την ενέργεια Α από την ενέργεια Β ή την Β από την Α ή καμία από τις δυο. Η συμπεριφορά ενός πρωταγωνιστή του οποίου οι προτιμήσεις δεν είναι συνεκτικές δεν υπόκειται στην ανάλυση με βάση το μοντέλο ή τη θεωρία της λογικής επιλογής. Επαγωγικότητα σημαίνει, ότι εάν ένας πρωταγωνιστής προτιμά την Α ενέργεια από την Β και την Β από την Γ, τότε θα προτιμά και την Α από την Γ. Αν δεν εκπληρώνεται η σχέση αυτή, τότε οι προτιμήσεις του δεν είναι συνεκτικές και δεν είναι δυνατόν να αναλυθούν με βάση το πλαίσιο της λογικής συμπεριφοράς.[127]

---

[124] Βλέπε σχετικά De Riviera Joseph: «The Psychological Dimension of Foreign Policy», Columbus, OH:Merill, 1968 και Jervis Robert: «Hypotheses on Misperception», World Politics, No 20, 1968, pp.454-479 και Steinbruner John: «Beyond Rational Deterrence: The Struggle for New Conceptions», World Politics, No 28, 1976, pp223-245

[125] Frank Zagare : " Rationality and Deterrence ", World Politics No 2, January 1990, p.238

[126] Luce R Duncan and Howard Raiffa: «Games and Decision: Introduction and Critical Survey», New York, Wiley, 1957, p.50

[127] ibid p.240

I @F < BD> E FB ?< >LBR <BC EFB FE?A EFBGK <BCDLEFI I?D CD C< BCB DD <L=I I GECD[CD" K BFL =?C< EFB FE@ E GE C LEFI I? C C< BCBBCDEA@ <CBF E B @G F A I B CE LB?BCN B? C<BCDjVjXXX^ 9 EFB FE? N E FOKGBG DE >B => <@?A ...KF=IKOK.J[N I B D <L @?IIJDB>E B DEFAGD DKF=IED>B => <@?DE KGBC EF ? E IJEF E FIKCBE?J[C BK AC < HBCDE BC [NAI LB<CG G<CBD> B OKCBERLEC JMFLI @F AMBFD E F<NFIABFDL B EJKFEL O A F B<EDF LEFKF=<<BFLD; EFB KG< BFD CB > ALE O ABC C >QGK BCDEA@ <BCDBF BAE K@FDEFB E A >DC E K? J C<C?DB > A AD EFH<? A [E <BCG I B C[A E BF<IFE BCDEA@ <BCDBF BAE KNFD@ EFB E"A I B FC@FH<B BC=EGKDF=GDGE =A B KCEBBFEK A< F QF JBCDIGPCDDE >B => <@B? <C B I IBC <B I LBFBFLEK <AFLQF JD A F I @F < BDFLE FOK? BFFD B EFNDC FL=BA>D FB ?<(FFEFAFBD IKJB<BCE KF=? B> KK IB IKRH< >I2@RD C B FK=B<K2DD E I KFL@F BCDN N I <ALB?@ A F E F<N F <BCDBH<CDA CEDFL =<BFEBFF@ I<L QG F " BFLDEF<BC BBCGDD= I?D E F<G==F<CEDFB ?<LBGNDC FL=FHLBBFI IE IJ@ E >B => <B?DEFNG F B<FE J[D A > AD B D [FKF=FHOJ<CJEF FLEDFN IBFHD D Q <FF E FB ?< D O A<IF B <L GE BF<H<BC [R BFLE >B => <B?FL <L IB I BICBE =>=I B@B> FH KBF=IGD FDhKF=I?mQG BE << B <FBCN N I <K?PCD EFQJ< >E J<BCFL<ABCDE Q <C?D D EFB KG< <BFDD

9 *YZ V_lv_`l^gdy+Vj`^_iVjdWW _0YZ ^Wc ln^ebVWVrjV_avjXl` .a)^Wdl
o^d`j`Y^a3]V_XVW9c7b 8
7v`e^g../XeV_1VjXW_o^d`jgWZi`Vd^uXbacYZ^q^juZo^d`j`WV`d_Y..
*e W`YdV^d`j`WV`d_Y+ Š` 57]X_ 798bb 7 ; 83
8 +`YZV1WI z •^|`V_l]V_`Y.W^aaaaja`g...+Vj`^i_JVdWW _0YZ ^Wc0Z`_~
0Z W ^Wj W..)^Wdd^d`j`Y^a3]V_XVW9c7bb ;
pWV}_^X_u(l2gUVWuV¯,^`W+eWZ ^W^ a1 u^j`Vj`^x_Wh•V_xV_`Š W^a`jc
-dd`_o^Waaa75 b 35

E >B => <BA?DKF= I DB N @GBKF= N? N I <KA?PCD D
E Q <CD N N I <KA?PCDE Q <CDA KF= I?B F I BJKKCK D
EKC FQF ACED FEF FHG[BE = BC E KFEF?K B IRFEFA D
= <BFEFBFCH C>QGK €B< G DE >B => <BA?D
KF= I BD F EFQJ<BEDLEF<IFEF<HBC H[C<KCCDLC ABEDL
CFEFA @F AM B<L EB EF

KF= IED>B => <BE?DN RBC = <BFEFBA<C<[CR BFL
@F ABM DG = EDLA I BJKKC<K BDC EAB B[>C E N R[R
BFLLEFKF=BAM<BFID BFQ KFBDFLBCE @ BCEB BL AJ@
DI E KG=LB?EFLN A G BC = KHBI@ ?>QGK

BF B EF LB C KF= I?L E QF<JL JB LBAM B BC
EFB K < B<L?E QF J\J< BCDJEFPCDLB?DC KF= I?
I @F AM BN N I <B IFFHLDF FEFAHE N RIBLC = <BFEFAC<C
BCD>QGK BD>LE >B => <B?KF= IN? N I <KA?PCDEFQJ< >
QG B<BCE F<EJ@BFHE >B => <BI?J BI KHB EF A
= BF LB BFL N N I <AB?N A E ABCBFE J=
EFQJ< ED>L@ = <BFEF(FBCE = B I BCBBC2QGK BFL
E >B => <BK?KJBC C E LB >QGK JEFPCLB?
N QG B<B D[A DF FEFA ID@F AMBLC >QGK BFL
E >B => <B?[A DLBGD = B I@bDWVueV7j<Y2 <@C B IGD
(e^j`^_VdE2 K OJ F B<BF I @F < BCD>QGK D>FL
E >B => <BE?F G >DKF= I2F A I @F <@DCA E KF=?D
E J[CD FEFA = <BFEFB DA[A DBFLE >B => <B?OJ F B D
LE PCBFE @ I <BFID Q KFBDCE J[CDLB?D< < G<C B D
E @ GD = BD>L B EJKFLF < DLB DA I BJL HDR<B
E K OJ<L <@C B[AGDDE>DC B ?BF= CB F C
INAIC<CD FLD KF= IF<HBD FLEDFK B I?AD EFKHB>D
KF= I @ AE >B => <BJ?EDF F<BFED BC I FEFAC<C
BGBF<L <@C JB> >DC I FEFA@<C<L <@C JBD>R
N <B KB<HBFLEFKF= B> <L E R DE J[CDB B A
NL B FNC=?< E JKF=<CL E QF J I FEFAC<CD
LI IF<HL <@? @FA E JKF=CC CQJKI A<@NC= A

0Z^eVvaYZ ddh0uZgvjWVj^umc^_ d`Yjan
„dVX„a^WhWdgZo^| W 1Vj`^_ambm3

<BF<L EG < B C I FEFACLKB?N [AMBFI <BFDEFL E IK A8

BFE <BDDKF= I?BDN H CE<C= B IR B <BJ< > A EFKHNH<IFKFDB EFL [BJM B A C G = D E >B => <B? CN N I <EAFLBFFN?=C<<BKK?PBCDE Q <CD <BCFEFA B <BF HCH<G = LB? N J<KBFE >B => <A8? LB?EFLI @F ABMC [FK =CB<C?DL E QF BJFD>DKF= I?DC N I B < < G<C BCEL C I?EFB FE? BFE K F C [FK =C<CDE J[CDDKF= I?DC =A BE << B <BCOJ<CB [R I K = B <BCOJ<CB CDN N I <AK?DPCDEFQJ< >" E JN = EF D A F E = B IG[DA DEFLN I FKF=BFCH N [=>=?DEL C IEHFKG FLtEJ BC<CF RBC LB(I < JKF=JKK C2 >DOJ<CB D@ IC8AD DFKF= I C< FEF >ADB <L R L BFFLC@ IFHC EJ BC<ECLNAN 0 <AMEB << B <F C@ IJ B?

@ > ABCDEFB FE?@D> A E J[C B A KF= I?B O A<I B <L GE B D[A D DE >B => <BE?F <N?EFB A LBGD =A B[FK =CB<C [R LBR >DKF= I?GDC <BC OJ<CJEF >C@ IR > @RDN LEJ FL <BF @F < B> [R BFLKF= IEH>B => <B? I CE FLBFI B <B FQ I? <L E QF EF A @ > C@DAKF= I? KF= I<?L E QFNJ E B A<L E QFEFL@ I A B<L O B?BF<H<BC [R D [>B IFEH BC CE? J F B D[A DFLE >B => <EL?B EFLN IJ C@ > A A [BJ<BF IB? B> [R LBR IL A><DC@ D?J<C JBF FEF A G ?@ I[DA DF FEFA D C A E JKF= DLB?C G F BCDKF= I?NDC FL F A< G E FOK? B FOK? BB FEFAE FL< JMF=B BCAI A<C D E J[CDDKF= I?D J@ > AB LB <C CBCG=I <BCCD J[CD LB?D E JN = F IBC < BDCBL E QF BDDLTABK EG B<BFLD AF>DDKF= I?DA BFLKJ <EBF<OKCB= I?BA Q <B<BCKF= I?E NA>[CD E JN IBF<LIFEFH <L=I I G CFK B I?EF A LE? [EFB K < B C?

Παιγνίδι Δειλού (Chicken Game)

ΚΡΑΤΟΣ Α	ΚΡΑΤΟΣ Β	
	ΑΠΟΤΡΟΠΗ	ΕΠΙΘΕΣΗ
ΑΠΟΤΡΟΠΗ	(3,3)	(2,4)
ΕΠΙΘΕΣΗ	(4,2)	(1,1)

Και στα δυο αυτά παιγνίδια, οι παίκτες επιτυγχάνουν την δεύτερη καλύτερη επιλογή τους επιλέγοντας να αποτραπούν από μια επίθεση, αλλά και οι δύο έχουν κάποιο κίνητρο για να επιλέξουν την λύση της επίθεσης. Αν και οι δυο επιλέξουν την επίθεση, τότε θα έχουν διαλέξει τη δεύτερη χειρότερη επιλογή στο Δίλημμα του Φυλακισμένου (2,2, δηλαδή, σύγκρουση) και τη χειρότερη (1,1 δηλαδή καταστροφή) στο Παιγνίδι του Δειλού. Τα δυο αυτά παιγνίδια δεν είναι μηδενικού αθροίσματος, δηλαδή, τα κέρδη του ενός παίκτη δεν είναι απώλειες για τον άλλο. Στο Δίλημμα του Φυλακισμένου, εφόσον ο αντίπαλος δεν απαντήσει,η καλύτερη επιλογή και των δυο παικτών είναι η επίθεση η οποία δίνει στον επιτιθέμενο το καλύτερο γι αυτόν αποτέλεσμα (4,1). Εάν όμως επιτεθούν και οι δυο καταλήγουν στο αποτέλεσμα (2,2) το οποίο είναι χειρότερο από το (3,3) στο οποίο καταλήγουν και οι δυο αν αποτραπούν από μια επίθεση. Από το αποτέλεσμα (2,2) κανένας από τους δυο παίκτες δεν έχει το κίνητρο να αποκλίνει μονομερώς γιατί εάν το κάνει, θα πετύχει χειρότερο αποτέλεσμα (Nash Equilibrium). Έτσι, το αποτέλεσμα (2,2) παρουσιάζεται πιο σταθερό από το (3,3) στο οποίο κάθε παίκτης έχει το κίνητρο για να κινηθεί προς μια καλύτερη επιλογή.

Σύμφωνα λοιπόν με το Δίλημμα του Φυλακισμένου, ο λογικός πρωταγωνιστής θα επιλέξει την επίθεση, λόγω της σταθερότητας που περικλείει, παρά την καλύτερη απόδοση που προσφέρει το (3,3). Η αμοιβαία αποτροπή θα είναι δύσκολο να διατηρηθεί επειδή κάθε παίκτης θα έχει ένα επιπλέον κίνητρο να πετύχει καλύτερο αποτέλεσμα (1,4) ή (4,1). Στο Παιγνίδι του Δειλού το καλύτερο αποτέλεσμα για κάθε παίκτη είναι το (4,2) ή το (2,4) (Nash Equilibrium). Το αποτέλεσμα αυτό προκύπτει όταν ένας από τους δυο παίκτες επιλέξει την επίθεση και ο άλλος δεν ανταποδώσει. Εάν όμως και οι

δυο επιλέξουν την επίθεση, τότε κινδυνεύουν να πετύχουν και οι δυο το χειρότερο δυνατό αποτέλεσμα (1,1). Η καλύτερη επιλογή κάθε παίκτη εξαρτάται από την επιλογή του άλλου. Η αλληλεξάρτηση αυτή δημιουργεί τον απαραίτητο χώρο για απειλές, με σκοπό κάθε παίκτης να επηρεάσει την συμπεριφορά του αντιπάλου και να πετύχει την καλύτερη γι αυτόν λύση.

Από τα δυο αυτά παιγνίδια το Παιγνίδι του Δειλού είναι αυτό που εξηγεί καλύτερα την αβεβαιότητα και τον εκφοβισμό που περικλείει η αποτροπή[137]. Η υιοθέτηση του όμως για την εξήγηση της λογικής της αποτροπής παρουσιάζει το εξής πρόβλημα: εάν το κράτος Α επιλέξει να επιτεθεί, τότε θα έχει κέρδος 4 μονάδες και το κράτος Β, που θα δεχθεί την επίθεση, 2 μονάδες. Το ερώτημα που τίθεται είναι, τι θα κάνει το κράτος Β. Θα επιλέξει να μην απαντήσει στην επίθεση, οπότε θα παραμείνει το αποτέλεσμα (4,2) ή θα επιλέξει να ανταποδώσει, οπότε θα επιφέρει το χειρότερο αποτέλεσμα (1,1) και για τους δυο; Με την επιλογή της επίθεσης από το κράτος Α, η κατάσταση που δημιουργείται είναι ευνοϊκή για εκείνο, γιατί οποιαδήποτε απάντηση του Β θα έχει κόστος και για το ίδιο. Σε περίπτωση που το κράτος Β δεν ανταποδώσει, τότε το κράτος Α θα έχει κερδίσει 4 μονάδες και το κράτος Β, 2 μονάδες. Εάν όμως, το κράτος Β ανταποδώσει, τότε και τα δυο κράτη θα έχουν από μία (1) μονάδα. Δηλαδή, το συμφέρον του κράτους Β είναι να μην ανταποδώσει. Αν υποτεθεί, ότι και τα δυο κράτη είναι εξίσου κινητοποιημένα και δεν θέλουν να βρεθούν στη κατάσταση αυτή, η πιθανότητα κάποιο από τα δυο να προβεί σ' ένα προληπτικό πρώτο πλήγμα είναι πολύ μεγάλη. Μια πιθανότητα που τους οδηγεί πάλι στο χειρότερο αποτέλεσμα εάν ο αντίπαλος ανταποδώσει. Πως είναι λοιπόν δυνατόν λογικοί πρωταγωνιστές να ξεφύγουν από το δίλημμα αυτό. Η μόνη διέξοδος έγκειται στο να πεισθεί ο επιτιθέμενος ότι ο αμυνόμενος θα ανταποδώσει παρά το γεγονός ότι θα φαίνονταν πιο λογικό να μην το κάνει. Η λογική εξήγηση της επιλογής αυτής είναι το ζητούμενο της λογικής της αποτροπής

---

[137] Βλέπε σχετικά Kahn Herman: «On Escalation: Metaphors and Scenarios», New York Praeger, 1965, Schelling Thomas; «Arms and Influence», Yale University Press, New Haven, 1966, Robert Jervis: «Perception and Misperception in Inte4rnational Politics», Princeton University Press, 1976, «Deterrence Theory Revisited», World Politics 31, 1979, pp.289-323, Snyder Glenn H. and Diesing Paul: «Conflict Among Nations», Princeton University Press, 1977, Brams Steven J: «Superpower Games», Yale University Press, New Haven, 1985, Zagare Frank C: «Toward a Reconciliation of Game Theory and the Theory of Mutual Deterrence» Inter national Studies Quarterly 29, 1985, pp.155-170

%EJ FIBG<< B DEFN QL=7ED BF<L=I I GNAFKC g
E RBFDA E <@F AEFB E FBDB B <B @ F=Q@GIBC
= RBFIN A LBJEFLQ A F BAB= BBAH <BFBDCDB > A D
N A B <FLPCK= BF EFB GEF AB= BCA[A BCDBAN <CD
(NCK NC@B > A A2EFKH=JKC N HB BFDEFDA CB > A
O <AM B F < G DA DBFL EFB GEF BFFDFEFA BDF
LEF R FL N J< BFB EFLB [J BCBE BFI <BFBDCD
BAN <CDB ABBFDEFDA ChE F<EFAC<CKF=< F9H#D
E KF=< DF ABC @GKC=CFNF ?D=JKFIL<BFL?DI C C
I B C<BC> <L E R@ G FLF G = BGFDLEFB GEF BBFD
AN 6F ?B KF=I E F<EF CB@NA I B K O A? B>D C
I B K O A K DB N <BJ<BFDE FOK? B$FCD <A >DN G
B>DEF A I B KJCB D = B I<GLDGE B>D = RBFL
KKJ E A<BF BAE KBFN EF A BGB BFDEFDA C
BAN B<CL LE=F L@E AK =FLDNAIC<7CD
" BCEKC G<BI BC C<BCBKF= I?FDUWVela / aa d
E FB A GL F BGKFFEFA@F > BAC EFB FE<? G G =F
EFKKGED J[D BC @ R C<CLB?@ > FH BKF=IGFD
O LE @ <EBRK FDFEFA EDF A E FIHPFLE BC E KF=?
BCDEA@ <CED F<BJ<BF I FE @ <IFG NFDEFL EF A
E FIHP E BC EFB FE?KKF B IRA< > $L= >D >D
E NG F BB ... JF E F<> GEDRK EDFLLQA<B IB F NLF
BAE K<FBF(2 A EFKH=JK DE EL C I?EA@ <C2
E F•E @ B<E EFKK EKERJ[> G EFKHI ?<C <A E BC
JKKECK L JC E KF2L C IEHFKG GL E KCQ@FAKKQED GD
I FKF N <L <BFBHFEL C UW`_~eV>DZE bKFE?K B I?D
E F<E @FH [C=?<FBC E K O C?<CBFL3
<LM?B@<BC EFB FE?BCKF= B?CN QF JBFJ
EA@ E<C E E BC@KAKJ E FB EF)` a dj`EWFI A
<B BC=E?B FE?DFEFA@ LEF<BC AME EEFK B=IGDA><C

9 {daj]W_ ghv^XWWVb avgXl` à_jZ vX•Š Wa^^±Vj`^_Vdhjv€n•W`lu
nVe•W`lu_`Š WaaWjcaa794
7k`YZV1ðY^dah^±Vj`^_Wdl0Z*_Vdcà`-aj W_Vjh^_Vdh`Yjf59
38UWVWa_Vl aa d.g0ZWo^VjWW_lv 'X _j`.Wde a.b. 3

των εξοπλισμών. Θεωρεί ότι «η αποτροπή δεν προϋποθέτει βεβαιότητα. Η αμφιβολία είναι αρκετή»[141]. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο αμφιβολίας οι απειλές οι οποίες είναι πιθανόν να εκτελεσθούν μπορεί να αποδειχθούν αποτελεσματικότερες, από τις απειλές οι οποίες περιέχουν την βεβαιότητα της εκτέλεσης. Σε περίπτωση ισορροπίας, η επιτυχία της αποτροπής δεν εξαρτάται τόσο από την βεβαιότητα της ανταπόδοσης, όσο από μια ευεργετική αμφιβολία.[142]

Οι Brams και Hessel υποστηρίζουν, ότι η μια πιθανή διέξοδος από το αδιέξοδο της λογικής της αποτροπής είναι η εκτέλεση της απειλής, εάν η αποτροπή καταρρεύσει. Όσο παράλογη κι αν φαίνεται ως μεμονωμένη πράξη, μπορεί να είναι λογική σε ένα επαναλαμβανόμενο παιγνίδι με πολλές πράξεις. Η υλοποίηση μιας απειλής ενισχύει την αξιοπιστία αυτού που την εκτελεί ακόμα και αν αυτή η πράξη είναι παράλογη και έχει κόστος για τον ίδιο, γιατί μακροπρόθεσμα, δημιουργεί μια φήμη ικανή να αποτρέψει μελλοντικές προκλήσεις.[143] Ειδικότερα, αναφορικά με τη λογική των περιορισμένων πληγμάτων, για την αποτροπή μιας συμβατικής σύγκρουσης (πιθανότητα την οποία περιέκλειε το δόγμα της Ευέλικτης Ανταπόδοσης), η λύση επιχειρήθηκε να δοθεί, μέσα από απειλές οι οποίες δημιουργούσαν "στρατηγική αβεβαιότητα".[144] Οι απειλές αυτές περιέκλειαν την βεβαιότητα της αμοιβαίας συνεργασίας και την αβεβαιότητα του είδους της απάντησης σε περίπτωση πρόκλησης ("εάν συνεργασθείς θα συνεργασθώ (βεβαιότητα),εάν όμως δεν συνεργασθείς η απάντησή μου θα είναι ανάλογη"). Η λογική των απειλών αυτών φαίνεται καλύτερα στην σχηματική αναπαράσταση του Παιγνιδιού του Δειλού (Chicken Game).

---

[141] Leon Wieseltier: "Nuclear War Nuclear Peace", New York, Holt Rinehart and Winston, 1983, p.61

[142] Patrick M.Morgan: «Deterrence: A Conceptual Analysis» Beverly Hills CA: Sage 1983, p.119.

[143] Stefen J.Brams and Marek P.Hessel: "Threat Power in Sequential Games" in International Studies Quarterly 28, no 1, March 1984, pp.15-36

[144] Donald M.Snow: "The Nuclear Future: Toward a Strategy of Uncertainty" University of Alabama Press, 1983 και Thomas Scgelling: "Strategy of Conflict" chap.7

A1838(:

& $ *		& $ \	
	&		6 $
$% &" $	(* \ 2	(\32	
$% &" $	(*3\ 2	(\ 2	

DLEF@G<FBBB <B @ FKQGKBCE >B => <BIR \ E FL< JMF<BBFE EJ >EA I E BF G>DBF3 <L OFKAMFB B F 3BFI KHB NFL BEFBGK (<NCK N? A BF B NL BEFBGK K *3 A BFI KHB NFL B EFBGK < BFE >B => <2B? BA<BFKL OFKAMFBBFQGKC BFE >B => <B6? > FH BFE >B => <*B?AD F E KR F E RBFG FDBCDE K?BDFLE G BC O O BCBBCD F O A D EFB FE?DJ F E >B => <B?DN E B @ AK N? J F E >B => <\B?EDKG\[B BI FE >B => <*B@DE KG*[>DF E >B => <B?E KGβC EA@ BCBF * @ E KGβC KF= I BBCBDEJ BC<B?DL6 E KG[NCK N? E B?<<BC <L O B IEA@ <C<L O B IEK E @ BCB? I IK IR<(BC ?<CB IB IEL C IREK>2E BC ??I BJBC N J I BCDA<CD E @ BC;B E K@ G EFB EB I IB? J BF Q KFBCDE KF=*D A = KHB EF BC E @ BCBAB LβCFDL @ FA< BFDJKK> E KF=RCK N?C E K@ EFB GBFE >B => <BJ? g

\ ˜ \3 ™\ (; 2

A1838:

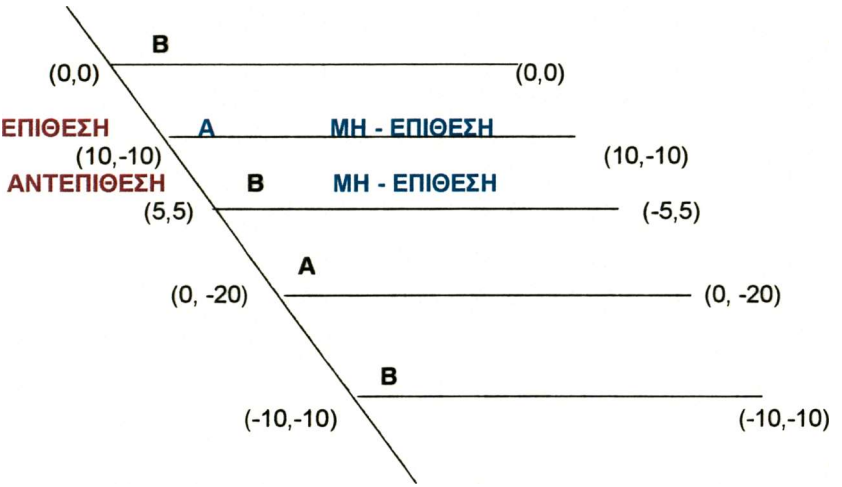
& $ *	& $ \	
	; 6 $	6 $
; 6 $	* (8 28 \	(; ™ 2
	" (™ ; 2	(; 8 ; 82
6 $		O(;38 ;382

8 E EJ >EA I D B <B @ <B>QRK R E IF AMC B E J@ N<HCHEL C IRN BR EFLO A<IF 8BB E @L BCD EL C I?DH=I FL<(C<EH Q> BFN = B> M IR B EFA > 2 $BF @GI JBFED <BR FNHF KK IB KGHB<@ DRBCBCKH<BCCD EFB FE?ED EA@ I<CN HB BCCKH<BCCDEA@ <CIDKHB C KH<CE IF AM<BF* B B J=>I F A C EF ?E IJ@G FEKC <H [CI G FLID B> NHF BR $B B B J=>\ I "G FLB D E EBR<EA@ <CIDDIB>NHI BR LEFB @BAN LEJ B EA@ I<CG FLBDFL JBFLEDFLNG BBC EA@ 8BCBBFG NFD BFLE B @G BFL<BF< ANHFF JN D™ 2 R F ERK BDFL N FBC EA@ <C AFEG BF JN D($2FBGB BBFB J=> F (2G FL BCE AEB><CA CBJBC FEFAI F NHF BAE KF E FO A F<IBE RBEK?= G NF<DBCE AEB><CC?N LEJ = BAN NF GBCC LE [AJ L DI BJB> EL C IREK> C AB <BC> EL C IREK> A NH BFCE BF MC @D A EFKH=JK ID = BFLNDLF{oW`a^i`dWaeV$BCE AEB>E<FCLF NHF BAE KNF <B B?<F<IBE RBFBHEC KKJE FOFH < N HB (F 2 B BF ERK DA = KHB (;038;382 EKGF <L QG FLK<H<C = BFLDNHFA LB?BFLB B < FBH> <L=I FH< {> = ANFL KFH2 < C B I? E J<B <CLB? EFB KBCAE FEK?E I <BCC DEFB FEI?DN K OJ LE PC F < G JDKK D B OKC{BEGD B DE O KKF B<LGGDE EDC2D

<H=I FL<CDLEFKF= <@FEH O KKF BKHGD=G<DBC< G<C
I <BFLD;IG NBFBL=DB B B J=>\ I " N @ LEJ FL@ B IFA
@ FAKKJNHF <F CB IFAEFA@F LEFNCKRBFCLHE [C
CB IR<L E RI = BFLDNHFE >B => <BGD= KHB FD
CB I D @ DE IF AMB DERK BDFL EFB GEF BFDF
I B FBD D<L GE EDFL@ LEF<BFAE B @G3 F$D IJ@
E AEB>C=C FKF= IF KF=A? C LEJ [EA@ <C
$BF<C AEB@E GE =A QF J< G E OKCBFFEFAF
B BREF< BCL F@GBBCF=NC= BFKDaa`Š jVd`Vj`^_
NCK N? I ?D G B <CED @ B I?G = @ GE E
B B>E <@ AFKFIKC >BEA?@ <C/ e_V_„VZ_GN><
EJ BC<CEBH<<F BBCDG FBCD.$IJKKD JI><C(D2V.II ^W
{aYVdVj`^_2FDIK JI><=C BF „VZ_<L <BJ IE F@G< >D
E J[CIO < F(H JKF=C BF F …Y^eb j`j`^W_`ajV~`_EF.L
C< FEIF0ZA^eVvaYZ dd34u2..$IJKK JI><C@D.:? ?@=CI
N N I <IAK JI><CBDC D<H=I FL<CJD@ <BJNBFCDFEFA D
B E F<>EGHN QF BEIAE NBFB <C5D B [HB>N Q >
E EGNG=B <CCEDJ FLN JQFN I B<JC AN J<CBD FEFAF
„VZ_EFI KhA0ZW aZ^dlLaEmG O <LCBRB> EFNA=C ABC
EFNF ?H=I FL<CED KHB GCDB <CDF E F<C B IA BF
…1XYdkaVW0ZW aZ^CdL.EG O =BCLFEFAF=C ABCIK JI><C
BC=DH=I FL=<CEDL C IEAE NIF I <sLBBFEAE NF„VZ_
BFEF@ BBFA.1^/^e dV_la0ZW aZ^dEIF.LNANBC NL B BCB
B QF JBDC=DH=I FL<CED IBCDE I JB B=D B F G I> BF
…1n`j`0aZW aZ^EdFLN. > AIBMC<H=I FLI<BCJBCFEFAF=E K D
EFB KF<HB FE B D=L=I FH<I DA IDBJB D=EFAF=DE K ND
EFB KF<HB F$H Q> BF„VZ_C B E NF=C A …KF=I?…
I [E <B@CE GE O A<I BBBFAN EAE NFLBBCDE @ B I?D
G = D

3 k`YZV1dY^daa^.+Vj`^_Vvd`lDcZ*_Vdca`-a_j W_Vjn^_Vdd`.bYj9 ;9
34/eV_„VZg..0Z`_~V_•n^XOjZx_jZ`_~V.•bdb 9 ; 8I …p{aYVdVj.b^_5;

35`•`lb 9

B
(0,0)
(0,0)
ΕΠΙΘΕΣΗ
A
ΜΗ - ΕΠΙΘΕΣΗ
(10,-10)
(10,-10)
ΑΝΤΕΠΙΘΕΣΗ
B
ΜΗ - ΕΠΙΘΕΣΗ
(5,5)
(-5,5)
A
(0, -20)
(0, -20)
B
(-10,-10)
(-10,-10)

σκάλα κλιμάκωσης παρουσιάζεται ως μια ξεκάθαρη στρατηγική κατάσταση στην οποία μετά από κάθε κίνηση και των δυο πρωταγωνιστών υπάρχει ισορροπία. Είναι όμως πιθανό, οι δυο πλευρές να μην αντιλαμβάνονται ως τέτοια τη κατάσταση. Ο προκαλών μπορεί να θεωρεί ότι επιδιώκει κάποιους μακροπρόθεσμους στρατηγικούς στόχους, ενώ ο αποτρέπων να ερμηνεύει τις κινήσεις του ως μια κυνική πράξη επιθετικότητας. Η αρχική κίνηση του ενός πρωταγωνιστή σηματοδοτεί την έναρξη της κρίσης και την ενεργοποίηση του γενικότερου πλαισίου της διαδικασίας λήψης αποφάσεων σε καταστάσεις κρίσεων, με όλους τους πιθανούς κινδύνους που αυτό περικλείει. Δεν μπορούμε να βασισθούμε στην ύπαρξη ήρεμων και λογικών αντιδράσεων γιατί υπάρχει η πιθανότητα πανικού, υψηλού stress κ.λ.π., οπότε η εξελικτική πορεία της κρίσης μπορεί να είναι πολύ ταχύτερη απ' ότι σκάλα κλιμάκωσης υπονοεί. Η σκάλα κλιμάκωσης βασίζεται στη λογική η οποία είναι το ζητούμενο, ειδικότερα στο τελευταίο τμήμα της. Στην πραγματικότητα, ο Kahn δεν βασίστηκε στην υπόθεση ότι οι πολιτικοί σε καταστάσεις κρίσης είναι λογικοί, άλλα στο ότι δεν είναι τελείως παράλογοι. Τέλος, υπάρχει η πιθανότητα διάστασης μεταξύ απόφασης και πράξης. Η θεωρία προϋποθέτει ότι αυτός που αποφασίζει δίδει εντολές οι οποίες εκτελούνται από τους υφιστάμενους του. Όμως κατά τη διάρκεια των κρίσεων ή και του πολέμου, είναι πιθανό, οι εντολές που θα δίδονται να μην εκτελούνται, είτε λόγω ανυπακοής, είτε λόγω πανικού, είτε για διάφορους άλλους λόγους.[148] Η διαπίστωση των προβλημάτων αυτών δεν αναιρεί την επεξηγηματική ισχύ της σκάλας κλιμάκωσης

Η εξέταση της λογικής των διεθνών πρωταγωνιστών λαμβάνει υπ' όψη το γεγονός ότι οι ηγέτες βρίσκονται συχνά αντιμέτωποι με καταστάσεις που περιέχουν ρίσκο και αβεβαιότητα.[149] Το ρίσκο είναι παράγωγο της δυναμικής εξέλιξης των γεγονότων και της ρευστότητας των διεθνών σχέσεων. Η δε αβεβαιότητα είναι παράγωγο του ρίσκου, ενώ το "αυτόνομο ρίσκο" των γεγονότων συμβάλλει στην εξελικτική ρευστότητα των γεγονότων. Έτσι, η διαδικασία λήψης μιας απόφασης περιέχει ρίσκο, όταν οι επιλογές που είναι διαθέσιμες σ' ένα ηγέτη έχουν ένα άγνωστο ποσοστό επιτυχίας. Διαδικασία

[148] βλ.σχετικά Paul Bracken: «The Command and Control of Nuclear Weapons», New Haven and London, Yale University Press,1983.

[149] Το ρίσκο προϋποθέτει την ύπαρξη στρατιωτικής ικανότητας που μπορεί να εξελιχθεί σε απειλή.

λήψης μιας απόφασης σε καταστάσεις αβεβαιότητος σημαίνει, ότι ακόμα και η πιθανότητα διαφόρων αποτελεσμάτων που είναι δυνατόν να παραχθούν από διαφορετικές πολιτικές δεν είναι δεδομένη.[150] Η λογική θα μπορούσε να χαρακτηρισθεί ως τέλεια (perfect rationality), όταν περιλαμβάνει τέλεια πληροφόρηση για τον προσδιορισμό της σχέσης κόστους/αποτελέσματος και η οποία έχει ως επακόλουθο μια λογική διαδικασία λήψης της απόφασης χωρίς την ύπαρξη αβεβαιότητας.[151] Η ανίχνευση της τέλειας λογικής στις αποφάσεις των πρωταγωνιστών της διεθνούς πολιτικής είναι εξαιρετικά δύσκολη. Ο κυριότερος λόγος αυτής της δυσκολίας βρίσκεται στην έλλειψη τέλειας πληροφόρησης. Οι πληροφορίες που δέχεται ένας πρωταγωνιστής μπορεί να είναι παραποιημένες ή αναληθείς (σκόπιμα ή μη) με αποτέλεσμα να μην παρέχουν ακριβή εικόνα της πραγματικότητας. Για τον λόγο αυτό οι πληροφορίες που λαμβάνονται από μια πηγή θα πρέπει να συνδυάζονται με άλλες που λαμβάνονται από διαφορετικά κέντρα. Στη συνέχεια, θα πρέπει να φιλτράρονται μέσα από το γενικότερο σύστημα αξιών του αντιπάλου, ώστε να γίνει η καλύτερη δυνατή αξιοποίησή τους. Η ατελής πληροφόρηση και η άγνοια του συστήματος αξιών του αντίπαλου συμβάλλουν στην δημιουργία του ρίσκο και της αβεβαιότητας. Εάν δεν υπάρχει ρίσκο (δηλαδή υπάρχει βεβαιότητα), οδηγούμαστε σε αποφάσεις που μεγιστοποιούν την αναμενόμενη ωφελεία. Την απόφαση αυτή αποκαλεί ο Herbert Simon "αντικειμενικά λογική απόφαση" (objectively rational decision).[152]

Η λογική διαδικασία λήψης μιας απόφασης αποτελεί φαινόμενο δράσης-αντίδρασης σε κάποιο εξωτερικό αίτιο. Ο όρος δράση περικλείει το γεγονός το οποίο προκαλεί την απάντηση του λογικού πρωταγωνιστή. Η αντίδραση είναι η απόκριση του λογικού πρωταγωνιστή στο γεγονός αυτό και αποτελεί παράγωγο του συστήματος αξιών του. Έτσι, κάθε λογικός πρωταγωνιστής επιζητά την μεγιστοποίηση των αξιών του αναζητώντας την ιδανική λύση. Επειδή όμως τα διεθνή φαινόμενα αποτελούνται από συνεχείς ενέργειες αντιμαχόμενων πλευρών, είναι πολύ δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να υπάρξει μια λύση που θα ικανοποιεί απόλυτα τον ένα πρωταγωνιστή. Συνήθως, η λύση

[150] Edward Rhodes : " Power and Madness. The Logic of Nucler Coercion." Columbia University Press, N.York. p.52
[151] Knorr : " The Power of Nations: The political Economy of International Relations" p.11
[152] Herbert.A.Simon : "Administrative Behavior", Third Edition, N.York, The Free Press, 1976, p.76

%EJ FLNLFF QGD<L EFHDFBA C<CED@RBC QG B <BCE AEB>E<FCLG DC=GBECDA FDBFLB DEFQJ<IDN N @G(B= NJQF FKLD=FLD2 <L EG<DH<BC [FK=C<BC>D N R >BFLN @F<HLD<B? BFDGKK PLCB?A NL B FNC=?<AB<BCB LB F CQJ <NC QF B IER N R[=> BFAN F @G AB<BC QJ <KC QF B IER N R[>= BFAN @G <2 N QF B IGDIG<DB=GKKJG< <B < B IJF IJEK A< [GK [CHDL==F BFDLB?C IFKFL@GA >D EFBGK < E JKF=NC N I <KA?PCBDC DE Q <CDN HB CQF J<BC QJ <C E F<> ?DL EFHDBA C<CDKF=IED>B => <BE?HD A E FB BJC F I?<B=B?C G=* E BC G=\I BC E C<B=B?C G=\E BC G= E F<> <?L GE N E F•EF@KGCB F BCBBCD J C<CDE FB ?<>BA@ B C KF=IE? F•EF@GCB E?EFBA C<GG< < < B I?F I? E AFNFKF=IID<L E?CD=GB@CDE GE G <Q?JEFPCB> E N R[B>FLL E A <B @ <DL LBGID@ KCBC F I? N J I BFL=F BFFDMCBFH NCFK NN? A CN F I?F ? < JEFPCKKJ <Q?DE NA>I[@ KCBCN J I [GK [CFDL ==F BFD B ABCBA <L EFHD[FK=C<CDQG B <BC B FK=CEBKCF=N?CK N?BC EFBL AN J<C<D <G<C BC C>QGK B FK=CEBQC<CA BL AE Q <C E Q <CEFLN [LEC BIAG E BFLD<B FLDBFL E >B => <B? A L<B?GBF EFQJ<><BCN @<?C ?A <EJ I <L ?@>AD EFBGK B<FLEFK B IFBH=> <FHB> E G<E FL[<IFH B<BCN @<? I G

" P P 07A>8<8B/106C/I

AB BCDC;KF=I?ED Q <CDEF A BFE <@<FBHC N B B?CD F<>E I BC<BBCDCKF=IE [= <A> N NF G > <BFajW EaLNC FL=<ABBJBF E BC [GK [CD==F BIFD <BCNL<K BFLB>AN Q >F = < REFL<L BG F<LBC N N I <KA?PCD D E Q <CD FDN B B?CD F<>E I BCB D

Σχεδιάγραμμα 2

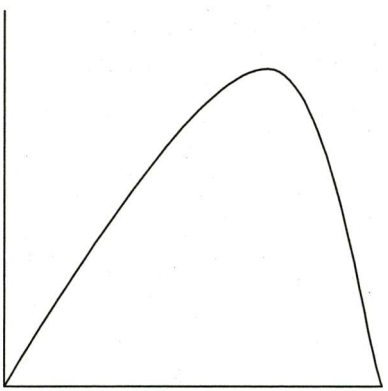
σχήμα Α

απόδοση

σχήμα Β

απόδοση

stress

Τα άτομα που συμμετέχουν στην διαδικασία λήψης αποφάσεων κατά την διάρκεια των κρίσεων είναι άτομα, των οποίων η εξελικτική πορεία στο εσωτερικό πολιτικό σύστημα τα έχει συνηθίσει στην λήψη αποφάσεων με stress. Πολλές φορές τα άτομα αυτά είναι προχωρημένης ηλικίας και

προσπαθούν να ξεπεράσουν το stress με την εμπειρία τους. Βρίσκονται όμως αντιμέτωποι με την φυσική τους κατάσταση, την πιθανή ύπαρξη κάποιας ασθένειας, την κούραση και την πίεση που ασκείται από την συνεχή ροή των γεγονότων. Το stress είναι μέρος της ανθρώπινης αντίδρασης στο αλάθητο των ηγετών και στην δυναμική ρευστότητα των διεθνών εξελίξεων. Η ύπαρξή του οφείλεται στην φυσική αντίδραση του οργανισμού στα εξωτερικά αίτια και γι αυτό η ολοκληρωτική εξάλειψή του είναι αδύνατη. Ο περιορισμός του όμως επιβάλλει την διαμόρφωση ενός σύγχρονου συστήματος λήψης αποφάσεων, το οποίο θα μπορεί να προσαρμόζεται στα νέα δεδομένα παρέχοντας μια σαφή εικόνα της πραγματικότητας. Έτσι, περιορίζοντας τις εκπλήξεις στο ελάχιστο δυνατόν ελαττώνονται και οι πιθανότητες να βρεθεί ο λογικός πρωταγωνιστής ενώπιον καταστάσεων υψηλού stress.

Η αντιμετώπιση τόσο του stress που παρουσιάζεται κατά τη διάρκεια αντιμετώπισης μιας έντονης, όσο και της ίδιας της κρίσης από μεμονωμένα άτομα είναι διαφορετική από την αντιμετώπιση των γεγονότων αυτών από κάποια συλλογικά όργανα. Συνήθως, τα σύγχρονα πολιτικά συστήματα είναι οργανωμένα κατά τέτοιο τρόπο, ώστε οι αποφάσεις να παίρνονται κατόπιν διαβουλεύσεων από ομάδες ατόμων με ειδικές γνώσεις. Οι ομάδες αυτές έχουν τις περισσότερες φορές συμβουλευτικό ρόλο και συνήθως αναφέρονται στον ηγέτη. Η διαδικασία που ακολουθείται για τη λήψη αποφάσεων από συλλογικά όργανα απεικονίζεται σχηματικά ως εξής:

b>O05@<8CC8

ασκείται για να υπάρξει ομοφωνία επικαλύπτει πολλές φορές την ανάγκη ανεύρεσης και διατύπωσης των καταλληλότερων εναλλακτικών λύσεων. Το γεγονός αυτό οδηγεί στη μη αναζήτηση των πιο "λογικών" απαντήσεων. Ο κίνδυνος της διαφωνίας παρουσιάζεται (στα μέλη της ομάδας) μεγαλύτερος από τον κίνδυνο της εσφαλμένης απόφασης. Εάν το υπό συζήτηση πρόβλημα είναι πολύ σοβαρό, τότε τα μέλη της ομάδας, που φοβούνται το χειρότερο, θα πεισθούν από εκείνους των οποίων η άποψη είναι πιο αισιόδοξη, θα παραμερίσουν τους φόβους τους και θα αλλάξουν στάση. Αυτοεξαπατώνενοι θα πετύχουν την επιζητούμενη ομοφωνία με το μικρότερο δυνατό ψυχικό και πνευματικό κόστος ξεπερνώντας παράλληλα το stress των περιστάσεων.[161] Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται Groupthing. Τα συμπτώματά του μπορεί να ταξινομηθούν σε τρεις κατηγορίες:

Α) Υπερεκτίμηση της ισχύος και της ηθικής της ομάδας

1) Μια ψευδαίσθηση της ατρωσίας, κοινή για τα περισσότερα μέλη της ομάδας που δημιουργεί εκτεταμένη αισιοδοξία και οδηγεί στην ανάληψη μεγάλων ρίσκων.
2) Πίστη στην έμφυτη ηθική της ομάδας η οποία οδηγεί τα μέλη της να αγνοούν τις ηθικές επιπτώσεις των αποφάσεών τους.

Β) Δογματικότητα

1) Συλλογικές προσπάθειες αιτιολόγησης της παράβλεψης των προειδοποιήσεων ή άλλων πληροφοριών που μπορεί να οδηγήσουν τα μέλη της ομάδας στην επανεξέταση των υποθέσεων τους πριν δεσμευθούν ξανά σε προηγούμενες πολιτικές αποφάσεις.
2) Στερεότυπες απόψεις για τους αντίπαλους ηγέτες οι οποίες οδηγούν στην ανάληψη ενεργειών υψηλού ρίσκου. Οι αντίπαλοι ηγέτες θεωρούνται είτε πολύ κακοί, οπότε δεν αξίζει να διαπραγματευθούν μαζί τους, είτε δειλοί, όποτε δεν θα τολμήσουν να αντιμετωπίσουν οποιαδήποτε δυναμική ενέργεια εναντίον τους.

Γ) Πιέσεις για ομοιομορφία

1) Αυτοπεριορισμός των ατόμων σχετικά με την έκφραση απόψεων διαφορετικών από αυτές της ομάδας με στόχο την ελαχιστοποίηση και εξάλειψη των αμφιβολιών και των αντεπιχειρημάτων.

[161] Irving Janis : " Groupthing ", Houghton Mifflin Company, Boston, Second Edition, 1982

2) Κοινή ψευδαίσθηση της ομοψυχίας. Η ψευδαίσθηση αυτή \προκαλείται είτε από την αυτολογοκρισία των μελών που θα εξέφραζαν αντίθετες με της πλειοψηφίας απόψεις, είτε από τη λανθασμένη αντίληψη της ταύτισης της σιωπής με την συναίνεση
3) Πίεση σε κάθε μέλος που έχει διαφορετική θέση, για ταύτιση με την θέση της πλειοψηφίας.
4) Εμφάνιση αυτόκλητων θεματοφυλάκων. Δηλαδή μελών που προστατεύουν την ομάδα από πληροφόρηση που μπορεί να διαταράξει τον κοινό εφησυχασμό αναφορικά με την αποτελεσματικότητα και την ηθική των αποφάσεών της.[162]

Όταν μια ομάδα χάραξης πολιτικής παρουσιάζει τα περισσότερα ή όλα τα συμπτώματα αυτά, τα μέλη της επιτελούν τα καθήκοντά τους αναποτελεσματικά και αποτυγχάνουν στην επίτευξη των συλλογικών τους στόχων. Σπάνια, η αναζήτηση συμφωνίας μπορεί να έχει θετικές επιπτώσεις. Μπορεί να συμβάλλει αποτελεσματικά στη διατήρηση του ηθικού ύστερα από μια ήττα ή από μια επιχείρηση η οποία δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Κατά κανόνα, οι θετικές επιπτώσεις είναι πολύ λιγότερες από τις αρνητικές. Όσο πιο συχνά παρουσιάζει μια ομάδα τα συμπτώματα του Groupthing, τόσο χειρότερη θα είναι η ποιότητα των αποφάσεών τους. Ακόμα κι αν δεν υπάρχουν μερικά από τα παραπάνω συμπτώματα, τα υπόλοιπα μπορεί να είναι τόσο έντονα, ώστε να εμφανισθούν όλες οι αρνητικές επιπτώσεις του Groupthing και να διαμορφώσουν μια πλημμελή ή παράλογη διαδικασία λήψης απόφασης.[163]

Για την αντιμετώπιση των αρνητικών επιπτώσεων του Groupthing απαιτούνται ενέργειες που σχετίζονται με τη δομή και τη λειτουργία των ομάδων αυτών. Θα πρέπει:

- Πρώτον, ο επικεφαλής κάθε ομάδας χάραξης πολιτικής πρέπει να ενθαρρύνει τη διατύπωση αντίθετων απόψεων ή αμφιβολιών από τα μέλη της ομάδας. Η πρακτική αυτή θα πρέπει να ενθαρρύνεται από την αποδοχή, εκ μέρους του επικεφαλής, της κριτικής των απόψεών του.
- Δεύτερον, Οι επικεφαλείς των οργανισμών, όταν αναθέτουν μια αποστολή σε μια ομάδα, θα πρέπει να είναι αμερόληπτοι και να μην εκφράζουν τις

[162] ibid pp.174-175
[163] ibid p. 175

προτιμήσεις τους και τις προσδοκίες τους εκ των προτέρων. Η ενημέρωση της ομάδας θα πρέπει να γίνεται χωρίς προκαταλήψεις για την έκταση του προβλήματος, τις διαθέσιμες πηγές ή τις προτάσεις που θα ήθελαν να υιοθετηθούν. Έτσι τα μέλη της ομάδας θα μπορέσουν να κάνουν τις έρευνές τους και να διατυπώσουν τις εναλλακτικές τους προτάσεις αμερόληπτα.

- Τρίτον, κάθε οργανισμός θα πρέπει να συγκροτεί ανεξάρτητες ομάδες για το ίδιο θέμα με διαφορετικούς επικεφαλής η κάθε μια.
- Τέταρτον, κατά τη διάρκεια της περιόδου που εξετάζεται η υλοποίηση και η αποτελεσματικότητα των διαθέσιμων πολιτικών θα πρέπει, τα μέλη της ομάδας να χωρίζονται σε διάφορες υποομάδες, να συναντώνται ξεχωριστά με διαφορετικούς επικεφαλείς και στη συνέχεια να συνεδριάζουν όλοι μαζί και να εξετάζουν τις διαφωνίες τους.
- Πέμπτον, κάθε μέλος της ομάδας θα πρέπει να συζητά περιοδικά τις απόψεις της ομάδας με έμπιστα του άτομα και να μεταφέρει τις αντιδράσεις τους.
- Έκτον, θα πρέπει να καλούνται άτομα με εξειδικευμένες γνώσεις στις συνεδριάσεις της ομάδας και να εκφράζουν τις απόψεις για τις προτάσεις που αναπτύσσονται.
- Έβδομον, όταν εξετάζονται οι προτεινόμενες μορφές δράσης, ένα μέλος της ομάδας θα πρέπει να κάνει τον «δικηγόρο του διαβόλου».
- Όγδοον, όταν θέμα αφορά τις σχέσεις με ένα εχθρικό κράτος, θα πρέπει να αφιερώνεται αρκετός χρόνος στην εξέταση των προειδοποιήσεων του αντίπαλου και στη διαμόρφωση εναλλακτικών μορφών δράσης ανάλογα με τις προθέσεις του.
- Ένατον, μετά την επίτευξη συμφωνίας σχετικά με την καλύτερη εναλλακτική λύση, η ομάδα θα πρέπει να ξανασυναντηθεί και εξετασθούν οι τυχόν αμφιβολίες πριν ληφθεί η τελική απόφαση.[164]

Πέρα από το φαινόμενο Groupthing, τα μέλη των ομάδων μπορεί να βρίσκονται σε τέτοιες θέσεις, που να μην εκμεταλλεύονται στο έπακρο τις διαθέσιμες πληροφορίες. Η λειτουργία των ομάδων αυτών προϋποθέτει ένα αποτελεσματικό σύστημα αξιολόγησης ιεράρχησης και επεξεργασίας των

[164] Janis Irving: «Groupthing», pp. 261-271.

" - +

@ > ABCDEFB FE?D>DLB?N F QR@EIBF73 I
BJ <> JB><BC E NF< IJ?EFPCB C < HDE GE
B B>EAM B H FDB EF=D E F <@ EA @ B I BCB
A F LQL?D < BD> E KRB>IL R< >I BCD< HF=D>D
F E K@ND A EJ B EFB K < B EGDN@ EFB FE?F A
EFBH B F E K@ND=A F E <B LBEGDBF BAE K@F@ > A
NA =JK@C <A<BC [E <BNC BHE>B?PLD> AD >D
E F•EF@GB F [E <B D KGDA EJ B E BL 4AD$B D
E EBR<IA D DFLBFI <BFBDFEFKG@LA I F BAE KFD
A E @ E FB ?<BCG FEK@B E J@ <EDA<CFD E KGD
EF A EFBH FLJ N BLE>@FBH F BAE K@FDD A<IB
EK F IB I B@GC<IC @ EF A E BH BF<B FBFL > AD
E GE E F<QH<BC E =F L GE CJ[C GKFFD E KGEDF As
L[?<FLBC B E K BK@B=>BCDEFLN B@BBLND ILO L FL
= @F=H B EK I G C44 E KGAD EFB K < BBIGqD
RBF B F BAE KEF@B HE>DBFI <BFDE BCN B? C<CD
LEF R CB@BLD<CA D =JKF <L O AB@E GE g
2 A < B IJNH B?FDLJK>BFD
O2 NA N AB =JK<CC <A<BCE F<B <BACMD>?ID E FL<A D
B>EFK BBRFL
=2 EFQ HB FA<IF
N2 G O LE @ < <FBLDFLD
HB F B F BAE KEF@B H B BFI JBFDDFLN BLERB D
E K@@D> BAFH <BFBD? C<B?DLD CK

4 \KGE< B IJVYZ dd0_Zu^eVagh0Z vjWVj^ucn^_ d`Y1jm /VŠ _}Vd
x_`Š WoaWjcaa744. ^Wu*d qV_lvW^~+`YZVWWlgj WW `_Ye W`Y,W_W `u_
b^d`Y0cZg^WWc_loWVYj`WVme•W`lunVe•W`lx_`Š WaWjcaa753,W leV_
zVXW _hY0Zg{Š^dXj^^_1XYd vjWWVj uc_ml`j~^_1 | }^W~vjkVWS`oW aā
797+^• WjjWŠhaqjW^lXYj]^Wn6+^a• Wzj •^|
+`YZVWl V_lvj `_]V_`Y.W^aahgpacYZ^dV^_uldi j WW _YUWdj`e}WZ_a
/^b~`_xa_`Š WoaWjcaa79
44 +^•`WjWŠ`.aqg WY Wj_`k_ab WY bj_~^j_ W_Vjò^dVjdYbab5.9;98

BGBF E KR 4m$BG<B BC=OI?OK F= CQCA F BCD[FE <BA D
<L NG JB < ? G < BCKF= K?L E QF58J[E <B ED KGD
A F E KGEDL=A F E <B LBEGEDF BAE KFE KGEA F B
E <B LBGBDC LKFEFABK<I?DA ? Q A B<BF BAE KBF A
KF= I?> DEF E K@ > AKBF= I?tEJ BC<GBF RBC LB
<BC AM<BFF < BCDKF= I?D OJ<GBCN N I <BKF?= IF?
E = B I<GLD @?IAD LBGEDFLI @F AMBFCKF= B?CDE K?D
N I FKF=BFCH B E NF<ICG FLD DI JBFLND > AMF BBED
B EFLBB E < BJ< IDA <DB EDEFACDEFB EB E? K?A
[E <BCE LBGEDFLN A $ LBFBHFLANFBLCKF= I?E K?
QG BF n^d`._WVcB E BC A EL C I?EA@ <CC B
<BC $ $ E @ B@B E FI KFHB<C B E NF<ICG FLBD>
<FO B IIR@RND @ A BAEFB J<FL FE JNF[BFCJDEFPCD
LB?DG=I B<BF IBC < BCD B E NF<GCDD $ $ >D
[E <BICDBCDEFB EB E? DK?BD> >D [E <BICDB>
E I ORBD AN <D @?I DQ <OCBR BBED B EFLB BC [A
(KKJ BCC@ I?B FK =CB<CDB2 > A DB LB?E OJKK<BBF
<H FKBFCIDF > ABBEL B EJK5FLLB?CNL<IFKNA B? C<CDA>
I BC A=> BFE F<N F BCKF= I?BD E KRE F<N F AM
BFLED F < FBHCDDN N I <BKIF?=D I?D@ > AN E FO A<BF
I @F < B>E = B IRL @CIRJB>E B EDEFAGD D BAE KFD
@ E KG[E B?<? <BCEA@ B<FCL B EJKFFLI @?IFLB
Q? B<BFLCD=GBF EDEFA@F N <@BFCHA<C
BA@ BBCN N I <BKIF?= I<?BCF = I?C [FE <BBACD
E K?D] BJB E BC LEFI E? @ BCBBGK <B?CDD
E >B => <B@?DKFEF ?B<C E K?BFL B BF Q KFEDFL@
E FIHP E BCLKFEFAB<CDE K?D@ A = KHB EF BF
I <BFEDFL@ E FIHP E BC CLKFEFAB<C<D

47 z •^|+`YZV1WIghU j| _o VYV_I)VW0Z 1VjXW -_j W_Vjn^W_Vad`am
UVdj`e1^WZ_a^b~`_xa_`Š WoaWjcaba
58U jja+`YZV„Wh1XYdUvdWY~eyVVdaz`_ujU_W^^~`-_uaj`jXj`7^9_5b I
ve^~ +`YZVW1dYj`^_vVWXWVjtjZ 1XYd NVW eeVm+ VI`_uk* *II`a^_;
) ad c 795b 7
5 .WVnc^d`v_gh1XYdvjWWVj 0uZ gnVa ^WjZ ^W c`Yj^W-cm W_Vjv^Y_XW`jc
1^3 757bb 3;95
5 ,WV n~— VuVWkVW„Ydu^XnWgW iYjj WW _YnVme•W`lx_`Š WoaWjcaa
888bb 45;49

Για να γίνει κατανοητός ο τρόπος με τον οποίο η θεωρία αντιμετώπισε το πρόβλημα της αξιοπιστίας θα πρέπει να αναφερθεί η κριτική που δέχθηκε το δόγμα των Μαζικών Αντιποίνων (Massive Retaliation) ως προς την αξιοπιστία του. Η αξιοπιστία του δόγματος αυτού είναι δυνατόν να απεικονισθεί ως εξής:

Πίνακας 4

Η.Π.Α. ΣΧΕΤΙΚΑ ΑΤΡΩΤΕΣ		Η.Π.Α. ΤΡΩΤΕΣ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ	ΖΩΤΙΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ	ΖΩΤΙΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ
(-3,-10)	(-3,-10)	(-10,-10)
(-2,2)	(-8,8)	(-8,-8)
(0,0)	(0,0)	(0,0)

Σύμφωνα με το δόγμα των Μαζικών Αντιποίνων, οι Η.Π.Α. και το Ν.Α.Τ.Ο. θα απαντούσαν με μαζική πυρηνική επίθεση σε οποιαδήποτε επίθεση των Σοβιετικών εναντίον αμερικανικών και νατοϊκών συμφερόντων. Το παραπάνω σχεδιάγραμμα απεικονίζει τα αντισταθμιστικά οφέλη που θα είχαν, τόσο οι Η.Π.Α., όσο και η Ε.Σ.Σ.Δ., σε τρεις διαφορετικές περιπτώσεις: στις δύο πρώτες οι Η.Π.Α. είναι σχετικά άτρωτες και οι Σοβιετικοί προκαλούν στην μεν πρώτη τα περιφερειακά συμφέροντα των Η.Π.Α., ενώ στη δεύτερη τα ζωτικά. Στη μεν πρώτη, εάν η απάντηση των Η.Π.Α. είναι σύμφωνη με τις επιταγές του Massive Retaliation, τότε οι μεν Η.Π.Α. θα υποστούν μια μικρή ζημιά (-3), η δε Ε.Σ.Σ.Δ. μια πολύ μεγαλύτερη (-10). Εάν δε η απάντηση των Η.Π.Α. είναι ο συμβιβασμός, τότε οι μεν Η.Π.Α. θα έχουν μια απώλεια (-2) η δε Ε.Σ.Σ.Δ. ένα αντίστοιχο κέρδος (2). Σε κάθε περίπτωση η Η.Π.Α. δεν θα έχουν μεγάλη απώλεια, αφού πρόκειται για περιφερειακό συμφέρον. Στη δεύτερη περίπτωση, ισχύει η ίδια ακριβώς κατάσταση σε ενδεχόμενη απάντηση των

Η.Π.Α. με μαζική πυρηνική επίθεση (-3,-10). Η διαφορά με την πρώτη, έγκειται στην περίπτωση, που οι Η.Π.Α. συμβιβαστούν και αποδεχθούν τα τετελεσμένα της πρόκλησης της Ε.Σ.Σ.Δ. Επειδή η περίπτωση αυτή αναφέρεται σε ζωτικά συμφέροντα, οι απώλειες που θα έχουν οι Η.Π.Α. θα είναι πολύ μεγαλύτερες, και τα αντίστοιχα κέρδη της Ε.Σ.Σ.Δ. πολύ μεγαλύτερα (-8, 8). Η τρίτη περίπτωση είναι διαφορετική από τις άλλες δύο. Σε αυτή τη περίπτωση οι Η.Π.Α. είναι τρωτές απέναντι στην Ε.Σ.Σ.Δ. και διακυβεύονται ζωτικά τους συμφέροντα. Εάν η απάντησή τους είναι σύμφωνη με το δόγμα των Μαζικών Αντιποίνων τότε και οι δύο βρίσκονται χαμένοι (-10,-10), με δεδομένη την ικανότητα ανταπάντησης της Ε.Σ.Σ.Δ. Εάν δε, η απάντηση είναι συμβιβασμός, τότε η απώλεια για τις Η.Π.Α. είναι μεγάλη και αντίστοιχα μεγάλο είναι το κέρδος για την Ε.Σ.Σ.Δ.[173] (Οι τιμές (0,0) αντιπροσωπεύουν την περίπτωση εκείνη κατά την οποία δεν υπάρξει πρόκληση του status quo) . Το πρόβλημα της αξιοπιστίας του δόγματος (με όρους της θεωρίας των παιγνίων) έγκειται στο γεγονός ότι, ενώ είναι Nash Equilibrium[174], δεν είναι Sequential Equilibrium.[175] Σε κάθε περίπτωση, η καλύτερη απάντηση, ή καλύτερα η πιο «επικερδής» απάντηση, για τις Η.Π.Α. θα ήταν ο συμβιβασμός, αφού το κόστος της απάντησης σύμφωνα με τις επιταγές του δόγματος των Μαζικών Αντιποίνων θα ήταν μεγαλύτερο από το οποιοδήποτε όφελος.

Η συζήτηση για το δόγμα των Μαζικών Αντιποίνων έφερε στην επιφάνεια το πρόβλημα της αξιοπιστίας. Το 1954 ο Dulles σε ομιλία του για την εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α. δήλωσε ότι: «σε περίπτωση άλλου πολέμου στην Κορέα, το Ιράν, την Ινδοκίνα ή οπουδήποτε αλλού, οι Η.Π.Α. είναι πιθανόν να ανταποδώσουν άμεσα με πυρηνικά όπλα εναντίον της Κίνας ή της Ε.Σ.Σ.Δ.».[176] Δηλαδή, οι Η.Π.Α. θα βασίζονταν στην απειλή της πυρηνικής ανταπόδοσης για την προστασία τόσο των περιφερειακών, όσο και των

[173] Robert Powell : "Nuclear Deterrence Theory.The Search for Credibility" pp.26-29
[174] Nash Equilibrium είναι ένα πλήρες σχέδιο τέτοιο ώστε κάθε στρατηγική κίνηση ενός πρωταγωνιστή παίκτη να είναι η καλύτερη δυνατή απάντηση στη κίνηση του άλλου.
[175] Sequential Equilibrium είναι το παιγνίδι εκείνο κατά το οποίο οι παίκτες απαιτείται να δράσουν σύμφωνα με το συμφέρον τους σε οποιοδήποτε σημείο του παιγνιδιού με δεδομένο τις αξίες και τις πεποιθήσεις τους.
[176] New York Times, 17-01-1954

ζωτικών τους συμφερόντων.[177] Σχεδόν αμέσως, το δόγμα των μαζικών αντιποίνων θεωρήθηκε αναξιόπιστο και αναποτελεσματικό.[178] Αρχικά, η κριτική αφορούσε την αναξιοπιστία του δόγματος αναφορικά με την προστασία των λιγότερο σημαντικών συμφερόντων των Η.Π.Α.. Καθώς η Αμερική ήταν σχετικά άτρωτη ενάντια σε σοβιετική πυρηνική επίθεση, το δόγμα των μαζικών αντιποίνων φαίνονταν να είναι αξιόπιστο για την προστασία των ζωτικών συμφερόντων των Η.Π.Α. (π.χ.. στη Δ. Ευρώπη).[179] Από τη στιγμή κατά την οποία η Αμερική έγινε ευάλωτη σε προληπτικό πυρηνικό πλήγμα εκ μέρους της Ε.Σ.Σ.Δ., η αξιοπιστία της απειλής μιας πυρηνικής επίθεσης των Η.Π.Α. για την προστασία ακόμα και των πλέον ζωτικών συμφερόντων τους, έγινε προβληματική.[180] Πως θα μπορούσε ένα κράτος να απειλήσει αξιόπιστα με πυρηνικό πόλεμο, τη στιγμή κατά την οποία θα ήταν και το ίδιο ευάλωτο σε ενδεχόμενη πυρηνική ανταπόδοση; Γενικότερα, ο προβληματισμός που αναπτύχθηκε επικεντρώνονταν στη κατανόηση του τρόπου με τον όποιο ένα κράτος μπορεί να απειλεί να κάνει κάτι που είναι αναξιόπιστο.

Η προβληματική αξιοπιστία του δόγματος των μαζικών αντιποίνων οδήγησε στην αναζήτηση πιο αξιόπιστων πολιτικών. Το 1960 ο McNamara πρότεινε το δόγμα «no cities», σύμφωνα με το οποίο οι στρατηγικές πυρηνικές δυνάμεις των Η.Π.Α. δεν θα στόχευαν τα αστικά κέντρα της Ε.Σ.Σ.Δ., αλλά τις στρατιωτικές εγκαταστάσεις. Οι Η.Π.Α. θα διατηρούσαν τις σοβιετικές πόλεις ως ομήρους με σκοπό να δώσουν στην Σοβιετική Ένωση το ισχυρότερο δυνατό κίνητρο για να απέχει από ενδεχόμενο πλήγμα κατά αμερικανικών πόλεων. Το δόγμα αυτό εγκαταλείφθηκε γρήγορα υπέρ του δόγματος της εξασφαλισμένης καταστροφής, το οποίο αναφέρονταν στην ικανότητα καταστροφής του 20% - 25% του πληθυσμού και του 50% της βιομηχανικής υποδομής της Ε.Σ.Σ.Δ. μετά την απορρόφηση του πρώτου

177 Βλέπε σχετικά Gaddis John Lewis: «Strategies of Containment», Oxford, University Press, 1981, και Wells, Samuel F. Jr: «The Origins of Massive Retaliation», political Science Quarterly, 96, pp.31-52

178 Kaufmann, William W.: «The Requirements of Deterrence» in William W. Kaufmann (ed): «Military Policy and National Security», Princeton University Press, 1956, pp. 12-38.

179 Brodie Bernard: «Strategy in the Missile Age», Princeton University Press, 1959, pp.27-28

180 Betts, Richard K: «Nuclear Blackmail and Nuclear Balance», Brookings Institution, Washington D.C., 1987, pp. 147-172

πλήγματος.[181] Το 1967, το Ν.Α.Τ.Ο. υιοθέτησε το δόγμα της ευέλικτης ανταπόδοσης το οποίο, είχε ως στόχο να ενισχύσει την αποτροπή των Η.Π.Α. και του Ν.Α.Τ.Ο. μειώνοντας την εξάρτησή τους από την χρήση πυρηνικών όπλων στο αρχικό στάδιο μιας σύγκρουσης. Η ανάγκη για μεγαλύτερη ευελιξία αποτυπώνονταν και στο δόγμα Schlesinger το οποίο ενσωμάτωνε ένα ευρύ φάσμα στρατηγικών επιλογών εναντίον στρατιωτικών στόχων. Το 1969, ο πρόεδρος Nixon πρότεινε τη στρατηγική της «επάρκειας» (sufficiency), η οποία αναφέρονταν στην επίτευξη της αποτροπής μέσα από τη διατήρηση στρατηγικών δυνάμεων οι οποίες δεν θα ήσαν κατώτερες από αυτές της Ε.Σ.Σ.Δ. Αργότερα, στις αρχές της δεκαετίας του 80 ο πρόεδρος Reagan πρότεινε την δημιουργία ενός συστήματος αντιβαλλιστικής άμυνας, το S.D.I.,[182] η υλοποίηση του οποίου θα έθετε υπό αμφισβήτηση την Εξασφαλισμένη Καταστροφή. Η σχέση των δογμάτων αυτών με τη θεωρία της αποτροπής ήταν χαλαρή και ασήμαντη. Οι κυριότεροι λόγοι γι αυτό ήταν δυο: πρώτον, η πυρηνική πολιτική ήταν το αποτέλεσμα γραφειοκρατικών και πολιτικών διαδικασιών. Ο δεύτερος λόγος αναφέρεται στη αδυναμία της ίδιας της θεωρίας. Μια ισχυρή θεωρία θα προσδιόριζε τις συνέπειες των διαφόρων στρατηγικών και πολιτικών. Εάν υπήρχε μια τέτοια θεωρία, τότε τα κράτη θα την ελάμβαναν υπόψη τους όταν θα διαμόρφωναν τις πολιτικές τους. Θα υπήρχε μια στενή σχέση μεταξύ της θεωρίας και της πολιτικής. Όταν όμως η θεωρία δεν παρέχει τις αναγκαίες κατευθύνσεις για την μεταφορά των υποθέσεων της στο επίπεδο της πολιτικής πρακτικής, είναι αναμενόμενο η σχέση που θα υπάρχει μεταξύ της πολιτικής πρακτικής και της θεωρίας να είναι αόριστη και μόνο στο επίπεδο των γενικών αρχών, δηλαδή στη σχέση μεταξύ της χρήσης ή της απειλής χρήσης βίας και της προσπάθειας των κρατών να προωθήσουν τα συμφέροντά τους.[183]

Μολονότι υπήρξαν πολλές πυρηνικές στρατηγικές και πολιτικές, η θεωρία της αποτροπής προσέγγισε το πρόβλημα της αξιοπιστίας με δυο τρόπους: ο πρώτος είναι θεωρητικό παράγωγο του δόγματος των Μαζικών

[181] Enthoven, Alain C., Wayne K. Smith: How much is Enough?», Harper & Row, New York, 1971, p.175

[182] Για τα δόγματα αυτά βλέπε: Enthoven, Alain C., Wayne K. Smith: How much is Enough?», Harper & Row, New York, 1971, p.175, Ball Desmond: «Politics and Force Levels», University of California, Berkeley, 1980, Freedman Lawrence: «The Evolution of Nuclear Strategy», Macmillan, London, 1989

[183] Powell Robert: «Nuclear Deterrence Theory: The Search for Credibility», p.14

@ EF FH< E OKC<@ EA Q <F I G I JBFND EF A E OJKBKCE J[CLB?<I E B B@ E GE LEJ IJEF FJKKFD B EFED BC E OFKB?CD B EFDLB DE FIHEBE B DNLF E EJ > C A $DL ERBD I JB@N E GE G FLEK? GK = F GE LEJ IJEF FLB F FA<IFBFFEFAFE FG BE E J=F BEED LN KG= F BE BFLED >B => <7BGFD LB F F A<IFN A BFAN FBFA<IEEFL K OJ FLE E >B => <BGDD I A<CDF LB F FA<IF<L NG B IJEF EFKKHFO = =F BDF FEFAA NL B FNC=?< I A<CIB DKG= FLKF= IB?CD <B BC=EIP?LDQ? IJB<BGBH O <AM<BBFLB F FA<IFJEF FL = =F BBBDFEFAFEF A FNC=?<LB B<BC E OFKB?CD IL >B I?EDJ[CD> AD BAE KF A I FA BC<B B?<F7L J B I JBCA EJ BBFGK = <FH Q> BCE RBC C AN @ LE? BAEFB Q @<ABGBH C @ LE? A<IF < BDFL FEFAFLFNC=F<HBKCJ<IC<GC =I <B E?AD <CCD

FL<ABCD.<B BCE=FH?LQ? IJB<BCBH CA. F < D BFL A<IFLBCDI B <B FQ?D vYZ dd`<lu< GB B<C EFK B I? UW`_~eV_aB CDNL IB CDN E = JB L<CDD A<CIDBJBC FEFAF E >B => <BBEHDFL@FLHB?BC<B BC=73I?LB D?B F G DB EFD BF FEFAFB BREC<@ > ABFE OKC BCD [FE <BA D

IB DnBC<DB BC=EIP?LDQ? IJB<BGBH CLnEJ I JKKC <B BC=EIP?<G==B<CDD[FE <BBACDEFB FE?HDH Q> BC FEFAC EFB FEN? E GE <BC AMC [FE <BBACD< FKFIKC >BEIA?@ <KCKJ< E F < G ED@G<? ED F < G C B E NF?<GE I JBFND @ O <AM<B FKFIKC >BEIA?@ <C

7 0Z^eVvaYZ ddh0uZgvjWVj^umc^_ d`Yj9
7 pvVuV_ QG B< IJBL ? B E FOK? KG= EEL B BREF<
I BJBCN J I EL C IR<L = R\KGE< B IvJY^jjj vVuV_hgLXYd VW *d WVYa_lnW`ak`Va_Vu e _j-mj W_Vjv^YXuW`j79 1^7 bb77; 7 vY^jjj vVuV_hgk^Š`_OuVWu jaXgYd vjWVjvuc_l*e W`YvV_YXW`jpcWh`_Y jx^_`Š Wa`jc oW aa797
7 +^• WV^| ddlgLXYdiVjWVW _0YZ ^W0cZgv VWY^ZWVW l`•`dbjcm
73OZ^eVvaYZ dq`..ujWVV^jmu^c_ dybYbj 4;5
7 " BCE F < G B E NF<OCKGE B [HJKK>v_cl Wd __ ghi j WW _Y V_li _a moW`_Y jx^_`Š WaWycaam74 „VZ_/ WeV_hgv^e n^ee _ja^_ n^_jW^dlKYd)WVWm_„dVX„a^WW_l0Z^Wj+^_Vl(la2hgz`e`jvljWVj)uVW oW`_Yxj^_`Š WoaWjcaa74 bb ; 4

αξιοπιστίας στην περίπτωση αυτή βρίσκεται στο γεγονός, ότι ακόμα και μετά την επιβολή των περιορισμένων κυρώσεων ο αντίπαλος έχει ακόμα κάτι να χάσει. Ο φόβος της απώλεια αυτού που έχει μείνει είναι δυνατόν να τον οδηγήσει σε συμβιβασμό.[198]

1.5.1 Θεωρητικές Προσεγγίσεις

Υπάρχουν τρεις θεωρητικές προσεγγίσεις που διαπραγματεύονται την αξιόπιστη λειτουργία της αποτροπής. Η πρώτη, είναι η "κλασσική θεωρία της αποτροπής". Αναπτύχθηκε μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και υποθέτει, ότι τα κράτη είναι λογικοί δρώντες με προκαθορισμένα συμφέροντα, τα οποία δρουν με τέτοιο τρόπο, ώστε να μεγιστοποιούν το συμφέρον τους μέσα από μια λογική διαδικασία λήψης αποφάσεων, η οποία βασίζεται στη σχέση κόστους/αποτελέσματος. Η αξιόπιστη λειτουργία της αποτροπής προϋποθέτει ξεκάθαρη δέσμευση για την υπεράσπιση των συμφέροντος τους, την μετάδοση της δέσμευσης αυτής στον αντίπαλο, την ύπαρξη ικανής στρατιωτικής ικανότητας, ώστε να επιβάλλει στον αντίπαλο κόστος μεγαλύτερο από το αναμενόμενο απ' αυτόν όφελος και την επίδειξη αποφασιστικότητας για την υλοποίηση της απειλής, ακόμα κι αν η απόφαση αυτή θα έχει βραχυχρόνιο κόστος για τον αποτρέποντα.[199]

Η δεύτερη προσέγγιση, αμφισβητεί την κλασσική θεωρία της αποτροπής. Διακρίνεται από την κλασσική θεωρία τόσο στο θεωρητικό υπόβαθρο, όσο και στην μεθοδολογία. Η προσέγγιση αυτή υποστηρίζει, ότι οι δεσμεύσεις "προκαλούνται" πολλές φορές παρά την σαφήνειά τους, την αξιοπιστία τους και τη στρατιωτική δυνατότητα του αποτρέποντος. Οι υποστηρικτές της προσέγγισης αυτής απορρίπτουν το μοντέλο του ορθολογικού δρώντος και υποστηρίζουν, ότι οι πολιτικοί ηγέτες οδηγούνται συχνά από γραφειοκρατικά ή εσωτερικής πολιτικής συμφέροντα, στη χρήση της στρατιωτικής ισχύος παρά

---

[198] ibid p.176

[199] Η κλασσική θεωρία της αποτροπής περιλαμβάνει τα έργα των:
William W.Kaufmann: "The Requirements of Deterrence", Princeton, 1954
Henry Kissinger: "Nuclear Weapons and Foreign Policy", N.York, 1957
Bernard Brodie: "The Anatomy of Deterrence", Wold Politics 11 (1959)
Albert Wohlstetter: "The Delicate Balance Of Terror", Foreign Affairs 37 (1959)
Thomas Schelling: "The Strategy of Conflict", Cambridge University Press 1960. Glenn Snyder: "Deterrence and Defence", Princeton 1961.

την ύπαρξη αποτρεπτικών απειλών. Απορρίπτουν την προϋπόθεση της λογικής και βασιζόμενοι στις αρχές της πολιτικής ψυχολογίας εξηγούν το λόγο για τον οποίο οι πολιτικοί δεν εμπλέκονται πάντα στην διαδικασία της συλλογής πληροφοριών και στη συνέχεια στην ανάλυση κόστους/οφέλους στην οποία βασίζεται η λογική θεωρία. Επιπλέον, ενώ οι υποστηρικτές της κλασσικής θεωρίας προχωρούν αφαιρετικά και δεν υποβάλλουν τις προτάσεις τους σε εμπειρική ανάλυση, οι οπαδοί της προσέγγισης αυτής προχωρούν επαγωγικά και βασίζονται στη συμπεριφορά του κράτους σε καταστάσεις αποτροπής. Καταλήγουν δε στο συμπέρασμα, ότι τα κράτη δεν δρουν σύμφωνα με τις επιταγές της κλασσικής θεωρίας της αποτροπής, καθώς και ότι οι λανθασμένες προϋποθέσεις της λογικής θεωρίας δημιουργούν μεγάλο ρίσκο σε περίπτωση εφαρμογής τους στην πράξη.[200]

Παράλληλα με τις δυο αυτές προσεγγίσεις υπάρχει και μια τρίτη προσέγγιση η οποία εξετάζει τις προϋποθέσεις αξιόπιστης αποτροπής. Διακρίνεται από την μεθοδολογική της προσέγγιση και όχι από τον θεωρητικό της προσανατολισμό, ανήκει δε στην ποσοτική-εμπειρική ανάλυση των διεθνών σχέσεων. Στόχος της είναι η διατύπωση προϋποθέσεων για την επιτυχή άσκηση της αποτροπής και η υποβολή των προϋποθέσεων αυτών σε συστηματική εμπειρική ανάλυση. Οι περισσότερες προϋποθέσεις που εξετάζονται από την ποσοτική-εμπειρική βιβλιογραφία είναι συμβατές με τις ρεαλιστικές υποθέσεις της κλασσικής θεωρίας. Οι κυριότερες μεταβλητές περιλαμβάνουν τη διμερή ισορροπία ισχύος, την ύπαρξη ή μη συμμάχων , την οικονομική αλληλεξάρτηση, τα συμφέροντα κ.λ.π.. Η ποσοτική βιβλιογραφία ασχολείται περισσότερο με την εμπειρική επαλήθευση των προϋποθέσεων αυτών παρά με το θεωρητικό τους υπόβαθρο. Στην πράξη, αυτό που κάνουν οι υποστηρικτές της προσέγγισης αυτής είναι να ενσωματώνουν τις ψυχολογικές μεταβλητές που αναφέρονται στην εσωτερική πολιτική κατάσταση σε εμπειρικά μοντέλα αποτροπής.[201]

---

[200] Βλέπε σχετικά: Alexander George and Richard Smoke: "Deterrence in American Foreign Policy", Richard Ned Lebow: "Between Peace and War", Baltimore 1981 and "Deterrence Reconsidered: The Challenge of Recent Reesarch", Survival 27 1985, John Steinbrunner: "Beyond Rational Deterrence", World Politics 28 1976, Robert Jervis: "Deterrence and Perception" International Security 7 (1982/83)

[201] Βλ. σχετικά Charles W. Kegley, Jr et al., eds: «International Events and the Comparative Analysis of Foreign Policy», Columbia, University of South California Press, 1975.

<B B >B BBGDDDNL B BCBEBD< F <L== Q AEDF AEBFBLC
LE @ <GBC<B B >B B?>B BCAB E I?D EFB GB
E K F @ > FHB J C BAKCBPCCDE K??DBCD@ BCBCD
= I?NL< G<I A =JKCA NL B B <B @ ABGCL
NL< ?<F FEA< HF8D J B DBGK EFDLE FL< JGMG L
LB??B CE RBGCL<BC B E? I?JKL<GCEFLN GP LB<CF ?
E EFA@GB<FC B K?P= D BRB <DB B >B IGDBCBJDEF FL
I JBFLD@ BF EFB GPFE BF [I ?<G E K F? B F
RB D BCBAD I BGD EFB GPFGL BAE KEF BF
E B @ A

JKF=GC L E = BFEFAEC§VWaj/^| ddl *dd F_
FEFAF[GB < < J B OKCBEFL<L OJKK¥BCE BL ??<C
B> <B B >B IR KR QF IJ BC<B B >B I? BCB
I B K?=F<LBF<L EG < B N EC JM<C B BJF EFBGK <
B> I A< > <L E QFBJ<FBFL<B B >B<JL B FL<FI
BFL<B B >B<I@ G<B FDQF IJ BC E K??<CDA DA
E AEFCLAN ‡ >D J F EFB GE@ > ABF EFB E GD
BC I BCB E FI KG<C B M?C (J [J BCBE BCMC EJFL
F EFB GE>EF A E FI KG<B 2BF E KGAD E BL AD
B K?PBFDLE KFH B>FB DI BCBBFDLE KFH GFLFLEFKH
I B €C <AEFN I H BEA<CBE [C DBJ<CBDFLKJ <BF
<BCE FEFK E?AFNFF E KGDC E BL= J BFE<IFEBFLD
B LB D>FLB ND BLER@ > BAF LBBFLLEG B I F BA<BF
E BL= J BFE<IFEBFLDB @ > BAF LB BFLLEFN G<B F
LB [C= ABK =>BCD =JKCBC <A DFL EFNAN<BBC
EFQ < <B IIBC€B<L QG FEBFLN ILO HF8B

JKKC < BGI?L?B LB?BFL— ŠkV^fg ...+ a^dŠ
nVbV•`dVj_lajZ pXY^e ª -_j WajiVjabXj ª0 4; 95F7F.EFAFD
E F<E @ A <L=I A BF F BGK.F. I BCB DB.F F BGKF
... EFQ < <B I<BCBK DB..DN @ NAD G[ED BF$L GN BFCD
\ G CD BJ F F BGKIF BCB DŽ IE FKO?HDGEBCE @ BCB

83`•`l 3
8 o j W,VWajo_j W /^| ddV_l*Wj¸a*dd h‰`d`jOZWVc V*javgaj e`Yaj^W`YVd
*_Vdcª`jaZ i j We`_V^_jaXYY a}amajb^`_nj^__.W _|^^l793

στρατιωτικής διάστασης της ισχύος, καθώς και από την κατανομή πόρων μεταξύ βιομηχανικού και στρατιωτικού τομέα. Το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγουν, είναι ότι η βιομηχανική ικανότητα είναι πιο σημαντική από την στρατιωτική ετοιμότητα στο καθορισμό του αποτελέσματος των συγκρούσεων. Η αξία της στρατιωτικής υπεροχής σε ενδεχόμενη πολεμική αναμέτρηση μειώνεται για τις διενέξεις που δεν κλιμακώνονται σε πόλεμο.[207]

Οι έρευνες του Russett είναι ίσως οι σημαντικότερες για τον ρόλο της στρατιωτικής ικανότητας τόσο στις αποτρεπτικές, όσο και στις στρατιωτικές απειλές. Στο έργο του "The Calculus of Deterrence" αναλύει 17 περιπτώσεις αποτροπής από το 1935-1961. Εξετάζει διάφορες μεταβλητές, όπως τη σημασία του προστατευόμενου κράτους, την ύπαρξη ή μη δέσμευσης από τον αμυνόμενο, την ισορροπία της στρατιωτικής ισχύος, το μέγεθος της στρατιωτικής συνεργασίας μεταξύ αμυνόμενου και προστατευόμενου κράτους καθώς και τη πολιτική αλληλεξάρτηση τους. Η επιτυχία της αποτροπής ορίζεται, ως η περίπτωση εκείνη κατά την οποία μια επίθεση αποτρέπεται χωρίς την ένοπλη εμπλοκή των στρατιωτικών δυνάμεων.[208] Ο Russett καταλήγει στο συμπέρασμα, ότι η αποτελεσματικότητα των απειλών είναι ανεξάρτητη από το μέγεθος του προστατευόμενου κράτους και της στρατιωτικής ικανότητας, μολονότι η ύπαρξη ισορροπίας είναι αναγκαία, αλλά όχι επαρκής προϋπόθεση, για επιτυχημένη αποτροπή. Η απειλή που προέρχεται από δημοκρατικά καθεστώτα είναι λιγότερο αξιόπιστη, από την απειλή που εκπορεύεται από μη δημοκρατικά καθεστώτα. Η στρατιωτική συνεργασία μεταξύ αμυνόμενου και προστατευόμενου κράτους είναι απαραίτητη για την επιτυχή άσκηση της αποτροπής, αλλά δεν αρκεί. Οι πολιτικοί δεσμοί και η οικονομική αλληλεξάρτηση είναι οι πιο ουσιώδεις παράγοντες για την επιτυχία της αποτροπής. Ο Russett επιχειρεί να προσδιορίσει τους παράγοντες εκείνους που διαμορφώνουν την απόφαση του αμυνόμενου να υπερασπισθεί το προστατευόμενο κράτος και καταλήγει στο συμπέρασμα, ότι οι πολιτικοί και οικονομικοί δεσμοί καθώς και η στρατιωτική (και στρατηγική) αλληλεξάρτηση είναι οι κυριότεροι συντελεστές της

207 Frank j.Wayman J.Danid Singer and Gary Goertz: "Capabilities Military Allocations and Success in Militarised Disputes" in International Studies Quarterly, 27 (1983)pp.497-515. Για ανάλογο επιχείρημα: Paul Kennedy: "The Rise and Fall of The Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500-2000" New York, Random House 1988

208 B. Russett: "The Calculus of Deterrence", p.98.

απόφασης αυτής. Δίνει μεγάλη έμφαση στους δεσμούς αυτούς και θεωρεί την ενίσχυσή τους ως ένα τρόπο αύξησης της αξιοπιστίας των αποτρεπτικών απειλών.[209]

Στη συνέχεια επεξεργάζεται ένα μοντέλο το οποίο είναι σε θέση να εξηγήσει τις πράξεις τόσο του αποτρέποντα, όσο και του αποτρεπόμενου. Ισχυρίζεται ότι ο αμυνόμενος θα ασκήσει μια αμετακίνητη πολιτική και θα προσπαθήσει να αποτρέψει τον επιτιθέμενο εάν τα αναμενόμενα κέρδη από την επιτυχή αποτροπή, είναι μεγαλύτερα από τις απώλειες που μπορεί να επιφέρει η αποτυχημένη άσκησή της. Ο αντίπαλος θα επιτεθεί, παρά την ύπαρξη αποτρεπτικής απειλής, εάν το αναμενόμενο κέρδος (όπως αυτό προκύπτει από την πιθανότητα μη αντίδρασης του αμυνόμενου καθώς και από την πιθανότητα αντίδρασης) από την επίθεση είναι μεγαλύτερο από την αξία του status quo.[210]

Με βάση το μοντέλο αυτό ο Russett στο "Pearl Harbor: Deterrence Theory and Decision Theory" επιχειρεί μια θεωρητική επεξεργασία της απόφασης της Ιαπωνίας να προχωρήσει σε πόλεμο. Παρά την απουσία μιας ξεκάθαρης αποτρεπτικής απειλής, οι Ιάπωνες πολιτικοί ήταν σίγουροι ότι οι Η.Π.Α. θα απαντούσαν στρατιωτικά σε ενδεχόμενη επίθεση, λόγω της μεγάλης οικονομικής και πολιτικής αξίας των αποικιών της περιοχής. Το γεγονός, ότι οι Ιάπωνες επετέθησαν παρά την παρουσία αξιόπιστης αποτρεπτικής απειλής εκ μέρους των Η.Π.Α., αποδεικνύει το λάθος του επιχειρήματος της ταύτισης της αξιοπιστίας με την αποτελεσματικότητα (κάτι το οποίο έκανε ο Russett στο Calculus of Deterrence"). Αποδεικνύει, ότι οι Ιάπωνες δεν αμφισβητούσαν την στρατιωτική υπεροχή των Η.Π.Α., ούτε την ήττα τους σε μια παρατεταμένη ένοπλη αντιπαράθεση, εάν αποφάσιζαν κάτι τέτοιο. Η επίθεση των Ιαπώνων στο Pearl Harboor, παρά τις δυσμενείς στρατιωτικές ισορροπίες, εξηγείται από την χαμηλή αξία του status quo καθώς και από εσωτερικούς οικονομικούς πολιτικούς και στρατιωτικούς λόγους.[211] Δεν επρόκειτο για μια παράλογη πράξη. Ήταν μια λογική επιλογή σύμφωνα με τις προσδοκίες, τις προτιμήσεις και τους περιορισμούς των Ιαπώνων πολιτικών. Αναγνωρίζει όμως, ότι δυο πλευρές της συμπεριφοράς

[209] ibid, σ.38
[210] ibid, σσ.100-106
[211] ibid, σσ 98-99

της Ιαπωνίας δεν ήταν λογικές. πρώτον, η υπόθεση ότι οι Η.Π.Α. θα προτιμούσαν να διαπραγματευθούν και να αναγνωρίσουν την ηγεμονία των Ιαπώνων στην Νοτιοανατολική Ασία, παρά να πολεμήσουν ένα παρατεταμένο πόλεμο και δεύτερον, η αποτυχία λεπτομερούς εξέτασης της πιθανότητας επιτυχίας της παραπάνω υπόθεσης.

Στο επόμενο άρθρο τους ("What Makes Deterrence Work?") οι Russett και Huth εισάγουν πέντε νέες μεταβλητές τις οποίες ελέγχουν μέσα από μια εμπειρική ανάλυση της περιόδου 1900-1980. Η συνολική στρατιωτική και οικονομική δυναμική, οι υπάρχουσες στρατιωτικές ικανότητες, η στρατιωτική ικανότητα που μπορεί να αναπτυχθεί κοντά στο προστατευόμενο κράτος, η τοπική στρατιωτική ικανότητα και η κατοχή από τον αμυνόμενο πυρηνικών όπλων. Εξετάζεται η παράμετρος της προηγούμενης συμπεριφοράς του αμυνόμενου, δηλαδή εάν έχει πολεμήσει ή όχι, για να υπερασπισθεί το προστατευόμενο κράτος ενάντια οποιουδήποτε αντιπάλου, καθώς και η ύπαρξη ή μη στρατιωτικής συμμαχίας. Οι οικονομικοί δεσμοί μεταξύ αμυνόμενου και προστατευόμενου υπολογίζονται με βάση τις συνολικές εμπορικές συναλλαγές και οι πολιτικο-στρατιωτικοί δεσμοί με βάση το ποσοστό οπλικών συστημάτων που εισάγει ο προστατευόμενος από τον αμυνόμενο. Στο άρθρο αυτό, δεν περιλαμβάνεται η παράμετρος που αφορά την αξία του status quo (και κατά συνέπεια της διατήρησης της ειρήνης) για τον επιτιθέμενο. Η αδυναμία αυτή αναγνωρίζεται από τους συγγραφείς και αποτελεί ένα σοβαρό μειονέκτημα για το μοντέλο.[212] Η δοκιμασία του μοντέλου αυτού στις κρίσεις από το 1900 έως το 1980 είχε επιτυχία 78%. Οι μεταβλητές εκείνες που έχουν τη πιο σημαντική επίδραση στην επιτυχία ή αποτυχία της αποτροπής είναι, οι οικονομικοί και πολιτικοί δεσμοί και η τοπική στρατιωτική ισορροπία. Η ύπαρξη ή όχι στρατιωτικής ισορροπίας είναι λιγότερο σημαντική και συνήθως μειώνει τις πιθανότητες επιτυχίας της αποτροπής. Η εξήγηση που δίνεται γι' αυτό είναι, ότι εάν ο επιτιθέμενος προκαλεί το προστατευόμενο που έχει επίσημα συνάψει στρατιωτική συμμαχία με τον αμυνόμενο, σημαίνει ότι έχει ήδη αποφασίσει να τηρήσει μια σταθερή πολιτική και να υλοποιήσει την πολιτική του.[213]

---

[212] P.Huth, B. Russett: "What Makes Deterrence Work?", p.514
[213] ibid, σ.517

ικανότητα (οικονομική, βιομηχανική, δημογραφική) διεξαγωγής ενός μακροχρόνιου πολέμου. Η έρευνα των Huth και Russett δείχνει ότι η αποτροπή είναι επιτυχής, όταν η άμεση και βραχυχρόνια ισορροπία ισχύος ευνοούν τον αμυνόμενο. Η κατοχή πυρηνικών όπλων και η απειλή χρήσης τους δεν επιδρούν στην διαμόρφωση του αποτελέσματος.

Η πιο σημαντική διαφοροποίηση από την προηγούμενη μελέτη έγκειται στον συνυπολογισμό της μεταβλητής που αναφέρεται στην διαπραγματευτική συμπεριφορά των αντιπάλων. Η αποτελεσματικότητα των διπλωματικών και στρατιωτικών μέσων που χρησιμοποιούνται για την άσκηση επιρροής επί του αντιπάλου, δεν είναι ευθέως ανάλογη με την αδιάλλακτη διαπραγματευτική συμπεριφορά. Οι απειλές που συνοδεύονται από μια μετριοπαθή διαπραγματευτική συμπεριφορά είναι πιο αποτελεσματικές. Η συνεχής συμβιβαστική συμπεριφορά υπονομεύει την αξιοπιστία της αποτροπής, ενώ οι συνεχείς απειλές οδηγούν σε ανάλογες απαντήσεις και προκαλούν κλιμάκωση που πιθανότατα οδηγεί σε πόλεμο. Η αποτροπή συνήθως είναι επιτυχής, όταν ο αμυνόμενος ακολουθεί μια σταθερή και ευέλικτη διπλωματική τακτική και αποτυχημένη, όταν ακολουθεί μια συμβιβαστική ή άκρως επιθετική στρατηγική.

Αντίθετα με την προηγούμενη έρευνα, οι πολιτικοί και στρατιωτικοί δεσμοί μεταξύ αμυνόμενου και προστατευόμενου κράτους δεν σχετίζονται με την επιτυχία ή την αποτυχία της αποτροπής. Επίσης, η φήμη του αμυνόμενου, η οποία ορίζεται ως η συμπεριφορά του στη τελευταία κρίση με τον ίδιο αντίπαλο, συναρτάται με το αποτέλεσμα της κρίσης. Τόσο η επικράτηση του αμυνόμενου, όσο και η υποχώρησή του, στην τελευταία κρίση με τον ίδιο αντίπαλο σχετίζονται με την αποτυχία της αποτροπής. Οι Huth και Russett καταλήγουν στο συμπέρασμα, ότι η απόφαση του επιτιθέμενου να προκαλέσει βασίζεται σε βραχυχρόνιους παράγοντες κυρίως στρατιωτικούς. Ένα σημαντικό στοιχείο για πετυχημένη αποτροπή είναι η ικανότητα του αμυνόμενου να εμποδίσει την γρήγορη κατάληψη μιας περιοχής ή να πετύχει την ανακατάληψή της σύντομα. Έτσι, οδηγούνται στο συμπέρασμα, ότι ειδικά για την εκτεταμένη αποτροπή, η άρνηση είναι πιο σημαντική από την τιμωρία. Αντίθετα με τον επιτιθέμενο, οποίος επηρεάζεται από την άμεση και βραχυχρόνια στρατιωτική ισορροπία, τη φήμη του αντιπάλου και την διαπραγματευτική στρατηγική του, ο αμυνόμενος επηρεάζεται (στην απόφαση

θεωρία της αποτροπής, τότε πραγματική δέσμευση υπάρχει μόνο στην πρώτη περίπτωση. Η ενδεχόμενη αφαίρεση του στοιχείου της λογικής μας οδηγεί στην παραδοχή της ύπαρξης δέσμευσης και στις τέσσερις περιπτώσεις. Επιπλέον, η έλλειψη πλήρους ενημέρωσης δίνει την δυνατότητα στον αποτρέποντα να μπλοφάρει και να πείθει τον αντίπαλο, ότι υπάρχει δέσμευση εκεί που δεν υπάρχει. Αυτό βέβαια είναι πιο δύσκολο να γίνει όταν οι απειλές αφορούν την χρήση πυρηνικών όπλων και πιο εύκολο όταν οι απειλές αφορούν την χρήση συμβατικών όπλων.

Η δέσμευση μέσα από την επίκληση μιας παράλογης πράξης αναφέρεται στην πιθανότητα κάποιος πρωταγωνιστής να επιλέξει εκ των υστέρων μια στρατηγική η οποία δεν αντανακλά την λογική εκτίμηση των συμφερόντων του. Μόνο ένας εκ των υστέρων παράλογος πρωταγωνιστής θα επιλέξει μια τέτοια συμπεριφορά γιατί, εάν ένας πρωταγωνιστής έχει την δυνατότητα να δρα λογικά εξ ορισμού δεν θα δράσει παράλογα. Η δέσμευση σε μια παράλογη πράξη προϋποθέτει την ύπαρξη εκ των προτέρων της πιθανότητας, της εκ των υστέρων παράλογης συμπεριφοράς. Δηλαδή, ένας λογικός πρωταγωνιστής μπορεί να επιχειρήσει διάφορες παράλογες ενέργειες, έτσι ώστε να διαβεβαιώσει τον αντίπαλό του ότι θα δράσει παράλογα. Μια τέτοια δέσμευση μπορεί να υπάρξει μόνο όταν παρέχει την βεβαιότητα ότι θα αποδώσει κέρδη. Ο "λογικός παραλογισμός" προσφέρει την δυνατότητα μπλόφας, το όφελος της οποίας θα πρέπει να είναι μεγαλύτερο από το κόστος που περικλείει. Η δέσμευση σε μια παράλογη στρατηγική είναι το αποτέλεσμα της διαδικασίας λήψης της απόφασης η οποία εμπεριέχει το ρίσκο για μια παράλογη απόφαση. Η εκ των υστέρων δέσμευση σε μια παράλογη στρατηγική δεν είναι απαραίτητο να περιέχει την βεβαιότητα της παράλογης ενέργειας. Αρκεί η ύπαρξη ορισμένων ενεργειών που θα διαβεβαιώνουν την πιθανότητα της μη-λογικής δράσης.[218]

Ας υποθέσουμε ότι, ο αποτρέπων έχει στη διάθεσή του δυο ενέργειες, την Α1 και την Α2 και πιθανότητες χ να είναι λογικός και πιθανότητες 1-χ να είναι παράλογος. Ας υποθέσουμε ακόμα ότι, εάν ο αποτρέπων είναι παράλογος θα συμπεριφερθεί παράλογα και θα προτιμήσει την ενέργεια Α1 με μια πιθανότητα ψ και την ενέργεια Α2 με μια πιθανότητα 1-ψ. Ο

[218] Edwards Rhodes: «Power and Madness», p.123

αποτρέπων είναι δεσμευμένος στην ενέργεια Α1 με πιθανότητα επιλογής χ+ψ-χψ και στην ενέργεια Α2 με πιθανότητα 1-χ-ψ+χψ. Ακόμα κι αν ο αποτρεπόμενος έχει πλήρη γνώση των αξιών και της διαδικασίας λήψης της απόφασης του αποτρέποντος, βρίσκεται αντιμέτωπος με ένα ρίσκο της τάξης του 1-χ-ψ+χψ ότι ο αποτρέπων θα επιλέξει την ενέργεια Α2.

Για να είναι πετυχημένη η αποτροπή θα πρέπει ο προκαλών να πεισθεί ότι υπάρχει τουλάχιστον η πιθανότητα υλοποίησης της απειλής του αποτρέποντος, εάν ο αντίπαλος προκαλέσει κάποια από τις δεσμεύσεις του. Η αξιοπιστία του αποτρεπόμενου εξαρτάται από τον τρόπο με τον οποίο θα υπερασπισθεί τις δεσμεύσεις του. Στο σημείο αυτό υπάρχει μια διχογνωμία μεταξύ των θεωρητικών. Στη μια πλευρά βρίσκονται αυτοί που επιμένουν στη σπουδαιότητα της διασύνδεσης των δεσμεύσεων. Οι υποστηρικτές της προσέγγισης αυτής εκτιμούν, ότι ο επιτιθέμενος προσδιορίζει την αξιοπιστία του αποτρέποντος, εξετάζοντας τον τρόπο αντίδρασής του κατά το παρελθόν. Εάν ο αποτρέπων έχει υποχωρήσει σε ανάλογες καταστάσεις, τότε ο επιτιθέμενος είναι πιθανόν να θεωρήσει ότι ανάλογη θα είναι η συμπεριφορά του και στο μέλλον. Έτσι μειώνεται η αξιοπιστία των απειλών και των δεσμεύσεων του αμυνόμενου στα μάτια του επιτιθέμενου, με αποτέλεσμα την αδυναμία επέκτασης της αποτροπής πέραν των συνόρων του. Κάτι ανάλογο διατυπώθηκε στο επίσημο κείμενο της NSC-68 : "μια ήττα για τον ελεύθερο κόσμο οπουδήποτε είναι μια ήττα παντού".[219] Μια ενδιαφέρουσα παραλλαγή της άποψης αυτής διατύπωσε ο Thomas Schelling υποστηρίζοντας ότι ένα κράτος μπορεί να δημιουργήσει ανέκκλητες δεσμεύσεις, ρίχνοντας όλο το ειδικό βάρος του σ' ένα συγκεκριμένο θέμα. Στην πράξη αυτό εκφράζεται με την αποστολή στρατευμάτων, σύναψη συνθηκών κ.λ.π..[220] Δημιουργείται έτσι ένα πλαίσιο δέσμευσης το οποίο αυξάνει το κόστος της υποχώρησης για τον αμυνόμενο και ταυτόχρονα αυξάνει την αξιοπιστία των αποτρεπτικών απειλών στα μάτια του επιτιθέμενου.

Ασκώντας κριτική στην άποψη αυτή υποστηρίχθηκε, ότι ο επιτιθέμενος συνήθως αναγνωρίζει ότι μερικά θέματα ενδιαφέρουν τον αμυνόμενο περισσότερο από άλλα. Εάν ο αμυνόμενος δεν προστατέψει την θέση του σ'

[219] Lawrence Freedman, Gregory F.Treverton: "US Nuclear Strategy", p.465
[220] Robert Powell : "Nuclear Deterrence Theory. The Search for Credibility" p.4

G @G BF<L EG <EFLE FIHEBA BM?BCLBN A BFL
G<FLN QG FBBFFLED BNA N ILO HFMB>B BJFL<L QG F B
F E F<N F <BBBF BACFD[FE <B<ABCDE AEB><LCB?A C
<F FEBA><L Q B>B [HB>NHIEK L R J F L FD
G = KHB<L QG F<BIA NL BF BCJ<IC<BCCDEFB FE@D
A E BL ?D[J BCBE BF B EF BAN <<CDE FC=FH D
E KGD $L ERDF E F<N F <BE IJD=F BBDCD[FE <BBACD
EFB FEN?DA CNG< L<KCKJBF<L QG F
$BF BAEFON A<IF BL BFEAFLEFNG F BBFE RBFG FDCD
@ > A BDCDN <H N <BC>D N < H< > I B K?=FL >D <
N QF B<LJE J< B%EF<BC AMCKN?B E NB I JBC
N QG F=B BC Q? CBFLDN A N B @ G LQA<B B
<L ADR< BDCDJ F E B @GBFIFBD KJOLBB B@E GE
A EFKEI F< IB ED E ?< E FI KG<G BAE KFF
FEFACGD LEF > ?<<BIE K@N @ A >DN B @ G FD
LQA<B<BL ADR< BDCQ? CBDFL BFB EFLBC A><C
BCQQ? CD DI JBFLEDF A FNC=?<< A< L<BCDEFB FE?D
@ > ABCDEFB FE?DM?BC<BC [FE <BBACDG< E BF
E JNF[FB E KGCDLKFEFABC><CEFAN A E FBBF<L QG F
IJEF FILJBFL=D B DIB KG<EF A A EFB K < BI IGD
[E <B JD I B <B<AQG<DBF BAE KBF< E AEB>E<CIKC<CD
N LEJ JKKC KK IBKH?<CE J FC Q F=B?FLDLB?A
CFL<ABCDNG< L<<CBDC EFB FE?...N N IB<CANG< L<<CBDC
FEFAC EFB EB<B? BC=B>? I @RID C E <BF<HGCC
<BC<L AO <AM BA N N I <IAB <B FQ?EDKF=RF
FEFA EDF A @ > FH BFKHKIL<B <GD I A<C= =F EDFL
N O O RBF BAE KBF A LB EFLG BCB K LB LAI A
EFQH=BC <H=I FL<C... @ > ABCDEFB FE?NG B B F
N < H< AD KKCKF [BRI =D A [E <B@DE GE
A < QRDE F<N F < GEFDX B LLEF<BC = GE <DB LBGD
I B FCBGED BF BAE KF < Q?DE F<N F <@DE GE

[N I HBC EJ BC<BCFL L FL? FEFA@ E GE Q A B
<BF BAE KBF A C F N IK?H<DEFLG BFI JBFDE BFFEFAF
E FG BCNG< L<CCNG< L<CCN BLE>=@ AJ <B
B BLEJ FL =JKE @RE C AED BC BAE IKKC L J
BAE KEED A BC I B KK L?@ EA EK C@E ABC F <BA
BCDNG< L<ICD E FO <A G = BDDFEFAED@ A
EFQH=< E AEB>E<FCCNG< L?<BC < Q?D
[FE <BACNG< L<CDDI JBFLD BJB E BFB EEEFL
@ LEF<BC E@ BAFI JBFD=LCB?LEF<B? L[CB?@ E GE
A N BBE?FgK BII?<B B >B I? E RBCCEFK B @ A C
GIQ <BCCDFHKC<CDD JBFLCDN N HB CC<B B >BEI?G B
G<= BCLEF<B? B[CCDFHKC<LCB?DG<>BCDN EK> BA D
BAE K@FE GE I B F?<BC [A BCDNG< L<CDBFI JBFD;
==LCB? E <@BACNG< L<LCB?E I B<BF= I B EFK A< F
R I [R EFLN GEFBLCEFK BBIP?LI JBFLD; ==LCGBE?
EA<CD I B <BFK Q AFD KKCK [B?B<> DN < H< >EFL
EF A G G I JBFD KKCK [J BLCB<?C=BAC BAN <CD
==L?B NED C(DE 2< N JQF<C ABFLI < FL"
E JN = <BC:F M ? BF\ B J F I FAGE E
IEKC R<FBLC NG< L<B?FLE E E N <BCCD[JEK><GBDL
F FL < FHI N IEK? > BCNG< L<LCB?<BC <AE @
NC FL =FH K) OFK<ABDLSDFO B I=FHBDC IEK? ><BCCD
AN NDG< L<GBDC L REC3

" - PH03<?<3/810E0/;067A8

F <L QG FA A<>DF EKGF [E <BFBD EFD= BF
E F<N F BCD[FE <BBA<DBCNG< L<<DI BCDEFB FE?D
= I B E F<N F <BFDA LEFI II DC I B C<B?FL
E BF E B @GE FBEAF< IB I?KL<KCFL<L<B? B[FR BFL
L F G FL oVXdXjZE F<EJ@C<I @F A<BC G F
E F<N F <BEIFJ=DF BBD [J BC<CE RB HDK D BF G= @FD

3]^Z_j pWeg...i j WW+_YXjVjV^_ln^d)VWhcYd a...bb 9;7

νίκες ή τις ήττες τους στην αντιπαράθεσή τους με τις Η.Π.Α. σε οποιαδήποτε περιοχή του κόσμου:

Α) Μετά από μια νικηφόρα αντιπαράθεση, οι Σοβιετικοί θα εκφράσουν δυσπιστία σχετικά με την θέληση και την ικανότητα των Αμερικανών να υπερασπισθούν τα αμερικανικά συμφέροντα σε κάποιο άλλο μέρος του κόσμου. Αντίθετα, μια ήττα των Σοβιετικών θα έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της αξιοπιστίας των Η.Π.Α.

Β) Μετά από μια νικηφόρα αντιπαράθεση, οι Σοβιετικοί θα νομίσουν ότι οι σύμμαχοι των Η.Π.Α. θα αμφισβητήσουν τη θέληση και την ικανότητα των Αμερικανών για παροχή αξιόπιστης αποτρεπτικής προστασίας με αποτέλεσμα να θελήσουν να συμβιβασθούν ή να κατευνάσουν τους Σοβιετικούς. Αντίθετα, μια ήττα των Σοβιετικών θα αυξήσει, τόσο το αίσθημα ασφάλειας που νοιώθουν οι σύμμαχοι των Η.Π.Α., όσο και την εμπιστοσύνη τους απέναντι στην συμμαχία.

Γ) Οι επιπτώσεις μιας επιτυχίας των Σοβιετικών θα είναι τέτοιες που θα θέσουν σε αμφισβήτηση την αποτρεπτική ικανότητα των Η.Π.Α. να προστατέψουν τους συμμάχους τους με αποτέλεσμα, οι τελευταίοι, να υιοθετήσουν μια πιο συμβιβαστική στάση έναντι της Ε.Σ.Σ.Δ.. Μετά από μία νίκη οι Σοβιετικοί θα θεωρήσουν, ότι η επίτευξη άλλων νικών είναι πλέον θέμα χρόνου και ότι τα dominoes θα πέσουν προς το μέρος τους, τόσο στην περιοχή εκείνη, όσο και αλλού. Αντίθετα, μετά από μια ήττα θα εκφράσουν απαισιοδοξία σχετικά με την προοπτική μελλοντικών κερδών.[229]

Η κριτική των προσεγγίσεων αυτών από την ακαδημαϊκή κοινότητα υπήρξε έντονη σε θεωρητικό όμως επίπεδο. Υπήρξαν μόνο δύο εμπειρικές προσπάθειες ελέγχου των υποθέσεων αυτών.[230] Οι Paul Huth και Bruce Russett θεωρούν ότι η κινητοποίηση, η δέσμευση και η αποφασιστικότητα είναι θέμα ψυχολογίας του ηγέτη. Ορισμένοι είναι πρόθυμοι να πάρουν ρίσκο (π.χ.. Hitler 1938), ενώ άλλοι το αποφεύγουν (π.χ.. Chaberlain). Ο επιτιθέμενος θα πρέπει να εκτιμήσει την συμπεριφορά του αμυνόμενου σε προηγούμενες κρίσεις μόνο εάν αυτή σχετίζεται με την παρούσα κατάσταση. Θα πρέπει επίσης να εξετάσει την συμπεριφορά του τωρινού ηγέτη, ή την

230 Paul Huth and Bruce Russett : "What Makes Deterrence Work" και Paul Huth : "Extended Deterrence and the Prevention of War

συμπεριφορά των προηγούμενων ηγετών.[231] Με αυτόν τον τρόπο θα υπάρξει μια καλύτερη εκτίμηση της προθυμίας, ή μη, των ηγετών να ρισκάρουν. Μολονότι ορισμένοι ερευνητές πιστεύουν, ότι η προηγούμενη τακτική δεν συνιστά συστηματική συμπεριφορά θα πρέπει να ληφθεί υπ' όψη.[232]

Ο Huth πρότεινε ένα μοντέλο το οποίο εξηγεί καλύτερα τις αποφάσεις, τόσο του αμυνόμενου, όσο και του επιτιθέμενου. Το μοντέλο αυτό βασίζεται σε ορισμένες μεταβλητές οι οποίες κατατάσσονται σε τρεις γενικές κατηγορίες:

α) στις μεταβλητές που επικεντρώνονται στη σχετική ισχύ

β) στις μεταβλητές που σχετίζονται με την προηγούμενη συμπεριφορά αναφορικά την σηματοδότηση προθέσεων

γ) στις μεταβλητές που σχετίζονται με την σηματοδότηση προθέσεων.[233]

Με βάση τις μεταβλητές αυτές εξετάζει τις περιπτώσεις πετυχημένης και αποτυχημένης αποτροπής από το 1900 έως το 1980 με ποσοστό επιτυχίας 78%. Ως πιο σπουδαίες μεταβλητές θεωρεί την οικονομική αλληλεξάρτηση και την τοπική στρατιωτική ισορροπία. Η στρατιωτική βοήθεια που λαμβάνει το προστατευόμενο κράτος έχει την ίδια σπουδαιότητα με την με την τοπική στρατιωτική ισορροπία. Η πιθανότητα πετυχημένης αποτροπής είναι ανάλογη της σημασίας του προστατευόμενου για τον αμυνόμενο. Παραδόξως, η ύπαρξη ή μη συμμαχίας δεν φαίνεται να παίζει σημαντικό ρόλο, ενώ η προηγούμενη συμπεριφορά του κράτους σε ανάλογες περιπτώσεις δείχνει να έχει μεγάλη σημασία. Επίσης, αποδεικνύεται, ότι σε είκοσι τρεις περιπτώσεις αποτυχημένης αποτροπής, δεν υπήρχε σχέση μεταξύ προηγούμενης νίκης του επιτιθεμένου και της απόφασής του να προκαλέσει τον αμυνόμενο.[234] Σε μια επόμενη εργασία του ο Huth κατέληξε στο συμπέρασμα, ότι η αποτροπή είναι λιγότερο πιθανό να είναι επιτυχής, εάν ο επιτιθέμενος ή ο αμυνόμενος έχουν στο παρελθόν εξαναγκασθεί σε υποχώρηση, σε μεταξύ τους αναμέτρηση. Ένα δεύτερο συμπέρασμα στο οποίο κατέληξε είναι, ότι η προηγούμενη συμπεριφορά του αμυνόμενου σε άλλες συγκρούσεις με άλλα

---

[231] Paul Huth and Bruce Russett : "What Makes Deterrence Work? Cases from 1900-1980" p.502

[232] Michael Altfed and Bueno de Mesquita : "Choosing Sides in Wars", International Studies Quarterly, no 23, 1979, pp.87-102

[233] Paul Huth and Bruce Russett : " What Makes Deterrence Work? Cases from 1900-1980" pp.509-513

[234] ibid pp. 516-517

κράτη δεν επιδρά στους υπολογισμούς του επιτιθέμενου στην απόφασή του να προκαλέσει τον αμυνόμενο.[235]

Σε ανάλογο συμπέρασμα καταλήγουν και οι Glenn Snyder και Paul Diesing οι οποίοι αμφισβητούν την υπόθεση, ότι η συμπεριφορά ενός κράτους κατά το παρελθόν μπορεί να χρησιμοποιηθεί από κάποιον αντίπαλο σαν προσδιοριστικό μέτρο της αξιοπιστίας του. Υποστηρίζουν, ότι το πιο λογικό που μπορεί να υποθέσει κανείς είναι ότι η φήμη του κράτους, που έχει υποχωρήσει κατά το παρελθόν, είναι πιθανό να είναι υποβαθμισμένη σε μελλοντικές κρίσεις στην ίδια γεωγραφική περιοχή ή στο ίδιο θέμα και λιγότερο πιθανό σε άλλες περιοχές ή σε άλλα θέματα. Για παράδειγμα, η κρίση του Βιετνάμ ζημίωσε την εικόνα των Η.Π.Α. στην Νοτιοανατολική Ασία, αλλά δεν την ζημίωσε στη Μέση Ανατολή.[236]

Ο Jervis εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο οι ηγέτες χειρίζονται την εικόνα του κράτους τους, έτσι ώστε να φαίνονται πάντα έτοιμοι να αντισταθούν σε οποιαδήποτε επίθεση. Προτείνει επίσης τρόπους υποχώρησης σε μια κρίση χωρίς να υπάρξει μείωση της αξιοπιστίας. Διαχωρίζοντας την υπάρχουσα κρίση από τις προηγούμενες και τις επόμενες ένας ηγέτης, μπορεί να επικαλεσθεί τις "ιδιαίτερες συνθήκες" της κρίσης που βρίσκεται σε εξέλιξη και να υποχωρήσει διατηρώντας την αξιοπιστία του. Πρόκειται για ένα εγχείρημα το οποίο πολύ δύσκολα επιτυγχάνει.[237]

Η ιστορική εμπειρία που έρχονταν σε αντίθεση με τις βασικές προϋποθέσεις της θεωρίας αγνοήθηκε από τους υποστηρικτές της. Η κατασκευή της θεωρητικής προσέγγισης διευκολύνθηκε από την υπόθεση, ότι η δέσμευση είτε υπάρχει, είτε δεν υπάρχει. Κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου οι Η.Π.Α. θεωρώντας, ότι η υποχώρηση σε ένα μέρος θα επέφερε διαδοχικές υποχωρήσεις σε άλλα μέρη και θα αποσταθεροποιούσε το διεθνές σύστημα ακόμα περισσότερο, αύξησαν την σημασία προστασίας των περιφερειακών χωρών, ομογενοποίησαν τις δεσμεύσεις που έκαναν και ενθάρρυναν την πεποίθηση για "αλληλεξάρτηση των δεσμεύσεων".[238] Η θεωρία δεν αγνόησε τον πολιτικό χαρακτήρα των δεσμεύσεων, τον χρησιμοποίησε όμως μ' ένα απλουστευτικό τρόπο, εστιάζοντας περισσότερο

235 Paul Huth : "Extended Deterrence and the Prevention of War" pp.109-129
236 Glenn Snyder and Paul Diesing : "Conflict Among Nations" p.187.
237 Jervis : "The Logic Images in International Relations" pp.198-199
238 ibid 554

στην στρατιωτική διάσταση, παρά στο πολιτικό περιεχόμενο. Η δέσμευση δεν είναι μόνο η αντανάκλαση συμφερόντων και αξιών. Πρόκειται για μια πολιτική, παρά στρατηγική πράξη, η οποία είναι το αποτέλεσμα πολιτικών διαδικασιών μέσα και έξω από την κυβέρνηση. Η δημιουργία της δέσμευσης και η υλοποίησή της, εάν η αποτροπή αποτύχει, είναι αποτέλεσμα της σύγκρουσης συμφερόντων, κρίσεων και πιέσεων, γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με την θεωρία η οποία θεωρεί τις ενέργειες αυτές ως λογικούς υπολογισμούς ενός ορθολογικού δρώντος (Unitary Actor).[239]

Όλοι οι θεωρητικοί της αποτροπής συμφωνούν, ότι ένας παράγοντας που καθορίζει την υποχώρηση ή μη ενός κράτους σχετίζεται με το πιθανό κόστος της υποχώρησης. Οι θεωρητικοί του τρίτου κύματος διακρίνουν μεταξύ εγγενών, και στρατηγικών συμφερόντων και δεσμεύσεων που θυσιάζονται από πιθανή υποχώρηση. Το εγγενές συμφέρον αντιπροσωπεύει την αξία που ο πρωταγωνιστής δίνει στο υπό αμφισβήτηση θέμα. Το στρατηγικό συμφέρον αντιπροσωπεύει το μέγεθος της ζημιάς που θα υποστεί ένα κράτος σε άλλα ζητήματα, εξ' αιτίας της υποχώρησής του στο συγκεκριμένο θέμα. Η δέσμευση είναι η τρίτη αξία που θα θυσιαστεί σε μια υποχώρηση και συνήθως χρησιμοποιείται από το κράτος που υποχωρεί προκειμένου να βελτιώσει την διαπραγματευτική κατάσταση.[240] Οι θεωρητικοί του δευτέρου κύματος τονίζουν την σημασία της δέσμευσης, ενώ αυτοί του τρίτου κύματος θεωρούν το εγγενές συμφέρον ως το καθοριστικό παράγοντα της αξιοπιστίας. Υποστηρίζουν, ότι το κράτος με το μεγαλύτερο εγγενές συμφέρον θα επικρατήσει. Εάν ένα κράτος υποχωρήσει σ' ένα θέμα το οποίο τα αντιμαχόμενα μέρη γνωρίζουν ότι είναι σημαντικό για αυτόν που υποχωρεί, τότε είναι πιθανόν να εξαχθεί στο συμπέρασμα, ότι το κράτος αυτό θα υποχωρήσει και άλλα θέματα. Οι δεσμεύσεις θεμελιώνονται επάνω στα εγγενή και στρατηγικά συμφέροντα[241] Εάν οι δεσμεύσεις είναι τόσο σημαντικές, όσο οι θεωρητικοί του δευτέρου κύματος της αποτροπής εννοούν, τότε το κόστος μιας υποχώρησης είναι τόσο μεγάλο όσο και το πλεονέκτημα της νίκης. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται μερικές περιπτώσεις επιτυχούς και μη αποτροπής και παρουσιάζεται η μορφή της δέσμευσης που

239 ibid p.557
240 Powell p.176
241 Jervis : "Deterrence Theory Revisited" p.314

πρέπει να γίνει ιδιαίτερη αναφορά σε εκείνες, στις οποίες οι διάφοροι παράγοντες που οι θεωρία θεωρεί ως προσδιοριστικούς της αξιοπιστίας της αποτροπής, δεν οδηγούν (όλοι μαζί) σε επιβεβαίωση του αποτελέσματος. Μόνο στην Ουγγαρία, το αποτέλεσμα της προηγούμενης κρίσης ήταν ευνοϊκό για τις Η.Π.Α. κι όμως η αποτροπή δεν πέτυχε. Όμως, εάν η περίπτωση της Ουγγαρίας εξετασθεί στο γενικότερο σύνολο της Α. Ευρώπης, τότε το αποτέλεσμα μπορεί να χαρακτηρισθεί ως το αναμενόμενο. Η κρίση του Βερολίνου το 1958 και η κρίση στο Λάος το 1960, είναι δυο περιπτώσεις στις οποίες η Ε.Σ.Σ.Δ. προκάλεσε, ενώ η φήμη των Η.Π.Α. δεν ήταν κακή και υπήρχε στρατιωτική ισορροπία (πριν ο Khrushchev προκαλέσει στο Βερολίνο, ο Eisenhower είχε επέμβει στο Λίβανο). Οι υπόλοιπες περιπτώσεις επιβεβαιώνουν τη θεωρία των δεσμεύσεων. Ο Τρούμαν είχε λιγότερες δυνάμεις στο Ιράν και τη Γιουγκοσλαβία, κι όμως απέτυχε να εκπληρώσει τους στόχους του. Οι επιτυχίες αυτές σημειώθηκαν σε χώρο που οι Η.Π.Α. είχαν στρατηγικά συμφέροντα και σε χρόνο που η φήμη τους ήταν καλή (προηγούμενες κρίσεις σε Τουρκία και Ιράν). Η περίπτωση της Κούβας είναι ξεχωριστή, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, της σημαντικής στρατιωτικής υπεροχής των Η.Π.Α. και του γεγονότος ότι η φήμη των Η.Π.Α. από τη προηγούμενη κρίση (Βερολίνο 1961), δεν ήταν κακή. Παρόλα αυτά η Ε.Σ.Σ.Δ. προκάλεσε την πιο σημαντική κρίση του Ψυχρού Πολέμου, χωρίς όμως να πετύχει τις επιδιώξεις της. Η κρίση αυτή είναι ενδεικτική των ορίων του παράγοντα φήμη, στο καθορισμό του αποτελέσματος. Οι κρίσεις στην Αγκόλα, και στο Κέρας της Αφρικής, με την ανάπτυξη των κουβανικών στρατιωτικών δυνάμεων, σε μια περιοχή όπου η σύγκριση της στρατιωτικής ισχύος δεν έδιδε σαφές πλεονέκτημα σε καμία από τις δυο υπερδυνάμεις, ακολούθησαν την ήττα των Η.Π.Α. στο Βιετνάμ. Μια ήττα η οποία ζημίωσε την φήμη των Η.Π.Α.

Ο παράγοντας φήμη, σε περιπτώσεις όπως οι προηγούμενες, μπορεί να ερμηνεύσει, όχι πάντα επιτυχώς το αποτέλεσμα. Αν οι κρίσεις αυτές εξετασθούν υπό το πρίσμα του παράγοντα δέσμευση σε συνάρτηση με το συμφέρον, τότε το αποτέλεσμα των κρίσεων ερμηνεύεται με επιτυχία. Στις κρίσεις που εκδηλώθηκαν σε περιοχές που οι Η.Π.Α. είχαν δεσμεύσεις λόγω των στρατηγικών συμφερόντων, οι σοβιετικοί απέτυχαν στις επιδιώξεις τους, χωρίς το αποτέλεσμα κρίσης να εξαρτηθεί από την φήμη που είχαν οι Η.Π.Α.

από τις προηγούμενες κρίσεις. Όμως, ο παράγοντας δέσμευση, με τον τρόπο που προσεγγίζεται από τη θεωρία, δεν μπορεί να οδηγήσει σε ασφαλή συμπεράσματα. Η διασύνδεση των δεσμεύσεων δεν δείχνει να επιβεβαιώνει την πρωταρχική σημασία που της αποδίδεται από την θεωρία. Ούτε στις αποτυχίες, αλλά ούτε και στις επιτυχίες, δεν υπήρξε μια αλυσιδωτή αντίδραση υπέρ της μιας ή της άλλης υπερδύναμης. Η αξιοπιστία της αποτροπής βασίζεται στην ύπαρξη συμφερόντων. Η θεωρία των δεσμεύσεων εστιάζει σ' εκείνους τους παράγοντες που καθορίζουν την αξιοπιστία της δέσμευσης και της μετάδοσής της και δεν εξετάζει τον παράγοντα συμφέρον από τον οποίο εξαρτάται η δημιουργία της δέσμευσης. Το ζητούμενο είναι ο λόγος για τον οποίο ένα κράτος θα δεσμευθεί για την άμυνα κάποιου άλλου κράτους. Η απάντηση στο παραπάνω ερώτημα προϋποθέτει την εκτίμηση της κίνησης του αποτρέποντος, υπό το πρίσμα των συμφερόντων που διακυβεύονται. Αυτό που παραγνωρίζει η παραδοσιακή θεωρία των δεσμεύσεων είναι, ότι η αποτελεσματική δέσμευση και η αποτελεσματική μετάδοση του μηνύματος προϋποθέτει, ότι τα συμφέροντα του αποτρέποντος θα βρίσκονται σε κίνδυνο στην συγκεκριμένη περιοχή. Με άλλα λόγια, εάν το κίνητρο που βρίσκεται πίσω από μια δέσμευση είναι ασθενές, το πιο πιθανό είναι η δέσμευση αυτή να προκληθεί. Ο αντίπαλος τις περισσότερες φορές κρίνει την αξιοπιστία της δέσμευσης του αποτρέποντος, σύμφωνα με τα συμφέροντα που βρίσκονται πίσω απ' αυτή. Στην πραγματικότητα, οι δεσμεύσεις δεν σηματοδοτούνται τόσο αδιαμφισβήτητα όσο υπονοούν το "κάψιμο των γεφυρών" και άλλες ανάλογες θεωρητικές κατασκευές που χρησιμοποιούνται από τους θεωρητικούς της αποτροπής. Ο προσδιορισμός της δύναμης της δέσμευσης είναι μια διαδικασία πολιτικής εκτίμησης της αξίας του υπό αμφισβήτηση αγαθού.[242] Η δέσμευση είναι μία λογική στρατηγική, μόνο σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η ικανότητα και η δυνατότητα του αμυνόμενου είναι ικανές να δημιουργήσουν, έστω και μικρή αμφιβολία, για το αποτέλεσμα στους υπολογισμούς του επιτιθέμενου.[243]

Εάν η θεωρία της αποτροπής ήταν ακριβής, μετά το Βιετνάμ οι Σοβιετικοί θα περίμεναν ότι οι Η.Π.Α. δεν θα επενέβαιναν στο τρίτο κόσμο για να σταματήσουν τα απελευθερωτικά κινήματα. Η αξιοπιστία των Η.Π.Α. θα ήταν

242 S. Maxwell: «Rationality in Deterrence», pp. 18-19.
243 John D.Orme: «Deterrence, Reputation and the Cold War Cycles», p.145

Ο παραπάνω πίνακας αποδεικνύει, ότι δεν υπάρχει ένα ξεκάθαρο πρότυπο συμπεριφοράς της Ε.Σ.Σ.Δ. μετά την επιτυχία του Βιετνάμ. Ενώ η Μόσχα προσέφερε στρατιωτική υποστήριξη σε Αγκόλα και Αιθιοπία δεν μπόρεσε να αποφύγει την απώλεια του πιο σημαντικού της συμμάχου στην Μέση Ανατολή (Αίγυπτος).[245] Τα κέρδη και οι απώλειες των σοβιετικών μετά το Βιετνάμ ήταν μοιρασμένα, γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με τις επιταγές της θεωρίας.

Εάν το συμφέρον αντικαταστάσει την δέσμευση ή η δέσμευση εξετασθεί στη βάση των γενεσιουργών της παραγόντων (δηλαδή του συμφέροντος), τότε το επιχείρημα για αλληλεξάρτηση γίνεται λιγότερο αληθοφανές. Το προφανές συμπέρασμα που μπορεί να εξαχθεί από την αποτυχία ενός κράτους να εκπληρώσει την δέσμευση του θα είναι, ότι η δέσμευση αυτή δεν αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό συμφέρον που θα άξιζε η υπεράσπισή του. Έτσι, εάν οι Η.Π.Α. υποχωρούσαν στο Βερολίνο, είναι απίθανο οι Σοβιετικοί να κατέληγαν στο συμπέρασμα, ότι μπορούν να επιτεθούν στην Φρανκφούρτη ή οπουδήποτε αλλού χωρίς τον φόβο της ανταπόδοσης εκ μέρους των Η.Π.Α. Το μόνο συμπέρασμα στο οποίο θα κατέληγαν θα ήταν, ότι το Βερολίνο δεν ήταν θέμα ζωτικού συμφέροντος για τις Η.Π.Α. Μόνο εάν υπήρχαν μεγάλες ομοιότητες ανάμεσα στην στάση των Η.Π.Α. στο Βερολίνο και σε άλλες περιοχές δέσμευσης των Η.Π.Α., θα δικαιολογούνταν να καταλήξουν στο συμπέρασμα, ότι οι Η.Π.Α. δεν θα τηρούσαν τις δεσμεύσεις τους.[246]

Δυστυχώς δεν είναι δυνατόν να εξειδικεύσουμε τον τρόπο με τον οποίο τα στρατηγικά συμφέροντα συνδέονται μεταξύ τους, γιατί δεν γνωρίζουμε τι είδους συμπεράσματα προκύπτουν όταν ένα κράτος υποχωρεί ή όχι. Η συμπεριφορά του στο συγκεκριμένο θέμα θα καθορισει τη μελλοντική του στάση ή όχι; Υπάρχουν ειδικές αξίες οι οποίες καθορίζουν την στάση ενός κράτους σε κάθε περίπτωση; Η θεωρία δεν απαντά στα ερωτήματα αυτά. Η αδυναμία αυτή είναι ικανή να εξηγήσει το λόγο για τον οποίο οι Η.Π.Α. χρησιμοποίησαν την αποτροπή ως υποκατάστατο της εξωτερικής πολιτικής. Επιδιώχθηκε να αποτραπούν όλες οι αλλαγές του status quo αντί να

[245] Steven J.Brams: «Applying Game Theory To Superpower Conflict», p.13
[246] Jervis : "Deterrence Theory Revisited" p.316

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΗΝΙΚΗ ΣΤΗ ΣΥΜΒΑΤΙΚΗ ΑΠΟΤΡΟΠΗ

Η θεωρία της συμβατικής αποτροπής, κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, επικεντρώθηκε στη δυσμενή για τη Δύση ισορροπία συμβατικής ισχύος, στην αντιμετώπιση ενός Σοβιετικού Blitzkrieg και στην πρόληψη κλιμάκωσης μιας ενδεχόμενης συμβατικής σύρραξης σε πυρηνικό πόλεμο. Οι συμβατικές δυνάμεις χρησιμοποιήθηκαν για να ενισχύσουν την αξιοπιστία της πυρηνικής αποτροπής και όχι για να αντικαταστήσουν τις στρατηγικές πυρηνικές δυνάμεις.[248] Η συμβατική αποτροπή συσχετίσθηκε με τη χρήση πυρηνικών όπλων και ενσωματώθηκε σε δόγματα όπως η Ευέλικτη Ανταπόδοση.[249] Η πιο σημαντική μελέτη για τη συμβατική αποτροπή ήταν του John J. Mearsheimer ο οποίος προσπάθησε να διευρύνει την κατανόηση της συμβατικής αποτροπής μέσα από τη συγκριτική ανάλυση περιπτώσεων αποτροπής του εικοστού αιώνα.[250] Καθόρισε τη διαφορά μεταξύ πυρηνικής και συμβατικής αποτροπής «ως μια λειτουργία της ικανότητας άρνησης επίτευξης των επιδιώξεων του επιτιθέμενου στο πεδίο της μάχης».[251] Η εργασία του κατέδειξε τα όρια της συμβατικής αποτροπής καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι σε πολλές περιπτώσεις καθαρά στρατιωτικοί υπολογισμοί απέτυχαν να λειτουργήσουν αποτρεπτικά.[252]

Η αποτρεπτική ικανότητα των στρατιωτικών δυνάμεων έγκειται στη μείωση της πιθανότητας απειλητικής κίνησης από τον αντίπαλο. Η αμυντική ικανότητα των στρατιωτικών δυνάμεων αναφέρεται στη δυνατότητα μετριασμού των αποτελεσμάτων οποιασδήποτε ενέργειας του αντιπάλου, ενώ η ικανότητα τιμωρίας αφορά στη δυνατότητα επιβολής κόστους στον αντίπαλο.[253] Τόσο η αμυντική ικανότητα, όσο και

[248] Guertner Gary L.:Introduction" in Guertner, Robert P. Haffa: "Conventional Forces and the Future of Deterrence", p.16
[249] Βλ.σχετ. Freedman Lawrence: "The Evolution of Nuclear Strategy"
[250] Mearsheimer: "Conventional Deterrence", Cornell University Press, 1983
[251] ibid p.15
[252] ibid pp. 203-212
[253] Robert Powell : "Nyclear Deterrence Theory. The Search for Credibility" p.9

η ικανότητα τιμωρίας ενός κράτους, συνεισφέρουν στην αποτροπή γιατί και οι δυο δημιουργούν κόστος στον αντίπαλο. Για να λειτουργήσουν όμως αποτρεπτικά θα πρέπει το κόστος διατήρησης του status quo να είναι μικρότερο από το κόστος ανατροπής του. Η αμυντική ικανότητα ενός κράτους λειτουργεί αποτρεπτικά με την "άρνηση" (denial) επίτευξης του επιθυμητού αποτελέσματος από τον αντίπαλο, ενώ η ικανότητα τιμωρίας (punishment) αναφέρεται σε μια πιο επιθετική στρατηγική η οποία αυξάνει το κόστος στον αντίπαλο.

Στην προ-πυρηνική εποχή οι ικανότητες αυτές συνυπήρχαν στα ίδια οπλικά συστήματα και ο ρόλος των ενόπλων δυνάμεων ήταν διπλός: αμυντικός και αποτρεπτικός. Η είσοδος των πυρηνικών όπλων στο στρατηγικό σχεδιασμό των κρατών διαχώρισε αυτές τις δυο ικανότητες. Η έλλειψη αποτελεσματικής άμυνας ενάντια στα πυρηνικά, είχε ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη των ικανοτήτων τιμωρίας.[254] Ο διαχωρισμός αυτός και οι επιπτώσεις του σημάδεψαν την μετάβαση από την προ-πυρηνική στην πυρηνική εποχή. Στην προ-πυρηνική εποχή, ο συνδυασμός των αμυντικών και επιθετικών δυνατοτήτων στα ίδια οπλικά συστήματα, είχε ως αποτέλεσμα την στενή εξάρτηση άμυνας και επίθεσης. Έτσι, όταν ένα κράτος δεχόταν βαρύ πλήγμα στην αμυντική του ικανότητα, ο αντίκτυπος στην επιθετική του ικανότητα ήταν άμεσος. Ο επιτιθέμενος μπορούσε να αποκτήσει πολιτικό έλεγχο επί του αμυνόμενου, ο οποίος μπορεί μεν να μην υποχωρούσε, αλλά ήταν στη διάθεση του επιτιθέμενου να προχωρήσει στην επιβολή οποιασδήποτε τιμωρίας, μέχρι ο ηττημένος να υποκύψει στην θέληση του νικητή. Ο νικητής είχε τη δυνατότητα να αμυνθεί σε ενδεχόμενη αντεπίθεση αλλά ο ηττημένος δεν είχε τη δυνατότητα ανταπόδοσης.[255] Η κατάρρευση της αμυντικής δυνατότητας του αμυνόμενου τον έθετε στην χειρότερη δυνατή κατάσταση, γιατί ο επιτιθέμενος θα εξακολουθούσε να μπορεί να αμυνθεί ενάντια σε κάθε αντίδραση του αμυνόμενου.[256] Η λογική αυτή άλλαξε στην πυρηνική εποχή. Η καταστροφική δυνατότητα των νέων οπλικών συστημάτων, η απουσία αποτελεσματικής άμυνας και η εξασφαλισμένη ανταπόδοση καθιστούσαν αδύνατο τον πολιτικό έλεγχο του ενός αντιπάλου επί του άλλου. Ο επιτιθέμενος ήταν δυνατόν να αποτραπεί με την απειλή επιβολής σοβαρής τιμωρίας επί του πληθυσμού του ή επί της οικονομικής και κοινωνικής του υποδομής, ακόμα κι αν είχε την ικανότητα να καταλάβει και να ελέγξει μια περιοχή.

[254] Schelling : "Arms and Influence" p.1-34
[255] Schelling : "Arms and Influence" p.17
[256] Clausewitz : "On War" p.77

EL C IGD J ED F > FH< <L NCBE?KF=?B [HB>
B I IKRB >BCD L D BCDEFB FE?DI C< B I? KF=A
B [HBCD. I BCBB D> A D..BCD. I BCJBLD D.A EKGF@G
E KF=?LDB?A CE F IBC <BNI?QF JB [HBCEL C I?DE F;
EL C I?BD BC=H?Dg DN > < BD>K BFL =BCRDEFB FEE?D
E BC EA@ <BCCJD L D BJBC EA@ I<CBCDL B BCBEADB LBCCD
EFB FE?DEK B FEFAEF A C G FLI AKF= I??<C= J L
J C EFB FE?EFBH 5 €B<N F QR@CEL C I?EFB FE<?BF
B EFK NI @<GHD<BC E BC<B =I?BJBCFEFA NHF BAE KAF
E I?I B <B FQ II? BCBC EFB K < B IBB>CBE KRO <A<@CI
<BCI BCB> C= BR NR<FL<BF BAE KC I (KC@? ?C2 B
@ Q@J<F<LB JI [FE <B@DE K?D?<CDA DEGIBCE<< B C
<C <AE BC <F FEBACD< HFDBC<B ?C <A9

$BCE F;EL C IE?F ?C EFB FEC? < M B<BCJ C<C(I _`Vd2
EAB LBC>D<B >BCDEA@ <CD< L G<DB B >BNILGDD E B KFH<
G N EK KFBF L B II BF EFB EB I<BF I?N F ?EFN I H
BC<L <QFBJ<L O B IR EK>NL J ><BC L B I@> JI <BCL
I JBFLDE? [<C B IF EFB EB BFDL D>D IB? D?B EFKH
E F < G FDEFK I<GD=I FH<EFDL<L GOC<BF F IN J<BC
E BF73 EFN I HBCE FOKC BQ?BC<DL O B IE?BB FE?D
BF73 EA@ <AC>D<B BCAICCFEFA<L ?@>EDGQ IJEF FQGKC
<BF ICBG<BI> =JKF<BFD Q OFFDKFIKC >B B?B FQB>D
E K > I B> IF > R= I B ?B EFKH I D K DOGO
I B <B GQF<B GD FEK<D J[DKKJLB ?B BF EFBGK BCD?BB D
<BFE NABFCDJ CD G DEFB EB E DJ=> I BJKKCKLC B I?
F =J ><FC L FDEF FH< EFI FH<BC EA@ I<C N QLKJ[
G<B> =JKF<BFDBC N Q IBFLI BCB I B <B FQ IGD
<L GE DD<L O B K?HD=I FL<CBD JKF=BDFL F IFN <B? BFD
BC<DH [CDRF ICB?EDFIBFH<EF IG NC

>2<9703?:/6>@@A6>0:

" IJ@ EF FH< LEF<BC B@GA D<L O B IEDK FDA E@ [<EJ< B C EA@ G<C<C B EK F GIB CEG B<BC J L 7 < L < DB N FNC=<A<Q K?L E J< B BA EFKH NH<IFKH @F <@HA [CE @ BEK HF IB? BFGDFBDC@ > A=D BC<L O B IE?FB FE?A I @F AB B L @?I IDA <DH Q> B D FEFACDEA@ G<C<C B EK F GIB G BBCD L D IL A D @ > CBEHGFD<==AB C<DL O B IE?FB FE?AD B DG E RBO <AM B <BFANBD> EK>EFLI BG CIJ@EK L JCN HB <B C<F FEA<HFD B [B> B EJKI> CB AB C<B BC=BF?E B @G 48 FL

E RB@ > CBEI?F<G==<B C AM<BFN > <BFLLEJ F BFD [FEK <F H L B II E @ B I OJ<B CB [C<LCB?A NL B LEFKF=G@FA FEAL B IR E @ B IERK><<L=I I GRFF I F ‡B B E @ B EJK LE B FK EFB FE?A E @ s EFBH R B IL FHB L B IJC EFB FE@ E BH ‡E>D LEF= AIM F. ^Wu.X aj W E @ BCEBFKDG FELC JMF E BC EFB K < B IEBFCQB A B G FLB E @ BEK< <H=I <CB L B IJ4m E F<G==L<BC?@ > BAC EFB FE>?DBF EFBGK <BCD < G<CBD> FEK < R B [HB> B EJK> @G< LDB GID J C<<BC J<I P B F QFEK <BF 7 " BC EF ?I A CE F<G==L<BC? B IKFHB<FANBD [FEK < ERFLIL FH<I BF< Q?N > < BFL<D E @ B?I L B I$BC<C ?>D EF ?G DB GBFNFD> < D A [B NJH<IFKFD EFB K < B I D

N HB @C > CBEI?F<G==O<CAM<BB C<F FEA<HFD BJM B C KF=A<B B >B [FEK < FH @ RE NL IFH KHF BF < G< EDFLE FIHEBFLF [K=G DKH< KD OJ FLEsPCI JKK D B OKCBEG DBCEF BCBBFL[FEK < BFK B I?AN Q >BHE> B N QF GLDB R4 EFB FE?B G B F E B @GG F<DC B I? >B BC<BB E F Q @G ABNC[FEK < FHBA@CB EFB FE?A E BL ?BD LEJ <F FE<AB E F Q @G BG@EKF BA EFKH

7]^Z_k VWaZ `ge..nW_Š _j`^i_jVWW _..Yb 3
48 •`lb
4 . ^Wu•X aj Wpg _aV_li _a`_jZ -_ jeVj`^v_cVadj e.b 5
4 k VWaZ `eb W5

Οι παράγοντες αυτοί περιλαμβάνουν το στρατιωτικό προσωπικό, τα οπλικά συστήματα, την ετοιμότητα των ενόπλων δυνάμεων, τη διεπιχειρησιακή ισχύ, τη δύναμη υποστήριξης, την κινητικότητα, διάφορους λογισμικούς παράγοντες, τον έλεγχο, τη διοίκηση, την επικοινωνία και την πληροφόρηση, την ικανότητα υποστήριξης του πολέμου (οικονομική και βιομηχανική υποδομή), το κίνητρο για την εμπλοκή σε μάχη, την εμπειρία μάχης, την αποτελεσματικότητα στη μάχη, την ποιότητα και την ικανότητα στη διοίκηση, τη στρατηγική, τους γεωγραφικούς παράγοντες (π.χ.. μορφολογία εδάφους κ.λ.π.), τους μετεωρολογικούς παράγοντες, την αρχική ανάπτυξη κ.λ.π.. Οι περισσότεροι από τους αυτούς δεν είναι δυνατόν να εκτιμηθούν με ακρίβεια και, κατά συνέπεια, το αποτέλεσμα δεν είναι δυνατό να προσδιορισθεί εκ των προτέρων.[265] Εξ άλλου ο υπολογισμός της στρατιωτικής ισορροπίας δεν καθορίζει πάντα την έκβαση της μάχης. Διαφορετικά, η Γερμανία θα είχε ηττηθεί από την Γαλλία το 1940, το Ισραήλ θα είχε ηττηθεί από τους Άραβες και το Αφγανιστάν θα είχε γίνει μια νέα Τσεχοσλοβακία. Ως εξαίρεση αναφέρεται η περίπτωση συντριπτικής στρατιωτικής υπεροχής όπως συνέβη στη Γρενάδα.[266]

Η Τρίτη θεωρητική προσέγγιση ενσωματώνει τα βασικά στοιχεία των δυο άλλων προσεγγίσεων και προσθέτει ακόμα ένα: τη στρατηγική του επιτιθέμενου. Θεωρώντας ως δεδομένη την ποιότητα και την ποσότητα της στρατιωτικής ισχύος τόσο του αποτρεπόμενου όσο και του αποτρέποντος η προσέγγιση σχετίζει την επιτυχία ή μη της αποτροπής με τη στρατηγική του επιτιθέμενου. Ο επιτιθέμενος μπορεί να έχει μια στρατηγική περιορισμένων στόχων ή να προτίθεται να εμπλακεί σ' ένα πόλεμο φθοράς ή να εφαρμόσει μια στρατηγική ενός γρήγορου και αποφασιστικού πλήγματος (Blitzkrieg).[267]

Η στρατηγική των περιορισμένων στόχων αποσκοπεί στη κατάληψη μέρους της επικράτειας του αμυνόμενου. Δεν επιδιώκεται ολοκληρωτική νίκη επί του συνόλου

---

[265] ibid p 41.
[266] ibid p 42.
[267] Η βιβλιογραφία σχετικά με τις τρεις αυτές στρατηγικές είναι πλούσια. Στα πλαίσια του κεφαλαίου αυτού επιχειρείται μια γενική παρουσίαση της κάθε μιας και η σχέση της με την πιθανότητα επιτυχίας ή αποτυχίας της αποτρεπτικής στρατηγικής του αμυνόμενου. Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε μεταξύ άλλων Alford, J.R.: "Mobile Defence: The Pervasive Myth", London, Department of War Studies, King's College, 1977, Betts, Richard K.: "Surprise Attack: Lessons for Defence Planning", Washington, D.C., Brookings Institution, 1982, Brown, Michael E.: "Deterrence Failures and Deterrence Strategies", Santa Monica, RAND, March 1977, Cecil Robert: "Hitler's Decision to Invade Russia", New York, David McKay, 1975, Earle, Edward Mead (ed): "Makers of Modern Strategy", Princeton, Princeton University Press, 1973, Ellsberg Daniel: "The Crude Analysis of Strategic Choices", P-2183, Santa Monica, RAND, 1966,Horowitz, Dan: "Flexible Responsiveness and Military Strategy: The Case of the Israeli Army", Policy Sciences 1, Summer 1970, Huntington, Samuel P.: "The Soldier and the State", New York, Vintage, 1964, Liddell Hart, B.: "Strategy", New York Praeger, 1967, Liddell Hart, B.: "Strategy of a War", Encounter 30, February1968

των ενόπλων δυνάμεων, παρά μόνο επί των δυνάμεων που υπερασπίζονται τη συγκεκριμένη περιοχή. Μετά την επίτευξη του στόχου αυτού ο επιτιθέμενος εφαρμόζει μια αμυντική στρατηγική με στόχο να διασφαλίσει τα κεκτημένα και να αποκρούσει την πιθανή αντεπίθεση του αμυνόμενου. Η επιτυχία της στρατηγικής αυτής εξαρτάται από το είδος της αμυντικής διάταξης του αμυνόμενου και την επαρκή ή μη στρατιωτική ικανότητα του αμυνόμενου. Με στατική ή προωθημένη άμυνα οι δυνάμεις του αμυνόμενου βρίσκονται ανεπτυγμένες σε προχωρημένες θέσεις. Εάν παραμένουν στις θέσεις αυτές συνεχώς και είναι καλά εξοπλισμένες, τότε ο επιτιθέμενος θα συναντήσει μεγάλη αντίσταση και είναι αμφίβολο αν θα πετύχει τους στόχους του ακόμα και με μεγάλο κόστος. Εάν πάλι ο αμυνόμενος διαθέτει μια αμυντική διάταξη η οποία στηρίζεται στην ευελιξία και την κινητικότητα, τότε η επιτυχία της στρατηγικής περιορισμένου στόχου θα εξαρτηθεί από την ταχύτητα επίτευξης του στόχου και την αμυντική οργάνωση της κατακτηθείσας περιοχής, ώστε η αναμενόμενη αντεπίθεση του αμυνόμενου να αντιμετωπίσει μια καλά προετοιμασμένη αμυντική διάταξη. Ένας άλλος παράγοντας που θα καθορίσει την επιτυχία της στρατηγικής αυτής είναι η ικανότητα ή/και η επιθυμία του αποτρέποντος να κλιμακώσει τη σύγκρουση. Η κλιμάκωση αυτή μπορεί να οδηγήσει σ' ένα πόλεμο φθοράς, ο οποίος περικλείει μεγάλο κόστος για τους αντιμαχόμενους. Το είδος της αμυντικής διάταξης, ο βαθμός ετοιμότητας, η ικανότητα του επιτιθέμενου να αιφνιδιάσει τον αμυνόμενο και η πιθανότητα κλιμάκωσης της σύγκρουσης είναι οι κυριότεροι παράγοντες που θα κρίνουν την επιτυχία ή την αποτυχία τόσο της στρατηγικής του επιτιθέμενου όσο και της αποτρεπτικής στρατηγικής του αμυνόμενου.[268]

Ο επιτιθέμενος μπορεί να θελήσει να εφαρμόσει μια στρατηγική πολέμου φθοράς. Η στρατηγική αυτή περιγράφεται από τον Clausewitz όταν αναφέρεται στην απόλυτη έννοια του πολέμου. Σύμφωνα με τον Clausewitz είναι λάθος να σκεφθεί κανείς ότι υπάρχει «κάποιος ιδιαίτερα ευφυής τρόπος να αφοπλίσει ή να νικήσει τον αντίπαλο χωρίς μεγάλη αιματοχυσία».[269] Το αποτέλεσμα μιας σύγκρουσης στην οποία οι αντιμαχόμενοι εφαρμόζουν τη στρατηγική αυτή κρίνεται ύστερα από μια σειρά μαχών, μέχρι ο ένας από τους δυο αντιπάλους να μην μπορεί να συνεχίσει πλέον. Αυτού του είδους η σύγκρουση περικλείει μεγάλο κόστος σε ανθρώπινο δυναμικό και στρατιωτικό υλικό και το αποτέλεσμά της είναι αβέβαιο γιατί είναι

[268] ibid pp. 52-55
[269] Clausewitz, p.75

δύσκολο να προσδιορισθεί το κόστος πέραν του οποίου κάποιος από τους δυο αντιμαχόμενους θα θεωρήσει τη συνέχιση της σύγκρουσης ασύμφορη. Επιπλέον, δεν είναι εύκολο να προσδιορισθούν οι πολιτικές επιπτώσεις μιας παρατεταμένης σύγκρουσης, τόσο στο εσωτερικό των αντιμαχόμενων μερών όσο και διεθνώς. Το κόστος της συγκεκριμένης στρατηγικής και η αβεβαιότητα του αποτελέσματός της συνηγορούν υπέρ της άποψης ότι η αποτροπή θα είναι επιτυχής, αν ο πόλεμος φθοράς είναι η μοναδική επιλογή του επιτιθεμένου.[270]

Εκτός της στρατηγικής του πολέμου φθοράς, ο επιτιθέμενος είναι δυνατόν να εφαρμόσει τη στρατηγική Blitzkrieg. Παρά την ευρεία χρήση του όρου, αυτός δεν έχει προσδιορισθεί με ακρίβεια.[271] Συχνά χρησιμοποιείται για να περιγράψει τον αστραπιαίο πόλεμο και τη γρήγορη νίκη.[272] Στην πραγματικότητα το Blitzkrieg αναφέρεται στο τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούνται τα τανκς σε συνδυασμό με άλλα όπλα μάχης για την επίτευξη ενός συγκεκριμένου στόχου. Η επινόηση του Blitzkrieg επέφερε μια σημαντική διαφοροποίηση στη σύλληψη του πολέμου ως μια σειρά «αιματηρών και καταστροφικών» μαχών που δίνει τη νίκη σ' αυτόν που επιδεικνύει τη μεγαλύτερη φυσική αντοχή και το μεγαλύτερο σθένος. Το Blitzkrieg βασίζεται στην υπόθεση ότι ο στρατός του αντίπαλου είναι μια μεγάλη και πολύπλοκη μηχανή, στα μετόπισθεν της οποίας υπάρχει ένα ευάλωτο κέντρο από το οποίο διακινούνται εφόδια και πληροφορίες και στο οποίο διάφορες γραμμές (επικοινωνιών κ.λ.π.) συγκλίνουν. Η καταστροφή του κέντρου αυτού ισοδυναμεί με την παράλυση του στρατού. Το Blitzkrieg βασίζεται στη στρατηγική διείσδυση. Ο επιτιθέμενος επιχειρεί να «τρυπήσει» το μέτωπο του αμυνόμενου και να οδηγήσει τις δυνάμεις του στα μετόπισθεν του αντιπάλου καταστρέφοντας τις γραμμές επικοινωνίας του. Η επιτυχία του Blitzkrieg οδηγεί στην παράλυση της άμυνας. Μεγάλα τμήματα του στρατού του αμυνόμενου μπορεί να είναι άθικτα στο τέλος της σύγκρουσης, αλλά ο αμυνόμενος είναι πλέον ανίκανος να τα συντονίσει. Το Blitzkrieg είναι η καταλληλότερη στρατηγική για μια γρήγορη και αποφασιστική νίκη. Για το λόγο αυτό υπάρχει πάντα η πίεση προς τους στρατιωτικούς για την εφαρμογή του, χωρίς όμως αυτή να είναι πάντα εφικτή. Παρόλα αυτά εάν ο επιτιθέμενος θεωρεί ότι μπορεί να εφαρμόσει τη στρατηγική αυτή, η αποτροπή είναι πολύ πιθανό να καταρρεύσει.[273]

---

[270] Mearsheimer: "Conventional Deterrence", pp. 33-35
[271] Βλέπε σχετικά Messenger Charles: "The Blitzkrieg Story", New York, Scribner's, 1976, chaps 3,4 και Miksche F.O.: "Blitzkrieg", London Faber and Faber, 1941
[272] Mearsheimer p.35
[273] ibid pp.63-64

Οι τρεις θεωρητικές προσεγγίσεις που εξετάσθηκαν πιο πάνω παρουσιάζουν αρκετά μειονεκτήματα, δεν είναι όμως εύκολο να αγνοηθούν. Ο τύπος και η ποσότητα των οπλικών συστημάτων που διαθέτει η κάθε πλευρά, καθώς και η στρατηγική του επιτιθέμενου επιδρούν τόσο στην εξέλιξη μιας πολεμικής αναμέτρησης όσο και στην αξιοπιστία και την αποτελεσματικότητα μιας αποτρεπτικής στρατηγικής. Όμως η κάθε μια από μόνη της δεν οδηγεί σε ασφαλή συμπεράσματα[274] γιατί δεν απαντούν σ' ένα καίριο ερώτημα: αφού σήμερα η στρατιωτική ισχύς είναι γνωστή και η πιθανότητα στρατηγικού αιφνιδιασμού εκ μέρους του επιτιθέμενου είναι μικρή (ιδιαίτερα σε περιπτώσεις άμεσης αποτροπής) πώς επιλέγει κάποιος τη χρησιμοποίηση της ισχύος κάτω από ποιες συνθήκες η πρόθεση αυτή θα εκδηλωθεί;

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η μείωση του κινδύνου μιας πυρηνικής αναμέτρησης και οι αλλαγές στη δομή του διεθνούς συστήματος συνέβαλαν στην επανεξέταση της προσέγγισης της συμβατικής αποτροπής. Το 1993 ο τότε Υπουργός Εξωτερικών των Η.Π.Α. Les Aspin υπογράμμισε τις αλλαγές που έχουν επέλθει στο στρατηγικό περιβάλλον: «Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου ο στρατιωτικός μας σχεδιασμός επικεντρώθηκε στην αντιμετώπιση των πολυπληθέστερων σοβιετικών δυνάμεων στην Ευρώπη, την Άπω Ανατολή και τη Νοτιοδυτική Ασία. Τώρα θα πρέπει να επικεντρωθούμε στη προβολή της ισχύος μας σε περιοχές σημαντικές για τα συμφέροντά μας και να αντιμετωπίσουμε εχθρικά καθεστώτα όπως η Βόρειος Κορέα και το Ιράκ».[275] Στη δήλωση αυτή περιέχονται τρεις παραδοχές για τη στρατηγική της αποτροπής. Η πρώτη είναι ότι η εξάλειψη της σοβιετικής απειλής μείωσε σημαντικά το κίνδυνο ενός πολέμου στην Ευρώπη ή μιας επίθεσης ενάντια στις Η.Π.Α. μειώνοντας ταυτόχρονα τη σημασία της πυρηνικής αποτροπής. Η δεύτερη είναι ότι η στρατηγική της αποτροπής δεν μπορεί πλέον να εστιάζεται σ' έναν αντίπαλο, αλλά σε αρκετές περιφερειακές δυνάμεις. Η τρίτη είναι ότι, όπως και κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η αμερικανική αποτρεπτική ασπίδα θα πρέπει να καλύψει περιοχές συμφερόντων πολύ μακριά από τις Η.Π.Α. αλλά πολύ κοντά στους πιθανούς αντιπάλους.[276] Η νίκη των Η.Π.Α. στον πρώτο πόλεμο του Κόλπου ενάντια στο Ιράκ επέφερε αρκετές αλλαγές στις εκτιμήσεις

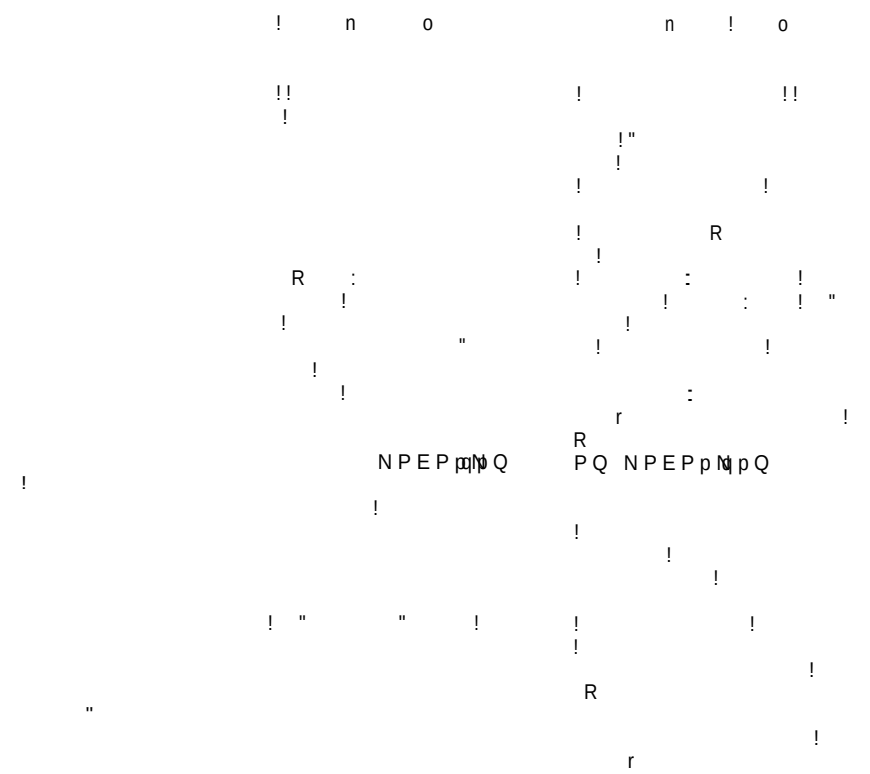
[274] Mearsheimer, pp.27-28
[275] Aspin Les: "The Bottom – Up Review: Forces for the New Era", Wshington D.C., Department of Defence, 1993, p.7
[276] Arquila John, Davis Paul K: "Extended Deterrence, Compellence and the Old World Order", RAND, Santa Monica, California, 1992, p.8

σχετικά με την αποτελεσματικότητα της συμβατικής αποτροπής. Αναλύοντας τα αποτελέσματα της Καταιγίδας της Ερήμου ο William Perry επεσήμανε ότι: «αυτή η νέα συμβατική στρατιωτική ισχύ προσθέτει σημαντικές δυνατότητες στην ικανότητα των Η.Π.Α. για αποτροπή. Ενώ σίγουρα δεν είναι τόσο ισχυρή όσο τα πυρηνικά όπλα, είναι πιο αξιόπιστη ειδικά σε περιφερειακές διενέξεις που διακυβεύονται ζωτικά συμφέροντα των Η.Π.Α.....Οι Η.Π.Α. μπορεί να είναι σίγουρες τώρα ότι μπορούν να νικήσουν σ' ένα πόλεμο, στις περιοχές αυτές, με τις συμβατικές τους δυνάμεις, γεγονός που επιτρέπει τις Η.Π.Α. να περιορίσουν το ρόλο των πυρηνικών τους δυνάμεων αποκλειστικά στην αποτροπή ενός πυρηνικού πολέμου».[277]

Για να κατανοήσουμε τη συνεισφορά και τις επιπτώσεις των συμβατικών όπλων στη λειτουργία της αποτροπής θα αναφερθούμε στα χαρακτηριστικά που καθορίζουν την έκταση της στρατηγικής τους χρησιμότητας και θα την αντιδιαστείλουμε με την αντίστοιχη των πυρηνικών. Οι διαφορές μεταξύ πυρηνικής και συμβατικής αποτροπής απεικονίζονται στο πίνακα που ακολουθεί:

[277] Perry William J.: “Dessert Storm and Deterrence”, Foreign Affairs 70 (Fall), pp 68

$ % " & $ % & $ $ % \ $ & $

5 < 8 N G V T I G s J K v h G u e K Y e d H K M v J K w H K h g Y H J K k e M Y x H J K Y F H e Y b e b Y H J T h J $ y A > # $

< L O B N G D J 5 D g

* 2 E Q G F L I ? J < C B > A G < C = J K N C L < I F K A

? < C B > < L O B I R E K > A N L B E Q G = J K F < B F C B F B A E K F > D B H < B F D B N A B < F = J K F B F F I N J < B C N A B < F I R < B A E F K B I ? < F B > Æ E F L E O J K K B B C ? < C B > < L O B I R E K > A B F E I F H I B ? I N < F I J B F

59 s J G x K H e Y I G H Y T J H K w H K h g Y H J K k e M Y w H J K Y F K H e M W w H g M Y w h l i l A A W W # :

αντίπαλο που την δέχεται. Επειδή η επιβολή της τιμωρίας ακόμη και σε τοπικό επίπεδο απαιτεί πολύ μεγάλη προσπάθεια, δεν είναι εύκολο να πεισθεί ο δεχόμενος τα πλήγματα ότι έχει πολύ περισσότερα να χάσει. Αλλά και για τον νικητή η πρόκληση μεγάλης τιμωρίας μπορεί να είναι δύσκολη και δαπανηρή. Η επιβολή μεγάλου κόστους προϋποθέτει τη νίκη στο πεδίο της μάχης, η όποια δεν είναι πάντα εφικτή ή και επιθυμητή. Στη πυρηνική αποτροπή σε αντίθεση με τη συμβατική η ικανότητα τιμωρίας είναι μοιρασμένη μεταξύ του εμπλεκομένων.

Β) Είναι ανταγωνιστικές στην εφαρμογή τους.

Οι έννοιες της "νίκης" και της "ήττας" όταν αναφερόμαστε στη χρήση πυρηνικών όπλων είναι έννοιες με σχετική σημασία. Η έλλειψη αμυντικών συστημάτων κατάλληλων για την αναχαίτιση τους και η ικανότητα ανταπόδοσης εγγυώνται την μερική ή ολική καταστροφή των αντιμαχομένων. Αντίθετα οι αντίστοιχες ιδέες είναι συνυφασμένες με τη χρήση της συμβατικής ισχύος προσδιορίζοντας συγχρόνως δυο σημαντικά χαρακτηριστικά για την εφαρμογή της: πρώτο η αξιόπιστη και αποτελεσματική χρήση των συμβατικών δυνάμεων απαιτεί ικανότητα και θέληση. Δεύτερο, αυτή η ικανότητα και η θέληση έχει νόημα συγκρινόμενη με την αντίστοιχη ικανότητα και θέληση του αποτρεπόμενου. Η ελάχιστη προϋπόθεση της κατοχής και μόνο των δυνάμεων η οποία είναι επαρκής αναφορικά με τις πυρηνικές δυνάμεις, δεν είναι επαρκής αναφορικά με τις συμβατικές.

Γ) Η ποσότητα και η ποιότητα των συμβατικών δυνάμεων εξαρτώνται από διάφορους αντικειμενικούς παράγοντες.

Η συμβατική στρατιωτική ισχύς δημιουργείται από την αξιοποίηση όλων των πηγών ισχύος ενός κράτους. Είναι οι πηγές τις οποίες ο Klaus Knorr αποκαλεί "πηγές υποτιθέμενης ισχύος" και περιλαμβάνουν τον πληθυσμό, το εθνικό εισόδημα, τις πηγές φυσικού πλούτου και την γεωοικονομία.[279] Αυτές οι πηγές ισχύος είναι δυνατόν να επιδράσουν στη διμερή ισορροπία και να την καταστήσουν ασύμμετρη. Αυτό δρα πολλαπλασιαστικά στο κόστος που καλείται ένα κράτος να καταβάλλει. Συγχρόνως, η δημιουργία, η διατήρηση, ο εκσυγχρονισμός, η κινητοποίηση και η χρήση των συμβατικών δυνάμεων απαιτεί μεγάλες πολιτικές και κοινωνικές αποφάσεις αναφορικά με την ανακατανομή πόρων, οι οποίοι προέρχονται από τις εθνικές πηγές πλούτου. Το κόστος της διατήρησης της επιθυμητής ισορροπίας, είναι μεγάλο και ικανό να θέσει σε αμφισβήτηση τους πολιτικούς, οικονομικούς και

[279] Klaus Knorr: "Power of Nations" chap.3.

κοινωνικούς στόχους μιας οργανωμένης κοινωνίας. Πέραν του οικονομικού κόστους, η κινητοποίηση των συμβατικών δυνάμεων είναι μια χρονοβόρα διαδικασία με αντικειμενικές δυσκολίες (επιστράτευση εφέδρων, μεταφορά στρατευμάτων κ.λ.π.) και πρέπει να γίνει στο σωστό χρονικό διάστημα και στην κατάλληλη τοποθεσία. Επιπλέον, καθώς το μέγεθος της στρατιωτικής ισχύος είναι σχετικό και εξαρτάται από αντικειμενικούς παράγοντες (π.χ.. πληθυσμός) η αναζήτηση υπεροχής επικεντρώνεται στη ποιοτική διαφορά με την αντίστοιχη ισχύ του αντιπάλου. Σωστές αποφάσεις σχετικά με τη γενική δομή της συμβατικής ισχύος δεν διασφαλίζουν την αξιοπιστία ανταπόκρισης σε μια κρίση. Οι δυνάμεις αυτές είναι δέσμιες της ποσότητας και της ποιότητας σε σύγκριση με τις αντίστοιχες του αντιπάλου, καθιστώντας την αποτελεσματικότητα των συμβατικών όπλων υποκείμενο συνεχών αλλαγών.

Στην πυρηνική αποτροπή, η αποστολή μηνυμάτων που πραγματοποιείται με την κατοχή και μόνο των πυρηνικών όπλων γίνεται μέσα στο πλαίσιο της αποτροπής. Τα πυρηνικά όπλα επιτυγχάνουν τους στόχους τους με την απειλή ενός πολέμου, τον οποίο κανένα μέρος δεν αντέχει. Οι αντίπαλοι διατηρούν πυρηνικές δυνάμεις και επιδεικνύουν την αναγκαία θέληση και αποφασιστικότητα, με σκοπό την πρόληψη ενός πολέμου τον οποίο κανείς δεν επιθυμεί.

Αντίθετα, η ανταλλαγή μηνυμάτων που προέρχεται από την κατοχή των συμβατικών δυνάμεων δεν είναι επαρκής. Η ισχύς πρέπει να επιδειχθεί. Ο κύριος μηχανισμός με τον οποίο ο συμβατικός πόλεμος επιτυγχάνει τους στόχους του είναι ο πειθαναγκασμός. "Η απειλή που πειθαναγκάζει παρά αποτρέπει, συχνά προϋποθέτει ότι η τιμωρία εκτελείται, μέχρι ο άλλος να δράσει, παρά εάν ο άλλος δράσει".280

Γ) Χρόνος και Συγχρονισμός

Καθώς η ενεργοποίηση των συμβατικών δυνάμεων είναι μια μακρά και χρονοβόρα διαδικασία λόγω των πιθανών πολιτικών περιορισμών και των φυσικών δυσκολιών που θέτει η ενεργοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και ενός πολύπλοκου και ογκώδους μηχανισμού, η ικανότητα έγκαιρης κινητοποίησης και δράσης είναι δυνατόν να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στη στρατηγική χρησιμότητα της συμβατικής ισχύος.

Δ) Υπόκεινται σε συνεχή αύξηση ισχύος

280 Thomas Schelling: "Arms and Influence", p.71

A<IF D [GK =IBKCDJI><CDFDJBBFB F B B@ EF FH
[BJ<FLBC<L O B E?FB FE?DG = ABNFL KFH
<L O B E?FB FE?F•EF@GFBKLEKC@ [AD D<B B >B IGD
NL J FDFEFA@DEF FH E B KGHB EK KF
2 EFB GEFLBCHE [?BFLBDF E B @G F
\2 EFB GEFLBC I BCBFL=DE BL C GJ C
"2 EFB GEFEL KR B D B E NF<C
<L O B N?J<B B<CDEFB FEB?DA B LBAB<C EFB FE?BC
J L ‡<FE F< L GAD F<L O B NGDJ DDI JBFLBD<F = KHB F
A BFI <BFBDCDEA@ <CDBF E B @G F[A<><CB?E B A
LKF=FQ L?<DB <AG <C B <C ACFGEFB FEN?CK NC?E F<EJ@
EC < FB+> E F@G<B>FL B EJKFELF A E B L @BA9L O B IGD
NL J (D _`VdK2KJCB > A(bX_`aZe _jF2 EL C INGD J DG<>
BCDM I??DE F < G CBDE NF<CDN QF BJCDEFB FE?DJ C<C
I BCDEFB FE?DB > A QF J<BFLEFKF=B FLI <BFLBE BF
BAE KF B B>EAMF <B BC=JI?C<CD _`VdE2F A
IB ?<BFI <BFBDCDEF F<N?EKGB= BBFL LEFKF=B<E @ J
IG NC B DBL ERK D >D B B>EAM<B BC=BI?> A D
(bX_`aZeC_F2EFA@ O <AM<BBC B E NF<FC E B @G @FDA
NH BF E F<N F AB<I <BFBDCDEA@ <B?FD= =F BDFFEFABF K IJ
EF A I B <B?<BC E @ B IG? = <H QF C JKKCKF E J=>
FD< <L O B <?H=I FL<EC F<QGB E @R = E [GB <C
<B >I E F@G< > E GNB <F<QLIB I<JF<BCEL C I<?H=I FL<C
I BJBC FEFAF E F<C B IGEDFQJ< KD OJ F B< KJ <BFF I
N J<BC
B E NF<ECFB KBAIL B <L<B B<IBF BAGCDEFB FE?D
I B = BF<BF BAFL EC JMI N F QR B DE F@G<BFDL
B EJKF'L G >DC B E NF<ECFB EB I IB? E GE
EKC FNAHE F•EF@G9<E BBF @ > AB @ ?E BF BAE KF
N HB FFB EFDN?K><B?CDD A J= ><B<BDF E B @G9 F

9 vVeeX /dXj`_uj9^…n^_Š _j`^i_JVdWW _YYIn^_Š j`^i_YdWW _`Y{XW^b.b 4
-_j W_Vjv^YXWd)jcj W79 ;93^`9 1^
9_•`lb 7

επιδιώξεων του επιτιθεμένου και την ταχύτητα με την οποία αυτές θα πραγματοποιηθούν.

Η συμβατική αποτροπή δεν έχει αποδειχθεί αποτελεσματική (στο βαθμό που αποδείχθηκε η πυρηνική) στο παρελθόν και είναι προφανές, ότι οι συμβατικές δυνάμεις δεν είναι δυνατόν να έχουν την ίδια αποτρεπτική ισχύ με αυτή των πυρηνικών. Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος όσο φοβερός κι αν ήταν δεν απέτρεψε τους ηγέτες της Γερμανίας και της Ιαπωνίας να προκαλέσουν τον Δεύτερο Παγκόσμιο. Η απειλή ενός συμβατικού πολέμου δεν είναι δυνατόν να δράσει αποτρεπτικά με τον ίδιο τρόπο (πολύ μεγάλο κόστος) όπως η απειλή ενός πυρηνικού πολέμου. Οι αντίπαλοι μπορεί να εμπλακούν σε εχθροπραξίες πιστεύοντας ότι εάν δεν νικήσουν, μπορεί να σταματήσουν τη σύγκρουση, είτε συνθηκολογώντας, είτε με διαπραγματεύσεις, πριν το κόστος γίνει πολύ μεγάλο. Ο συμβατικός πόλεμος ακόμα και ολοκληρωτικός, δεν έχει τις ίδιες καταστροφικές συνέπειες με τον πυρηνικό.[285]

Η εξέλιξη της τεχνολογίας προσδίδει στα συμβατικά όπλα νέα τεχνικά χαρακτηριστικά τα οποία με την σειρά τους προσδιορίζουν αλλαγές στον τρόπο χρήσης τους. Τα εξελιγμένα συμβατικά όπλα θέτουν σε αμφισβήτηση τις πιο σημαντικές αξίες κάθε οργανωμένης κοινωνίας (π.χ.. αεροπορικοί βομβαρδισμοί των Η.Π.Α. ενάντια σε Λιβύη, Σερβία, Ιράκ), και μπορούν να πλήξουν με καίρια πλήγματα τις στρατιωτικές δυνάμεις και την υποδομή του αντιπάλου (π.χ.. αεροπορικοί βομβαρδισμοί του Ιράκ από την πολεμική αεροπορία των συμμάχων κατά την διάρκεια της επιχείρησης Desert Storm). Ωστόσο, όσο εξελίσσεται η τεχνολογία των συμβατικών όπλων αναφορικά με την αποτελεσματικότητα τους (δηλαδή με την ικανότητα επιβολής κόστους) εξελίσσεται και η ικανότητα περιορισμού του κόστους που προκαλούν. Η βασική αντίληψη για τη συμβατική αποτροπή (η ικανότητα περιορισμού του κόστους) δεν αλλάζει.

Τα σύγχρονα συμβατικά οπλικά συστήματα έχουν ικανότητες counterforce και countervalue οι οποίες μέχρι σήμερα πιστώνονταν στα πυρηνικά όπλα. Με δεδομένη την αναξιοπιστία των πυρηνικών όπλων για την επίλυση συμβατικών συγκρούσεων, τα συμβατικά όπλα μπορούν να αντικαταστήσουν τα πυρηνικά στην άσκηση αποτρεπτικής πολιτικής, γιατί αφ' ενός, θα μπορούν να χρησιμοποιηθούν τόσο για "άρνηση", όσο και για "τιμωρία" και αφ' ετέρου γιατί το αποδεκτό κόστος χρήσης τους

[285] Barry Wolf: «When The Weak Attack The Strong: Failures of Deterrence» Rand Repport N-3261-A3;

κάνει την αποτροπή πιο αξιόπιστη. Η κριτική που ασκείται στην άποψη αυτή αναφέρεται στο γεγονός ότι στην ουσία, η συμβατική αποτροπή, όπως και στο παρελθόν, δεν θα είναι επιτυχής για δυο κυρίως λόγους. Πρώτον είναι αρκετά δύσκολο να πεισθεί ο επιτιθέμενος σχετικά με την ικανότητα του αμυνόμενου να επικρατήσει σε ενδεχόμενη αναμέτρηση. Η συμβατική ισχύς δυο κρατών είναι δύσκολο να συγκριθεί καθώς η σχετική ισχύς εξαρτάται και από παράγοντες όπως το δόγμα, η τακτική, ο συγχρονισμός ή η ικανότητα αποτελεσματικού χειρισμού των σύγχρονων οπλικών συστημάτων. Η εξέλιξη της τεχνολογίας έχει μετατρέψει τη συμβατική σύγκρουση σ' ένα ανταγωνισμό δεξιότητας και επαγγελματισμού, κατά τον οποίο ο αποτρεπόμενος είναι δύσκολο να εκτιμήσει εκ των προτέρων σωστά (έτσι ώστε να αποτραπεί από μια πράξη), την ικανότητα αυτή, εκτός κι αν του επιδειχθεί.[286] Η λογική της συμβατικής σύγκρουσης καθιστά τη γνώση αυτή ένα αξεπέραστο πρόβλημα, γιατί τόσο ο αμυνόμενος όσο και ο επιτιθέμενος επιδιώκουν να ξεγελάσουν ο ένας τον άλλο. Ο προκαλών προσπαθεί να αναπτύξει μυστικά τα σημεία εκείνα της ισχύος του που αισθάνεται ότι έχει ανωτερότητα. Συγχρόνως ο αποτρέπων αντιμετωπίζει ένα δίλημμα: για να αποτρέψει τον προκαλούντα θα πρέπει να φαίνεται εκ των προτέρων ανώτερος και ικανός να εκτελέσει τις αποτρεπτικές του απειλές. Για να είναι όμως εκ των προτέρων ανώτερος θα πρέπει να κρατήσει τα ειδοποιά στοιχεία της ανωτερότητάς του κρυφά. Αν όμως τα σημαντικότερα στοιχεία της ισχύος του είναι κρυφά, τότε ο αποτρεπόμενος θα αισθάνεται ότι μπορεί να προκαλέσει.[287]

Δεύτερον, η αυξημένη αποτελεσματικότητα των συμβατικών όπλων μπορεί τελικά να μην είναι αρκετή για να αποτρέψει έναν αντίπαλο ο οποίος επιθυμεί να ρισκάρει. Επειδή οι καταστροφικές επιπτώσεις από τη χρήση των συμβατικών όπλων είναι δυνατόν να υπολογισθούν, ορισμένοι ηγέτες είναι πιθανό να νομίζουν, ότι θα επιτύχουν το στόχο τους, παρά τις ενδείξεις που υπάρχουν για το αντίθετο. Ο μόνος τρόπος για να ενισχυθεί η αποτελεσματικότητα της συμβατικής αποτροπής βρίσκεται στη περιοδική χρήση της συμβατικής ισχύος. Η προσωρινή κατάρρευση της αποτροπής δίνει στον αποτρεπόμενο την ευκαιρία να εκτιμήσει το τίμημα της επιθετικότητας του και στον αποτρέποντα την ευκαιρία να αποδείξει την αξιοπιστία των απειλών του.[288]

---

[286] Βλέπε σχετικά Cimbala, Stephen J: "Strategy After Deterrence", New York, Praeger, 1991.
[287] Mearsheimer John: "Israel and Conventional Deterrence. Border Warfare From 1953 to 1970", p.18
[288] Guertner, Robert P. Haffa: "Conventional Forces and the Future of Deterrence", π.3

G< E B DEFANDC FL =CAQB? CA LB GEDFLB CLEF<IJEBFL@
G FEK<GH [CA [FK =CB<CCNH CID B> NL RB <HBFL
EFB GEFIBF<DFI BFLEFB E FL EFB KG<BGBD[FK =C<CD
LB?@D C< FEF C<@BFCHE C EKFI?

Q? CNC FL = AGB< E BC E JKCPCF EFK BIF > II
F IF F II <BFBDCDQ F=?BDC D< HFDA =JKF I @ <BBDC<L ?
E JKCPECFKHNH<IFKBCFLKJ <BF<H BF FF I N J<BC7
= I B C;A BFLE J=F B Q? C<BC<L O B I2FB FE?A EFKH
E F < G C A E JI I N <L <BBJF<L O B I<FNH BFCD
Q? CDE>DLB?[BJ<@<CBHCEL C I2FB FE?
" BC E F< F=?BCD EFB FE?2B G N NF G BCD
B PL FEFK EH?D?D BC A< L<BCC D[FE <BBACDN I A B
BJ<CEGIB <BCCD@ > A GDB#R<B <L E KJIO JKKFAANFILLD>B IGD
E J[DEG E BC ?<CB C2B B >B k?BHFHD FEFA<D OJKK#FBC
@ I?<QJK 7 @E F AM BF<BCG FBFL[=I < FHKKJ
@ <> BR @ B IIJA CB B FEFA@ E A@FBLF BAE KF C
E FI KG<#<B <BBFE F<C B <C A=FBC@ > A@ A FB EFDBF
FEFA#F<B B >B EGBKGFD C<B B >BILLGRD< ID B @ B IIA CB@
<> B>@FGHB#R<B EFB GPFL EA@7?C$BF B PL FEFK I
<H<BCE <B H BB F <B B >B EGDKG<D<L NL < E >BFOFLKA D
<BC[>B E2FK BI I?B F IF F IJBA B@ <L B KG<#BLDNC FL =A
D GFLBHEFLEFB EB I[FH =I < FHLB OGO N <C A BC
LEFOJ@ B<<BB B >B k?BHFHD@RDLB?@ E A <BFEAI BBE<D
<B BC=BI2DEFB FE?DK << IND > < BDC DEFB FE?DJ C<C
I BCDEFB FE?DB > A@ EFIB?<G GFE F F < BCD
B > AIDBJBCN J I BFLrL FH FKG FLE I B > B<BCC B <B FQ?
DFK IKC DFD > A D[J BCBE BC E I JBC?<CC <BFE NABFCD
J CD7 FKFIKC >B BB?<B FQB?FLIF > IF<HL KF2B C C
[E <BE<FB FE?<L=I I GBFDEFBD > AND O < M B< L B IGD
NL J DKKJE BFHN<L J FDFEFAND @ ?B LJK>B<BBFE RBF

7 vZ`eaZ}^_`VjZVwagWW_dln^_Š _j`^i_jVWW_yIY
7 \KGE< B IJdgIVY~e]Vded a* k`YZV]dkVfVWW_lk v_cl Wwga Wvjj^W0gZ .Xd
)VWW l)ZVj z VW_yU^XdlnWd^77) ajŠ` |oW aa
73 \KGE< B IJgjjZoVX,dV_IUWXYXaa jWg aj`_iuj WW _0YZ ^W+c`gu^kW~ aV
i` W_yY^Wdol^d`j3Y(a]Xdd02o 34
7 vj bZ_n_`e•VdWvjgWVVj^uc¡iWj WW_y1Y | }^W~77 oWV ubWq``

πλήγμα και συγχρόνως θα είχαν μεγάλη καταστροφική αποτελεσματικότητα. Ο επιτιθέμενος που θα αντιμετώπιζε μια τέτοια απειλή, θεωρητικά, δεν θα μπορούσε να ανεχθεί το κόστος της πρόκλησης και θα απείχε από κάθε προκλητική ενέργεια. Αντίθετα, στην αποτροπή με άρνηση, ο αντίπαλος τιμωρούνταν για τη προσπάθεια να πετύχει τους στόχους του μέσα από τη χρήση βίας. Στηριζόταν στις αμυντικές δυνάμεις και σε δόγματα όπως η "μη επιθετική άμυνα" (non - offensive defense).

Η κατάρρευση της Ε.Σ.Σ.Δ., διαμορφώνει ένα νέο στρατηγικό περιβάλλον το οποίο επιβάλλει τη χειραφέτηση της αποτροπής από τη ψυχροπολεμική θεώρησή της προς μια δυναμικότερη μορφή της στρατηγικής που θα στηρίζεται στην ενσωμάτωση της σύγχρονης τεχνολογίας στα νέα συμβατικά όπλα. Πολλοί θεωρούν ότι η αποτροπή δεν μπορεί να λειτουργήσει στο νέο διεθνές σύστημα επειδή πρέπει να στηριχθεί κατά ένα μεγάλο μέρος στη συμβατική ισχύ, η αποτρεπτική ισχύς της οποία είναι αμφισβητήσιμη. Η συζήτηση περιστρέφεται γύρω από την αποτελεσματικότητα των συμβατικών όπλων στην αναπλήρωση του ρόλου των πυρηνικών, στα προβλήματα της διασποράς των όπλων μαζικής καταστροφής, στην πιθανότητα μιας μη-συμβατικής αντιπαράθεσης και στη φύση της πολιτικής απάντησης των δυτικών κρατών στις κρίσεις.[296] Για τους αναλυτές που θεωρούν ότι η συμβατική αποτροπή είναι αξιόπιστη στη μεταψυχροπολεμική εποχή, η ικανότητα συμβατικών πληγμάτων ακριβείας είναι το κλειδί στην ανάπτυξη μιας νέας θεωρίας της αποτροπής: της δυναμικής αποτροπής. Οι υποστηρικτές της «δυναμικής αποτροπής» θεωρούν ότι η πρόοδος της τεχνολογίας στην εποχή της πληροφορίας δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες για αξιόπιστη και αποτελεσματική συμβατική αποτροπή.[297] Ο Guertner επισημαίνει ότι η συμβατική αποτροπή προϋποθέτει τεχνολογική ανωτερότητα, και ευέλικτες στρατηγικές.

Η συμβατική αποτροπή που ενσωματώνει προσπάθειες αποθάρρυνσης, ικανότητες εξουδετέρωσης και αξιόπιστες απειλές ανταπόδοσης σε συνδυασμό με τις ικανότητες άρνησης είναι περισσότερο αξιόπιστη από την πυρηνική αποτροπή.[298] Όμως αυτή η συμβατική αποτροπή βασίζεται σε νέους όρους και προϋποθέσεις. Προ πάντων, αυτοί οι νέοι όροι συσχετίζουν την ανάγκη να χρησιμοποιηθεί η ισχύς προκειμένου να ενισχυθεί η αξιοπιστία της, την ανάγκη για την ταχεία απάντηση στις κρίσεις και την έμφαση σε επιθετικά πλήγματα σε ασύμμετρες κρίσεις.

---

[296] Βλ. σχετ. Allan T. Charles : « Extended Conventional Deterrence : In from the Cold and Out of the Nuclear F.I.R.e? »
[297] ibid pp. 208-217
[298] ibid p.17

Για τον Robert Haffa η δυναμική αποτροπή για να είναι αποτελεσματική πρέπει να περιλαμβάνει ασύμμετρες απειλές, η εφαρμογή της ισχύος να είναι έντονη και μεγάλης έκτασης, επιθετική αλλά και με ικανότητες άρνησης.[299] Σύμφωνα με τις επιταγές της δυναμικής αποτροπής η "τιμωρία" δεν θα βασίζεται στη καταστροφή μιας ολόκληρης κοινωνίας, αλλά θα μπορεί να επικεντρωθεί στις αξίες που ο επιτιθέμενος θεωρεί πιο σημαντικές γι' αυτόν. Η αξιοπιστία δεν θα είναι το ζητούμενο, αλλά το δεδομένο των δυνάμεων που θα είναι επιφορτισμένες με το ρόλο αυτό. Εάν η τιμωρία μπορεί να γίνει πιο ακριβής, τότε τα ηθικά και πολιτικά διλήμματα που σχετίζονται με την απώλεια αθώων ανθρώπων αποφεύγονται, κάνοντας τη τιμωρία πιο χρήσιμη ως αποτρεπτική πολιτική.[300] Μολονότι η τιμωρία θα είναι πιο ακριβής, η άρνηση θα αποκτήσει ένα διαφορετικό χαρακτήρα. Ενώ κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου είχε ως στόχο την αποτροπή μιας γρήγορης νίκης εκ μέρους του επιτιθέμενου, στη μεταψυχροπολεμική εποχή, επειδή η ανάπτυξη των στρατευμάτων θα είναι προσωρινή, θα πρέπει η στρατιωτική ισχύς να χρησιμοποιηθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να αντιμετωπίσει ριζικά την απειλή που οδήγησε στην ανάπτυξη των στρατευμάτων, ή να την αφήσουν άθικτη.[301]

Αναπόφευκτα η λογική αυτή μας οδηγεί στην ενσωμάτωση της στρατηγικής των προληπτικών πληγμάτων στη συμβατική αποτροπή ως ενισχυτικό στοιχείο της αξιοπιστίας της.[302] Ο Colin Gray πιστεύει ότι ο πειρασμός για προληπτικά κτυπήματα είναι πολύ ισχυρός αν η συμβατική τεχνολογία παρέχει τα μέσα για κάτι τέτοιο.[303] Τα προληπτικά κτυπήματα αποκτούν ένα σημαντικό ρόλο στη σύγχρονη θεώρηση της συμβατικής αποτροπής[304] ιδίως ενάντια σε χώρες που κατέχουν όπλα μαζικής καταστροφής ή επιδιώκουν να τα αποκτήσουν. Χωρίς την υιοθέτηση μιας πολιτικής προληπτικών κτυπημάτων δεν θα πρέπει να θεωρούμε ότι η συμβατική αποτροπή

---

[299] Haffa Robert P.: "The Future of Conventional Deterrence: Strategies and Forces to Underwrite a New Word Order" in Gary L. Guertner, Robert P. Haffa: "Conventional Forces and the Future of Deterrence" Carlisle Barracks, Strategic Studies Institute, Us Army War College, 1992, p.19

[300] Cropsey,Seth: :The Only Credible Deterrent", Foreign Affairs 37, (March - April) 1994, pp.14-20

[301] Record Jeffrey: "Defeating, Dessert Storm and Why Saddam Didn't", Comparative Strategy 12, April - June, 1993, pp. 125-140.

[302] Guertner Gary: "Deterrence and Conventional Military Forces", The Washington Quarterly 16 (Winter), 1993, pp.141-151

[303] Colin Gray: "Deterrence in the New Strategic Environment", Comparative Strategy 11 (July-Septmeber, 1992, pp 247-267

[304] Βλέπε σχετικά Davis Jaquelin: Deterrence Planning for Regional Conflict and Crisis Management: Setting Priorities for the 1990's", Director's Workshop Report. Washington, D.C.: Institute for Foreign Affairs, 1993

θα είναι αξιόπιστη.[305] Ο Zelikow πιστεύει ότι η διεθνής υποστήριξη μιας τέτοιας πολιτικής μπορεί να έχει μια ισχυρή αποτρεπτική αξία και να επιβραδύνει ή να αποτρέψει την απόκτηση όπλων μαζικής καταστροφής από άλλα κράτη. Η υιοθέτηση τής πολιτικής των προληπτικών πληγμάτων φαίνεται ασύμβατη με την παραδοσιακή θεώρηση της αποτροπής είναι όμως συμβατή με τη σύγχρονη θεώρηση της δυναμικής αποτροπής ενισχύοντας συγχρόνως την αξιοπιστία της. Εάν τα συμβατικά όπλα αποκτήσουν ικανότητες στρατηγικών πληγμάτων και η χρήση των πυρηνικών όπλων εξακολουθήσει να θεωρείται πολιτικά και ηθικά απαράδεκτη, τότε δημιουργείται το απαραίτητο υπόβαθρο για τη μετατόπιση του κέντρου βάρους από την πυρηνική στη συμβατική αποτροπή.[306]

Τα προβλήματα που γενούν οι περιφερειακές συγκρούσεις, η διασπορά των όπλων μαζικής καταστροφής και οι ασύμμετρες απειλές οδήγησαν τους Colin Gray και John Arquilla να αμφισβητήσουν την αξιοπιστία της συμβατικής αποτροπής.[307] Ο Colin Gray επισημαίνει ότι η γενική αποτροπή μπορεί να επιτρέψει στις Η.Π.Α. και τους συμμάχους της να διαμορφώσουν το στρατηγικό περιβάλλον, αλλά δεν μπορεί να τους βοηθήσει στην αντιμετώπιση συγκεκριμένων συγκρούσεων. Η αποτροπή δεν βασίζεται τόσο στα προηγμένα οπλικά συστήματα όσο στη πολιτική συμπεριφορά.[308] «Δεν θα πρέπει ποτέ να ξεχνάμε ότι η αποτροπή απαιτεί τη συνεργασία του αντιπάλου. Η αποτροπή δεν λειτουργεί άμεσα με τη δύναμη των όπλων, αλλά μάλλον από την επιλογή του αποτρεπόμενου να αποτραπεί. Είναι επιλογή του να αποτραπεί».[309] «Η αποτροπή δεν θα μπορέσει ποτέ να αντικαταστήσει την άμυνα ως μια επιχειρησιακή αποστολή γιατί οι στρατιωτικές δυνάμεις δεν μπορούν να εκπαιδευθούν για να αποτρέπουν παρά μόνο για να πολεμούν. Η αποτροπή είναι ένα πολιτικό φαινόμενο. Είναι ένα αποτέλεσμα και ένας πολιτικός στόχος, όχι μια

---

[305] Flournoy Michele: "Implications for U.S. Military Strategy" in Robert D. Blackwilland Albert Garnesale(eds): "New Nuclear Nations: Consequences for US Policy", New York, Council for Foreign Relations, 1993 και
Zelikow Philip: "Offensive Military Options", in Robert D. Blackwilland Albert Garnesale(eds): "New Nuclear Nations: Consequences for US Policy", New York, Council for Foreign Relations, 1993

[306] Allan Charles T.: "Extended Conventional Deterrence: In from the Cold and Out of Nuclear F.I.R.e?» The Washington Quarterly, Vol 17, 1994

[307] Colin S. Gray, "Deterrence in the New Strategic Environment", pp. 247–68; "Deterrence Revisited: Revisiting Some Fundamentals", Parameters: US Army War College Quarterly, Summer 1991, XXI, ii, pp. 13–21; "Deterrence and Regional Conflict: Hopes, Fallacies, and "Fixes"', Comparative Strategy, 1998, XVII, i, pp. 45–62; John Arquilla, 'Bound to Fail: Deterrence after the Cold War', Comparative Strategy, 1995, XIV, ii, pp. 123–36. Βλ. επίσης Barry Wolf, When the Weak Attack the Strong: Failures of Deterrence, RAND, Santa Monica, California, 1991. Working Paper No. 103 16

[308] Gray, 'Deterrence in the New Strategic Environment', pp. 256–7.

[309] Ibid., p. 252.

στρατιωτική αποστολή αυτή καθ' εαυτή, και οι συνεχείς υπενθυμίσεις ότι η αποτροπή και όχι η διεξαγωγή ενός πολέμου είναι η κορυφαία επιχειρησιακή προτεραιότητα μπορεί να προκαλέσει σύγχυση τόσο στους στρατιώτες όσο και στους ηγέτες. Τουλάχιστον στο συμβατικό επίπεδο, η ικανότητα να πολεμήσουμε και να πολεμήσουμε καλά συμβάλλει περισσότερο στην αποτροπή».[310]

Ο John Arquilla υποστηρίζει ότι η συμβατική αποτροπή μετά από τον ψυχρό πόλεμο είναι προβληματική λόγω δυτικής δημοκρατικής κουλτούρας, στην οποία η χρήση της ισχύος είναι η τελευταία εναλλακτική λύση.[311] Επειδή οι δυτικές δημοκρατίες λειτουργούν μέσα σ' ένα πλέγμα εσωτερικών πολιτικών περιορισμών, μια γρήγορη αντίδραση στις μεταψυχροπολεμικές περιφερειακές κρίσεις είναι δύσκολο να οργανωθεί. «Στις φιλελεύθερες δημοκρατίες, η στρατιωτική δράση πρέπει να έχει την υποστήριξη της κοινής γνώμης, να περιλαμβάνει την ελάχιστη και ελέγξιμη χρήση ισχύος, να έχει ξεκάθαρους στόχους, να δικαιολογείται από το διεθνές δίκαιο, και να έχει την εξουσιοδότηση των Ηνωμένων Εθνών. Η γενική απροθυμία να εξεταστεί η πρόωρη χρήση της ισχύος είναι η σφραγίδα της δημοκρατικής πολιτικής πρακτικής».[312] «Κάτω από αυτές τις συνθήκες η αποτροπή είναι πιθανό να πετύχει στο αρχικό στάδιο μιας κρίσης και να γίνει λιγότερο αποτελεσματική με την πάροδο του χρόνου και την αυξανόμενη δέσμευση του αντιπάλου. Το γεγονός αυτό αποδυναμώνει τις προσπάθειες αποτροπής ... και θα συμβάλει πιθανώς σε μελλοντικές αποτυχίες σε περιφερειακές διενέξεις, όπου η διόρθωση της τοπικής ισορροπίας ισχύος και η γρήγορη και ξεκάθαρη επικοινωνία της πρόθεσης και της θέλησης θα αποδειχθούν ζωτικής σημασίας».[313]

Αυτός είναι ο αντίλογος σ' εκείνους τους αναλυτές που θεωρούν ότι ένα γρήγορο και ακριβές κτύπημα με εξελιγμένα συμβατικά οπλικά συστήματα μπορεί να είναι μια νέα βάση για την αποτροπή. Για την αποτροπή περιφερειακών διενέξεων δεν μετρά τόσο πολύ η τεχνολογία όσο η πολιτική θέληση. Αντίπαλοι με διαφορετικές πολιτιστικές αξίες μπορούν να έχουν τόσο μεγάλη θέληση που να υπερβαίνει αυτή της Δύσης. Όπως το θέτει ο Arquilla, η ασυμμετρία των σχετικών κίνητρων θα μπορούσε να αποδειχθεί ο σοβαρότερος εξωτερικός περιορισμός στην αποτροπή περιφερειακών διενέξεων. Γιατί εάν ένας αντίπαλος είναι σχετικά αδιαπέραστος στις

---

[310] Captain Richard D. Hooker, Jr., and Captain Ricky L. Waddell, 'The Future of Conventional Deterrence', Naval War CollegeReview, Summer 1992, XLV, iii,, p. 88
[311] Arquilla, 'Bound to Fail: Regional Deterrence after the Cold War'p. 123.
[312] Ibid., 123–4
[313] ibid, p. 125.

,

+

E FC=FH I QJK F[BJ<@ CB N AB IBC <BBICD <L O B I?DF B FE?DF <C B I B N DQF GLD O B I?DEL C I?D EFB FE?DBF QJK EB E <C A FBBE FOK? BBFLE FIHEBFL E BC Q F=BCC@ > ABDC DEFB FE?BDCE J[C E FB A CB EK A= FBCLKFEFACE=FCB EB <BR BC= IR

BFBGKBFEDLL FHFKG FL BCI BJ L<BCFLL<BCNJ EFK IFH <L<B? BFGD >B? BE FL< JMF BQF IJ BC<B BC=BIC D EFB FE?D?B KF= I >BC@ AADF DE B E F•EF@ G<D B <L E J< EEFLN Q><BC@ > AI BJBCN J I BFLrL FH FKG FL< HFL<BF B PL FEFK N I @ EGD OJKKFI B C<BCCD EFB FE?ED>DLB?N F QR@ICEJBCN J I BFLrL FH FKG FLA <? BAN<FC B IE2>D?B I E NGI? AIF< = BA IFKFL@ A E G F I F=> AKFAD@BFCDEFK B I<?QDJK BD I BR E P D EFL@ > FHBC EFB FE>?D F <B B?A FL BCB LBAMFIBF B => < I $ $ I BJBCN J I BFLrL FH FKG FL >DC G FBJCND E F AM<B ND @ <AGD< BKKJE IB A <B EKC@R @ JB>N QF BEIFH F G FL

EFB FE?EF A A G N = B I? N FCB I? I BJ<B <SC IJ@E AEB>E<CI B= BC@G<EF<A> QF IJ E J[C BCNC FL =AA<I>EFL< BAMF BBCLEG O BSEF A>LBR BJBCN J I BFLrL FH FKG FCLE F<EJ@ LB?E I B R@<CBIC <H=I FL<BC NLFLE NL J > G Q <CBCEL C I?EFB FEI? C KGBBCC DEFB FEC?D <L R L C BC KGBBCC D<BF ABFDL<B BC= IFH N K =FIB [H BFK?D H<CD

1VW^dVd^Xd W_z UXdd^XVu_Z,WVIVVW^WdWdg`jVWoWW _`Y/`aj^W^cg`d^njW^aa;
/`aj^WVXWWdŠ*cd•V_ucjVjx_`Š W^a`1c| }^We-W aa753l n`^ `;+ _n`dWXIV^I
/VWŠvjcVWpWbg^WjX)_``gd`_u_V_ala^d`j`xY_YdWjWy]^KcW^V0dZ ^W jòY^Wdj`1Y^a5
77 bb 335;354

μορφής απειλές (κυβερνοπόλεμος, οικονομικός πόλεμος κ.λ.π.), που ξεπερνούν και συγχρόνως καταργούν τις διαχωριστικές γραμμές του Ψυχρού Πολέμου. Οι αλλαγές στο είδος των απειλών προσδιορίζουν και τις αλλαγές στη στρατηγική της αποτροπής. Μέχρι πριν λίγο καιρό το ενδιαφέρον εστιαζόταν στην πρόληψη μιας σύγκρουσης των δυο υπερδυνάμεων στην Ευρώπη. Τώρα που ο κίνδυνος μιας τέτοιας αντιπαράθεσης έχει περιορισθεί, ή εμφάνιση νέων απειλών επιβάλλει τον επαναπροσδιορισμό και τη διεύρυνση της έννοιας της αποτροπής. Το νέο διεθνές σύστημα έχει επιφέρει σημαντικές αλλαγές στο τρόπο προστασίας των συμφερόντων και στον επηρεασμό του αντιπάλου. Έννοιες όπως "αντίπαλος" ή "νίκη" αποκτούν διαφορετικό περιεχόμενο και η χρήση της ισχύος δεν θα είναι η αναγκαία προϋπόθεση για την επίτευξη κάποιας επιτυχίας. Οι περισσότερες από τις νέες συγκρούσεις θα είναι ενδοκρατικές ή θα περιλαμβάνουν νέες μορφές δράσης, τις οποίες η στρατιωτική ισχύς δεν μπορεί να αντιμετωπίσει αξιόπιστα.

Η διφορούμενη πολιτική και φιλοσοφική θεώρηση της σύγχρονης σύγκρουσης πιέζει για τον επαναπροσδιορισμό κάποιων παραδοσιακών όρων. Ο αντίπαλος δεν θα είναι πλέον μόνο μια κρατική οντότητα, περισσότερο ή λιγότερο ικανή να διεξάγει πόλεμο, αλλά και το άτομο που σχεδιάζει και υλοποιεί πράξεις βίας εκμεταλλευόμενο τις αιτίες που τις προκαλούν. Η απαιτούμενη ισχύς δεν θα είναι πλέον μόνο στρατιωτική και δεν θα κατευθύνεται μόνο ενάντια σε ένα στρατιώτη που πολεμά. Περισσότερο από ποτέ, η ισχύς θα είναι πολυεπίπεδη και θα συνδυάζει αστυνομικές, πολιτικές, ψυχολογικές, οικονομικές, στρατιωτικές, δραστηριότητες που θα κατευθύνονται τόσο έναντι των αιτιών της βίας, όσο και ενάντια των δραστών. Η νίκη ή η επιτυχία δεν θα ταυτίζεται με την ήττα των στρατιωτικών δυνάμεων ή την κατάληψη εδαφών του αντιπάλου, αλλά με τη διατήρηση της ειρήνης.

Η νέα μορφή της σύγκρουσης δεν αποτελεί μέρος (κάτι λιγότερο ή περιορισμένο) της παραδοσιακής έννοιας του πολέμου. Είναι ευρύτερη απ' αυτή. Για όσο χρονικό διάστημα υπάρχουν άνθρωποι που είναι πρόθυμοι να ρισκάρουν τα πάντα για να ανατρέψουν μια κυβέρνηση ή να καταστρέψουν μια κοινωνία, θα υπάρχει πόλεμος. Είναι ένα παιγνίδι μηδενικού αθροίσματος. Οι διάφορες τρομοκρατικές οργανώσεις ή ένας οικονομικός πόλεμος είναι δυνατόν να προκαλέσουν μεγαλύτερες καταστροφές από οποιαδήποτε συμβατική πολεμική αντιπαράθεση. Επαναπροσδιορίζοντας τα όρια της παραδοσιακής θεωρίας της αποτροπής, είναι αναγκαίο να γίνουν κατανοητές και να αντιμετωπισθούν οι απειλές που προέρχονται από τους μη παραδοσιακούς πρωταγωνιστές. Τα όρια της θεωρίας

πρέπει να επεκταθούν και να δημιουργήσουν μια πιο ευρεία στρατηγική της αποτροπής, ικανή να αντιμετωπίσει αξιόπιστα τις απειλές που στο παρελθόν, είτε είχαν αγνοηθεί, είτε δεν είχαν καν αξιολογηθεί.

Η ευρεία χρήση του όρου «αποτροπή» βασίζεται στην επιτυχία με την οποία πιστώνεται η στρατηγική αυτή κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Είναι χαρακτηριστικό, ότι όλοι μπορούν να κάνουν εύκολες παρατηρήσεις σχετικά με το τι «διασφαλίζει», «σταθεροποιεί», ή «αποσταθεροποιεί» μια αποτρεπτική στρατηγική, βασιζόμενοι στην κληρονομιά που μας άφησε η στρατηγική αυτή από την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου. Όμως, για να εξακολουθήσουμε να χρησιμοποιούμε τον όρο «αποτροπή», θα πρέπει να εγκαταλείψουμε μια μορφή «διανοητικής υπεροψίας» η οποία μας διακατέχει όταν αναφερόμαστε σ' αυτόν. Κυρίως, θα πρέπει να γνωρίζουμε ότι καμία πυρηνική, πόσο μάλλον συμβατική, ισορροπία, ή δόγμα, ή δέσμευση και κανένα οπλικό σύστημα δεν «διασφαλίζει» την επιτυχία της συγκεκριμένης στρατηγικής.

Στο μεταψυχροπολεμικό διεθνές περιβάλλον, η ερώτηση "τι αποτρέπει;" δεν θα είναι εύκολο να απαντηθεί. Οι ευκαιρίες δοκιμής διαφορετικών πολιτικών αποτροπής θα είναι λίγες. Οι κρίσεις που θα δημιουργούνται είναι δυνατόν να εξελίσσονται κάτω από διαφορετικές κάθε φορά συνθήκες, από διαφορετικούς ηγέτες, με διαφορετικά συμφέροντα και να περιλαμβάνουν διαφορετικά είδη προκλήσεων. Ακόμα κι αν η αποτροπή είναι επιτυχής σε μια περίπτωση, δεν είναι σαφές, ότι η περίπτωση αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μοντέλο μελλοντικής συμπεριφοράς. Στη πραγματικότητα, η διαπίστωση ότι η αποτροπή υπήρξε επιτυχής, ήταν και θα εξακολουθήσει να είναι δύσκολο να τεκμηριωθεί, γιατί η ανεύρεση των στοιχείων εκείνων που θα αποδεικνύουν την επιτυχία της, είναι ιδιαίτερα δυσχερής. Οι ηγέτες είναι απρόθυμοι να δημοσιοποιήσουν στοιχεία που θα αποδεικνύουν ότι αποτράπηκαν από μια πρόκληση λόγω της πολιτικής του αποτρέποντος.

Πολλοί αναλυτές ισχυρίζονται, ότι καμία περιφερειακή δύναμη δεν θα τολμήσει να απειλήσει με χρήση όπλων μαζικής καταστροφής τις Η.Π.Α.. λόγω της ικανότητας ανταπόδοσης που αυτές διαθέτουν. Η θέση αυτή μπορεί όντως να αποδειχθεί αληθινή. Ωστόσο, το διεθνές περιβάλλον μέσα στο οποίο η αποτροπή θα αναπτύσσεται μπορεί να αποδειχθεί πολύ πιο δύσκολο από αυτό του Ψυχρού Πολέμου. Η αποτροπή κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου λειτούργησε ως μέσο πρόληψης συμβατικής και πυρηνικής επίθεσης ενάντια στις Η.Π.Α. και στους συμμάχους τους. Αντίθετα, στις μελλοντικές περιφερειακές συγκρούσεις, οι Η.Π.Α.

βαλλιστικούς πυραύλους. Εάν οι δυνάμεις αυτές μάς απειλήσουν ποτέ, η ικανότητά μας να ανταποδώσουμε με πυρηνικά όπλα θα δράσει αποτρεπτικά. Η αποτροπή μάς προστάτευσε από τις παραδοσιακές πυρηνικές δυνάμεις και θα εξακολουθήσει να μας προστατεύει στο μέλλον».[323] Ο Stephen Walt ισχυρίζεται ότι: «εάν μπορέσαμε να αποτρέψουμε «την αυτοκρατορία του κακού» για τέσσερις δεκαετίες, μπορούμε σχεδόν σίγουρα να αποτρέψουμε τα σημερινά κράτη ταραξίες».[324] Ο Joseph Nye παρατήρησε πρόσφατα ότι: «εάν η αποτροπή απέτρεψε 10.000 σοβιετικούς πυραύλους να φθάσουν στις Η.Π.Α., δεν καταλαβαίνω γιατί δεν θα αποτρέψει 20 Κινέζικους πυραύλους από το να πλήξουν την Αλάσκα».[325] Ο Spurgeon Keeny προχωρά ακόμα περισσότερο ισχυριζόμενος ότι ακόμα και παράλογοι ηγέτες θα αποτραπούν εξ αιτίας του καταστροφικού μεγέθους των απειλών των Η.Π.Α.: «Ακόμα και φανατικά ή παρανοϊκά καθεστώτα αποτρέπονται από τη προοπτική των καταστροφικών συνεπειών».[326] Ο George Lewis ισχυρίζεται ότι: «Μια από τις θεμελιώδεις ανησυχίες αναφορικά με τον πυρηνικό εκβιασμό αφορά την πιθανότητα τα νέα πυραυλικά κράτη όπως η Β. Κορέα και το Ιράκ να μην είναι αποτρέψιμα, δηλαδή, η ηγεσία τους να μην είναι αρκετά λογική ώστε να αποτραπεί από τη πιθανότητα της πυρηνικής ανταπόδοσης εκ μέρους των Η.Π.Α. Δεν υπάρχουν στοιχεία που να υποστηρίζουν την άποψη αυτή. Όσο απομονωμένα και καταπιεστικά κι αν είναι τα καθεστώτα αυτά, το μόνο πράγμα που υπολογίζουν οι ηγέτες τους, οι οποίοι είναι αρκετά λογικοί ώστε να θέλουν να το διατηρήσουν (δηλαδή τη παραμονή τους στην εξουσία), είναι αυτό που θα χαθεί σε περίπτωση ανταποδοτικού κτυπήματος εκ μέρους των Η.Π.Α.».[327]

Η αποτροπή αποδείχθηκε επιτυχής γιατί αναπτύχθηκε μέσα σ' ένα συγκεκριμένο διεθνές περιβάλλον. Η αξιόπιστη και αποτελεσματική εφαρμογή της στο νέο διεθνές σύστημα επιβάλλει κατ' αρχήν την κατανόησή του και κατά δεύτερον, την προσαρμογή των υποθέσεων της θεωρίας στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του.

Η θεωρητική προσέγγιση της αποτροπής παρουσιάζει ορισμένες ιδιαιτερότητες. Μια αξιόπιστη θεωρία οδηγεί σε αναμενόμενα αποτελέσματα εάν πληρούνται οι συγκεκριμένες προϋποθέσεις τις οποίες θέτει. Η πρόκληση κατά την εξέταση μιας τέτοιας θεωρητικής προσέγγισης βρίσκεται στην ανεύρεση τόσο της

[323] Bill Gertz: «Missile Defense Unnecessary», Washington Times, April 26, 1996, p. A-6
[324] Steven Walt: «Rush to Failure», Harvard Magazine, May-June 2000, p.35
[325] «Word for Word», Defence News, 23-29 October 1995, p.26
[326] Spurgeon Keeny: «The New Missile Threat Gap», Arms Control Today, June/July 1998, p.2
[327] George Lewis, Lisbeth Gronlund, and David Wright: «National Missile Defense: An Indefensible System», Foreign Policy, Winter 1999-2000, pp.128-129

[BC G CB OKCB?DE GE [C=C@ A> [J BCB>B OKCBR EFLE G FLB D =I A DB FKF=?<F D B> C < REFLB D <L NGFLFNC=F<HB F F EFBGK <

B ? C @ > A EFB FE?D A B E F<QG B D E F•EF@G< AD FD FEFA AD NL B NFI <@FHBFB EF LB E F<EJ@ LB?EFBGKB<COJ<CB> @ > CB BFFLB ABFL IH BFD BC EFB FEA E BL I?DERDEF FH BF= > AMFL gm >B BF +`YZV1WIl z •^|I ]V_`Y.W^avaj `_h$B FDLm [C=FHF<oVX/dXjZ h A N BLERK> E IJ [BJ<S <H FKLFEF@G<=>B DFK BIIG<DB B >BLEGF@GL<E D DEFA D C EFB FEA E @ E BH? EFBH 7m L CBBGCDD <B BC= I?BD B>EAM=FJLK NDL<IFK<ABDE F<EJ@NC FL=A D B <FB> = IRE FBJ< ><FI BCDE N [CBDCB G<CDB [H [J BCBICD [BC G CB OKCB?JD C @ > AE B BAF I O?1 @F <B> B OKCBBRCBR<B A = > A< I D B ?< B B IHEBFLE FOK? BB ? E << B D (B OKCBNGDE2KC FHB DE F•EF@G<LBDGD EFBGK < EFNAMBFGLH=I <CJKK<DC B IGBD OKCB<GDDE << B D B OKCBKGJD FLB <FNL<IFK B=AF BBFI @?IFLB " BC B BREB<CCDEFKLEKFI BCLB?D@ OFC@FH<HE [C D =JKFL @ FHE EBR< >B DFEFA @D E K OJ F F <EFLN B E DB D B OKCBLGBGD @ > CB BHFLA ABFHL BFD I BGO KN ABE C<EJ@= BC<LKKF<B?F AE E EBR< D EFLF E FIK?<BFDlajVjX^ B B>EA<@JCKKFBE BL RD JKKFB E BL RD *d qV_l.WWu < FK AB BCK EBF I? [GB <C B <BJ< >EFB FE?DEFL LEJ FL NL B BCB>D NF C G >L=I A< ‡ >D K =>BFLEFKH I FH @ FH <L=I A< E EBR< >C E F<G==K<C?N EF A EFN A[IJEF D F•EF@G< D EF A EF AP IGDKK DF

9 n^b dV_iVd w + Vd`naW`j`^XjZ {_ud`a^Z^y^d+ Š` |^ -_j W_Vjv}X\Vda7g]Xdc88 bb3 8;
7 +`YZV1WIl z •^|I ]V_`Y.W^avaj `_wj WW _jZ {dXa`iŠb _l _j`VW`Wy•d)^Wdd^d`j`3Yg *bW`7d78bb 4; 47 oVX/dXjZ +Xaa jQgaj`_iuj WW _Y 0Z ^W+c`g^kW~ a/i` W y^W dd^d`j`3Yg 3*bW`7d78bb344; 8
8. ^Wu*d qV_lhWWavjXl^ aV_l0Z ^WcŠ d^be _0jZg k jZ^l^vjXYjXW^lYXa l n^ebVWya^o_.zVXW(_l2w`bd^eV1cg*bbW^VY_Z/`aaj^W0cZ ^Wc_lo^d`yY1c | }^W÷W oW aa757bb 3;49

EK F GIBCA B<L OJKK<BC KHB ICB C<BC> [B M >
E EBR< I> IL A>DBFB EFEFLF EFK B NIFAF QR FBL D
KK IB IBGFDLKH< ID E FO A F<LBCLKFEFACJ<ECF > E
LBGD

BJBC [GB <ICB <BJ< >EFB FE?DEJ EJ BFIA NL FD
N QH=FBLCDE F<F ?DD<C B IGD EBR< ED N?J ?
EFB FEA? E BL ?ND <L GOBCAEFBKKJI I C JKL<C
A LEFN = BBI?<L E J< B<B FEFAI B K?=FL<
E AEB><ECF A C DOFC@FBICI B C<BCFLEFB KG< BF
BCDE CD H <C D B OKCB?FDEFA<L GO<KBC E BL A
? <BC EFBL ABCDEFB EB <?BD BC=<?D E AEB><AC
[B IDGO F@ FNC=?<BC [=>=?<Q KR<L E < JB>
I BJBC [GB <BCCDE CD N M?BC<CD<B @ ?B OKCB?D
EFL I @F ABMC E BL??CGIO <ICEF DEFB EB <B?DBC=I?D
A E BCK? JB C @ > A <> BR G <H FKFB OKCBR
(<B B >B<F? FEA<L QG FNG< LK<CK EF?EFA AD NL B
I BJE AEB><C [C=?<FBLC E BL??CGIO <C DEFB EB I?D
<B BC=I?JDB >D @ LEJ O O BC<B B IJ BC
E = B I?EAN <BC B OKCBLRBR?I JKK>F FEFA EDF A
DN Q H=F<LBFE FI KFH BA EFKK<A=FDE EBR<EFD
EF A EFN @BAF EFB E FED [GB <BC I?BFL
E @ <C =?< E FDIJEF I B H@LK<G>BCDE K?EDFL
NG @CE BF EFB GEF B

FLD E I?GD L DA EJ BNL<IFK B F[I O>@ A
J C= I? B N <BFK?CJ <CEFB FEK? BFLE=A B IJ
EF FH LEF@G<FBL B CJ <CEFB FE=?A BE ABCBC
I A E BL ?DE I?G EFB HLEF@GBFBBF D B OKCEBFGLD
EC JMBLCGIO <BCCD DN I @F AMBFFLEFBGK B<CJDKKCD
z •^| I vj `_ = > AMFB F L CB<CDE I?DEFB FE?D
<B FH BEFN IB <IBF A!>< QRI BC A=> BC E KFB?
E FD[GB <LCEF@G< >GKK FLG?A F IL B FKD=F=D BF
FEFAHFF KLB GBDDEFB FE?ED F AMF=B IJ<BC [GB <C

απάντησης είναι τόσο σύνθετα, που αναπόφευκτα συνυφαίνονται με το διαφορετικό εθνικό και πολιτικό χαρακτήρα των συγκρούσεων. Εξαρτώνται δε από τις κοινωνικές και πολιτισμικές λεπτομέρειες των αιτιών, αντιλήψεων και αναλύσεων που διαμορφώνουν τόσο τις προκλήσεις όσο και τις απαντήσεις. Η αποτροπή δεν είναι τόσο αυστηρά δομημένη ώστε να μπορεί να γίνει αντιληπτή με βάση τα θεωρητικά μας εφόδια και τις εμπειρικές μελέτες.[334]

Ως στρατηγική η αποτροπή αποτελεί μια επιλογή ανάμεσα σε άλλες τη δεδομένη στιγμή. Για αυτούς που προσπαθούν να την εφαρμόσουν η καλύτερη συμβουλή θα ήταν να ανατρέξουν σε προηγούμενες προσπάθειες κάτω από ανάλογες συνθήκες και να διδαχθούν από το αποτέλεσμα των προσπαθειών αυτών. Ωστόσο, αναδρομή αυτή δεν διασφαλίζει την επιτυχή κατάληξη. Θα είναι πάντοτε αμφίβολη, γιατί βασίζεται στη «συνεργασία» των εμπλεκομένων μερών.[335]

Η εφαρμογή μιας αποτρεπτικής στρατηγικής προϋποθέτει τον καθορισμό ενός πλαισίου από το οποίο θα προκύψει η καταλληλότητα και το είδος της αποτρεπτικής στρατηγικής που θα πρέπει να ακολουθηθεί. Πριν την οριοθέτηση θα πρέπει να επισημανθούν οι γενικές αρχές που διέπουν τη στρατηγική της αποτροπής και καθορίζουν τα όρια του πλαισίου αυτού. Η μεθοδολογία που αναπτύσσεται στη συνέχεια έχει ως στόχο να προσφέρει ένα απλό εργαλείο προσαρμογής των αποτρεπτικών πολιτικών σε συγκεκριμένες καταστάσεις αποτροπής. Δίδεται έμφαση στην κατανόηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του αντιπάλου και των παραγόντων εκείνων που διαμορφώνουν τη συμπεριφορά του. Τα ευρήματα από την έρευνα αυτή χρησιμοποιούνται ως δεδομένα, με βάση τα οποία επιλέγεται η καταλληλότερη αποτρεπτική στρατηγική. Η δομή των στρατιωτικών δυνάμεων, η πολιτική των δηλώσεων ή το είδος της απειλής είναι οι εξαρτημένες μεταβλητές. Σε μεγάλο βαθμό, θα πρέπει να προκύπτουν από τα συμπεράσματα που εξάγονται από την εξέταση του αντιπάλου. Το πλαίσιο που αναπτύσσεται πιο κάτω συνιστά ένα εργαλείο, το οποίο προσδιορίζει τους παράγοντες εκείνους (μερικούς μοναδικούς), οι οποίοι μπορεί να αποδειχθούν καθοριστικοί για την αποτελεσματική λειτουργία της αποτροπής, στη συγκεκριμένη χρονική στιγμή, με το συγκεκριμένο αντίπαλο, για το συγκεκριμένο θέμα. Ο εντοπισμός των παραγόντων αυτών θα συμβάλει στην

[334] Morgan Patric: "Deterrence Now", Cambridge, Cambridge University Press, 2003, pp285-286
[335] Colin Gray: "Maintaining Effective Deterrence", Strategic Studies Institute, US Army War College, Carlisle, Aygust 2003, pp.18

υιοθέτηση πιο αποτελεσματικών αποτρεπτικών πολιτικών, επειδή αυτές θα είναι προσαρμοσμένες στη λογική της δράσης του αντιπάλου.

Οι γενικές αρχές που καθορίζουν το πλαίσιο αυτό είναι:

Πρώτη: καθορισμός των πρωταγωνιστών. Η αποτροπή κατευθύνεται ενάντια κάποιου άλλου. Είναι μια σχέση μεταξύ ανεξάρτητων πρωταγωνιστών που βασίζεται, μεταξύ άλλων και στις αντιλήψεις σχετικά με την ισχύ. Ειδικότερα, επειδή το πλαίσιο αυτό δημιουργείται από τον αποτρέποντα, το πρώτο βήμα περιλαμβάνει τον εντοπισμό του προκαλούντα, των επιδιώξεων του και των σημείων τριβής στις διμερείς τους σχέσεις.

Δεύτερη: ο αποτρεπόμενος αποτρέπεται από κάποια σαφώς καθορισμένη πράξη.

Τρίτη: καθορισμός των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του προκαλούντα με βάση τα οποία θα σχεδιασθεί η αποτρεπτική στρατηγική. Στο στάδιο αυτό εξετάζονται:

Α. Λογική. Η κατανόηση του πλαισίου αναφοράς του αντιπάλου είναι η σημαντικότερη παράμετρος για τη δημιουργία αποτρεπτικών πολιτικών που είναι δυνατόν να επηρεάσουν τη συμπεριφορά του αντιπάλου. Στο συμπέρασμα αυτό καταλήγουν όλες η εμπειρικές αναλύσεις εφαρμογής αποτρεπτικών στρατηγικών. Η ανάλυση και ο σχεδιασμός των πολιτικών αποτροπής βασίζονται στην υπόθεση της ύπαρξης ενός λογικού αντιπάλου. Ενός αντιπάλου που θα αποτραπεί από μια ενέργεια, εάν το κόστος που αυτή περικλείει είναι μεγαλύτερο από το οποιοδήποτε όφελος μπορεί να αποφέρει. Όμως, η προϋπόθεση της λογικής μπορεί να οδηγήσει σε εσφαλμένες εκτιμήσεις, αφού οι πρωταγωνιστές της διεθνούς σκηνής δεν προσδιορίζουν την ωφέλεια των ενεργειών τους με ένα ενιαίο τρόπο. Η λογική του κάθε πρωταγωνιστή είναι διαφορετική και η κατανόησή της προϋποθέτει τη γνώση των προσδιοριστικών παραγόντων της συμπεριφοράς του. Η βεβαιότητα που εκφράζεται για την αποτελεσματικότητα της αποτροπής στο μέλλον, βασίζεται στη γνώση του παρελθόντος. Χωρίς όμως να γνωρίζουμε ποιοι θα είναι οι μελλοντικοί αντίπαλοι, ποιου μεγέθους ρίσκο θα είναι διατεθειμένοι να αναλάβουν, ποιο θα είναι το περιεχόμενο της κρίσης, πώς θα προσδιορίζει ο αντίπαλος το κόστος των ενεργειών ή και της αδράνειάς του, ποια θα είναι η εσωτερική πολιτική του κατάσταση και ποια θα είναι η αξιοπιστία των απειλών του αποτρέποντος, ή και οτιδήποτε άλλο πέραν της στρατιωτικής ισορροπίας, μια τέτοια βεβαιότητα μπορεί να αποδειχθεί καταστροφική.

Η πεποίθηση ότι η ψυχροπολεμική θεώρηση της αποτροπής θα είναι επαρκής στη μεταψυχροπολεμική εποχή, παραγνωρίζει όλους εκείνους τους παράγοντες που

διαμορφώνουν τον καθορισμό των στόχων, των κινήτρων, των σκέψεων και των αξιών που επιδρούν στη διαδικασία λήψης της απόφασης των ανθρώπων. Το πρόβλημα αυτό επισημάνθηκε από ερευνητές που συνέκριναν τη γνωστική διαδικασία του ανθρώπου με την θεωρία της αποτροπής. Το 1964 η Αμερικανική Ομάδα για τη Προαγωγή της Ψυχιατρικής διατύπωσε μια απεσιόδοξη εκτίμηση για τις μακροπρόθεσμες προοπτικές της αποτροπής επειδή "στηρίζεται σε μερικές αμφίβολες υποθέσεις".[336] Οι Alexander George και Richard Smoke τονίζουν τη δυσκολία καθιέρωσης συγκεκριμένων συνταγών πολιτικής βασισμένων στη θεωρία της αποτροπής. "Ουσιαστικά, η θεωρία της αποτροπής είναι, τουλάχιστον, ατελής για κανονιστική – περιγραφική εφαρμογή".[337] Ο Robert Jervis παρατηρεί ότι: "η αποτροπή είναι μια ψυχολογική σχέση και είναι παράξενο το γεγονός ότι οι περισσότερες αναλύσεις αγνοούν τα συναισθήματα, τις αντιλήψεις και τους υπολογισμούς αυτών που καλούνται να λάβουν κρίσιμες αποφάσεις και βασίζονται σε μια επαγωγική λογική, η οποία ξεκινά από τη θεώρηση ότι οι άνθρωποι είναι λογικοί.... Αν κάποιος αναλύσει λεπτομερειακά τις περιπτώσεις διεθνούς σύγκρουσης θα διαπιστώσει ότι οι εμπλεκόμενοι σχεδόν ποτέ δεν είχαν σωστή αντίληψη των επιδιώξεων της άλλης πλευράς. Σήματα προθέσεων που φαίνονταν ξεκάθαρα στον αποστολέα παρανοήθηκαν από τον λήπτη....οι προσπάθειες αποτροπής συχνά εξαγριώνουν τον αντίπαλο και οι προσπάθειες επίδειξης ηρεμίας εκλαμβάνονται ως αδυναμία".[338] "Αυτές οι εμπειρικές διαπιστώσεις γεννούν σοβαρά ερωτήματα για τη χρησιμότητα της αποτροπής".[339]

Η εισαγωγή των πυρηνικών όπλων στο στρατηγικό σχεδιασμό των κρατών δεν έδωσε λύση στο πρόβλημα αυτό. Ακόμα και οι πιο καταστροφικές απειλές δεν είναι δυνατόν να εξαλείψουν το πρόβλημα της ασυνεπούς εκτίμησης, της επιδίωξης "μη - λογικών" στόχων, της υιοθέτησης "παράλογων" αξιών και πολιτικών που βασίζονται στη λανθασμένη αντίληψη της πραγματικότητας. Οι παράγοντες αυτοί είναι δυνατόν να επηρεάσουν τη λήψη αποφάσεων κατά τη διάρκεια της κρίσης πολύ περισσότερο από τη στρατιωτική ισορροπία, με αποτέλεσμα μια διαδικασία λήψης απόφασης, που επηρεάζεται από παράγοντες μη κατανοητούς σε τρίτους, να φαίνεται παράλογη στους εξωτερικούς παρατηρητές. Όμως, δεν είναι ο παραλογισμός του αποτρεπόμενου που μπορεί να εκπλήξει τον αποτρέποντα. Αυτό που φαίνεται ως

[336] Psychiatric Aspects of the Prevention of War, Report no 57, , September 1964, p.268
[337] George Alexander, Smoke Richard: "Deterrence in American Foreign Policy", p.83
[338] Jervis, Lebow, Stein: "Psychology and Deterrence", p.1
[339] Lebow: "The Deterrence Deadlock: Is There a Way Out?", p.183

παραλογισμός και θέτει σε κίνδυνο την οποιαδήποτε αποτρεπτική στρατηγική, είναι η απροσδόκητη συμπεριφορά του αποτρεπόμενου η οποία εκπορεύεται από αξίες που δεν είναι κατανοητές από τον αποτρέποντα. Η ιστορία έχει αποδείξει ότι σε πολλές κοινωνίες, ακραίες πολιτικές και προσωπικές πεποιθήσεις είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε συμπεριφορές αδιανόητες για εκείνους που δεν συμμερίζονται τις ίδιες πεποιθήσεις.

Πριν τον πόλεμο στον Κόλπο ο Saddam Hussein αναφερόμενος σε πιθανή σύγκρουση με τη Δύση εξέφρασε τις απόψεις του οι οποίες αντανακλούσαν τις αξίες, τα κίνητρα και την αποφασιστικότητά του να αναλάβει μεγάλα ρίσκα και να υποστεί μεγάλο κόστος: «Εάν χρησιμοποιήσετε πίεση, θα χρησιμοποιήσουμε πίεση και ισχύ. Γνωρίζουμε ότι μπορείτε να μας κάνετε κακό, μολονότι εμείς δεν σας απειλούμε. Όμως και εμείς μπορούμε να σας βλάψουμε....Μπορείτε να έρθετε στο Ιράκ με πυραύλους και αεροπλάνα, αλλά μην μας οδηγήσετε σε σημείο που να πάψουμε να νοιαζόμαστε για τη ζωή μας. Όταν αισθανθούμε ότι θα θελήσετε να πληγώσετε την υπερηφάνειά μας και να μας στερήσετε το υψηλό επίπεδο διαβίωσής μας, τότε θα πάψουμε να νοιαζόμαστε και ο θάνατος θα είναι η επιλογή μας. Τότε δεν θα νοιαστούμε εάν εκτοξεύσετε 100 πυραύλους για κάθε πύραυλο που θα πυροδοτούμε. Χωρίς υπερηφάνεια η ζωή δεν έχει αξία».[340] Σύμφωνα με ανώτερους ιρακινούς αξιωματικούς, η εισβολή στο Κουβέιτ δεν ήταν μια παράλογη απόφαση. Βασίζονταν όμως σε δυο εσφαλμένες πεποιθήσεις: πρώτον, στη πεποίθηση ότι το μέλλον του Ιράκ θα ήταν αφόρητο, εάν δεν έκανε την κίνηση αυτή, λόγω της προσπάθειας των Η.Π.Α. να καταστρέψουν την οικονομία του Ιράκ και δεύτερον, ότι οι Η.Π.Α. για πολιτικούς λόγους, δεν θα απαντούσαν στο τετελεσμένο αυτό γεγονός.[341] Το παράδειγμα αυτό αποδεικνύει ότι το μεγάλο κόστος της αδράνειας είναι δυνατόν να οδηγήσει σε συνειδητές, λογικές και υψηλού ρίσκου αποφάσεις και ενέργειες, τις οποίες το ψυχροπολεμικό πλαίσιο της αποτροπής δεν μπορεί να αντιμετωπίσει.

Η συμπεριφορά ηγετών, οι οποίοι είναι αποφασισμένοι να υποστούν μεγάλο κόστος για την επίτευξη ενός στόχου, βρίσκεται επίσης, εκτός του πλαισίου της αποτροπής. Ακραία αποφασιστικότητα και θέληση για θυσίες, όχι μόνο για την αποφυγή της ήττας, αλλά και για την διασφάλιση ενός στόχου, μπορεί να είναι σύμφωνη με τις θρησκευτικές ή ιδεολογικές πεποιθήσεις κάποιου ηγέτη.

[340] Don Oberdorfer: "Missed Signals in the Middle East", Washington Post Magazine, March 17, 1991, p.39

[341] Jeffrey Record; "Defeating Desert Storm", Comparative Strategy, Vol 12, No 2, (April-June 1993), pp.127-128

Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του Λίβυου ηγέτη Muammar al-Qadhdhafi: «Αδελφοί, ούτε ο στόλος, ούτε οι σύμμαχοι της Αμερικής μας φοβίζουν. Είμαστε παιδιά μαρτύρων. Οι μέθοδοι του εκφοβισμού και της ταπείνωσης δεν είναι αποτελεσματικές σ' εμάς. Εάν πέτυχαν βόρεια, νότια, ανατολικά ή δυτικά της Λιβύης, δεν θα πετύχουν στη Λιβύη....Ο λαός της Λιβύης προτιμά να μαρτυρήσει μέχρι τον τελευταίο άνδρα ή γυναίκα. ...Αδελφοί, εμείς λέμε στην Αμερική: «Καλωσορίζουμε την επίθεση, καλωσορίζουμε τη σύγκρουση...Πολλοί θα αναρωτηθούν πώς είναι δυνατόν η Λιβύη να αντισταθεί στην Αμερική. Εμείς απαντάμε, ότι είμαστε έτοιμοι να καταστραφούμε, δεν θα παραδοθούμε στην Αμερική».[342]

Κατά τη διάρκεια της κρίσης της Κούβας ο Fidel Castro και ο Che Guevara πίεζαν τους σοβιετικούς στην Κούβα και στη Μόσχα να εξαπολύσουν ένα προληπτικό κτύπημα εναντίον των Η.Π.Α. σε περίπτωση εισβολής στη Κούβα. Ο Castro πίεζε τον Nikita Khrushchev να προετοιμασθεί για ένα τέτοιο κτύπημα. «Εάν οι Αμερικανοί εισβάλλουν στην Κούβα.... αυτή θα είναι η κατάλληλη στιγμή να εξαλείψουμε τον κίνδυνο για πάντα με μια πράξη νόμιμης άμυνας, όσο φοβερή κι αν είναι».[343] Ο ίδιος ο Nikita Khrushchev έλεγε αργότερα για τον ηγέτη της Κούβας: «...ήταν πολύ οξύθυμος...δεν μπορούσε να σκεφθεί τις προφανείς επιπτώσεις μιας πρότασης που έφερνε τον πλανήτη στο χείλος της καταστροφής».[344] Κατά τη διάρκεια της κρίσης, ο Che Guevara εξέφρασε την επιθυμία του να θυσιαστεί αυτός και η Κούβα για το καλό του σοσιαλισμού. «Εάν οι πύραυλοι παρέμεναν θα έπρεπε να τους χρησιμοποιήσουμε όλους και να τους κατευθύνουμε στην καρδιά των Η.Π.Α., συμπεριλαμβανομένης της Νέας Υόρκης, στον αγώνα μας ενάντια στην επιθετικότητα».[345] Η δήλωση αυτή αντανακλά μια ιδεολογική δέσμευση η οποία ξεπερνά οποιαδήποτε ορθολογική ανάλυση κόστους-αποτελέσματος.

Δεν είναι δυνατόν να αποτραπούν οι ηγέτες από τη λήψη αποφάσεων που βασίζονται στην άγνοια, στην αφροσύνη, στη συνειδητή ή μη παραποίηση της πραγματικότητας ή στην επιλογή (για οποιοδήποτε λόγο) μιας καταστροφικής συμπεριφοράς. Οι παράγοντες αυτοί είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε απρόβλεπτες συμπεριφορές και σε αποτυχία οποιαδήποτε αποτρεπτική στρατηγική.

342 Federal Broadcast Information Service: "Al-Qadhdhafi Delivers Address at Al Wahat", NES-94-197, October 12, 1994, p. 19

343 Alexander Fursenko, Timothy Naftali: "One Fieli of a Gamble", W.W. Norton, New York 1977, pp.272-273

Blight James et all: "Cuba on the Brink: Castro, the Missile Crisis, and the Soviet Collapse", New York, Pantheon Books, 1993, p.29

345Krauze Enrique: "The Return of Che Guevara", The New York Republic, Voi 218, No 6, February 9, 1998, p.34

Τα χαρακτηριστικά της μεταψυχροπολεμικής εποχής τονίζουν τις ατέλειες του παραδοσιακού πλαισίου της αποτροπής. Η μεταψυχροπολεμική εποχή περιλαμβάνει μια πληθώρα πιθανών αντιπάλων και διαφορετικών ειδών απειλές στις οποίες η πολιτική της αποτροπής θα πρέπει να ανταποκριθεί. Για να μπορέσει η αποτροπή να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις τής νέας εποχής, θα πρέπει να είναι πιο ενορατική και λιγότερο παραπλανητική. Θα πρέπει η προϋπόθεση της λογικής και του ορθολογισμού να αντικατασταθεί από τη μεγαλύτερη δυνατή πληροφόρηση για τον αντίπαλο γενικά και ειδικά για το επίδικο θέμα. Με τον τρόπο αυτό θα είναι δυνατός ο προσδιορισμός και η ανάλυση της σχέσης κόστους/οφέλους. Δεν υπάρχει καλύτερη εναλλακτική λύση από την προσπάθεια εκτίμησης του τρόπου σκέψης και των πεποιθήσεων του αποτρεπόμενου, του προσδιορισμού του μεγέθους τής επιρροής τους στη συμπεριφορά του και της δημιουργίας αποτρεπτικών πολιτικών που θα βασίζονται στα ευρήματα αυτά.

Η προσπάθεια δημιουργίας αποτρεπτικών πολιτικών μέσα από την αναλυτική εξέταση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του αποτρεπόμενου είναι δυνατόν να οδηγήσει στο πολιτικά μη-δημοφιλές συμπέρασμα, ότι κάποιες αποτρεπτικές απειλές είναι ατελείς ή αναξιόπιστες.[346] Η κατανόηση του τρόπου σκέψης του αντιπάλου, των πεποιθήσεων του και γενικά όλων των παραγόντων εκείνων που μπορεί να επηρεάσουν τις δράσεις του δεν είναι εύκολο καθήκον. Η συσσώρευση γνώσης σχετικά με τον αντίπαλο δεν θα είναι ποτέ επαρκής, θα υπόκειται σε συνεχείς αλλαγές και δεν μπορεί να εγγυηθεί την απρόβλεπτη συμπεριφορά του αποτρεπόμενου στις αποτρεπτικές απειλές του αποτρέποντος.

Β. Ηγεσία: Ποιοι είναι οι ηγέτες που ελέγχουν την διαδικασία λήψης αποφάσεων κατά τη διάρκεια της κρίσης για το συγκεκριμένο θέμα; Τι είναι γνωστό σχετικά με τη θέληση και την αποφασιστικότητά τους; Ποια τα κίνητρα και οι περιορισμοί τους; Κατανοούν τους στόχους του αποτρέποντα και τη φύση των απειλών ή απαιτήσεών του όπως αυτές διατυπώνονται μέσα από τη διακηρυκτική πολιτική του; Ο αποτρέπων μπορεί να προβεί σε ενέργειες εκτός του πλαισίου της κρίσης ώστε να δοκιμάσει τόσο τις αντιδράσεις της ηγεσίας του προκαλούντα, όσο και τους δίαυλους επικοινωνίας ώστε να περιορίσει τις αβεβαιότητες της αποτρεπτικής του στρατηγικής.

Γ. Επικοινωνία: Ποια είναι η καλύτερη μέθοδος επικοινωνίας με την ηγεσία του προκαλούντα αναφορικά με το επίδικο αντικείμενο; Η επικοινωνία μεταξύ των

346 Βλέπε σχετικά Martin Shubik: "Terrorism, Technology and Socioeconomic of Death", Comparative Strategy, Voi. 16, No 4, October-November 1997, pp.399-414

πρωταγωνιστών πρέπει να είναι ξεκάθαρη. Η καλή επικοινωνία συμβάλλει στην αποφυγή λανθασμένων εκτιμήσεων των προθέσεων κάθε πλευράς και στην αξιόπιστη μετάδοση του μηνύματος. Επιπλέον, πολιτισμικοί παράγοντες που επηρεάζουν την ηγεσία του προκαλούντα ή ιδιοσυγκρασιακά χαρακτηριστικά των ατόμων που την απαρτίζουν είναι δυνατόν να καθορίσουν τον καλύτερο τρόπο επικοινωνίας καθώς και την επιλογή των καταλληλότερων ατόμων που θα αναλάβουν το καθήκον αυτό.

Δ. Αξία και Κόστος/ Ρίσκο. Ποια η θέση του επίδικου αντικειμένου στην ιεράρχηση των αξιών της ηγεσίας του προκαλούντα; Ποιο κόστος και ποιο ρίσκο είναι διατεθειμένη να αναλάβει; Ποιες θεωρούνται οι υπέρτατες αξίες του αποτρεπόμενου τις οποίες θα υπερασπισθεί με κάθε κόστος και με ποιο τρόπο εμπλέκονται στο συγκεκριμένο θέμα;

Γ. Επιλογές: Ποιες είναι οι επιλογές που έχει ο προκαλών; Ο συμβιβασμός με τις απαιτήσεις του αποτρέποντος θεωρείται αποδεκτή ως λύση; Η ένοπλη αντιπαράθεση θεωρείται αποδεκτή και κάτω από ποιες συνθήκες; Γενικότερα ποια από τις «χειρότερες» εναλλακτικές λύσεις θεωρείται η περισσότερο ανεκτή;

Δ. Προηγούμενο-Αξιοπιστία: Έχει ο αποτρέπων επιδείξει τη δέσμευσή του για το συγκεκριμένο θέμα στο παρελθόν ώστε ο αποτρεπόμενος να θεωρεί ότι η αποτρεπτική του πολιτική έχει αυξημένη αξιοπιστία;

Τέταρτη: Με βάση τα παραπάνω ευρήματα κατασκευάζεται το στρατηγικό προφίλ του προκαλούντα αναφορικά με το συγκεκριμένο θέμα. Το προφίλ αυτό θα πρέπει να εστιάζεται στα χαρακτηριστικά εκείνα που θα επιδράσουν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και θα διαμορφώσουν τον υπολογισμό της σχέσης κόστους – οφέλους αναφορικά με τις αποτρεπτικές πολιτικές του αποτρέποντος. Το προφίλ αυτό θα πρέπει να περιλαμβάνει τη ρεαλιστική αποτίμηση αναφορικά με το αν ο αποτρεπόμενος μπορεί να έχει μια προβλέψιμη συμπεριφορά, αν είναι δεκτικός σε αποτρεπτικές απειλές ή συμβιβαστικές προτάσεις, αν είναι αποφασισμένος να αναλάβει ρίσκο και ποιου μεγέθους, αν είναι γνώστης των απαιτήσεων και των απειλών του αποτρέποντος, αν έχει μεγάλη εμπιστοσύνη στις ένοπλες δυνάμεις του, αν οι επιδιώξεις του δεν εξαντλούνται στο συγκεκριμένο θέμα αλλά επεκτείνονται και σε άλλα και τέλος αν θεωρεί αξιόπιστη την αποτρεπτική πολιτική του αποτρέποντος.

Πέμπτη: Στη συνέχεια το στρατηγικό προφίλ χρησιμοποιείται για να αποσαφηνισθεί εάν και κατά πόσο ο προκαλών είναι δεκτικός σε αποτρεπτικές απειλές και ποιου είδους. Εάν δεν είναι, ο αποτρέπων θα πρέπει να αναζητήσει άλλες πολιτικές για να

πετύχει τους στόχους του. Εάν ο αποτρέπων φαίνεται να είναι δεκτικός σε αποτρεπτικές απειλές, τότε αυτές θα πρέπει να εξειδικευθούν με βάση τα ευρήματα από την εξέταση του προφίλ του προκαλούντα. Κάθε ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της χώρας, της ηγεσίας ή του επίδικου αντικειμένου είναι σημαντικό για τη διαμόρφωση των αποτρεπτικών απειλών. Για παράδειγμα, η θέληση του προκαλούντα, τα συμφέροντα που εκτιμάται ότι διακυβεύονται στο συγκεκριμένο θέμα, το κόστος και το ρίσκο που φαίνεται να είναι διατεθειμένος να αναλάβει θα επηρεάσουν τόσο τη δημιουργία και αποτελεσματικότητα των αποτρεπτικών απειλών όσο και την αξιοπιστία τους.

Έκτη. Ακολούθως ο αποτρέπων θα πρέπει να καθορίσει και να συγκρίνει τις διαθέσιμες στρατηγικές που προκύπτουν από την εξέταση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της χώρας, της ηγεσίας, και του επίδικου αντικειμένου με αυτές που μπορεί να υλοποιήσει με βάση την πολιτική και στρατιωτική του δυνατότητα και τους τυχόν περιορισμούς που αντιμετωπίζει. Από την εξέταση αυτή είναι δυνατόν να οδηγηθεί στο συμπέρασμα ότι μόνο η διατύπωση των πιο αυστηρών απειλών μπορεί να εξασφαλίσουν την επιτυχία της αποτροπής ή ότι η αποτροπή δεν είναι η καταλληλότερη στρατηγική για τη περίπτωση αυτή και στην επαναξιολόγηση των πολιτικών και των προτεραιοτήτων του στη συγκεκριμένη περίπτωση. Αν επιλέξει ως πλέον κατάλληλη τη στρατηγική της αποτροπής θα πρέπει να απειλήσει κάποιο πολύ σημαντικό αγαθό του προκαλούντα, η απώλεια του οποίου θα εμπεριέχει μεγάλο κόστος γι αυτόν. Η αξιόπιστη απειλή του αγαθού αυτού θα συνιστά την τιμωρία του αποτρεπόμενου σε περίπτωση που προβεί στην απαγορευμένη πράξη. Κάθε ιδιαίτερο χαρακτηριστικό από την εξέταση της χώρας, της ηγεσίας ή του επίδικου αντικειμένου είναι σημαντικό στην επιλογή της αποτρεπτικής στρατηγικής και της διακηρυκτικής πολιτικής, γιατί συμβάλλει στον καλύτερο προσδιορισμό του περιεχομένου της σε σχέση με τον συγκεκριμένο αντίπαλο και το συγκεκριμένο θέμα.

Η διαμόρφωση της αποτρεπτικής απειλής απαιτεί μεγάλη προσοχή για να είναι αξιόπιστη και αποτελεσματική ώστε να αναγκάσει τον αντίπαλο να απόσχει από την ανεπιθύμητη πράξη και να μην τον προκαλέσει να προβεί σ' αυτήν. Με βάση τις επιταγές της θεωρίας οι απειλές επιτυγχάνουν το στόχο τους όταν:

- ο αποτρέπων διαθέτει επαρκή ικανότητα να τις υποστηρίξει
- ο αποτρεπόμενος αναγνωρίζει ότι ο αποτρέπων διακυβεύει ζωτικά του συμφέροντα στο επίδικο αντικείμενο

μια συγκρουσιακή σχέση μεταξύ δυο πρωταγωνιστών κατά τη διάρκεια της οποία οι θέσεις των εμπλεκομένων διαφοροποιούνται ως αποτέλεσμα παρεμβάσεων, ενώ οι εμπλεκόμενοι μπορεί να πετύχουν τους στόχους τους δρώντας εκτός του πλαισίου στο οποίο εστιάζεται η αποτρεπτική απειλή.[349] Λόγω των σημαντικών αυτών διαφορών μεταξύ μιας στατικής κατηγοριοποίησης και της δυναμικής πολυπλοκότητας μιας αποτρεπτικής σχέσης, ο αποτρέπων θα πρέπει να θεωρήσει τις παραπάνω προϋποθέσεις ως ένα οδηγό δημιουργίας αποτρεπτικών απειλών σε πραγματικές καταστάσεις αποτροπής, ο οποίος όμως σε καμία περίπτωση δεν εξασφαλίζει την επιτυχία τους.

Έβδομη. Αξιολόγηση της ικανότητας του αποτρέποντος όπως αυτή φάνηκε από την ανάγκη για αποτροπή και της πραγματικής δυνατότητάς του. Το αποτέλεσμα της αξιολόγησης αυτής θα προσδιορίσει και την ανάγκη για νέες ικανότητες ή άλλες πολιτικές που θα βοηθήσουν στην επίτευξη των στόχων του.

Όγδοη: Υποθέτουμε ότι εάν ο αποτρεπόμενος δεν αποτραπεί, θα επιλέξει να προβεί στην ενέργεια που ο αποτρέπων επιθυμεί να αποτρέψει.

Οι προηγούμενες επισημάνσεις είναι πολύ σημαντικές γιατί επικεντρώνονται στην ουσία της προβληματικής της αποτροπής. Εάν δεν είναι δυνατή η αναγνώριση του προς αποτροπή πρωταγωνιστή τότε όλη η έννοια της αποτροπής δεν έχει νόημα. Επιπλέον, εάν δεν είναι δυνατό να προσδιορισθεί με, έστω μερική, ακρίβεια η πράξη στην οποία θα προβεί ο αποτρεπόμενος, θα είναι πολύ δύσκολο να επιλεγεί η κατάλληλη αποτρεπτική στρατηγική. Αφού προσδιορισθεί, εάν ο πρωταγωνιστής αυτός δεν είναι λογικός[350], τότε η στρατηγική της αποτροπής ίσως είναι ακατάλληλη ή και επικίνδυνη.[351]

Με βάση τις προηγούμενες αρχές δημιουργείται το ακόλουθο πλαίσιο αποτροπής:

---

[349] ibid, p.18

[350] Λογικός με την έννοια του μοντέλου του λογικού δρώντος

[351] Με την έννοια ότι στη περίπτωση αυτή αυτοεξαπατώμαστε εάν θεωρούμε ότι είναι δυνατόν να είναι αποτελεσματική.

ΕΝΑ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ

1. Καθορισμός Πρωταγωνιστών, Θεμάτων, Επιδιώξεων και Ενεργειών
   - 1.1 Καθορισμός Πρωταγωνιστών
   - 1.2 Σημεία Τριβής
   - 1.3 Ασυμμετρίες
2. Γνώση του αντιπάλου. Καθορισμός των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του αποτρεπόμενου που διαμορφώνουν το γενικότερο πλαίσιο των ενεργειών του. Η κατανόηση του αντιπάλου.
   - 2.1 Λογική και προβλεψιμότητα του αντιπάλου με βάση προηγούμενες ενέργειές του
   - 2.2 Ιδεολογικοί περιορισμοί
   - 2.3 Δομή πολιτικού συστήματος. Χαρακτηριστικά ηγεσίας.
     - 2.3.1 Κίνητρα - περιορισμοί
     - 2.3.2. Αποφασιστικότητα
     - 2.3.3 Κατανόηση ή μη των προθέσεων του αποτρέποντος
   - 2.4 Ιδεολογικές, πολιτικές ή άλλες επιρροές που δέχονται οι μετέχοντες στη διαδικασία λήψης της απόφασης
   - 2.5 Θέση του συγκεκριμένου θέματος στην κλίμακα αξιών του αντιπάλου
     - 2.5.1 Το συμφέρον που αντιπροσωπεύει το συγκεκριμένο θέμα είναι εγγενές ή συμφέροντα ισχύος
     - 2.5.2 Σύγκριση συμφερόντων μεταξύ αποτρέποντος και αποτρεπόμενου
   - 2.6 Κόστος και Ρίσκο που είναι διατεθειμένος να αναλάβει
     - 2.6.1 Εκτίμηση κόστους από ενδεχόμενη υλοποίηση των απειλών του αποτρέποντος
     - 2.6.2 Εκτίμηση πολιτικού κόστους
   - 2.7 Επιλογές του αντιπάλου
     - 2.7.1 Στρατιωτικές επιλογές

2.7.2 Ελευθερία επιλογών πρόκλησης και συμβιβασμού

2.7.3 Πως εκτιμά την αξιοπιστία των απειλών του αποτρέποντος;

2.7.4 Εσωτερικοί ή εξωτερικοί περιορισμοί

2.8 Ύπαρξη διακηρυγμένης δέσμευσης που διευκολύνει την αξιοπιστία των απειλών του

3 Με βάση τα παραπάνω αναζητείται ποια είναι η καταλληλότερη στρατηγική για την αντιμετώπιση του προκαλούντα

3.1 Καθορισμός διαθέσιμων πολιτικών και εξέταση πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων της καθεμίας.

3.2 Γιατί επιλέγεται η αποτροπή σε σχέση με άλλες διαθέσιμες στρατηγικές;

3.3 Είναι δεκτικός ο αντίπαλος σε αποτρεπτικές απειλές;

3.4 Εάν ναι, τότε ποιες απειλές είναι η καταλληλότερες;

3.5 Υπάρχει η αναγκαία στρατιωτική ικανότητα για την υλοποίηση των απειλών αυτών;

3.6 Έχουν αναληφθεί οι αναγκαίες διπλωματικές πρωτοβουλίες;

3.7 Έχουν χρησιμοποιηθεί οι κατάλληλοι δίαυλοι επικοινωνίας για τη μετάδοση της δέσμευσης του αποτρέποντος;

3.8 Ποια μπορεί να είναι η αντίδραση του αποτρεπόμενου και ποιες οι επιπτώσεις της;

3.9 Ποια διδάγματα έχουν προκύψει από προηγούμενες προσπάθειες αποτροπής;

3.10 Ποια φήμη έχει αποκτήσει ο αποτρέπων από προηγούμενες προσπάθειες αποτροπής;

3.11 Ποιοι παράγοντες θα καθορίσουν την επιτυχία της αποτροπής;

3.12 Εσωτερικοί παράγοντες που θα καθορίσουν την επιτυχία των ενεργειών του αποτρέποντος. Περιορισμοί.

3.13 Εξωτερικοί παράγοντες που επιδρούν στη διαμόρφωση της αποτρεπτικής στρατηγικής (π.χ.. συμμαχίες κ.λ.π..)

4 Διαπίστωση του χάσματος μεταξύ των απαιτήσεων για αποτροπή και των διαθέσιμων επιλογών. Περιγραφή νέων στρατιωτικών ικανοτήτων και πολιτικών που κρίνονται αναγκαίες.

Το πλαίσιο αυτό δεν εξαλείφει το πρόβλημα της αβεβαιότητας που περικλείει η αποτροπή. Απλά συνιστά μια εμπειρική μέθοδο η οποία είναι δυνατόν να οδηγήσει στη βελτίωση της ικανότητας για αποτροπή. Δεν παρέχει τα απαραίτητα εχέγγυα που θα διασφαλίσουν την αποτροπή. Τέτοια εχέγγυα δεν υπάρχουν. Όσο τέλεια πληροφόρηση κι αν έχει ο αποτρέπων, όσο καλά κι αν γνωρίζει τον αποτρεπόμενο, πάντα θα υπάρχουν περιθώρια εκπλήξεων. Σε πολλές περιπτώσεις θα υπάρχει ελάχιστη ή αναξιόπιστη πληροφόρηση. Σε αυτές τις περιπτώσεις είναι πολύ σημαντικό να γίνει κατανοητό ότι η αποτροπή δεν είναι σχεδόν ποτέ εξασφαλισμένη. Γι' αυτό, όσο καλά προετοιμάζεται κάποιος για την άσκηση της αποτροπής, άλλο τόσο καλά θα πρέπει να προετοιμάζεται και για την αποτυχία ή τη μη εφαρμογή της.

Το προτεινόμενο πλαίσιο πιθανόν να χρειασθεί τροποποιήσεις για να εφαρμοσθεί σε συγκεκριμένες καταστάσεις. Στην πράξη, φιλοδοξεί να διευκολύνει στην άσκηση συγκεκριμένων πολιτικών αποτροπής που είναι λιγότερο ευάλωτες σε εκπλήξεις, γιατί βασίζονται σε καλύτερη πληροφόρηση σχετικά με τον αντίπαλο και τους υπολογισμούς του. Σε κάθε περίπτωση, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, δεν εξαλείφει την πιθανότητα της απρόβλεπτης συμπεριφοράς του αντιπάλου. Το συγκεκριμένο πλαίσιο μπορεί να εφαρμοσθεί σε όλες τις συγκρούσεις συμφερόντων μικρών ή μεγάλων κρατών με ή χωρίς πυρηνικά ή άλλα όπλα μαζικής καταστροφής. Ακόμα, με τις αναγκαίες τροποποιήσεις μπορεί να εφαρμοσθεί σε σχέσεις αντιπαλότητας μεταξύ μη κρατικών οντοτήτων, οργανωμένων ομάδων ή φυσικών προσώπων. Επειδή όμως το ενδιαφέρον της έρευνας αυτής επικεντρώνεται στη διακρατική σύγκρουση, το πλαίσιο αυτό θα χρησιμοποιηθεί για την εξέταση της Ελληνικής Αποτρεπτικής Στρατηγικής έναντι της Τουρκίας με αναφορά στις κρίσεις του 1987 και του 1996.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΔΟΚΙΜΗ ΤΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ ΤΟΥ 1987 ΚΑΙ 1996

Εισαγωγή

Στο προηγούμενο κεφάλαιο αναπτύχθηκαν οι βασικοί άξονες ενός πλαισίου αποτροπής το οποίο έχει ως στόχο τη δημιουργία αποτρεπτικών πολιτικών εστιασμένων στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του αποτρεπόμενου. Στο κεφάλαιο αυτό, θα αναλυθεί η Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική έναντι της Τουρκίας μέσα από εφαρμογή του πλαισίου αυτού στις κρίσεις του 1987 και του 1996, ώστε να διαπιστωθεί η δυνητική του αξία. Το πλαίσιο που επιλέγεται στη συγκεκριμένη περίπτωση περιλαμβάνει τις περισσότερες από τις παραμέτρους που καθορίσθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, άλλες ξεχωριστά και άλλες ενοποιημένες. Η επιλογή των κρίσεων αυτών έγινε με βάση, τόσο τις διαφορετικές διεθνείς συνθήκες κατά τις οποίες εξελίχθηκαν (η πρώτη κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου και η δεύτερη στη μεταψυχροπολεμική εποχή), όσο και με βάση το διαφορετικό αποτέλεσμα που είχαν. Το πλαίσιο που θα εφαρμοσθεί στις κρίσεις του 1987 και 1996 είναι το εξής:

ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ ΤΟΥ 1987 ΚΑΙ 1996

1. Καθορισμός Πρωταγωνιστών, Θεμάτων, επιδιώξεων και ενεργειών
   1.2 Πρωταγωνιστές
   1.1 Σημεία Τριβής, Απειλητικές Ενέργειες
2. Γνώση του αντιπάλου. Καθορισμός των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της Τουρκίας που διαμορφώνουν το περίγραμμα των ενεργειών της.
   2.1 Ασυμμετρίες
      2.1.1 Γεωγραφία
      2.1.2 Πληθυσμός
      2.1.3 Οικονομία

2.2 Δομή πολιτικού συστήματος

2.2.1 Μειονότητες

2.2.2 Ο Ρόλος του Στρατού

2.2.3 Ιδεολογικές, πολιτικές ή άλλες επιρροές που επιδρούν στη συμπεριφορά της Τουρκίας. Ισλαμισμός και Κεμαλισμός στο Τουρκικό Πολιτικό Σύστημα.

2.3 Εξωτερική Πολιτική

2.4 Επιλογές Προκαλούντος

2.5 Με βάση τα παραπάνω, ποια είναι η καταλληλότερη πολιτική για την αντιμετώπιση της Τουρκίας;

3.1 Καθησυχασμός

3.1.1 Προφορικές Διαβεβαιώσεις

3.1.2 Συγκράτηση

3.1.3 Δημιουργία Καθεστώτος Ασφαλείας

3.2 Κατευνασμός

3.3 Γιατί επιλέγεται η αποτροπή

3.4 Ποια διδάγματα προκύπτουν από προηγούμενες προσπάθειες αποτροπής; Οι κρίσεις του 1987 και του 1996

3.4.1 Στρατιωτική Ισορροπία

3.4.2 Συμφέρον

3.4.3 Η Ελληνική Στρατηγική κατά τη Διάρκεια των Κρίσεων

3. Διαπίστωση του χάσματος μεταξύ των απαιτήσεων για αποτροπή και των διαθέσιμων επιλογών. Περιγραφή νέων στρατιωτικών ικανοτήτων και πολιτικών που κρίνονται αναγκαίες.

4.1 Ευέλικτη Ανταπόδοση Ισοδύναμο Τετελεσμένο

4.2 Αποτροπή με Ανταμοιβή.

1. Καθορισυός Πρωταγωνιστών, Θεμάτων, επιδιώξεων και Ενεργειών

1.1 Πρωταγωνιστές

Ελλάδα και Τουρκία.

1.2 Σηυεία Τριβής, Απειλητικές Ενέργειες

Η απειλή στις διεθνείς σχέσεις ορίζεται ως η εκδηλωμένη πρόθεση της μιας πλευράς να προκαλέσει κάποια ζημιά εις βάρος των συμφερόντων της άλλης, εάν η τελευταία δεν συμμορφωθεί στις απαιτήσεις και την θέληση της πρώτης.[352] Η εκδηλωμένη πρόθεση στοιχειοθετείται, τόσο από δηλώσεις, όσο και από πράξεις. Στη περίπτωση των Ελληνοτουρκικών σχέσεων, οι προθέσεις της Τουρκίας, που οριοθετούν την απειλή εις βάρος της Ελλάδας, έχουν εκδηλωθεί και με τους δύο αυτούς τρόπους. Απειλητικές δηλώσεις από Τούρκους αξιωματούχους έχουν γίνει επανειλημμένα από το 1974 και μετά, ανεξάρτητα από το πολιτικό ή στρατιωτικό χαρακτήρα της κυβέρνησης.[353]

352 D.Snow : "National Security" St Martins Press N.Y., 1991 pp. 10-12.

353 Ενδεικτικά αναφέρονται οι ακόλουθες δηλώσεις:

«Η υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου ως επίσης και τα νησιά που βρίσκονται κοντά στην Ασιατική ήπειρο αποτελούν προέκταση της Μικράς Ασίας». Δήλωση του Turan Gunes στη Gumhurriyet στις 3-6-74.

«Η Τουρκία συνεχώς παρέδιδε περιοχές για να πετύχει αληθινή ειρήνη, την Θεσσαλονίκη μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο και τα Δωδεκάνησα μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Η γενναιοδωρία της Τουρκίας προφανώς παρερμηνεύθηκε από την Αθήνα». Δήλωση του Υπουργού Αμύνης Hasan Isik στην εφημερίδα Christian Science Monitor την 1-8-74.

«Δεν θα εκχωρήσω το Αιγαίο σε κανένα. Το Μισό Αιγαίο ανήκει σε μας. Αυτό θα πρέπει να το μάθει όλος ο κόσμος. Δεν έχουμε πρόθεση να νεωτερίσουμε σε θέματα εξωτερικής πολιτικής. Εάν η τιμή και τα ενδιαφέροντα του Τουρκικού Έθνους γίνουν αντικείμενα επίθεσης, θα συντρίψουμε το κεφάλι του εχθρού». Δήλωση του Τούρκού Πρωθυπουργού Sadi Irmak στην εφημερίδα Hurriyet στις 18-1-75.

«Στο Αιγαίο η ισορροπία των δυνάμεων είναι σαφώς υπέρ της Τουρκίας, μέχρι τέτοιου σημείου, ώστε πέραν αυτού, τα μάτια και οι σκέψεις των παλαιών Τούρκων κατοίκων των νησιών να παραμένουν καθηλωμένα στις απέναντι ακτές, οι οποίες απέχουν μόνον λίγα μίλια». Δήλωση του Τούρκου Υπουργού Άμυνας Ilhami Sancar, στο περιοδικό Yanki στις 20-1-75.

«Η πολιτική ιστορία των νησιών αυτών ελέγχεται από την γεωγραφική τους θέση. Πάντα ήταν αναγκαίο για τα νησιά αυτά να παραμένουν σε σύνδεσμο με τη Μικρά Ασία...Κατά την διάρκεια των διαπραγματεύσεων για την ειρήνη μεταξύ της Ιταλίας και των συμμάχων δεν είχαμε αντίρρηση να παραχωρηθούν τα νησιά αυτά στην Ελλάδα. Παρά ταύτα η συνθήκη Ειρήνης αναγνωρίζοντας τη στρατηγική σημασία των νησιών για την Τουρκία στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 14 προβλέπει για τη μόνιμη αποστρατικοποίηση των νησιών». Δήλωση του πρέσβη Nouri Eren στην εφημερίδα Milliyet στις 23 Μαρτίου 1976

«Κοιτάξτε το χάρτη. Μοιάζει το Αιγαίο σαν μια Ελληνική λίμνη; Πέραν τούτου, τα μαθήματα της ιστορίας ενισχύουν τα μαθήματα της γεωγραφίας. Μέχρι πριν λίγα χρόνια τα νησιά του Αιγαίου ανήκαν πάντοτε σ' αυτόν που κατείχε την Ανατολία. Υπάρχει βέβαια και ο κοινός νους. Και στην περίπτωση

Στη πράξη, η Τουρκία έχει προχωρήσει σε ενέργειες οι οποίες υλοποιούν τις προκλητικές της δηλώσεις. Από το 1973 και μετά, η Τουρκία προωθεί μια δέσμη διεκδικήσεων στο Αιγαίο, την Κύπρο και την Θράκη, σε μια προσπάθεια να περιορίσει τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας και να αναθεωρήσει τις διεθνείς συνθήκες της Λοζάννης (1923), του Μοντρέ (1936) και της συνθήκης των Παρισίων (1947), που καθορίζουν τα σύνορα μεταξύ των δυο κρατών.[354] Όσον αφορά στην υφαλοκρηπίδα, έδωσε άδειες ερευνών για πετρέλαιο σε περιοχές του Αιγαίου που η Ελλάδα θεωρεί ότι ανήκουν στην ελληνική υφαλοκρηπίδα. Έστειλε, το ερευνητικό της σκάφος, με την συνοδεία πολεμικών σκαφών, για την διεξαγωγή των ερευνών, με αποτέλεσμα την πρόκληση των κρίσεων του 1976 και του 1987. Πρότεινε δε ως λύση, την συνεκμετάλλευση της αμφισβητούμενης υφαλοκρηπίδας. Μολονότι συμφώνησε στην παραπομπή της διαφοράς στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (31-

---

αυτή αρκεί να κοιτάξει κανείς τον χάρτη. Πολλά ελληνικά νησιά ευρίσκονται σε απόσταση λιγότερη από τα 12 ν.μ. από τη τουρκική ακτή. Σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο, η Ελληνική κυριαρχία θα μπορούσε να προεκταθεί στις Τουρκικές ακτές και οι Τούρκοι θα χρειάζονται διαβατήρια για να κολυμπούν στη θάλασσα». Δήλωση του Τούρκου Πρωθυπουργού Suleyman Demirel, στην εφημερίδα Milliyet στις 5-6-75.

«Τα περισσότερα Ελληνικά νησιά, τα οποία δεν είναι παρά συνέχεια της Μικράς Ασίας, ευρίσκονται στη δική μας υφαλοκρηπίδα. Αυτά τα νησιά, τα οποία ήσαν στην κυριαρχία μας για εξακόσια χρόνια προσφέρθηκαν στην Ελλάδα αυθαιρέτως. Η προσάρτηση τους στην Τουρκία είναι επιτακτική για δυο λόγους, τόσον εθνικής ασφάλειας, όσον και εξελίξεως των εθνικών μας συνόρων». Δήλωση του Tekin Erer στην εφημερίδα Son Havvadis στις 20-3-76

«Όλα τα νησιά του Αιγαίου στα ανοικτά της Τουρκικής ηπειρωτικής χώρας, συμπεριλαμβανομένων και των Δωδεκανήσων, θα πρέπει να ανήκουν στην Τουρκία. Μεταξύ αυτών των νησιών τα κυριότερα είναι η Σαμοθράκη, Η Λέσβος, η Χίος, η Κως η Ρόδος, και τα άλλα μεγάλα και μικρά νησιά, τα οποία βρίσκονται σε απόσταση πενήντα χιλιομέτρων από την Τουρκική ακτή». Δήλωση του Arpaslan Turkes, στην εφημερίδα Financial Times στις 30-3-76.

«Ο δημογραφικός παράγων δεν θα πρέπει να αγνοηθεί. Ο πληθυσμός των χιλιάδων νησιών του Αιγαίου δεν είναι περισσότερος από 300.000 ενώ εκείνος των Τουρκικών παραθαλάσσιων περιοχών είναι δέκα εκατομμύρια». Δήλωση του Τούρκου Πρωθυπουργού Turgut UsuLu στην εφημερίδα Milliyet τον Ιανουάριο του 1982.

«Δεν μας αρέσει να χρησιμοποιούμε την λέξη "πόλεμος". Αυτό το θέμα (προέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων) είναι ζωτικής σημασίας για την Τουρκία. Οποίος θέλει να καταλάβει θα καταλάβει τι εννοούμε. Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να δεχθούμε το όριο των 12 ν.μ. στο Αιγαίο. Σε τέτοιες περιοχές υπάρχουν τρόποι και μέσα αμοιβαίας συμφωνίας. Είναι θέμα μεγάλης σημασίας για την Τουρκία. Έχουμε κατηγορηματικώς αποφασίσει να μη δεχθούμε τετελεσμένα γεγονότα». Δήλωση του Τούρκου Πρωθυπουργού Turgut UsuLu στην εφημερίδα Milliyet τον Ιανουάριο του 1982.

«Οποιαδήποτε ενέργεια της Ελλάδας για την επέκταση των χωρικών της υδάτων στα δώδεκα μίλια θα θεωρηθεί από την Τουρκία ως αιτία πολέμου». Δήλωση του Τούρκου Υπουργού Αμύνης Hasan Isik στην εφημερίδα Daily News τον Απρίλιο του 1984..

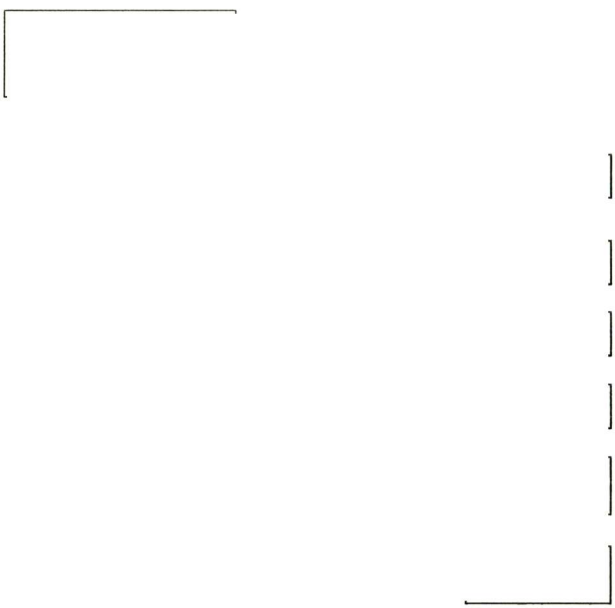
«Είναι φυσικό τα δικαιώματα και οι ευθύνες ενός έθνους το οποίο είναι κυρίαρχο της Ανατολίας, να πρέπει να εκτείνονται τουλάχιστο στο μισό Αιγαίο. Καμία τουρκική κυβέρνηση δεν μπορεί να αγνοήσει αυτό το γεγονός, το οποίο αποτελεί θέμα εθνικής ασφάλειας». Δήλωση του Τούρκου Πρωθυπουργού Turgut Ozal στην εφημερίδα Christian Science Monitor στις 30-11-83.

«Αν η Ευρώπη δεν δεχθεί το χέρι ειρήνης που της απλώνουμε και η Τουρκία μείνει εκτός, τότε η Ελλάδα θα πρέπει πράγματι να φοβάται». Δήλωση της Υπουργού Εξωτερικών της Τουρκίας μετά την σύνοδο κορυφής του Δουβλίνου. (Εφημερίδα Εξουσία 17-12-96).

[354] Α. Πλατιάς, Π. Ήφαιστος: "Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική" σ.24

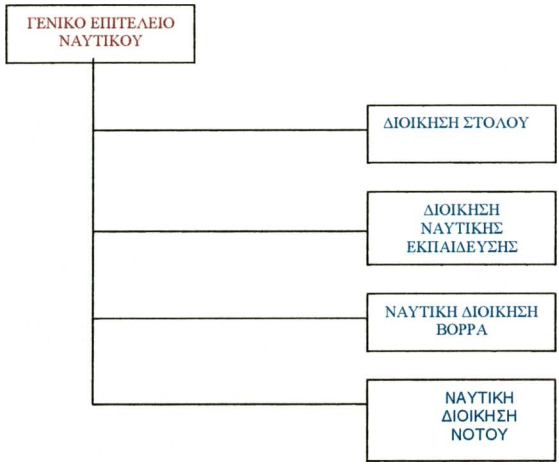
Σχεδιάγραμμα 4

ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΧΕΡΣΑΙΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Πηγή: Αμυντική Βίβλος 2000-2001

Το ανθρώπινο δυναμικό των χερσαίων δυνάμεων εκτιμάται σε 560.000 άνδρες περίπου (800.000 σε πλήρη κινητοποίηση). Στις χερσαίες δυνάμεις υπηρετούν 25.000 χιλιάδες αξιωματικοί, 52.000 υπαξιωματικοί, 443.000 οπλίτες, 40.000 πολιτικό προσωπικό. Η Πρώτη Στρατιά, με έδρα την Κωνσταντινούπολη, έχει αναπτυχθεί στη Δυτική Θράκη. Είναι η μεγαλύτερη και καλύτερα επανδρωμένη και εξοπλισμένη Στρατιά στην Τουρκία. Η επάνδρωση της φθάνει ακόμα και σε καιρό ειρήνης το 100%. Κύριο χαρακτηριστικό της είναι οι πολυάριθμες τεθωρακισμένες μονάδες (8 ταξιαρχίες) και η μεγάλη δύναμη πυρός που διαθέτει. Η Δεύτερη Στρατιά, έχει έδρα την Μαλάτεια. Από εδώ ξεκίνησε η εισβολή στη Κύπρο το 1974. Στο χώρο ευθύνης της βρίσκονται ανεπτυγμένες μια αερομεταφερόμενη και δυο ταξιαρχίες καταδρομών.

ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ
ΝΑΥΤΙΚΟΥ
ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΣΤΟΛΟΥ
ΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΝΑΥΤΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΝΑΥΤΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΒΟΡΡΑ
ΝΑΥΤΙΚΗ
ΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΝΟΤΟΥ

Πηγή: Αμυντική Βίβλος 2000-2001

Η πιο σημαντική αεροπορική βάση βρίσκεται στο Eskisehir. Σημαντικής στρατηγικής αξίας είναι οι βάσεις στα Adana, Diyarbakir, Sivas, Ismir, Etismegut. Το ανθρώπινο δυναμικό της αεροπορίας εκτιμάται σε 60.000 άνδρες περίπου. Οι αξιωματικοί και υπαξιωματικοί αριθμούν τους 28.000 και οι στρατεύσιμοι τους 32.000 περίπου.

2 Γνώση του αντιπάλου. Καθορισμός των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της Τουρκίας που διαμορφώνουν το περίγραμμα των ενεργειών της.

2.1 Ασυμμετρίες

2.1.1. Γεωγραφία

Η γεωγραφική διαμόρφωση του χώρου στον οποίο εξελίσσεται μια αντιπαράθεση προσδιορίζει εν πολλοίς τις αμυντικές ανάγκες ενός κράτους. Η γεωγραφική διαμόρφωση της ελληνικής επικράτειας χαρακτηρίζεται από την έλλειψη στρατηγικού βάθους στα ανατολικά και βόρεια σύνορα και από τη μεγάλη έκταση των θαλασσίων συνόρων με τη Τουρκία (1000 km). Επιπλέον, πολλά από τα ελληνικά νησιά του Αιγαίου πελάγους βρίσκονται πολύ πιο κοντά στη Τουρκία απ' ότι στην ελληνική ηπειρωτική χώρα, με αποτέλεσμα την εύκολη προσβολή τους από την τουρκική ενδοχώρα. Η αμυντική κάλυψη των νησιών αυτών επιβάλλει την επάρκεια σε στρατιωτικά μέσα και ανθρώπινο δυναμικό των μονάδων που βρίσκονται σε αυτά και τον έλεγχο του Αιγαίου για την μεταφορά των απαραίτητων ενισχύσεων σε περίοδο κρίσης. Η εναέρια αμυντική κάλυψη των νησιών αυτών είναι και αυτή δύσκολη, λόγω του περιορισμένου χρόνου έγκαιρης προειδοποίησης των αεροσκαφών που παραβιάζουν τον ελληνικό εναέριο χώρο. Οι δυσκολίες κάλυψης των συνοριακών μονάδων, που επιτείνονται και από το ατελές οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο, επιβάλλει την προωθημένη άμυνα στα σύνορα.

GIB <BCCBFL I I?ED I JB AD [EKJ< E BC KKC I?
<L <BJFKFIK? <FLN ([A <BCFB ? BCDL >E ƒI?DL IA D2
R F<L E =? AFF <B BC=EK F GIBECFLNAN<BCFL IAC
= >= QBFLR FLBCDA E FQ GDI B I B < GKFKDC IRD FD
EF A I B KCQK@ A I BC@IA I I BJB ? BEFKH I J(E
£ 2 BA@ CB KKJNN G BCNL B BCBEF<EJ<G I ? =JKF
BFL I ± >= Q I=IF > AD EK IeÀXjV_IèàXjV_I<àBFNAKC BFL
7 KKJN@ E GE E N R[LBFB KN? Q IJG NC AB>D
B <BJ@ <<BJDN IGBCDERK DAB>D B KKJ= <B KKF B IGD
N E = B H< DG NCLBJEF A E FIHPFLAB<BF = AF BC
I BJKCBCED O FIL BCD GNFLAB<BF€O FEFLCELI ?<L=IG B ><C
<B B L JB><C A B EF FDEF G< N <EJ<E RBFBD D BAE K D
= GJDL D@ G BCNL B BCSBG ILIK>B K = EFI P =JK D
<B B >BNIGDJ ID EFQG <BC KKJNBF<C B I BEF@
BAO HEG B< FEF <N?EFEBRK @ G <BF = AF\GO
E ABCBCF•E @ <C BC E IBC<IC N B? CBSC FEF FN?EFB
N Q IPR NR A C I BCBBFL LB IFFHBCD FEF A DI KHPFBD
E ?< LBDGD IL ?<F<LBFLBR FLDL@H BCFDL4D

(" (B9NH603b

@ CB<H?=I <BCFLEKC@L<BF>HNLFI BR A <L B EB D?
OJ FBCDKKJN DEKC@L<BCDFL IA DG B< 9 888 8EB8AEFL
RFN AIBEDC<CBDEKC@L< HGH F BBCB K LBNAI B>ABF "

4 F NHK66g> ABFLFKG F<m 7 ; 73

Πίνακας 11

ΕΤΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΔΕΙΚΤΗΣ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗΣ ΑΥΞΗΣΗΣ
1940	17.820.950	
1950	20.047.188	1,12%
1960	27.754.820	1,38%
1970	35.605.176	1,28%
1980	44.736.957	1,25%
1990	57.163.085	1,27&
2000	66.130.000	1,15%

Πηγή : Ινστιτούτο Γεωγραφίας της Ρέμς

Η Τουρκία διπλασιάζει τον πληθυσμό της κάθε τριάντα χρόνια. Υπολογίζεται, ότι το 2010 η Τουρκία θα έχει πληθυσμό 80.000.000, εάν ο δείκτης πληθυσμιακής αύξησης διατηρηθεί στα σημερινά επίπεδα. Με αυτό τον ρυθμό πληθυσμιακής αύξησης το 2020 ένας στους έξι κατοίκους της Μεσογείου θα είναι Τούρκος. Αν υποτεθεί, ότι η Τουρκία θα έχει μπει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τότε ο ένας στους τρεις ευρωπαίους θα είναι Τούρκος. Θα πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη, ότι ο αντρικός πληθυσμός της Τουρκίας αποτελεί το 52% του συνολικού πληθυσμού, γεγονός που σημαίνει την ύπαρξη ενός μεγάλου εργατικού και στρατιωτικού δυναμικού. Η Τουρκία σήμερα διαθέτει τον δεύτερο σε μέγεθος στρατό του N.A.T.O. Οι ένοπλες δυνάμεις της Τουρκίας αριθμούν τις 750.000 ενόπλων, ενώ σε καιρό πολέμου, η Τουρκία μπορεί να κινητοποιήσει 1.200.000 άνδρες.[362] Επειδή όμως, τα πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζει το σύγχρονο τουρκικό κράτος δεν βρίσκουν λύση μέσα στο κράτος, χρησιμοποιούνται για να διαιωνίζουν, τόσο τον τουρκικό εθνικισμό, όσο και τον επεκτατισμό που καλλιεργούνται από τη τουρκική πολιτική ηγεσία με δηλώσεις, όπως αυτή που έκανε ο Οζάλ κατά την διάρκεια μιας επίσκεψής του στη Κύπρο. Ο Τούρκος πρόεδρος δήλωσε: "Η λύση στο πρόβλημα της Κύπρου και σ' αυτό της θάλασσας του Αιγαίου θα δοθεί από την δημογραφική εξέλιξη".

[362] The Military Balance 1996-1997.

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει μια στασιμότητα του ελληνικού πληθυσμού. Για παράδειγμα, το 1955 (έξι χρόνια μετά το τέλος του εμφυλίου πολέμου) οι γεννήσεις ανήλθαν σε 154.263 και οι θάνατοι στις 54.781. Η αύξηση του πληθυσμού ήταν 99.482 άτομα. Το 1994 οι γεννήσεις ήταν 103.367 και οι θάνατοι 97.548, δηλαδή, η φυσική αύξηση του πληθυσμού ήταν 5.819 άτομα, ενώ το 1998 ο πληθυσμός της Ελλάδας παρουσίασε μείωση κατά 2.026 άτομα.364 Η μείωση των γεννήσεων έχει επιπτώσεις στην ηλικιακή σύνθεση του πληθυσμού της Ελλάδας. Όπως φαίνεται στο πίνακα που ακολουθεί, ο πληθυσμός της Ελλάδας παρουσιάζει ένα σημαντικό πρόβλημα στις νεότερες ηλικίες. Ως αποτέλεσμα της μείωσης των γεννήσεων η Ελλάδα υπολείπεται σημαντικά της Τουρκίας στην ηλικιακή ομάδα έως 15 ετών. Στη δεύτερη ομάδα (15-64 ετών) η Ελλάδα υπερτερεί ελαφρώς, ενώ στη τρίτη ηλικιακή ομάδα (65 ετών και άνω) το ποσοστό της Ελλάδας είναι τριπλάσιο από το αντίστοιχο της Τουρκίας. Η διαφορά στο επίπεδο ανάπτυξης αποτυπώνεται στο προσδόκιμο ζωής, όπου η Ελλάδα διατηρεί ένα σημαντικό πλεονέκτημα.

A 1 8 3 8 :

:	:	}	
A	$ A	$ A	$ $ A
# A	A	A $	A

9 @ 4World Bank, World Development Indicators, 2001

Μια άλλη παράμετρος του προβλήματος αυτού είναι η αστυφιλία. Στη περιοχή της πρωτεύουσας οι γεννήσεις το 1994 ήταν διπλάσιες από τους θανάτους. Σήμερα το 40% του ελληνικού πληθυσμού βρίσκεται συγκεντρωμένο στην Αττική. Ταυτόχρονα, στην Αττική βρίσκεται το σύνολο των λειτουργιών του κράτους, το 40% της παραγωγής του βιομηχανικού προϊόντος και το 80% των υπηρεσιών, με αποτέλεσμα στην πρωτεύουσα να παράγεται το 50% του Α.Ε.Π. και το υπόλοιπο 50% παράγεται στους 51 νομούς της χώρας. Αντίθετα, στις παραμεθόριες περιοχές οι θάνατοι ξεπερνούν τις γεννήσεις. Στο Αιγαίο, την Θράκη και τα Ιόνια νησιά ο

EKC@L<BFD74 ?B = KHB EDLB BFL77 EA<CND @E GE = FC@BFA =F DB<BFN J<BC75 ; 77F3E K F<BFH HEBGD< BF 888 88BBF 4 F E E B < BBD FEFA=L GO IK@F <B<BJC H[C<BCFIEKC@L<BFCHKKJN DEFBGK BCHDKC@L< EF7DPAK><CD I =? <CBDCDKKC IPD> A<D<L NL < BF= =F DE << B F GFIJ FL ?<CB> N BJ[E A OFK?BJB L<CAD BF= =F EDCD > G CE NF<CBD<B B >BIKRJ< >44€B<F @ BD> KKC IR EK> L J > E BF748G BF777E FL<ABMC [?D B OFK?g A1838":P

Q8J

$	$%	'	$ &	$	%	&	&
748; 74	5	888	8	888	4	388	88
74 ; 74	5	788	8	888	4	388	88
74 ; 74	48	888	8	888	9	888	888
74 ; 743	48	888	8	888	9	888	888
743; 74	4	888	8	888	7	888	888
74 ; 744	48	888	7	88	5	88	88
744; 745	7	888	9	888	9	888	888
745; 749	9	888	9	888	5	88	88
749; 747	4	888	9	888	8	88	888
748; 758	7	888	9	888	9	888	888
758; 75	7	888	9	888	9	888	888
75 ; 75	7	888	9	888	9	888	888
75 ; 75	5	888	9	888	9	888	888
75 ; 753	5	888	9	888	9	888	888
753; 75	4	88		888	5	88	588
75 ; 754	4	88		888	5	88	588
754; 755	77	88	48	888	5	88	888
755; 759	88	888	48	888	5	88	88
759; 757	78	88	8	888	5	88	488
757; 798	93	888	3	888	5	88	488
798; 79	9	88	3	888	5	888	488
79 ; 79	7	88	8	888	7	888	3 88
79 ; 79	84	888	4	888	7	88	3 888
79 ; 793	9	888	3	888	7	88	88
793; 79	59	888		888	7	88	88

"'/63>73.,;EA 4+<;*>;&1A+448A "+4&1[8A >+;,4*25A'3[&1>-;5A !,73'&<,+))-c;5 4=>'5•5&1/)&1 ,+>.->3,30)&C&L;*+0+.>,>9&D5)''-2+mA ,+.5)+6=2&>(5 ;'->3()+6=& /(0.&# L'/63&)6*)+;+>.& '+.,- { ''5),;8•5'8 .4+.5<,;8: 4&L'59+.,>9&*{

1985-1986	162,000	117,000	19,500	23,500
1986-1987	209,000	165,000	19,500	24,000
1987-1988	209,000	165,500	19,500	24,000
1988-1989	214,000	170,500	19,500	24,000
1989-1990	208,000	160,000	20,000	28,000
1990-1991	162,500	117,000	19,500	26,000
1991-1992	162,500	117,000	19,500	26,000
1992-1993	159,800	113,000	19,500	26,800
1993-1994	159,300	113,000	19,500	26,800
1994-1995	159,300	113,000	19,500	26,800
1995-1996	171,300	125,000	19,500	26,800
1996-1997	168,300	122,00	19,500	26,800
1997-1998	162,300	116,000	19,500	26,800
1998-1999	168,500	116,000	19,500	33,000
1999-2000	159,170	110,000	19,000	30,170

Πηγή: The Military Balance 1960 -2000

Σημειώσεις: α) Εκτίμηση

β) Ετησίως στρατεύονται 55.000-60.000 άτομα

ενώ ο αριθμός εφεδρειών είναι ο εξής:

Πίνακας 15

ΕΦΕΔΡΕΙΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

(μέχρι 50 ετών)

ΕΤΟΣ	ΕΦΕΔΡΕΙΕΣ	ΕΤΟΣ	ΕΦΕΔΡΕΙΕΣ
1969-1970	200,000	1986-1987	404,000
1970-1971	200,000	1984-1985	406,000
1971-1972	200,000	1985-1986	406,000
1972-1973	120,000	1986-1987	404,000
1973-1974	200,000	1987-1988	404,000
1974-1975	275,000	1988-1989	404,000
1975-1976	275,000	1989-1990	404,000
1976-1977	240,000	1990-1991	406,000
1977-1978	310,000	1991-1992	406,000
1978-1979	290,000	1992-1993	406,000
1979-1980	290,000	1993-1994	406,000
1980-1981	290,000	1994-1995	406,000
1981-1982	389,000	1995-1996	291,000
1982-1983	198,000	1996-1997	291,000
1983-1984	404,000	1997-1998	291,000
1984-1985	406,000	1998-1999	291,000
1985-1986	406,000	1999-2000	291,000

ΠΗΓΗ: The Military Balance 1960-2000

2.1.3 Οικονομία

Ένας από τους βασικότερους παράγοντες που προσδιορίζει το μέγεθος της ισχύος ενός κράτους είναι η οικονομική του δυνατότητα για αγορά των μέσων εκείνων που αυξάνουν την ισχύ του. Σύμφωνα με στοιχεία που παρέχει η έγκυρη γαλλική έκδοση ATLASECO η Ελλάδα έχει έξι φορές μικρότερο πληθυσμό από την Τουρκία (10.500.000 έναντι 61.500.00), αλλά τέσσερις φορές μεγαλύτερο κατά κεφαλήν εισόδημα ($10.000 έναντι $2.780). Το 2002 η Ελλάδα είχε μέσο ετήσιο πληθωρισμό περί το 3% και η Τουρκία περίπου 50%. Το έλλειμμα του τουρκικού συστήματος της κοινωνικής ασφάλισης προσέγγισε το 1998 τα 3,4 δις δολάρια, ενώ το 2000 ανήλθε σε 10 δις δολάρια. Το δημοσιονομικό έλλειμμα της Τουρκίας κινείται μεταξύ 7-10%

Σε συναλλαγματικά αποθέματα η Ελλάδα πλησιάζει τα 20 δις δολάρια (δηλαδή αξία εισαγωγών 18 μηνών και πλέον), τη στιγμή που η Τουρκία δεν ξεπερνά τα 13 δις. δολάρια (δηλαδή αξία εισαγωγών οκτώ μηνών και πλέον), ενώ και η δανειοληπτική ικανότητα της Ελλάδας είναι πολύ καλύτερη από την αντίστοιχη της Τουρκίας.[367] Η Ελλάδα βρίσκεται τέσσερις βαθμίδες πάνω από την Τουρκία του δείκτη Moody's και αποτελεί χώρα με καλή δανειοληπτική ικανότητα, ενώ η δανειοληπτική ικανότητα της Τουρκίας είναι προβληματική.

Τα τελευταία χρόνια η Τουρκία είχε πολύ μεγαλύτερους δείκτες αύξησης του Α.Ε.Π., σε σχέση με την Ελλάδα.

Πίνακας 18

Ποσοστιαία Μεταβολή του Α.Ε.Π. σε Ελλάδα και Τουρκία

ΕΤΟΣ	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
ΕΛΛΑΔΑ	2.0	2.1	2.4	3.5	3.1	3.4	4.3
ΤΟΥΡΚΙΑ	-4.7	8.1	6.9	7.6	3.1	-5.0	7.5

Πηγή: IMF, World Economic Outlook, October 2001

Όμως, η Τουρκία έχει μεγαλύτερο δείκτη πληθυσμιακής αύξησης από την Ελλάδα, γεγονός που σημαίνει ότι για να υπάρξει αύξηση του Α.Ε.Π. πρέπει να υπάρχει αύξηση μεγαλύτερη από 1,5% - 2%. Αντίθετα, η Ελλάδα, η οποία έχει πολύ μικρότερο δείκτη πληθυσμιακής αύξησης (0,6%) πετυχαίνει με μικρούς ρυθμούς αύξησης του Α.Ε.Π., πραγματική αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος της. Το Α.Ε.Π. της Ελλάδας ήταν το 1999 125,1 δις. δολάρια και της Τουρκίας ήταν 185,7 δις. δολάρια. Δηλαδή, το Α.Ε.Π. της Ελλάδας ήταν το 67,3 % του αντίστοιχου Τουρκικού.

[367] Για το πρόβλημα της δανειοληπτικής ικανότητας της Τουρκίας βλέπε το σχετικό δημοσίευμα της εφημερίδας Εξουσία 7-5-97.

Πίνακας 19

Α.Ε.Π. Ελλάδας και Τουρκίας (δισεκ. $)

ΕΤΟΣ	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
ΕΛΛΑΔΑ	94.4	101.1	117.6	124.4	120.9	121..5	125.1
ΤΟΥΡΚΙΑ	180.2	129.7	170.1	181.7	190.7	201.2	185.7

Πηγή: World Bank, World Development Indicators, 2001

Αν υπολογισθεί και η "ενδιάμεση" τιμή της παραοικονομίας της Ελλάδας (50% της νόμιμης), μαζί με την "ενδιάμεση" τιμή της τουρκικής παραοικονομίας (30% της νόμιμης) η σχέση των δυο Α.Ε.Π. ανεβαίνει από το 66% σε 75%.[368]

Κυρίαρχο ρόλο στη κατάσταση της τουρκικής οικονομίας παίζει το εξωτερικό χρέος που έφθασε τα 73 δις. δολάρια στο τέλος του 1995, ενώ το 1991 ήταν 50,489 δις δολάρια και τα υψηλά ελλείμματα που το 1996 ήταν 11,64 δις. δολάρια σε ένα προϋπολογισμό που έφθανε τα 47,46 δις. δολάρια.[369] Το 1998, το εξωτερικό χρέος της Τουρκίας ξεπέρασε τα 101 δις δολάρια, ενώ το 1999 τα 103 δις.δολ..

Ωστόσο, οι αδυναμίες της τουρκικής οικονομίας είναι αυτές που προσελκύουν τους ξένους επενδυτές. Το μεγαλύτερο μέρος των επενδύσεων αυτών προέρχεται από τις Η.Π.Α., τη Γερμανία, τη Γαλλία, τη Βρετανία και την Ολλανδία, χώρες που κατά καιρούς έχουν αναλάβει διαμεσολαβητικό ρόλο για την εξομάλυνση των ελληνοτουρκικών σχέσεων, αλλά και χώρες που ανέκαθεν υποστήριζαν την στενότερη σχέση της Τουρκίας με την Ε.Ε.

[368] Ο υπολογισμός του Τουρκικού Α.Ε.Π. γίνεται με βάση την επίσημη ισοτιμία της Τουρκικής λίρας, που δεν αποτελεί μετατρέψιμο νόμισμα. Μεταξύ της επίσημης ισοτιμίας και αυτής που επικρατεί στη μαύρη αγορά υπάρχει διαφορά της τάξης του 15%

[369] Μάκη Ανδρονόπουλου: "Η Κρίση της Τουρκικής Οικονομίας", Άμυνα και Διπλωματία, Ιούλιος 1996, σ.28

E FR@C<G IF > I B < C B <EFL<L <BFH< EA@ <B D
LEJ FL<EDK B <E IGBD IGDF FEFAFND?=C<<BCEF[G >BCK FH
E B DEFK B < [GDDBFL5 JKK K = C I<L= F <BK?AB
E F<EJ@C<E OJKBK D D LBFEHFL@ > ?@CD I<L= F <<D
KFLBDFLEDFK B IIFHED > IFEHD>B => <BEGFDBGK BCD N I <A D
LB?DB CN H L BCELJ< BFDB [HBFIL JBFLD BCDF > AIDC
EFIFEBCDE IF > A BD [HBFIL JBFLD BFILEFI GBFCEDFK B I?D
(K D52 O < IGDGBFLGFL @ <BR?BFDg

O <AK LBCFI BA%E? [C @ K RNC?DBFLFL I IFHJBFLD
6 > ?@CCQL< II?BJKCBCDE J<B <BCFDLFL I IFGH@ FLQ <FC
E J<B <?CB G =BFIBFL I IGK@ FED RB BHQDF GBDC[FL<A<BDF
GF JBF@D GE E A BFANBFFG@ FD

@ I < DEFBGKB<FI CB? FF K BCDE J<B <BCFDL JK A
=><BC?Q J<CBFL JK B hFBFL I IKD DEFL<L <BBJC FL I I?
C FI BAF F JM BFL I IG@ FDm BCN BHE>BCD ?D LB?D
E F<EJ@C< EFB GPBCN J<E <BCFL F<H<B BFJLBFLBDFFEFAF
I BF IFH BE G >< *f* I @ FB?B> ? LB?EFBGKBCOJ<C OA C
QF FA>BCN Q > F FB IFRJN>= BC<Q =?B> FH N>BF
7 ; 7 4 BFN >=B> KK? >E BC > <B B FHEBFCCCO F
BCG NF

$ IFLK < DN > < BDFL JBFLD BC@ C<ILAE? [CIL B C
E NA>BCFL JK <B FBF I<L= F <BCD F<H<B BBCD I?D
F B BCB DF F@ BC?IB K <BI I?C N I <B I[?FL<AN > A<BCI
EK? >DE BC@ C<IIA EFN < H@CEI B DE FGBCD% F@ B?@CI
NLB IFA DN I AFBLFK B IKQJOCIBFBF" C=F C FK = F
B =?@CBF K QJBGFIK < B @ C<I LB<IFJK A E =F H@CCI
N J<CB> <K IFF = R< >

B < D ?BFIL B < FGH= FDBF7 I QF FHBC JKCPC
E BFI JBFBDCD <L=I BC<BCCDD@ I?FDIF F A•BD K <B I?
B BRE BCCDF IF F I?DBJ<B <CEDL A NC FL =C@BJAB D
I F D<L=I FH<I BC<L E I KFLI@BC<B FEQF?LA E FIKC@ A

5 *ca „Vl`^udWXZg bVWVl^mQXW~1aVZ`^_VdV_aleZ n^_ajWXYjb^_`Y`Vd_jYjc_
vcdŠ`V^XW(_l2WQXW~-bgj`jice^YWVXYcd`jYZY^a_l^_WV_n`V`a774b 94
54/V"~Vj_VSXWg VWY^ZW1 | v^Y`WVd_jWV_UXW~,cjgZXddXZ _0Z ^`WjbVWjc

καθώς και από την εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πηγών της χώρας από τους ξένους. Παράλληλα, μετά την εκδίωξη όλων εκείνων των μειονοτικών δυνάμεων που αποτελούσαν τη μεσαία τάξη, δεν υπήρχε φορέας που θα μπορούσε να αναλάβει την οικονομική ανασυγκρότηση της χώρας, παρά μόνο το κράτος. Ο κρατισμός δεν ήταν μια ιδεολογική αρχή, αλλά περισσότερο μια αναγκαιότητα γι' αυτό και ξεπεράσθηκε στη δεκαετία του 1950.

Η Μεταρρύθμιση. Υπήρξε η πιο αόριστη και λιγότερο σαφώς διατυπωμένη αρχή του Κεμαλισμού. Ερμηνεύθηκε, άλλοτε ως αφοσίωση στις Κεμαλικές μεταρρυθμίσεις και άλλοτε ως γενική τάση για συνεχή αλλαγή και πρόοδο.

Ο Λαϊκισμός. Ο Κεμάλ προσδιόρισε πολιτικά τον όρο «λαός» (Halk). Ο όρος αυτός αντικατέστησε τον παλαιότερο όρο «millet» με σκοπό την αποφυγή κάθε νοηματικής σύνδεσης με τη θρησκεία, Η αρχή του λαϊκισμού επέβαλε την ισότητα έναντι του νόμου χωρίς καμία εξαίρεση και καθιέρωνε ως βάση του πολιτεύματος τη λαϊκή κυριαρχία.[377]

Ο Ατατούρκ τοποθέτησε τον στρατό ως εγγυητή της ταυτότητας του κράτους και ως ασφαλιστική δικλείδα του νέου συστήματος που δημιουργούσε. Οι διεθνείς εξελίξεις βοήθησαν έτσι ώστε, η νέα ταυτότητα του τουρκικού κράτους να παγιωθεί και να θεωρηθεί μόνιμη. Η γειτνίαση με την Ε.Σ.Σ.Δ. και το διεθνές σύστημα, όπως αυτό διαμορφώθηκε μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο (Ψυχρός Πόλεμος), κατέπνιξαν τις οποιεσδήποτε παντουρκικές και πανισλαμικές βλέψεις, γιατί τυχόν αναβίωση τους θα προκαλούσε ένα ακόμα σημείο τριβής στις σχέσεις των δύο υπερδυνάμεων. Ο προσανατολισμός της Τουρκίας προς την Ευρώπη παρέμεινε μια σταθερή συνιστώσα της εξωτερικής πολιτικής. Η ιδέα της Ευρώπης ως σωτήριας δύναμης για την φθίνουσα από τον 18 αιώνα και καταρρέουσα από τον 19 αιώνα Οθωμανικής αυτοκρατορίας, εμφανίζονταν στα κεφάλια της Τουρκικής ελίτ με την έννοια του εκσυγχρονισμού των πεπαλαιωμένων δομών της Οθωμανική Αυτοκρατορίας. Σ' αυτή την ιδέα της δυτικοποίησης στηρίχθηκε η επανάσταση του Κεμάλ. Ήταν μια προσπάθεια δημιουργίας ενός σύγχρονου τουρκικού κράτους που να εμφανίζεται ως δυτικό στο ευρωπαϊκό πολιτικό σύστημα και να αξιοποιεί συγχρόνως την γεωπολιτική-γεωστρατηγική του θέση ανάμεσα στην Ευρώπη και την Ασία. Το προϊόν αυτής της επανάστασης ήταν ένα τεχνητό κράτος που

[377] Βλ. σχετικά Χριστόδουλος Γιαλουρίδης: «Η Τουρκία σε Μετάβαση», σσ.59-62.

δημιουργήθηκε μέσα από τις δομικές, άρα επαναστατικές, ανατροπές του ιδρυτή του και μπολιάσθηκε από την δυτικόστροφη αντίληψή του.[378]

2.2.1 Μειονότητες

Η πολιτική αυτή στηρίχθηκε στην αρχή της εθνικής ομογενοποίησης, δηλαδή, στον εξαναγκασμό όλων των "άλλων" να γίνουν Τούρκοι για να επιβιώσουν στη Τουρκία. Τόσο η δυτικοποίηση, όσο και ο εκτουρκισμός, αποτέλεσαν κυρίαρχες πολιτικές του τουρκικού κράτους. Έτσι, η λέξη «τούρκος» απέκτησε μια διττή διάσταση: την εθνοτική και την εθνική. Όμως, παρά τις επιδιώξεις του Κεμάλ, η επιβολή της ταυτότητας σε μια πολυεθνική κοινωνία δεν κατόρθωσε να εξαλείψει το «πρόβλημα» της ύπαρξης των διαφόρων εθνοτικών ομάδων. Σήμερα, πολλές από τις ομάδες αυτές που προϋπήρχαν της συστάσεως του Τουρκικού κράτους συμβιώνουν αρμονικά με τη τουρκική σουνιτική πλειοψηφία, άλλες έχουν εκλείψει ή αφομοιωθεί και άλλες βρίσκονται σε σύγκρουση με τη πολιτική του επίσημου τουρκικού κράτους. Ο εντοπισμός και ο ακριβής προσδιορισμός τους είναι πολύ δύσκολος λόγω της έλλειψης στοιχείων. Σύμφωνα με έρευνα του πανεπιστημίου του Wiesbaden στη Τουρκία υπάρχουν 47 εθνοτικές ομάδες.[379] Οι εξής:

1) Τούρκοι Σουνίτες

Σύμφωνα με την απογραφή του 1965 ο πληθυσμός τους ανερχόταν σε 28.289.680 άτομα τα οποία ομιλούν την τουρκική διάλεκτο ως μητρική γλώσσα. Στον αριθμό αυτό περιλαμβάνονται άτομα που ομιλούν τουρκικές διαλέκτους, άλλες από την επίσημη τουρκική, καθώς και άλλες μειονοτικές ομάδες οι οποίες δεν διαχωρίζονται στην απογραφή ως προς τη γλώσσα.[380]

2) Τούρκοι Αλεβίτες

Ακριβής αριθμητική προσέγγιση δεν αναφέρεται στην απογραφή. Από δευτερογενείς πηγές ο πληθυσμός των Αλεβιτών εκτιμάται περί τα 10.000.000.

---

[378] Χ.Γιαλουρίδης : "Ο ασθενής του Βοσπόρου", Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 9 Φεβρουαρίου 1997, σ.58

[379] Peter Alford Andrews: «»Ethnic Groups in the Republic of Turkey» Wiesbaden 1989, pp. 252-429. Η έρευνα βασίσθηκε στην απογραφή του 1965 η οποία κατέγραψε τις εθνικές ομάδες που ζουν στη Τουρκία έχοντας ως κριτήριο την ομιλούμενη γλώσσα. Ο ίδιος αριθμός μειονοτήτων προσδιορίζεται και από την έρευνα του πανεπιστημίου Τούπιγκεν η οποία δημοσιεύθηκε στο τουρκικό περιοδικό «Προς το 2000». Για την έρευνα του Τούπιγκεν, βλέπε Ελευθεροτυπία 18-11-92.

[380] Peter Alford Andrews op.cit. pp.55-57

Ο ακριβής πληθυσμός τους είναι άγνωστος. Βρίσκονται στις περιοχές Afyonkarahisar, Emidag, Bilecik, Bozuyuk. Μιλούν μια ανατολική διάλεκτο της τουρκικής γλώσσας.[386]

5) Τουρκμένιοι: Σουνίτες

Δεν υπάρχει ακριβής αριθμητικός προσδιορισμός, αφού μιλούν την Τουρκική γλώσσα. Κατοικούν στη περιοχή της Δυτικής και Κεντρικής Ασίας. Ισχυρίζονται, ότι ένα μεγάλο μέρος του τουρκικού πληθυσμού έχει τουρκμενική καταγωγή, έχει όμως αφομοιωθεί από το τουρκικό σύστημα. Από αυτούς που θεωρούν ακόμα τον εαυτό τους τουρκμένιο, οι περισσότεροι ζουν στις πόλεις Afyon, Emidag, Kayseri, Sivas, Geremek, Koya, Bor, Eregeli, Nidge. Θεωρούνται απόγονοι του Oguzhan, ο οποίος σύμφωνα με την παράδοση, υπήρξε ο πρώτος μουσουλμάνος αρχηγός των Τουρκμένιων στο Khurasan, και των φυλών που δημιούργησαν οι έξι γιοι και οι 24 εγγονοί του. Μολονότι πολλές από τις φυλές του εμφανίζονται στην ιστορία της Ανατολίας (κυρίως οι Kink στη δυναστεία των Σελτζούκων και οι Kayi στην Οθωμανική αυτοκρατορία) η αίσθηση της διαφορετικότητας διατηρήθηκε σε μερικές μόνο περιπτώσεις (κυρίως στους Avsar και στους Cepni). Η διάκριση μεταξύ Τουρκμένιων και Γιουρούκων δεν είναι εύκολη, γιατί πολλοί, αν όχι οι περισσότεροι Γιουρούκοι έχουν τουρκμενική καταγωγή.[387]

6) Τουρκμένιοι Αλεβίτες

Στην απογραφή του 1965 δεν αναφέρεται καμία αριθμητική προσέγγιση. Οι μόνες εκτιμήσεις που υπάρχουν αναφέρονται στο σύνολο των Αλεβιτών. Βρίσκονται στη δυτική και κεντρική Ανατολία. Μιλούν μια ανατολική διάλεκτο της τουρκικής γλώσσας. Η ταυτότητά τους διατηρείται κυρίως από τη κοινή τουρκμενική καταγωγή τους και δευτερευόντως από τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις και την ενδογαμία.[388]

6α) Ταχτάτζι Αλεβίτες

Δεν υπάρχει ξεχωριστή καταγραφή τους στην απογραφή του 1965. Από δευτερογενείς πηγές ο αριθμός τους εκτιμάται σε 100.000. Κατοικούν στη περιοχή που περικλείεται από τις πόλεις Izmir. Manisa, και Aydin δυτικά και Burdr, Isparta, Antalya και Adana ανατολικά. Διαφέρουν λίγο από τους υπόλοιπους Αλεβίτες. Δείχνουν ιδιαίτερο σεβασμό στα δένδρα, κάνοντας θυσίες πριν από την κοπή τους,

[386] ibid p.62
[387] ibid p.63
[388] ibid p.65

ενώ δείχνουν ιδιαίτερη προσοχή για την διαφύλαξη των υπολοίπων. Μεταναστεύουν, από το Μάρτιο έως τα μέσα Νοεμβρίου, κατά ομάδες στις περιοχές που υπάρχει υλοτομική εργασία, ενώ το χειμώνα καταλύουν σε χωριά που βρίσκονται κοντά στις ακτές. Είναι μουσουλμάνοι, όμως πιο φανατικοί από τους υπόλοιπους Αλεβίτες[389].

6β) Abdal Αλεβίτες

Δεν καταγράφονται στην απογραφή του 1965. Οι Abdal συνιστούν ένα από τα πιο ενδιαφέροντα εθνικά προβλήματα στη Τουρκία. Αριθμούν περί τις 25.000 και βρίσκονται διασκορπισμένοι σε όλη τη κεντρική και ανατολική Ανατολία. Τα τρία πιο αξιοσημείωτα χαρακτηριστικά τους είναι:, η στενή τους σχέση με τους Αλεβίτες με τους οποίους παντρεύονται, η χρήση μιας «μυστικής» γλώσσα και η μεγάλη εξάπλωσή τους που φθάνει μέχρι το Κινεζικό Τουρκιστάν. Η γλώσσα τους δανείζεται στοιχεία από τη γλώσσα των Γύφτων με τους οποίους βρίσκονται σε στενή επαφή από τον 18° αιώνα, μολονότι αρνούνται οποιαδήποτε σχέση με αυτούς.

Όπως όλοι οι Αλεβίτες, οι Abdal, αρνούνται οποιαδήποτε επαφή με τον Σουνιτικό πληθυσμό, ο οποίος τους θεωρεί «ξένους». Παραδοσιακά, απορρίπτουν τις Ισλαμικές διασκέψεις καθώς θεωρούν ότι σ' αυτές κυριαρχούν οι Σουνίτες. Ως αποτέλεσμα οι Σουνίτες μουσουλμάνοι είναι πολύ καχύποπτοι απέναντί τους και κυρίως απέναντι στις θρησκευτικές τελετές τους (στις οποίες συμμετέχουν ισότιμα άνδρες και γυναίκες), τις οποίες θεωρούν ως ανήθικες.[390]

7) Αζερμπαϊτζανοί Τούρκοι Σιίτες

Δεν υπάρχει ξεχωριστή καταγραφή τους στην απογραφή καθώς μιλούν την τουρκική γλώσσα. Δευτερογενείς πηγές τους προσδιορίζουν σε 25.000 άτομα. Βρίσκονται στις ανατολικές επαρχίες κοντά στα σύνορα με την πρώην Ε.Σ.Σ.Δ., όπου εγκαταστάθηκαν μετά την ανταλλαγή πληθυσμών. Η ταυτότητά τους προσδιορίζεται από τη θρησκεία, την προσφυγική τους καταγωγή και την ενδογαμία[391]

8) Αζερμπαϊτζανοί Τούρκοι Καραπαπάτσι

Δεν καταγράφηκαν στην απογραφή του 1965 καθώς μιλούν τη τουρκική γλώσσα. Από δευτερογενείς πηγές ο πληθυσμός τους εκτιμάται περί τις 68.000 άτομα. Μιλούν τη διάλεκτο Karapapah, μια τουρκική διάλεκτο που συγγενεύει με την

[389] ibid pp. 68-71
[390] Peter Andrews: «Abdal» στο «Ethnic Groups in the Republic of Turkey», pp. 435-438
[391] ibid p.73

Αζερική. Είναι Σουνίτες Μουσουλμάνοι και κατάγονται από τη περιοχή του Καυκάσου. [392]

9) Ουϊγούροι

Δεν υπάρχει ξεχωριστή καταγραφή τους καθώς μιλούν τη τουρκική γλώσσα. Υπήρξαν δυο μεταναστευτικά ρεύματα Ουιγούρων προς την Τουρκία. Το πρώτο, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 50 και το δεύτερο το 1968. Αποτελούσαν την πλειοψηφία στη Κινεζική επαρχία Sinkiang. Πολλοί έφυγαν απ' εκεί με την επικράτηση της κομμουνιστικής επανάστασης. Το 1980 υπήρχαν 700 Ουιγούροι στη Τουρκία. Είναι Σουνίτες Μουσουλμάνοι και η αυστηρότητα με την οποία τηρούν τις θρησκευτικές τους παραδόσεις τους διακρίνει από τους υπόλοιπους σουνίτες.[393]

10) Κιργίζιοι

Δεν καταγράφονται ξεχωριστά καθώς μιλούν τη τουρκική γλώσσα. Έφθασαν στη Τουρκία μέσω Αφγανιστάν το 1953. Ανήκουν στις φυλές Ickilik και Otonul Δευτερογενείς πηγές τους υπολογίζουν σε 1.200 άτομα.

11) Κοζάκοι

Δεν καταγράφηκαν στην απογραφή του 1965. Το πρώτο μεταναστευτικό ρεύμα Κοζάκων έφθασε στην Τουρκία το 1952 και εγκαταστάθηκαν στην επαρχία Urfa. Η πλειοψηφία των Κοζάκων έφθασαν τη περίοδο 1952-58 από το Πακιστάν και το Κασμίρ. Οι τελευταίοι έφθασαν στην Τουρκία το 1969. Ήταν κυρίως αγρότες και εργάτες. Τους παραχωρήθηκε γη στις επαρχίες Nidge, Konya και Kayseri. Μερικοί εγκαταστάθηκαν στην Κων/λη όπου εργάσθηκαν στη κατασκευή του σιδηρόδρομου. Επειδή, όμως η γη που τους παραχωρήθηκε στην Ανατολία δεν ήταν εύφορη, πολλοί από τους Κοζάκους της Ανατολίας μετανάστευσαν στην Κων/λη, ενώ αρκετοί αναχώρησαν για τις Η.Π.Α.. Σήμερα η πλειοψηφία των Κοζάκων ζει στην Κων/λη.[394]

12) Ουζμπέκοι

Δευτερογενείς πηγές τους προσδιορίζουν σε 330 οικογένειες περίπου. Η πλειοψηφία των 4.351 προσφύγων που εισήλθαν στη Τουρκία το 1982 από το Αφγανιστάν ήταν Ουζμπέκοι χωρίς όμως να δοθεί ο ακριβής αριθμός τους. Μιλούν μια ανατολική διάλεκτο της τουρκικής γλώσσας, με βαθιά επιρροή από το Ιράν. Είναι

[392] ibid p. 75

[393] I. Svanberg: «Turkistanis Refugees», Peter Andrews: «Ethnic Groups in the Republic of Turkey»p.591

[394] ibid pp. 595-601. Για τους Κιργίσιους, Ουζμπέκους, Ουιγούρους και Καζάκους βλέπε σχετικά A. Bennigsen: «Turkestanis», Encyclopedia of American Ethnic Groups», Cambridge Mass pp. 991-992, Bullard R: «The Middle East. A political and Economic Survey», London 1958, Clark Milton J: «How the Kazaks Fled to Freedom», National Geographic: 106, pp. 621-644, M. Landau: «Pan-Turkism in Turkey. A study of Irredentism», London 1981.

Δεν υπάρχει ξεχωριστή καταγραφή τους. Δευτερογενείς πηγές αναφέρονται σε 4.000 άτομα περίπου. Ο μεγαλύτερος αριθμός τους απαντάται στις περιοχές Konya (2000 άτομα), Eskisehir (1081 άτομα) και Istanbul (120 άτομα). Μιλούν τις γλώσσες Balkar και Karahicay (ορεινές διάλεκτοι), δυο σχεδόν ίδιες διαλέκτους που ανήκουν στην δυτική ομάδα της τουρκικής γλώσσας. [399]

16β) Κουμούκοι

Δεν υπάρχει ξεχωριστή καταγραφή τους. Δευτερογενείς πηγές τους προσδιορίζουν σε 2.000 άτομα περίπου. Οι περισσότεροι βρίσκονται στην επαρχία Tokat. Μιλούν τη γλώσσα Kumuk, η οποία ανήκει στη δυτική ομάδα των τουρκογενών γλωσσών. Είναι σουνίτες μουσουλμάνοι.[400]

17) Μουσουλμάνοι Πρόσφυγες από τη Βουλγαρία

Σύμφωνα με την απογραφή του 1965 προσδιορίζονται σε 101.328 άτομα. Οι πρόσφυγες αυτοί εγκαταστάθηκαν, ύστερα από απόφαση της κυβέρνησης, στη Κεντρική και Δυτική Τουρκία για να ενσωματωθούν καλύτερα με το τοπικό πληθυσμό. Εγκαταστάθηκαν στις 44 από τις 63 επαρχίες της χώρας. Η ανατολική Ανατολία δεν συγκαταλέγονταν σ' αυτές για "λόγους ασφαλείας". Για την εγκατάστασή τους δημιουργήθηκαν περίπου 50 χωριά. Αργότερα, πολλοί από αυτούς μετακινήθηκαν στις πόλεις ειδικότερα στην περιοχή της Θράκης και της Κων/λης.[401]

18) Μουσουλμάνοι Πρόσφυγες από Βαλκανικές Χώρες (εκτός Βουλγαρίας)

Σύμφωνα με την απογραφή του 1965 κατεγράφησαν με βάση την γλώσσα που μιλούσαν :

17,627άτομα που μιλούσαν Βοσνιακά
45 άτομα που μιλούσαν Κροατικά
406 άτομα που μιλούσαν που μιλούσαν Σερβικά
37.237 άτομα που μιλούσαν Βοσνιακά ως δεύτερη γλώσσα
1624 άτομα που μιλούσαν Κροατικά ως δεύτερη γλώσσα
6924 άτομα που μιλούσαν Ρουμανικά ως δεύτερη γλώσσα
59578 άτομα που μιλούσαν Σερβικά ως δεύτερη γλώσσα

Πολλοί πρόσφυγες που μιλούσαν Τουρκικά δεν καταγράφηκαν. Όπως και στην περίπτωση των μεταναστών από τη Βουλγαρία το Τουρκικό κράτος προσπάθησε να εγκαταστήσει τους μετανάστες αυτούς σε περιοχές, το περιβάλλον των οποίων ήταν

[399] ibid p. 89
[400] ibid p. 91
[401] ibid pp. 94-97

παρόμοιο σε αυτό στο οποίο ζούσαν στη Βουλγαρία. Έτσι εγκαταστάθηκαν κυρίως στη περιοχή της Θράκης και της δυτικής Ανατολίας. Η ομάδα αυτή μιλούσε τέσσερις γλώσσες: τουρκικά, πομακικά, σερβοκροατικά και ελληνικά (μετανάστες από τη Θεσσαλονίκη). Ήταν σουνίτες μουσουλμάνοι, Αλεβίτες και χριστιανοί ορθόδοξοι. Η ομάδα αυτή δεν είχε μια ενιαία ταυτότητα γιατί το κριτήριο για τις ανταλλαγές πληθυσμών της περιόδου 1921-28 ήταν θρησκευτικό. Είναι όμως προφανές, ότι η ομάδα αυτή μπορεί να διαιρεθεί σε πολλές υποομάδες.[402]

19) Μουσουλμάνοι Πρόσφυγες από το Νταγκεστάν.

Δεν καταγράφονται στην απογραφή του 1965. Δευτερογενείς πηγές αναφέρονται σε 5.500 περίπου άτομα. Είναι σουνίτες μουσουλμάνοι.[403]

20) Σουδανέζοι

Ο πληθυσμός τους είναι άγνωστος. Δευτερογενείς πηγές τους προσδιορίζουν σε 5.000 άτομα περίπου. Βρίσκονται κυρίως στις πόλεις της νότιας και νοτιοδυτικής Τουρκίας. Η ταυτότητα τους προσδιορίζεται από τα ισχυρά φυλετικά χαρακτηριστικά τους (έγχρωμοι) και μέχρι πρόσφατα από την ενδογαμία, ενώ διατηρούν ακόμα ορισμένα από τα ήθη και έθιμά τους.[404]

21) Εσθονοί

Δεν καταγράφονται στην απογραφή του 1965. Είναι ελάχιστοι και μιλούν μια αρχαϊκή εσθονική διάλεκτο.[405]

22) Κούρδοι Σουνίτες

Η απογραφή του 1965 κατέγραψε ως Κούρδους μόνο αυτούς που δεν μιλούσαν καθόλου Τουρκικά, ενώ οι υπόλοιποι κατεγράφησαν ως Τούρκοι.[406] Καταγράφηκαν 2.219.547 άτομα που είχαν την Κουρδική ως μητρική γλώσσα και 1.753.161 που μιλούσαν τη Κουρδική ως δεύτερη γλώσσα. Δευτερογενείς πηγές προσδιορίζουν τους Σουνίτες Κούρδους από 6.200.000 έως 8.500.000 άτομα. Ο ακριβής προσδιορισμός τους είναι αρκετά δύσκολος γιατί, πολλές φορές, οποιαδήποτε

402 ibid ρρ. 99-103
403 ibid ρρ.105-107
404 ibid ρρ.105-107
405 ibid ρ.110
406 Ενδεικτική βιβλιογραφία, Philip G Kreynbroek (ed), Christine Allison (ed): "Kurdish Culture and Identity", Zed Books, London, 1996, David Mcdowall: "A Modern History of Kurds", I.B. Tauris & Co.Ltd, 2001, Gerard Chaliand, (eds), David McDowall: "A People Without a Country: The Kurds and Kurdism", Interlink, Pub. Group, February 1993, Henri J. Barkey, Graham E. Fuller, Morton I Abramowitz: "Turkey's Kurdish Question", Rowman & Littlefield Publishing, Maryland, 1998, Chris Houston: "Islam, Kurds and the Turkish Nation State", Berg Pub Ltd, 2001, Robrt W Olson: "The Kurdish Nationalist Movement in the 1990s: Its Impact on Turkey and the Middle East", University Press of Kentucky, 1996, Osten Wahlbeck: "Kurdish Diasporas: A Comparative Study of Kurdish Refugee Communities (Migration, Minorities and Citizenship", Paigrave, 11999.

Kurmangi ή Zaza θεωρούν τους εαυτούς τους Κούρδους. Αντίθετα, πολλοί Κούρδοι (Shafii) δεν θεωρούν τους Αλεβίτες ή τους Γεζίντιους Κούρδους. Οι μεταξύ τους γάμοι είναι σπάνιοι, πιο σπάνιοι απ' ότι οι γάμοι μεταξύ Τούρκων και Κούρδων Αλεβιτών ή Τούρκων και Κούρδων Σουνιτών. Ίσως θα ήταν προτιμότερο να χαρακτηρισθούν οι Κούρδοι όχι ως μια εθνική ομάδα , αλλά ως ένα σύνολο εθνικών ομάδων (π.χ.. Σουνίτες, Αλεβίτες, Γεζίντιοι)

23) Κούρδοι Αλεβίτες

Δεν υπάρχει ξεχωριστή καταγραφή τους στην απογραφή του 1965. Δευτερογενείς, μεταγενέστερες, πηγές εκτιμούν τον πληθυσμό τους σε "μερικές εκατοντάδες χιλιάδες". Κατοικούν στις περιοχές Bingol, Tunceli, Erzincan, Sivas, Yozgat, Elazig, Malatya, K.Maras και Kayseri. Διατηρούν την ταυτότητά τους κυρίως μέσω του θρησκεύματος και δευτερευόντως μέσω της γλώσσας τους. Αισθάνονται πιο κοντά στους τουρκόφωνους ή τους Ζαζά Αλεβίτες παρά στους σουνίτες Κούρδους. Με τους τελευταίους μάλιστα υπάρχει μεγάλη αντιπαλότητα, το μέγεθος της οποίας φάνηκε το 1916 όταν οι Σουνίτες Κούρδοι βοήθησαν τους Τούρκους στην καταστολή της επανάστασης των Αλεβιτών. Η ίδια αντιπαλότητα υπάρχει και με τους σουνίτες Τούρκους.[407]

24) Κούρδοι Γιεζίντιοι

Δεν υπάρχει ξεχωριστή καταγραφή τους. Δευτερογενείς πηγές προσδιορίζουν τον πληθυσμό τους σε 20.000 άτομα περίπου. Κατοικούν στις περιοχές κοντά στα σύνορα με τη Συρία και το Ιράκ και χρησιμοποιούν την αραβική γλώσσα στις θρησκευτικές τους τελετές. Το θρήσκευμά τους είναι Γεζιντί (Yezidi). Πρόκειται για ένα συγκριτικό θρήσκευμα, το οποίο βρίσκεται πιο κοντά στο θρήσκευμα των Αλεβιτών, ενώ ενσωματώνει στοιχεία από την Ιουδαϊκή και τη Χριστιανική θρησκεία. Διατηρούν τη ταυτότητά τους μέσω της θρησκείας τους και μέσω της κουρδικής καταγωγής τους. Δεν είναι αποδεκτοί από τους υπόλοιπους μουσουλμάνους και γι' αυτό είναι απομονωμένοι απ' αυτούς.[408]

25) Ζαζά Σουνίτες

Στην απογραφή του 1965 αναφέρονται 150.644 άτομα που ομιλούν τη γλώσσα των Ζαζά. Δευτερογενείς πηγές αναφέρονται σε 2.000.000 άτομα (συνολικά) που μιλούν τη γλώσσα των Ζαζά. Είναι Σουνίτες μουσουλμάνοι και διατηρούν τη ταυτότητά τους μέσω της γλώσσας και της θρησκείας τους. Η γλώσσα τους είναι

[407] Peter Andrews, p.116
[408] ibid p.119

Σύμφωνα με την απογραφή του 1965 ο πληθυσμός τους ανέρχεται σε 667 άτομα τα οποία βρίσκονται στο χωριό kocakol. Είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοι.[415]

32) Ρώσοι Μολούκοι

Σύμφωνα με την απογραφή του 1965 ο πληθυσμός τους ανέρχονταν σε 1343 άτομα. Κατοικούν σε τρία χωριά στην επαρχία Kars. Μιλούν τη ρωσική γλώσσα, ενώ μερικοί μιλούν και τη γερμανική γλώσσα ως αποτέλεσμα των μεικτών γάμων με γερμανόφωνους αποίκους.[416] 417

33) Πολωνοί

Με βάση τα στοιχεία της απογραφής του 1965 ο πληθυσμός τους ανέρχεται σε 501 άτομα. Μιλούν την Πολωνική γλώσσα και είναι Χριστιανοί Καθολικοί. Διατηρούν την ταυτότητά τους μέσω της θρησκείας και της γλώσσας τους. Η κοινότητά τους ιδρύθηκε από μια ομάδα πολιτικών προσφύγων από τον πρίγκιπα Adam Czartoryski το 1839-44. Ήταν η πρώτη Πολωνική κοινότητα στο εξωτερικό. Διατήρησαν τη ταυτότητά τους μέσω της διδασκαλίας της μητρικής τους γλώσσας στην εκπαίδευση, αλλά και της ενδογαμίας. Η ταυτότητά τους άρχισε να εξασθενεί λόγω της επιβολής της τουρκικής εθνικότητας το 1935 και της υποχρεωτικής χρήσης της τουρκικής γλώσσας στην εκπαίδευση. Μολονότι η πολωνική γλώσσα διδάσκονταν στα παιδιά από τους γονείς τους μέχρι τη δεκαετία του 50, η παράδοση αυτή έχει πια εκλείψει. Η σχετικά καλή επικοινωνία με τα μέλη άλλων κοινοτήτων είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μεικτών γάμων που οδήγησε στη περαιτέρω εξασθένηση της ταυτότητάς τους[417]

34) Γύφτοι

Δευτερογενείς πηγές αναφέρονται σε 11.000 περίπου. Ο ακριβής αριθμός τους υπολογίζεται ότι είναι πολύ μεγαλύτερος γιατί δεν αναφέρεται ο πληθυσμός των Γύφτων που ζουν σε μεγάλα αστικά κέντρα όπως η Κων/λη στα οποία υπάρχει παραδοσιακά μεγάλη συγκέντρωση Γύφτων. Οι περισσότεροι από τους γύφτους που βρίσκονται εγκαταστημένοι στη δυτική Ανατολία χρησιμοποιούν τη γλώσσα Romani. Διατηρούν την ταυτότητά τους μέσω της συνεχούς κινητικότητας και της ενδογαμίας τους.[418]

35) Έλληνες Χριστιανοί

415 ibid ρ.133
416 ibid ρ.135
417 ibid ρ. 137
418 ibid ρ. 137

EF= QB?FL74 I BG= 2?9 87J4BF B FEFAN?K><BC KKC I?>D CB I?KR<<I 9 33JBF EFLN?K>< B KKC 1JDN HB C=KR<<$H Q> BC EF= QP?E << B €KKC (D 875D2A<IF B=I B <BC G<BFC > ŽKC EF ABCDKKC I?DF BCB<BDC FL IA<C N H@BC<FE BCEFK BBF?BFL I IF4BFLGD BB> F FB?B><FI E BCEF AB> KKC FBFL<IGR< > <L @?BCC'DF MJ (CD3;5; 2E FGOK EEC B KK=E?KC@L< RB [H KKJN ID FL IA D [FL G B> KK? >BC4D O FBCD GNFL BCD> ŽKCDE BC EK L U B> FL<FLK JB>C6D JICDE BCJKK($H Q> BFLDFLD BCBDL @?ICFD C=?@CCBFL I IL?ECIF B<B5 888GKKC DC AN C G BCLEF= QB?CBDL @?ICDEF= JQ@[CI> <B >B IFKKF OJ<CBFFEFAF8 888GKKC EBDLO A<IF B=I B <BC G<BFC > ŽKC E G I A>D GK<BCDKKC F @ NF[ECDBCBFDF F@ BEK A< F EFL H@ B<CBH B<CDKKC I?FD BCB<LDEKC R EE B BDL @?I D BFLFLKA:FBFLL=FH<BBFFL7 8

‡ >D C [GK B<C> KKC FBFL<IGR< >I C L HB ECFK BEIF?L J<IC<C,=IL G BB> F FB?BE>LI BF IFH<BFFL I IGN QFD I @ <B<CB<H B<CDKKC I?DF BCBF 73(I BJE JO <B<C>N BJ[> BC4DL @?IB<CDDF MJ CCD2FL IAG@ < <HBF F^VWd`Wu`a`BF FEFAFE OK?@CI HB B(QD FD<B E FL< I<JBF A8> C ; FL<FLK IR F FB?B> E OFKB?FLQ FL LBFH-FN?=C<BC L<BFEFAB<F<C= KHB F(GL FLBDCED FL<A8CDDKKC I?DF BCB D F 7 CG B <<CB<CHE F A >D EFBGK 8F[G<E < @ KKC IR N NCKR<<D8C($H C <BC > ŽKC<F FEFAI DBGKC{B<C CK <IA I B <B F(Q?E << B E> FL< I<RBF BRCDKKC I?DF BCB D FE F<C B EK?=I BJBCDKKC I?DF BCBN (@CB<CE AFN7F43; 74 B C FL IAI B?== B<C<H O <B<CFL7 8E =R F BB DE FL< IJ <BF BA> KK? > =IJMF BBFDLD =I B K APBFCLR EFBGK < BCEEFK B EE?FDL QJ F<BFBFL I I JBFDE BF 7 8I BJ?B C N B I? A><CB<CDKKC F @ NF[CEDBCB ED 58 888GKCEFL @ FHB<F 7 < 888GKEFL @ <A? 37

37" BC KKC I?F B<CEB<CD> ŽK<CDK G<E B I3d q`*ad qV_IW*kg`_^W)``jjcZ^Xj ,XjXW0Zg.W ~a-ajV_•VXd.W ~;0XW+~daVZ`^_7a9j^jZ oW a _jnm_jW^Wa`V k`_^WjXI`atjZ _a79 *d q`*ad qV_IW0xgW~o^adZ`Vc|VWIaV YIXW`jZuv Y^_I

36) Ελληνόφωνοι Μουσουλμάνοι

Σύμφωνα με την απογραφή του 1965 καταγράφονται 4.535 άτομα τα οποία μιλούν τα Ελληνικά ως μητρική γλώσσα στην επαρχία Trabzon, 2.600 στις επαρχίες που κατοικούσαν άτομα κρητικής καταγωγής (π.χ.. Izmir) και 900 άτομα σε άλλες επαρχίες. Η πρώτη ομάδα ελλήνων μουσουλμάνων έφθασε στη σημερινή Τουρκία το 1900 (μετά τη προσάρτηση της Κρήτης το 1897) και η δεύτερη με την ανταλλαγή πληθυσμών το 1923.[420]

37) Γερμανοί

Σύμφωνα με την απογραφή του 1965 καταγράφονται 20 άτομα τα οποία έχουν τη γερμανική ως μητρική γλώσσα και κατοικούν στην επαρχία Kars.
Είναι Χριστιανοί Προτεστάντες.[421]

38) Άραβες Σουνίτες

Σύμφωνα με την απογραφή του 1965 καταγράφονται 365.340 άτομα που μιλούν την Αραβική γλώσσα ως μητρική γλώσσα και 357.058 άτομα τα οποία μιλούν την αραβική γλώσσα ως δεύτερη γλώσσα. Κατοικούν κυρίως στις επαρχίες Kars, Mardin, Urfa, Siirt και Hatay. Μιλούν διάφορες διαλέκτους της αραβικής γλώσσας. Διατηρούν τη ταυτότητά τους μέσω της γλώσσας και της ενδογαμίας τους. [422]

39) Άραβες Νουζαΐρι

Σύμφωνα με την απογραφή του 1965 καταγράφονται 148.072 που μιλούν την αραβική ως μητρική γλώσσα στην επαρχία Hafay, 22.356 στα Άδανα, 9.430 στην επαρχία Icel, 3.000 στην Άγκυρα, Κων/λη και άλλες επαρχίες. Οι πιο ηλικιωμένοι μιλούν την αραβική γλώσσα, ενώ οι νεότερες γενιές που γεννήθηκαν μετά το 1939 (οπότε η επαρχία Hatay ενσωματώθηκε στη Τουρκία) μιλούν την τουρκική γλώσσα. Πολλοί υποστηρίζουν ότι ο προσδιορισμός Νουζαΐρι (Nusayri) είναι υποκοριστικός και χρησιμοποιείται μόνο από τους ξένους και άλλοι ότι προέρχεται από τον ιδρυτή της αίρεσής τους Muhammad ibn Nusair. Αυτοαποκαλούνται Αλεβίτες και θεωρούν

World War and its Impact on Greek-Turkish Détente», Balkan Studies, Vol 23, No1, 1983, pp. 157-197, Alvarez David: «The Embassy of Laurence A. Steinhardt: «Aspects of Allied-Turkish Relations, 1942-1945», East European Quarterly, Vol 9, March 1975, pp.39-52, Ashworth Georgina: «World Minorities in the Eighties», Windmill rd, Sundbury, Quartermaine, UK, 1980, Clark Edward: «The Turkish Varlik Vergisi Reconsidered», Middle East Studies 8, No, 2, May 1972, pp.205-216, Jacob Landau: «Pan-Turkism in Turkey. A Study of Irredentism», London, Archon and Hamdem, CT: Shoestring Press, 1981, Τζον Φιρλι: «Κωνσταντινούπολη. Από τον Χριστιανισμό στο Ισλάμ», Περίπλους, 2001

[420] P. Anrews p. 14 6

[421] ibid p. 147

[422] ibid p.150

IE AN L=<CF QF JN <BIE = <EFLNREG EFKHE BF<B F
BCDE FR@C<BCCDD<L = <A DB [HB> N Q >IF FB?BI>@RD
E G FIE >B INGCDKR<<BD< FK I= A=N B D F BC3B 3D 3

#D EFBGK <BCDN N I <A LDB?D Q AM BC N R <BCCD
N QF B I BFCB< DG > F FB IFRJN> EFK B<B?E=K><< M?BC
A FC <L <BRB<CIDFK BEI?DIFKFL@FAEA<CBIFL I II JBFD
<BCE F<EJ@BFJL <> BR< K DB DLEJ FL< DF BCIB D
NC FL =?@ K?L ANC$<BCE @ #4BF=L BJ= BFFD79 QG B
B gn FH IFDA FEF F<N?E=EBNG B BFBFL I II JBFD N < FHD
@ =G Dm B = G L HB BF< FFEFAHED A QF F R=
E F<N F A@ FKF=BFKJH FKBFFIEKC@L<EFHM B B> <L >
BF=C FHJBFLDLB?CE F<EJ@ QF FA><ECDK OJ IB DE
BC E = L<C?<CDJ@ F FB +?KDR<<IDBCE EFAC<CBF IR
<BF A><IFEBC E N [CBF N JQF DF FB FGJDN GD FLBFL I I?
I B =>=?

€ JKKFG<FQF FA><@ADC <B B >B@IC?BIA C E C
IE AN L<CBC IE AN L=EC AB FCE F ?= R< > KKJ C
I KK G = @ I?+DL ANC<CDEFB K < B I BCDB @ NFLLB?D
[BJBB <FE BC BAN B=E KR B> F FB?B>FI E BF
@ B> < FK A=FLLEJ FL? @ LEJ [FL=B ED F GEDFLI BF IFH
=JK D F FB FGJDN D @R=B > JLEJ FL FNC FB<IJFK AC
EFB K < B IBBCCDB@ NFLB?@ I @IA E BCHE [CN > I
G<> B QF JEDFDB BE K DEFLLEJ FLB IE N LB NJH BBCD
N LB FOJ@IE DAN L3<CD <B B >B@IC?B AEFB KBFA F B EF
E Q?D BC L HB @ I?F BC=B BF = KHB GF FBDFL N IFH
EKC@L< #F<HB <FC I B C<BCCDM>?DE>D LB?Q A B G< E B
<B B E NA B K?D<L OJKK=BCNC FL <DA FBHE> B IJ B D
JKK D@ IGDJN DI I LE BFI @ <BRCDDE <>ECED @ A D
BCGI@ <<CBDCE FE =J NFLEA<C IFJLBFLFDIKC >B<FLA NCBFEF FH

[3] s1XWY„W cW_lnd`ŠUVdl|`w ğ_^W`j`0 XW yvcX•e`aaj^jZ {XW^b xV_`^V_ljZ
.^Š W_e ^_j0XW~k c_^W+ju ZjaV^X-b_j W_Vj]^X dV8 83^
3 3 H EC=?IE L<CBDCE F<EJ@ LD?DA BF <B BFHBLFR BFLFL I IFH
FK B < FH
3 kVu_VW ddM0Z j gVaV^j_jXW0WV_a`jk`^u_WVjV^_lnZV_uVe^_u ^Wu`V_
o VaV_`j XW~ nVme•W`lu ŽkV5 ab 5

την ύπαρξη διαφορετικών εθνικών ομάδων, την ύπαρξη ενός διαφορετικού τρόπου ζωής από τον δικό τους.[436]

Η πολιτική της Τουρκίας έναντι των διαφόρων μειονοτικών ομάδων είναι ένα από τα σημεία τριβής μεταξύ Τουρκίας και Ε.Ε.. Στα συμπεράσματα του Συμβουλίου Κορυφής της Κοπεγχάγης (21-22/6/1993) αναφέρεται ότι τα υποψήφια προς ένταξη κράτη θα πρέπει να διαθέτουν θεσμούς που να διασφαλίζουν τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα, το σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων. Η Τουρκία δεν αναγνωρίζει την ύπαρξη μειονοτήτων εκτός από αυτές που αναφέρονται στη συνθήκη της Λοζάννης και στη Συνθήκη Φιλίας μεταξύ Τουρκίας και Βουλγαρίας (Έλληνες Ορθόδοξοι, Αρμένιοι, Εβραίοι). Το τουρκικό σύνταγμα δεν αναγνωρίζει άλλες μειονότητες, και η τουρκική πολιτική ηγεσία είναι απρόθυμη να συζητήσει την πιθανότητα τροποποίησης του. Κατά τη διάρκεια επίσημων επαφών με διάφορες αντιπροσωπείες της Ε.Ε. έχει ζητηθεί από τη Τουρκία η υπογραφή και επικύρωση της συνθήκης για την Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων και τη συμμόρφωσή της με την οδηγία ηο 1201 της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης, που προβλέπει την αντιπροσώπευση των μειονοτήτων στα εθνικά κοινοβούλια και στα όργανα της τοπικής αυτοδιοίκησης των κρατών μελών, τη διδασκαλία των μειονοτικών γλωσσών, την ελευθερία χρήσης των μειονοτικών γλωσσών στα Μ.Μ.Ε. και το δικαίωμα χρήσης των μειονοτικών γλωσσών στη διοίκηση και τη δικαιοσύνη.

Η Ε.Ε. ζητά από τη Τουρκία να μεταβάλλει το σύνολο σχεδόν της πολιτικής της έναντι των εθνοτικών ομάδων που ζουν στην επικράτειά της. Η υιοθέτηση των επιβαλλόμενων μεταρρυθμίσεων δεν φαίνεται πιθανή στο άμεσο μέλλον καθώς προϋποθέτει τη σύγκρουση με βασικές αξίες του Κεμαλισμού. Συγχρόνως, στο τουρκικό πολιτικό σύστημα, δεν διαφαίνεται αυτή τη στιγμή ο πολιτικός σχηματισμός ή η προσωπικότητα εκείνη που θα μπορέσει να αναλάβει το έργο αυτό, πείθοντας για την αναγκαιότητά του την τουρκική κοινωνία. Για παράδειγμα, η Ε.Ε. ζητά από την Τουρκία την αναγνώριση των Κούρδων ως μειονότητα και την παραχώρηση σ' αυτούς των δικαιωμάτων που απορρέουν από τις διεθνείς συμβάσεις για τις μειονότητες. Κάτι τέτοιο όμως δεν είναι αποδεκτό από την πολική ελίτ της Τουρκίας, η οποία θεωρεί ότι οι Κούρδοι είναι Τούρκοι, επειδή δεν αναγνωρίσθηκαν ως μειονότητα από τη Συνθήκη της Λοζάννης. Ο πρώην πρωθυπουργός Μπουλέντ

[436] L. Yaltsin: «Tribal Groups in Hakkari» in Peter Alford Andrews: «»Ethnic Groups in the Republic of Turkey», Wiesbaden 1989, pp.212-220.

BCD@> I?<DB B >BEI?DNF<CKKJ BCG BFEFK B IFEF C G CD
E NFEL> BFL I> EF G >D?B EFKNH<IFKFEJ FL BGBF
E Q <C BA@ CBNC FL =AD LB IFH@ <BR<BFFDEFACEFK B IF;
<B B >B=I?Q FI B@A A E >B => <B KF EFB KFHQ<L< I
E I KFL@CHDFK B E?DDKC F F JD
BC =I @AN B<CDC FI BAFD<B B <DL G < <I ÆFK B I?
E F? B GKKBFL B A E F F I@DG< GD< <BR& EFL EK I I
'ƒI BC LOG CI<CBC @ F<L GK LBKDBF@J BBFFL JKBF
7 9F .V~eV~@ > A>BDFF J @ >EHKX NEAFL@ I @ MBF O @
E BL ABFDL F FH BC EF<B BBAFLV~eVF F FH< L A<@CBIC
E KF=B?FLLB?A <B FBC @ KA>B<FCLKG= IBL> EFK B IRAB>
<B B >B3JR DN I BABFDL8 I 8 E RC [> B IFA< FEF ?@CI
< <C B INGDF ICB@IGG<D D<BC @ F<L GK $LB<CB >B?<FABF8"
E AEFBL> OFLK LBFRFEFAIFB A BF8" B> E F<C B IR@G< >
E BF78; 8F <B B >BI IBFFAA BF8" ILO CB @RG< > R BJBF
78BFE F<F<BLB GE <<BI9" $BFF FOFHFK G<FDFDB> @G< >
EFLI B A F E RC<B B >BBICFEA AFNF8;34?B 9" BF78BF
EF<F<BLB GE <<BI4" I BF73<BB" 33 KFD> <B B >B<IBRC
EFK BM?<?BCDFL IA IDE F > FH<@RDE F > FH<F IF > I D
F IF F I DB < C B < BDCDR DI I @RDJKK DKAβN IC= F
B E M IRCA IFAK E 2Q AMF<BBIE F<I? 33F J FNFDBRB>
KADA >D EFBGK F<B B D EFB KEA== K B E?KF=?F=
BFLD?IF B<DBCG<C I BRB IG > IB?J[CB GKBCIDEFA AD B
<B B >BKHJI >D C N G[F<NBFC = <AI BC Q><C3 LB?C
IF > I<?H @ BCL<B BFIEIFN I H E BF= =F DB E BF8" B>
OFLK LBERFL?B E RC [> B IFAA =F A<DB B >B IFHBDF9"
E F? F BIE = FB IGDDF=G ? FDIF=G B DGKCB> FEFA>A
< G<C BF E F33 J FNFBD> *IW`Vk_ I W a n dVUWVcV<WBC
[FL<A 7 82C BFN BC< =JKCEFK B K?K =?<BCFL I I?EFK B I?

338, W^ŸZeVIg0Z0XW~{qaZ W`e`_je^YWVY7c8;54zm^_I^_n /XWajln^ 755b
5
33 ,W I W)Y~W chg0Z0XW~òaZ`j`{dVjlamVe•W`ljuZ k-0oW aa74 b b 9 V_I
9
33 `•`lb 8
33 +^• W/`YiVŠ`a^h_QgXW~{cmd |^^ld`oW _j7Vdd_Y749b b 5; 9
333,W db 3

<IC ?•B F E RBFEFK B EEFAN A E FGK@E B DBJ[DBFL
<B B H BFDAIBFLC FI B IFH BFDDB CGIQ <B>IF > IR
I F IF F IRKK =REFL<L B KFH<BBCF > A•B BFEFBGK B<CD
JNL<CDD G D < A DBJ[CDBC FEFA EFB KFH<E C BIA D
N FFH EFFL B I @ <BBB<< ABJ[B<CD@> I?DBFI BF A D
GKB<CDEFA?D IL A>FD C FL<FLK IGFD BCBCDN I BA8;48
<BC FL IA EBH @B<C B BJF E FC O F C IA C NC <
IE AN L<CBC EGIB <B<> I B IR IE N LB IRR L JB>S KCBC
R <B B >B<B?N FN N AEFB KFEH<BF F G<E IF > I?
J FNF I B [A><C NHFO < IFJA[F DBFL K IFHH @ <BRB[FD
<B B >BI IFA= Q FI JKGODK2 EBF KFBFLD R BE FDQ KFD
B> E C BIRJKK> NL >E Q IRKAB E IB D
NL B BCB QD><CJDF =BFN F= IF > II?B [A><G< E JKK
E ==GK B<B B >BGIF>A@ J FL B <FBCE <O <ECFL A
<BC [FL<A <FI BC E? C<B<BFLE ==GK BFFDDBBCIF > A3
JKKCKF F IF F NGLD<IFKEAFDE FL< J<@CA >D EFBGK <
BC H[C<BCCK0 ƒI?D JIBC<€BD< B F < G< DB [HBCDLOG C<CD
I BCDB EFKAB E<NCD R@CFI<B B >BOIFGA@C<E EFKNH<IFKC
@G<CEFK BBIF?LDN FKFG>A<I BE FHF B3BC B EFKABEL<J<BC
ILOG C<C C< FEFAB<K<C<B BF=H BC I B <BFKB?> K ƒIR
[=G < >I IL A>D E EFA@CB<C ILOG C<CB GDKKFA>BF
IF< I IB? BFIL JBFLIDN?=C<BE [I ECBFL748#<B <F
<B B ND GN << G F F F= <GRD FQJ< B> N FKF=ERL
LE? <BF<R IL A F B E B FE @<AFD< K <B GGD
LE @ I <B (IEGD FL IGD2 E F B FE @ EADBFLD RB BFLD
[> B IF@IDR C< E ABCBFIN R[FBFLED FI AFLD <IFE
NC FL =?<GFLE ACA YC^L_Ea _a<XBa<C B I B@G B[$ JKKFC
B HB B<C KRBCDVj`^_xV_djn^ee`jj BF& EFH EK I AI N
EF A IBC <@DAE KLBC GK<BFL& ' ?B > < G <
N FKF==IGDGD IJ GK<GE @G<EFDL?B <L BC CBI IG<DKF
@G<EFDL IBC AMF>D<F< K <B AGDK?@ B F<B B GD >@
=JK<L EJ@ E FDBF& ' K =>EFK B IIR IF > IRI B OFKR

33 ,WV0YY•VWX_Ik j`_/ b Wm0Z vjVj o^d`j\Y_djZ k`d`jV_W0cXW~ mcVmebVWVj`Š
o^d`j`pYYaj^• VW9 b 8;

(κυρίως λόγω του γεγονότος, ότι ο Ατατούρκ ήταν ο ηγέτης του στρατεύματος και πρόεδρος του Ρ.Λ.Κ.). Η έλλειψη μιας τέτοιας ταύτισης με το Δ.Κ. ήταν ένας πρόσθετος παράγοντας δημιουργίας τριβών. Το πραξικόπημα του 1960 έθεσε για πρώτη φορά στην Τουρκία το ζήτημα της δημιουργίας ενός πολιτικού πλαισίου των σχέσεων μεταξύ στρατιωτικών και πολιτικών. Η επιστροφή του στρατού στα στρατόπεδα εξαρτιόταν από την νομιμοποίηση του ρόλου του στη πολιτική διαδικασία. Το νέο σύνταγμα που ψηφίσθηκε το 1961 θεσμοθέτησε την ίδρυση του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας στο οποίο οι αρχηγοί των τριών σωμάτων καθώς και ο αρχηγός του Γενικού Επιτελείου εξετάζουν όλα τα θέματα που αφορούν την ασφάλεια του κράτους. Το όργανο αυτό αποτελεί και σήμερα το μέσο για την επιβολή των απόψεων των στρατιωτικών στους πολιτικούς ηγέτες. Στον αντίποδα, το σύνταγμα του 1961 υπήρξε η βάση για την ανάπτυξη των αριστερών πολιτικών ιδεών στη Τουρκία. Για πρώτη φορά ιδρύθηκε Τουρκικό Εργατικό Κόμμα, το οποίο επέτυχε την υιοθέτηση μιας σειράς μέτρων για την βελτίωση της ζωής των βιομηχανικών εργατών, επετράπησαν οι απεργίες (1963) και εμφανίσθηκε η πολιτικοποίηση στα πανεπιστήμια καθώς και τα πρώτα σημάδια πόλωσης στην πολιτική ζωή της χώρας.[446]

Η επέμβαση του στρατού το 1971 δεν οφείλονταν τόσο στην ιδεολογική και πολιτική πόλωση, όσο στο γεγονός, ότι η ιδεολογία του Ατατούρκ δεν μπορούσε να εκφράσει την συνοχή μιας κοινωνίας ιδεολογικά και εθνικά διχασμένης. Ο στρατός δεν ανέλαβε την εξουσία, αλλά αρκέσθηκε στο να ορίσει κυβερνήσεις, οι οποίες είχαν επίσημα γίνει αποδεκτές από το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας (coup by communique). Αυτή η έμμεση διακυβέρνηση της Τουρκίας από τον στρατό τερματίσθηκε στις 14 Οκτωβρίου 1973 με την διενέργεια εκλογών, οι οποίες ανέδειξαν νικητή το Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα του Μπουλέντ Ετζεβιτ, ο οποίος σχημάτισε κυβέρνηση με το Κόμμα Εθνικής Σωτηρίας του Necmetin Erbakan. Νέα όμως προβλήματα εμφανίσθηκαν στο προσκήνιο: η πετρελαϊκή κρίση, η οποία επιδείνωσε την οικονομική κατάσταση, η ένταση με την Ελλάδα στο Αιγαίο και τη Κύπρο καθώς και ένα νέο κύμα βίας το οποίο άρχισε να αναπτύσσεται στην εσωτερική πολιτική ζωή από το 1975 και μετά. Κατά τη περίοδο 1978-1980 αναφέρθηκαν 2.300 θύματα, ενώ στις αρχές 1980 αναφέρονταν 28 θάνατοι, περίπου, την ημέρα. Στην έξαρση της βίας συμμετείχαν αριστεροί και δεξιοί φοιτητές, οι

[446] Frank Tachau and Metin Heper, p. 23

Κούρδοι και οι Ισλαμιστές.[447] Όλα αυτά στα μάτια των στρατιωτικών εμφανίζονταν ως αποτέλεσμα μιας θεμελιώδους αποτυχίας του πολιτικού συστήματος δηλαδή, της πλήρους παράλυσης της κυβερνητικής εξουσίας. Μια παράλυση, η οποία εμφανίζονταν με την αποτυχία λήψης των αναγκαίων οικονομικών μέτρων για την ανόρθωση της οικονομίας, την καταπολέμηση της οργανωμένης βίας και την αντιμετώπιση των προκλήσεων που έθεταν σε κίνδυνο τις αξίες που θεμελίωσε ο Κεμάλ Ατατούρκ. Δύο ήταν οι κυριότεροι λόγοι που εμπόδιζαν την κυβέρνηση να αναλάβει πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση των εσωτερικών προβλημάτων: ο πρώτος, ήταν το ίδιο το σύνταγμα του 1961 και οι φιλελεύθερες ρυθμίσεις του. Οι τροποποιήσεις που επέβαλαν οι στρατιωτικοί το 1971 δεν στάθηκαν αρκετές για να αποκαταστήσουν την κυβερνητική εξουσία. Ο δεύτερος λόγος, ήταν η αδυναμία των κομμάτων να οργανώσουν ένα σταθερό κυβερνητικό συνασπισμό. Καθώς κανένα κόμμα δεν διέθετε απόλυτη πλειοψηφία, λόγω του αναλογικού συστήματος, τα μικρότερα κόμματα ήταν σε θέση να παρεμποδίζουν τις πολιτικές ενέργειες των μεγαλυτέρων. Έτσι, δημιουργήθηκαν ετερόκλητοι συνασπισμοί κομμάτων, βασισμένοι στην αμοιβαία καχυποψία. Αποτέλεσμα της καχυποψίας αυτής ήταν το γεγονός, ότι επί έξι μήνες τα πολιτικά κόμματα δεν μπορούσαν να συμφωνήσουν στην εκλογή Προέδρου της Δημοκρατίας. Παραδοσιακά, η τουρκική πολιτική κουλτούρα (ειδικότερα ο στρατός), δίδει μεγάλη έμφαση στη κυβερνητική εξουσία. Η αποτυχία αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης, της αυξανόμενης βίας και της εκλογής Προέδρου της Δημοκρατίας έθεταν σε κίνδυνο την βασικότερη αξία της Κεμαλικής παράδοσης, τον κρατισμό. Η επέμβαση του στρατού είχε σκοπό να διαφυλάξει αυτήν την ευαίσθητη πολιτική αξία.[448] Ο στόχος του πραξικοπήματος ήταν σύμφωνα με τον στρατηγό Evren: «Η διατήρηση της εθνικής ενότητας, η αποκατάσταση της ασφάλειας, η εξάλειψη της αναρχίας και της τρομοκρατίας, η διασφάλιση και προστασία της κρατικής εξουσίας και της κοινωνικής ευημερίας καθώς και η εγκαθίδρυση ενός κοσμικού δημοκρατικού συστήματος που θα βασίζεται στη κοινωνική δικαιοσύνη, τα ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες».[449] Ο στρατηγός Evren ισχυρίζονταν ότι δεν είχε καταλύσει την δημοκρατία. Αναγκάσθηκε να επέμβει για να αποκαταστήσει τις δημοκρατικές αρχές, να αποκαταστήσει μια

[447] James Brown: «The Military and Society: The Turkish Case», Middle Eastern Studies, Vol 25 (3), July 1989, p.402.
[448] Frank Tachau and Metin Heper, p. 26
[449] FBIS, Vol VII, 16 - 9 - 80, p. T-3.

KKJI G < DE FG<DBCILOG C<EC BF 79 F <B B >BGIFFAL
@ < FEF 2B<C EFK BEI?G O <BCFLD G<> LB?DG FLE BH BC
N B? CB<CDE F F I?BDFLD@G<<BDCLEFOFK?BC JB>E FBJ< >
EFK B I?DE F NFEF ?< >EFK BMCB? BLB?C EFK B E? F?
EBH<< IB [<I AB DOJ FJDKK>IF > IFF JN>EA <C=DL IR
<L B [FHN> FFL G <>L G =>I K EB2> FEFA> @G<I DE P D
G FLK = B ECFK B IE? F3? F E F<C B I<BF A<CDEFK B I?D
LBF F A8>D<B B >B BFFEFABFFLND I A E BFL<DB B >B BF>HD
I BRBFL ABFFL< FL A C EFNF ? G FLBDFLBDCNDC FI BIA BDCD
N ILOG CB<CCDB2 D E BFLBDFK B IFHDFH IF<B BC=NFAG FL
I B =?< B N I FNF<ABD[H<B B >B IIR EFK B IR
<L BG F<LBCN ILOG CB<CCDR D BC G F BCDBFEF@GBC<CD
F < G >LPCK O @<>B B >B I<R EFK B @GGD< DB?C hKF= I?m
N J<CID E F?A [G C QF IJ BC BAKCBFF?L=D BCNC FI BA
I BC E == K BBF?1<DL F ? FB FH <IFHBC E F?BFLBBC
NC FL =ABFGK =BF> EFK B ER>BFOFLKER @G<CB DBCD
<L B = BI@F < G[CD<ABBDEFK B IRB?C EFNFB?> N I BR
K> B [H<B B >BIIREFK B <R GO<KBCNC FL B<ADBHE><CD
B F KFDB> <B B >B IAR LE @ I DE O O A>B<CDEFK B I?D
E >BFI @ N BA>D<B B >B IOR <AM B<BCN QHK BCFL @ IFH
<L QG F BCFBDC B I B<IC <BR<BFLFEFAFA C N B? CB<CD
N Q I?D BCB D BAKCBP>C<B BC=RB O A<IF EBJ > E IJ@
EFK B<H?=I FLE<C=JM E BCIF > IB?FLDDBF F 8ABC @> I?
LBFI BFFAN < FBA> [> B IR BCIF > AE F<N F AMIE BBF
N IB EF<B BFK =C<CED BC<L BFB?FL<DBCILO R<BJ[C
GK<BFL<B BFHE KG=F BE BFT <B EKC@L< F E FI FA
KJ O B D RB DLO CB @GGD<("D AB< FF2<H<BC LB
N BC ?@GCIBF 9F R I G BCN JKLB<ELBDF 9 4F " AB< F
N BC FH<N < FHD BC IF > A <L @?IEDFLN Q>< BF
EF F >B <BFL<B BFHE BCIF > ANC FL =?@ECIBC<H=I FL<C
B> <B B >B IR BC EFK B +? Q FI BA =>BCDB HB <B<D

3 x_`jn`fWvY~Vdd`h0ZXgVj^e jZ 0XW~kàZ`jVW\cds`aj`^YXVjd_^ecnnVebVWVj`Š
o^d`j`^Yà 7 1^ Ž75b

<B B >B IR BFI JBFD BFajVjX`aX^3 BC I @ G ><BCFL EFKLIF B < BBH 734 F F = > G DEFK B IN<D J DEFL B E F<RE BLCK *f*I0J<C BA E N R[HBLFGK =BF><B B >B IR E BFLBDFK B IFGH<D<B B> E B =IBFL<L BJ= BFFBDKFH@C< <L O O <BEFF?K B I?<B FBF [L < B> <B B >B3I3R EFK B LL?B?[IFKFH@C<A C O < I?E KF=B?> BFL I IREFK B IR IF JB> A N C IH BA= BFNC FI BCGKK EFL Q AMC FL IA N > < BD><B B >B ER BCEFK BMI>??<B E RB BCDNC FI BAND A >D<B FBC@ KA>B<CCDL A BD> EFK B IR (E>D<BC L REC2KKJBCE E N <BCCDNC FL =A DDG DEC=?D [FL<ACDEFA@G F B< B E J@ <BCFLO RI 3 " BC JEBL BCFEFK B <IE<IB? B<BBDFL IA?B E ABCFB<FB B >B IFA EFB KG<GFL<R EFK B <I?HBFFEFA<IE= >D Q AM BA EFK B I<B BC=@IG?<BCFL<B BFG<<BFEFK B<IC II @ <B D E GB FLBDC DEFK B IB?FDLD J [CD <L= >DE F<N B F FL< <BEI B> EFK B @R< R<BCFL IA" BFL<DB B >B IFHD F EFK B IID< FD IBC AM BE <BJ@ EFB K < B I BCB FEF BFL <K *f*I < GKK <PHC <CND Q@FF J L@L BCBJEFPC LB?A <H O BC CI BCE FLGK IBFCQ?NC FI BA' DBFLD <B B >B IGFNIO FI BA Ch@ < FEFABCC<DC FH<DH=I FL<3C4Dm JEFPCLB?FNC=<A N G[FNIFEFK B <IH<BC QFHC N BHE><C <L Q B>E EFK B FFGJDN D @RD C ANC EFK B IB E J@ <C @ > FH IBB <B FQ=IGBDF<H<BC E ABCEBCE•E @ =<CBCHE [C BCDNC FI BAAD C [J BCBCJEBL[G> EFK B IRC < R N A <BCCDBH=I FL<CLDB >D A BA@ BFG < L EFK B IJ <B BFFEFA@D> BACNC FI B>ADG h G<IN B? C<CED FR@C<CD BFLL JBFL3D5m FH IF<B B >B EFBA KFGH N EK KFgQ DBFL

3 k j`_/ b W-g_jW^lXYjk^j`_/ b W_]VY^zVjVelagho^d`jbYWdjV_ali e^YWVYc
0XW~zc^ml^_- U 0VX7W7`ab b5;
3 3vV~Vdd`b^udX
3 iV_~V*W+Xaj^|hg0Z*WeV_ljZ ,^X_l`_^ujZ 0XW~+abZX•d`Y)mWdd^d`j`3Yjax dc
7 5 b 37
3 4*lVeoWf |^WhaeWg^•d`ejaZ vjXlc 0WV_a`j^ji`e_^YWVYc.mX`dd W9Sei^__ dpl
Vdlagh0WV_a`jW^*eXjZ^W`j+WXW`hg_ebVWVbj`5Wab Yj`U5Vadjn`e0WZ jg^Z_/^b~`_a
x_`Š WgaWjcaa794b 9
3 5*d`„VSV^aeV_^hupdX`gY)WaajgW_`fVj`_i_e^YWVYckmj`_/ b Wj Vdlah0XW~ c
V_ljZ) ajYZV_uo^d`j`Y_VmdXdjX/W_Vjdj` za^_l^_- U0VXW7a b b 3; 7

επαγγελματία στρατιωτικού και αφ΄ ετέρου, του δημόσιου λειτουργού. Η ιδεολογική αντίληψη των αξιωματικών για το διπλό αυτό ρόλο στο Τουρκικό κράτος αποτελεί μία από τις κυριότερες αιτίες της τάσης τους να παρεμβαίνουν στις εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις. Το γεγονός, ότι οι οδηγίες που κληροδότησε στο σώμα των αξιωματικών ο Ατατούρκ δεν ήσαν σαφείς, ως προς το ποια όφειλε να είναι η ακριβής συμπεριφορά των μεταγενέστερων αξιωματικών έναντι της πολιτείας, αφ' ενός, έδινε το στίγμα της διάκρισης της στρατιωτικής από την πολιτική λειτουργία και αφ' ετέρου, ενθάρρυνε τους νεώτερους αξιωματικούς να θεωρούν τον εαυτό τους ως θεμέλιο λίθο της Κεμαλικής επανάστασης. Αυτό βοήθησε τους στρατιωτικούς να επιτελούν ένα διπλό ρόλο, αφ' ενός του προστάτη του Κεμαλικού κράτους και αφ' ετέρου της αυτοδύναμης επαγγελματικής ομάδας.[458] Μιας ομάδας, τα μέλη της οποίας προέρχονται από την «μεσαία» τάξη.

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών έγιναν μόλις δύο έρευνες σχετικά με το κοινωνικό υπόβαθρο των Τούρκων αξιωματικών. Η έρευνα του Κισλαλή το 1971 σ' ένα δείγμα 239 αξιωματικών και 539 υπαξιωματικών, απέδειξε ότι το 72,6% του δείγματος προέρχονταν από την μεσαία τάξη.[459] Μια πιο πρόσφατη έρευνα από τον Brown το 1989, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το 61,3% των δοκίμων αξιωματικών που εξετάσθηκαν προέρχονταν από οικογένεια μεσαίας τάξης.[460] Η προσεκτική διαδικασία επιλογής των μελλοντικών αξιωματικών, η μικρή ηλικία εισαγωγής τους στις στρατιωτικές σχολές και η γαλούχησή τους με τα ιδεώδη του Κεμαλισμού, αποσκοπεί στο να αναθρέψει αξιωματικούς που θα υπερασπισθούν, τόσο τα σύνορά τους, όσο και τις ιδέες του Ατατούρκ. Ταυτόχρονα, ανατρέφει τα μέλη μιας καλά εκπαιδευμένης ελίτ που ασχολείται εξίσου με τα τεράστια εσωτερικά προβλήματα που απασχολούν τη χώρα. Η διαδικασία αυτή συμβάλλει στην αντιμετώπιση του σώματος των αξιωματικών, ως κρατική αριστοκρατία και στη διαιώνιση μιας σχεδόν ομοιογενούς ιδεολογικά ελίτ. Η ιδεολογική ομοιογένεια στηρίζεται, πέρα από την εκπαίδευση που περνούν οι νεαροί τούρκοι αξιωματικοί στις στρατιωτικές ακαδημίες και στη κοινωνική βάση που τροφοδοτεί τις στρατιωτικές σχολές και λύκεια. Σύμφωνα με στοιχεία του Frey από ένα δείγμα 223 αξιωματικών περίπου το 10% του συνόλου

[458] Γ. Ν. Καραμπελιάς: « Ο ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων στην Πολιτική Ζωή της Τουρκίας και της Ελλάδας» Συγκριτική Ανάλυση των Μεταπολεμικών Στρατιωτικών Επεμβάσεων 1945-1980, Αθήνα 1998, σσ. 137-138.
[459] ibid p.135.
[460] J. Brown: «The Military and Society: The Turkish State Middle Eastern Affairs», Vol 25 (1989), p. 399 στο Γ. Ν. Καραμπελιάς: «Ο ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων στην Πολιτική Ζωή της Τουρκίας και της Ελλάδας» Συγκριτική Ανάλυση των Μεταπολεμικών Στρατιωτικών Επεμβάσεων 1945-1980, Αθήνα 1998

Ο ισλαμισμός συντηρήθηκε από το τουρκικό κατεστημένο κατά τις δεκαετίες του 70 και 80 για να αντιμετωπίσει ιδεολογικά την τουρκική αριστερά. Στην συνέχεια, όταν άρχισε η νεοφιλελεύθερη πολιτική του Τουργκούτ Οζάλ, ο ισλαμισμός χρησιμοποιήθηκε ως μέσο απορρόφησης των κοινωνικών κραδασμών που δημιουργούσε η πολιτική αυτή. Η εκλογική πορεία του Ισλαμικού κόμματος απεικονίζεται στο πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 21

Η ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΙΣΛΑΜΙΣΤΩΝ ΣΤΗ ΤΟΥΡΚΙΑ

ΕΤΟΣ	ΙΣΛΑΜΙΚΟ ΚΟΜΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΨΗΦΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ
1973	ΚΟΜΜΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΣΩΤΗΡΙΑΣ	12 %	48
1977	ΚΟΜΜΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΣΩΤΗΡΙΑΣ	8,6 %	24
1984*	ΚΟΜΜΑ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ	4,4 %	-
1987	ΚΟΜΜΑ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ	7,1 %	-
1989*	ΚΟΜΜΑ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ	9,8 %	-
1991	ΚΟΜΜΑ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ-ΕΘΝΙΚΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ	16,9 %	62 (43)
1994*	ΚΟΜΜΑ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ	19 %	-
1995	ΚΟΜΜΑ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ	21,4 %	158
1999	ΚΟΜΜΑ ΑΡΕΤΗΣ	15 %	111
2002	ΚΟΜΜΑ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣΗΣ	34,2	361

Πηγή: Birol Akgun: "Turkey: Islamists & Nationalists", in MERIA Journal, Vol 6, No 1, 3/2002.

Σημειώσεις:

(*) Τοπικές Εκλογές
Το 1991 το Κόμμα της Ευημερίας και το Εθνικιστικό Κόμμα συνεργάσθηκαν στις εκλογές.
19 βουλευτές από τους 62 που εξελέγησαν αντιπροσώπευσαν το Εθνικιστικό Κόμμα.

<K <BBGGDFL IAND A E <BJBED>DF F F*f*N JBBFD>D J $FLNJK= A F JMFIE << B FBFLD>K <BBGGDFLOGBBCD F N ABDFL OJ FIL FEFAGF FL <> B>@<BAGEFK BIF?LKBFHB> > R LBR‡ >DF LEG BBCIDFK B [?FD<ABIDL<KJG FLG IF = R < Og E? C<B?FLD BJBJ < E BC NL AB>E FC=FH > ILO ?< > NR<FLKH< <BDE FOK? BB> > R BFLDF& QJ?B C E I <CCBFBHFLQ F G FLE? C<BCFLFQ AK<B =JKOD @ <BC IF > IFF IF FE I? B I BGBBCDFL IA EFL B B>EABMAN E FOK? BBFL B B>EAIMFFL > AFDF EFAODA<IF <BBF<BJNBFCD BJO <CEDBCI B IJK= FC IF F <ABCF IF F BACD=F JD> AD E FC=FL G >GD FLKJOB E ABCBGB N N I <BAFLF IF F IFH B < C B <=AH BE << B EFRNL<C EBL<< RC = BA BFI BJI Q K? < NC R BI C NL B BGBBLI JBFL=D IF > I? EFK BII?E F<B <BA> <@ G<B F>IF F KJB > JB>E F AM B <C B 3I4J4 CB IGEDEBR<BCDQ K K L@ FEBFAIBC<IEDF A<BDC FL IAFN?=C<<BC H[C<BCD =A ID <BCN H L <BCFLJ< BFD B [HEKFL<A> QB> RBFF EFA<F<L NL < BFLPCKEKC@> < B <IJ N KN Q@FIJDBCEFK BIIA?<NC FH =C< =JKNL<E <BA J B <B E NF< IIJ B E J=F B LDBFAC=FHBFK =F= BF FEFABFF <K II [<Q KABM = KHB EF<F<BBJFL<B <B IJ IG B EFLCF IF F NI2<E =EAK?BBL A>BD D< A BDJ[IDFNC=< A [@KA>B<QB> B 345D

J FNFBDFL<K IFFH BFEDQ AKIB<BF= =F BBBFI LB MA BF@ I <BE IF<GQ G GF (BF FF@> <BC2<B = ? EFL K B E NF< IIJ B BJ<<F BLEGBCDE =IF< FEFABCC<CD FEFAB HB M BCNLB IFEFABACBBCL I I?FD > A+DB< KF LBFEAFL LEF<B? M <K II2LOG C<<BCCFL IAI ?< BA@ BBFC <NF ? BCDFL IA<DBC B I ?@CEI FDBF<K I(I BF@ I <BI I 2 JKKK = BF<K II I ER@CBFQ OFF BC <QJK B> EKR @ RE> J B <BCEFK B <IB IF? > IFF IF FN IN? I <BACD E =IF< FEFACB<JCDG F CJ FNFBDFL<K IFFH BFDA NL B

BCKD ƒI BCEBFDDN <C ABFN > <BFIL JBFLED BC@ C<I AKKJ
E << B BFC <> JB><IC BF GK = BFCD@ C<I AED BCNC <
[FL<AC FEFA<BC J=ICBC B B GE< = BC3D N H@L <C
@ C<I LB LIKRF@G<E>FL C BFNFB BABBFI B IE F•EFKF=<
N AM BB [HJKK>E AEHEL B I <KHI B FEFAE FF AMF=B
BC IE AN LB>C J CN><BCE J[C >DE G FL@ C<I LBIE?AN L<C
< I BF BJNKDJN BKKF B<BJ KGBECL B IFIH N >B BFFHG,KKF
<C B IE JNF[HEFB KFA IB? BFL<K IFFH BFDBFL M KGB
(N N BIEL& Q EFLE =F H@CBJBF IF IE [I EC BFL7752
FL<FLK OGO E F< BFK <LEF<B? B[D GDBFLK ƒIFH
IB? BFLI JBFLDBCDIF FOFLK LBEFHKDQ> ABD BF IR
N I > JB>I KHEBBFEFK BII EFLJQC< EFKLN <E < IS C
N I BAI BD <BFK?D<B J Q <O?BC< G<>DBCEFK B [?FL<ABFL
<B BFBHCJ C<C = R <CBDCBD LB BCBB> DFH N>B> FEFA>B D
P?QFL<DD=I B R I AEFLIJEF IFFL N I EFNAM BI BGC<B D
IKF=GD KC@NJ ILO H BKCDB E J@ N<CCD FLI A< G<CBC
LE J<E B<CKD ƒI BCBNCDK NBPFK ƒIFH IB? BFL JBF15D
[J BCBE BC EF E = B N?J<B B<FCE FOK? BFFND < D
BCBDFL I II?FD > ABDCDEEFAGD =JKFG FD<@J BL >E ƒI? G
JKKF<K I?EFB KBFA L<B B<BBF BACHDA<CBDFL K IF<HL<B? BFD
EFL NRI N I BALDQG E R B INCKR B>D I A<CEFK B I?D
F FEFAC<@CD E H B <B B >B EJ [IFE? B E BFLD
@ BFQHKBFFG(BDF<B B3523 " =A B KCEBBF N G[F<NBFFFEFAF
O A<I BFEFK B<H<BC<BCFL IA I A AD Q @<AB NDCKR< D
EFLGI F E N FBBCDFL IA <DBC QC ANMFL FL <GBBD8
I O AF7L73= BFIFL N E OKC ..g‡<F QG F B< ...EFK KBHI<?C...
DEFLB FFH FI G FL DEFL BC...CFL IAA L >E ƒI?
I NC FI B I?.E I B Q <FL F < G <DL OFLKBGFDLDDFL
Q@J F<LBIN K < EF AEB> A FL<BC L REC EFI KR B D
NC FI B IFHD FL$BAL EJ FLI A FEFLKG ... A FH NFD...BF D

35 d`evÿ~Vdd`wuVdWXge jVWlavjWVj u^ -aadVe;vjVjj WVYj`+^_bX•d`YVX_Wy-`_c
]^XW^Vkdlld{VayjXl` a^ 9 774
35 {W~Y^Xd VWXg J [FL<AB> FH I>$B B >B K+RBGCk^_l i`bd^eVj`1X^ 3
; 8; 888
353Ÿ " KFL AN.CD@@ BDFLF<E FL<.. 9

από τον Τουργκούτ Οζάλ. Η ολοκλήρωση του ιστορικού κύκλου του ψυχρού πολέμου και η διάλυση της Ε.Σ.Σ.Δ. επέφεραν σημαντικές αλλαγές στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας. Στη πραγματικότητα σηματοδότησε το τέλος της επίδρασης των αρχών κεμαλισμού στο καθορισμό της θέσης της Τουρκίας στη διεθνή σκηνή. Η πρωταρχική ενασχόληση του Ατατούρκ ήταν η εγκαθίδρυση της νέας κυβερνητικής εξουσίας και η διασφάλιση των νέων συνόρων της Τουρκίας. Η επίτευξη των στόχων αυτών ήταν η κύρια ενασχόληση του Κεμάλ και των διαδόχων του, ώστε πάνω στην εκπλήρωση των επιδιώξεων αυτών ν' αρχίσουν το μεταρρυθμιστικό τους έργο. Για αυτό ο στόχος της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας τις δύο πρώτες δεκαετίες ήταν η σταθεροποίηση των σχέσεών της με τους γείτονές της. Μέρος αυτής της διαδικασίας ήταν η υπογραφή συμφωνιών (1925) με τη Ρωσία και το Ιράν και η προσχώρηση στο Βαλκανικό Σύμφωνο (1934). Το τέλος του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου δημιούργησε στη Τουρκία ένα αυξανόμενο αίσθημα απειλής εκ μέρους της Ε.Σ.Σ.Δ., το οποίο οδήγησε τη Τουρκία στη συμμετοχή της στο ΝΑΤΟ (1951), καθιστώντας την πρώτη μουσουλμανική χώρα της Μέσης Ανατολής που εντάσσονταν στην Ατλαντική συμμαχία. Η επιλογή αυτή καθόρισε την εξωτερική πολιτική της Τουρκίας για τα επόμενα πενήντα χρόνια. Ο Ψυχρός πόλεμος δημιούργησε νέα προβλήματα ασφάλειας, αλλά και νέες ευκαιρίες για την Τουρκία. Χωρίς τον Ψυχρό Πόλεμο, η Τουρκία δεν θα είχε γίνει μέλος του ΝΑΤΟ, μια συμμετοχή που της έδωσε την δυνατότητα θεμελίωσης μιας σχέσης με τη Δύση την οποία δύσκολα θα είχε πετύχει διαφορετικά. Η συμμετοχή στο ΝΑΤΟ της παρείχε σημαντικά οικονομικά και στρατιωτικά οφέλη, ενώ η Δύση έγινε πιο επιεικής στη κριτική της για την Τουρκία στο τομέα των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, αλλά και σε πολλά άλλα ζητήματα.

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου δημιούργησε στη Τουρκία την πεποίθηση της μείωσης της στρατηγικής της σημασίας για την Δύση. Καθόσον διάστημα η Ε.Σ.Σ.Δ. παρέμεινε άθικτη, η επέκταση της επιρροής της Τουρκίας ανατολικά ήταν αδύνατη. Αυτή η νέα κατάσταση ήταν η αιτία της εντατικοποίησης των προσπαθειών εισόδου στην Ε.Ε. Η υποβολή της αίτησης εισόδου ως πλήρες μέλος στην Ε.Ε. το 1987 ήταν μια προσπάθεια επαναπροσδιορισμού των σχέσεων Τουρκίας - Δύσης υπό το φως των νέων εξελίξεων. Ωστόσο, δύο γεγονότα ανέτρεψαν την αντίληψη της μείωσης της στρατηγικής σημασίας της Τουρκίας για την Δύση: η εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ και η διάλυση της Ε.Σ.Σ.Δ. Η εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ (9/1990) σηματοδοτεί ένα σημείο καμπής στη Τουρκική εξωτερική πολιτική. Καθώς ο πόλεμος

της Δύσης με το Ιράκ φαίνονταν αναπόφευκτος, η Τουρκία βρέθηκε μπροστά σ' ένα δίλημμα: είτε θα υιοθετούσε μια ουδέτερη ή αρνητική στάση, είτε θα έπαιρνε ενεργά μέρος στις επιχειρήσεις ενάντια στο Ιράκ. Η υιοθέτηση μιας ουδέτερης στάσης θα δημιουργούσε σημαντικά προβλήματα στις σχέσεις της με τη Δύση και τις Αραβικές χώρες. Εάν συμμετείχε ενεργά στο πόλεμο και αυτός δεν εξελίσσονταν σύμφωνα με τις προσδοκίες των κρατών που μετείχαν τον συνασπισμό ενάντια στο Ιράκ, ή δημιουργούνταν μια αναστάτωση στην αραβική κοινή γνώμη, τότε η Τουρκία πάλι θα βρίσκονταν σε δύσκολη θέση. Η ουδετερότητα της Τουρκίας είχε υποστηριχτεί τόσο από τη κοινή γνώμη, όσο και από πολλά μέλη της ελίτ των Υπουργείων Εξωτερικών και Άμυνας, οι οποίοι θεωρούσαν ότι η πολιτική της ελάχιστης εμπλοκής στις υποθέσεις της Μέσης Ανατολής είχε εξυπηρετήσει τα συμφέροντα της Τουρκίας και γι' αυτό δεν υπήρχε λόγος να αλλάξει.[480]

Κάτω από αυτές τις συνθήκες ο Πρόεδρος Τ. Οζάλ έβαλε την Τουρκία στον δυτικό συνασπισμό ενάντια στο Ιράκ. Με τη πράξη αυτή έθεσε σε αμφισβήτηση την Κεμαλική θεωρία για την εξωτερική πολιτική, στο τέλος του 20ου αιώνα. Ένα από τα κύρια στοιχεία του δόγματος Οζάλ ήταν, ότι το ρητό του Κεμάλ «ειρήνη στο εσωτερικό, ειρήνη στο εξωτερικό» δεν ήταν πια αρκετό για να περιγράψει την εξωτερική πολιτική της Τουρκίας στη νέα εποχή. Αντίθετα, με βάση τις νέες συνθήκες, η Τουρκία θα έπρεπε να επανεκτιμήσει τις αρχές αυτές και να υιοθετήσει μια πιο ενεργή πολιτική στα διεθνή θέματα. Δύο ήταν οι λόγοι της αλλαγής της στάσης της Τουρκίας: ο πρώτος ήταν, η ανησυχία για την μείωση της στρατηγικής της σημασίας. Η ενεργή ανάμειξη στο πόλεμο του Περσικού υπογράμμιζε τη σημασία αυτή στους συμμάχους της. Ο δεύτερος, είχε να κάνει με το γεγονός, ότι μετά την απόρριψη της αίτησης ένταξης της Τουρκίας από τις Ε.Κ., η Τουρκία επιθυμούσε να σφυρηλατήσει τις σχέσεις της με τα κράτη που βρίσκονταν εκτός του Ευρωπαϊκού περίγυρου.[481] Ο νέος προσανατολισμός της Τουρκικής εξωτερικής πολιτικής που προήλθε από την κρίση στο Περσικό Κόλπο, ενισχύθηκε και από την διάλυση της Ε.Σ.Σ.Δ. δημιουργώντας νέες προκλήσεις και νέες ευκαιρίες για τη Τουρκία. Από την μια πλευρά, ο ρόλος της Τουρκίας, στην ανάσχεση της Ε.Σ.Σ.Δ. υποβαθμίζονταν, από την άλλη όμως η ανάδειξη των νέων κρατών που προήλθαν από την αποσύνθεση της Ε.Σ.Σ.Δ. άνοιγε το δρόμο στη Τουρκία σε μια περιοχή από την

[480] Ο Υπουργός Άμυνας της Τουρκίας παραιτήθηκε λόγω της διαφωνίας του με την επίσημη πολιτική στο πόλεμο του Περσικού.

[481] Duyou Barogh Sezer: «Turkey's Grand Strategy Facing a Dilemma», in the International Spectator, Vol XXVII, No 1, January - March 1992, pp. 17-46)

<B NJQKBCCHD RCF@> I?LDBFI BF39A3 D<H F EFLF BAMF B F GFF@> <=BGBCD FL IAE KJ O B DFL<FLK EGDF GD B> \ KI A> BF = KHB G FDBCD%E I LI <A GD FDBCDG<CD BFK?DL A>BDA F JI2 G FD M IFFHL I <BJJ C F BCB B> =FH >I B @> EFIB?<BC [BC<BAFLID =I @ N H<FL G [J BCDBBFBFD

N HB @C > CBEI?F<G==?<BCC =G C<BCFL BFL I < FH FKKFMA FFH IF I B IFA[> BFH JF < QG F B<BC I BJ =C<BC?E FI B K?P <> B IJ BF BFL I < " E JN =F I @C=C<Bc?D_}VdYG_= P B gG GK@EKGFC R BCDN FKF=BAFLD BFL I < FHI BJ L<BCCDBFO B<I?>D<CDGN><E BGKGFLQD <C I LEF<B? <[BCF BFL I < 39m F 77 F U`dVVe`W?K><B gF E F<EJ@BCDDFL IA D EBH[BFLND < FHBDCD B D F<H<B B D NC FI BAEHD A FNC=?<BC QJ <C DF = < FHJKF=FLBF = < I IR BR m = B >B?@ChIBBgFE FQL< F= BC FL IA E BF B @ EA I Q K?DDBGBFE DF<EJ@ LDBtN A E BFL I < DBCK @ < G CC ABFL FL N A E IB B < D JKF=FIED= < FGHDFLF \ F F, O DI JKKFK FA' BA C G FLI F BFL I IKF-AA314mE BF 778I BJF < G< BDCDFL IA ID = I B F KFDBCD < G<C BFLKD FHBDCDE F ?D N A @<I E >B H@G<BCEFK BMI>??FL IA D

J BC @ R C<BC R BFL K < F=H BC [>B IE?FK B I? I BC E F FEFACN<KR(F FEFA DKF EEJ BFEE FH< DN <LMCBFHQB JI2ILO CB [F>A BFH?HB N B IB<IEFCA?<CB> > LBR LKFEFABCC<DG D@ R C<=CDBC [>B IE?FK B[II?A CB<C E AFN7F7 ; BCLEF<B? B[CCDH<CD IL A>BD> 395 FL IA EKJI<BCN G [C A> I MG ><BFEK L BFLE FGN FBLFL M E ƒB{dJY`• LEF<B? [=JBC KO A BC,}+pk (BCFEFA = R < BF F I NF AI2LEF<B?B[FLDFL<FLK J FEBD A<C

393 v Z ` W _ / X _ j W g Q X W + V j j c Z n W ^ a a W ^ a d a V g e ` W a ^ { X W ^ b , W X _ j X W f % { o m v o V b _ W
4 b 73
39 -•`lb 73
394 {l|VWk^Wj`e hWg0Vd^ 0|^ ,X_ WV+dš`Š`„dVenZVdd _tjVajXWW~uVY^a
v YXdVW-`ajeWd_Vjv`b_YjdVjh^W-
395 E << B E B F IF F E J F= J BEFL GEBLC FL IA= B DG D
NC FI BBAFD LIJ<FLC BFNFB?@ECB D BC E> ABC =I < JE M
I JKKFND @ FA=D < FHD

<F FEA<BDC G<C BFK? C< FEF R BBCDFL IAI BF J >D
BAO <BC < HB> O IRI BR I?E J<B <BCF 759I C
<L I KFL@EDK BFL J >D<B BC= BFHA F<BCE F ?H[C<BC
<C <ABCDFL IA=D BF< ?K: >DC<L Q> A ? CDB [H< ?K
=HE BBFFL757 CG [CBFLEFKG FLB [H J I JII CJ FNFBDFL
<K IF:FHL B B K <<CFHBFN BBCC<G [C D G D<B BC==I?D
BF< ?KF < ?KEF<B?BF[JI<BFFIB BE?K F >DBFEFBGK <
BCDAICBDFL JIN ?B BF F E BF< ?KF < ?KE @L FH<
<L @?IC? CDBF JI? BFLKJ <BBCFC CB K?BJ<KCFL JI<BC
O KBA>B<C< G< > B [HB> O IRI BRI BFL< ?K KEAN D
LBGND P H<@CEIFKH<H BF B F JJ@E/^Xa `_<L GN <BC
EF R C<BC> I R<B B L JBE> BF FLOG BBC EF R C<BC>
< CK <RB B L JBE> BC LB I?@C BCK> AN<BC'DJM D
FBGKBFFDL < IFHFKG F<L? I BC E ? DG DE F<EJ@ D
= BC ? L<<CBCG<C BFK?FE RB<D? ?B C<L N J<I PC? CD
<BC N ABBCF77 N N I <AAB?A NHF<IGKBCGN GDB [H< ?K
E BC EK L U BCDF N ABDC$DL AID BCDzp E BCJKKCC BF
EFKL GDB [HK> B> > R BCDE F ?(D[FL G D>FL J BFL
JI2 EFKL <AUD F KAJKXLEB@G BE>DF LNJB EF F F
E IF > AF DB QF GKX E$B EDFKL NADE = B HE<? DG FD
C FL IACFEFAE F<EJ@C<F = R< <L N J<I=PCBFLUDNJB FLD
E FL>BCE F ? E F<EJ@ LB?EGBLK =>B> B ?< >BCD
$L A DK DLBGFDE F<EJ@ AD>D EFBGK B<CE BGC> KBA><C
B>< G< > B [H< ?K FL IA DC E AFN77 ; 77C FL IAI BF
< ?K[GB MBF N F<L = <A<BDF HI <F99 < G< BD> NHF
> R G= <B B DBC EA<I FBCC%EFL =F[H+B IR.`dd<WF
< ?K1 BFL< CK FHFGN F<LBCFL IA NHFR DLEG= P
EF IG<DL Q> AID <L Q> A=D @G B<QJK NDC FL =R EBFD
E AQCJFF FL IA D; < P?KGKKB> < G< > FL IA ;D< ?K@
I @F <@E ABCEF AB> < G< > B [H JO> I < CK BR
[F JKL B<C< G< > B [HBFL< ?K B O IJ JBC< <L NL <
BCO KBA>B<C< G< > BC&><A@ LEFO @ A<B BC=<C? <A

399\KGE< B I-aWV_dOXW~_jZ 1 |)^WdpWI WanWV^NV `d_V`W^a``d1^
kVc77 bb ;

της Τουρκίας για το Ισραήλ. Στα μέσα της δεκαετίας του 90 άρχισε να γίνεται αντιληπτό, ότι οι επιδιώξεις που είχε η Τουρκία περί τα τέλη της δεκαετίας του 80 ήταν δύσκολο να πραγματοποιηθούν, ενώ αισθάνονταν ότι ήταν περικυκλωμένη από εχθρικά ή ζηλόφθονα κράτη. Πολλοί Τούρκοι άρχισαν να αισθάνονται ότι δεν ανήκουν πουθενά. Σύμφωνα με τον καθηγητή Itan Turan: «το πρόβλημα με την Τουρκία είναι ότι είναι μια χώρα που δεν ανήκει πουθενά. Βρίσκεται στη Μέση Ανατολή, αλλά τα κράτη της περιοχής δεν την θεωρούν ως μία από αυτά. Η πάλαι ποτέ Οθωμανική αυτοκρατορία εκτείνονταν από την Ανατολική Ευρώπη έως την Κεντρική Ασία, αλλά τα κράτη της περιοχής αυτής δεν θεωρούν την Τουρκία ως ένα από αυτά. Υπάρχει ένα αίσθημα περιθωριοποίησης. Κανένας δεν σου συμπεριφέρεται σαν να είσαι ένας από αυτούς».[489]

Οι λόγοι που οδήγησαν στη μείωση των προσδοκιών για τον ρόλο που επιθυμούσε η Τουρκία να διαδραματίσει στη περιοχή ήταν: Πρώτον, η επαναβεβαίωση της ισχύος της Ρωσίας στην περιοχή. Η επιτυχία της Ρωσίας να εντάξει τις πρώην δημοκρατίες της Σοβιετικής Ένωσης στη σφαίρα επιρροής της και η αποτυχία της πολιτισμικής εισβολής στις νεοσύστατες δημοκρατίες, είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση των προσδοκιών της Τουρκίας για πολιτική ηγεμονία στη περιοχή. Η περίπτωση του Αζερμπαϊτζάν ήταν ιδιαίτερα τραυματική για την Τουρκία. Η πτώση του Abulfazl Elcibey ήταν μια αποτυχία για τη Τουρκία (η οποία είχε διαδραματίσει ενεργό ρόλο στην άνοδό του στην εξουσία) στη προσπάθεια της να καθιερωθεί ως τον σημαντικότερο τοπικό πρωταγωνιστή στη περιοχή. Το Αζερμπαϊτζάν είναι σημαντικό για τη Τουρκία και για δύο άλλους λόγους: πρώτον, από την περίοδο των οθωμανικών χρόνων το Αζερμπαϊτζάν εθεωρείτο ότι ανήκει στη σφαίρα επιρροής της Τουρκίας, αλλά οι επιδιώξεις του εμποδίζονταν από την παρουσία της Ρωσίας στη περιοχή. Από το 1991 και μετά ο έλεγχος του Αζερμπαϊτζάν εθεωρείτο το πρώτο βήμα σύνδεσης της Ανατολίας με τη Κεντρική Ασία. Τα οράματα για το μέλλον της περιοχής έφθαναν μέχρι την εγκαθίδρυση μιας συνομοσπονδίας μεταξύ Τουρκίας και Αζερμπαϊτζάν.[490] Δεύτερον και πλέον σημαντικό, ήταν το ενδιαφέρον της Τουρκίας για τα αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου της περιοχής. Η κρίση του Περσικού είχε ως αποτέλεσμα τη στέρηση σημαντικών πηγών ενέργειας, και εσόδων από το κλείσιμο του αγωγού που

[489] Quoted in Frederick Kemp: «Turkey's links to the West Weaken», The Wall Street Journal Europe, 24/11/ 94
[490] Βλεπ. σχετ. FBIS/Sov, 20/9/90

B QGE B GK EFBF JI [<QJK B<FCL=>=FHE IFH; <G ƒG=
E >B I ?DB FBDCDFL I I?ND EK> BA#<DB <FF NRC FL IA
<L=I FH<@CBIC&><ACFEFAE @L FH<KG=[BFN F B QF JBD>
= IREF@ JBB>CED F ?ED FDBF [>B I" BFE BH @
GE EF =>=FAE FHE BFGN QBFCD&><A DJ FNFBDFLV`IV*W` Š
<BC [FL<AQJ CI EFNL RBC E F?BCDFL IA<DBCE F ?
‡ >DC<L M GCB <CB [HM E ƒBIMJ&><A G>N><BC LI A
<BCFL IA IB?<< IJEF @ BC E FBCD<BFM E ƒBIMJ
LB <L GO K CLEF= QB?CB<L Q> A=D BCI B <I LB?FL=>=FH
E IFH < ƒ J [A D N <NFK A>FKF BBBFG =FA F IF F IJ
<H QF CFI B <I LB?FL@ L[?< <C B IBJC F IF F k?C <ABCD
FL IA=D B I JBCBCED F ?ED<B <FF OKG PB CDDFL IA=D BC BFL
FL<FLK IF<HFLE BC N B IC BCA LE BCE >BFI @ N A
BCDQ A BEFK HNH<IFKF I FEF C@FLHA>K =>BCDEFK B B?CDD
&><A D

HB FB BCDFL IA >DDE Q IN?H CID >DI JBFLD
F BGK=FLB I JBCBCED F ?DE F<EJ@BCDFL IA=D BC JN [C
BCE BFE IE? Q N?H CE F<GI FL<< F < GEFK<C B IJ
F IB? B g
2" >= Q IJ FL IAN G IF J<H F B DFL I Q> NDC FI BA D
BCED F ?D NHFR D B EEFAC DFL IAG IF J<H F C" > =A
C A N E @L IBHC JN [BCC DFL IA<DE Q N?H C
\2 FN HB FF GIBCQF JBFLFD IF F IEHDF < FBHCDDFL IA D
FL IAN N @GBBC F IF F A A CEFL@ EF FH< LEF<BC BA[D
J=I E JEBL[BC> I BR BCED F ?D OF?@EFLG NF@ CA
BR <B I JBCBCED F ?EDFG F BE I QJK NLB IR = < FE FD
BCFL IA FL IA?B F N J <F<BDCN IA CB<>CI Q K A>LBR F
F BGKFIF F II?DIF > I?DJEBL[CDDFL IAND E F<QG =B
A C<CE B I JBCBCED F ?D B I JBCBCED RC $ $ C A B
I JBCBFL*v{*1 E F<QG FGL E FKIL<B F BGK=EBL[CDQF IJ
B \ KI IJI JBCF R DBCD L RECDA E F<C B I<GDBC
F IF F II?IF > IB?FLDJEBL[CES BC FL IA [JKK FCLE FK BBIC?D
FL IA CG BB> F FB?BN> E F<QG BDE JN = = BC
B BREB<FCC B I B EFELOK? BECD KI I?D

"2 F B ABF F GIBCA EFK B I FL IAE F<EJ@C< <I?< BC EFK BBIC?DE F?BFLDB IFHD= < F(HD I K E 2<B BC EFK BIC?N F @A> I BRBCD F ?'D E JN =BF*f W•V`•X_ E NH<EFKKGEDB DKEAN+ DLEF<B?B[CCDH<C<DBF@GBFL1Vu^W,_^ „VWV•V≤ZCFLIA‡ >DF NL B BCBBCDFL IA <DBFEC < BCD <BJ<CBD> LB IRF = < RI I BRN A LBGEDFLC AN @ E @L FH< H<CE @L A<BC AB[CFL IA<BF KFEFLE @L A N N BA<BCE F ?KKJN EF A @L< J<BF<IFE LB JKK <C B KJL QG FEBFL<L NGF B B G< BDCD BC&><A E BC JKKC<B \ KIJ F EFK BIIGEDFK B <NIGQDF GD@RID F ? DBCD F@> IE?D NFIEFB KF<HC B I E N ≤BC H[C<BCCDE F?BDCD FL IA D[JKKFLB <>B IJE FOK? BBCDFL IA D F BCB D <K < DK E I2 F B EFD B BRE ≤B?FDDN E F<QG F>BD E JN =EFK B <IE≤HB? BFD

ABF?B CLE OFK IIB?A CB><C E EBR<B>CD@ I?D=K><< I?D <L==G DB F<H<B IBJBC FL IALE IBA CB<C <AB> @ IR =K><< IR < R BFLBDFL I Q> FBLCDE F ?D<H= F C BFL I N?JK IBFCDN JK IBB≥D BRBCD B I?BA ND G FLEFKKJ IF J<C A F F BCBBFDLDA K = B ED B DN QF BGDLDEA<CD EFK B <FIE F GDLBGCO A<IF BB FHF B3<BF I EFK B E≤ J <BFFL I I? BF @> I= BCA @> I?LBFI BF A IB A F B IL A>ED FDB \ KIJ I BF O II < FE JE FDBC B I?<A

FL IAO A<I B<S G I A< ≤B L FN QF IJB <F B D [KA[<BDF<>B BCDGB>EF<FI B D[KA[<BDND @ BACBD G< D <BF IIHDIKFEDFLJ < BCAN L<BCFL<H= F BBLFL I IFHJBFLD E BF JKG IK A<I G DGFDG ?NC FA[> AD >D G I @F <@<AQ? BFE K A<BFL K I?N FKFG=AEFA @ ≤ ONF ? B I @ <BCEFK B M?>?BCDFL IA D C FEFA C< FEF AB I <? = BH @F <BCD@ IBDLB BCNB DA E I ? E KH<B E FOK? BBCDFL IA D K < DEGBL NC FL =?< IF ? A<@C<@C I?BDLB BCBE DN?E J B DEFK B IGD QF FA>≤CDF F= FEFAECF<LCQD <@CN I B @>< OKH B DN QF BG>DN Q > F FB IFR JN>EFL<L LEJ F≤LBF<>B I BCDFL IA D EFBL ALB?A E F Q ?BBCE AEB>B≤FCLFL N IFH

E FOK? B$FBDH K II JBFG= JKFG FBBFLIFL N IEHKC@L< FH
E @> FEF ?@CN R @CI J=ICEAKL<BGFDIFL N IFMHCB? BFD
(KKIJ BFE= I B ELFOK? B>FD F FB?E>FLMFL<BCFL IA 2
BCB LB FNC B? CB<CCD BCBBBDBFL I IFHJBFL@ A G E B
E FNH<IFK FOK? EBFL@ B B>EA<FBFL I I JBF<DBFGKKF
K < EDGBLKJ <<BBCLEFI BJ<BB<FC<KJ>D<L N B I<BHFBHCD
BFL I I?FD > A E N?N G= I @FK EJFN IB ED LB?€ =JKF
G FBBCBBFL I I?HD > AED<B H<BFN > < BCD@ C<I AED BF
I JBFID N E @L FGH <K II JBF=D BCFL IA K LBJEFKKFA
FH IFE <B HFBL E = B I@ C<I LB B? H@ I<CC OJ@L <C
B> IF< IR [R <BCFL IA@ A NL B? F G< <S G EK A< F
INC FI B <B<CHDFL IA D JEBL[C D GFEFK B IFKQ KF<FQ IFH
EK <A<LBCF =J ><BCCDF > AIDBFL JBFLDFL@ A I
QF F R<B D J=I DB> N Q >EKC@L< FRJN>I <L OJKK
<BF INC FI B <BCDFL IA E G C E F<C B E? IKC<ECFL
B B>EQAMFL IA
I K I?N FKF=A? [E F E BL ?BFI @F <BCD[>B I?D
EFK B BCDFL IA \DF?@CB<CFL IA<BC JEBL[BC> < G< FBCD BC
H<CI <BCE F ?BCDIB DB> BFE IRN G[>+ >DF <L @?IBDDD
B PL FEFK EH?D?HG FL@G<< Q <O?BB<BC NF< IGDGD
BCDBFL I I?[D>B I?EDFK B I?DN JKL<BCCD $ $ G B OJKBF
E NF< I KFBCDFL IA =D BC H<C QAOFKEK? C<DL B A
<L Q B> B [HFL IA ID H<CDN LE? [FHBI BJBCN J I BFL
rL FH FKG FL BFBGKBFEL >D C <L B ALB?G =A E FG BF C
€ BF ND QF GDFL EFBLE>@<GA L HQJ< @ JB>E BFB EF
< FBHC&><A DG BFB EF B BRE B<FQVDVIIVe/Xaa `_ IF D
=R D J B <BF <K IQF B B K A NH<IFKFLEFI B <BB€
$FO B E? KBBFLL FH FKG FRL<B C< FEF €D@DJA<GBCDG D
< G<CDB [HFL IAID H<CD H <C DGFLKFE= BCFL IAEFL
@ A <L O B DBC< G<BCCD BCH<C R<L= >@ I BF L RB
N AB<L QG F BBCD@ A BFMCBFH BGFD[>B I?EDFK B B?CDD
,=IL DB E NL<IFKBAFL= ? BFLDBFHA =JKC
E NE? F•EF@GABBBC JN [C D= I B €D A <€DBC @ I?

B LB BCCBBF<H<BC [R BCDFL IA DABBFI @F <BFLGFL KFL
E BF<B B [J BCBE BCCOFHKCB<CCEDK FPCQA D
$BF B [HC FL IA@ E GE [<F FE?B<N QF BIIGEDFKKGD
QF GDB I FL E DG<I DBJ< EDFLEC=JMFEL BG= >EFK K@ G?BCCD
R DI BC <>B B?CDBJ<B <C E @ A I A< = BF
I @F <BFL IB? BCBFL I I?HD > AIDBC@G<BCCDFL IA <DBC
N @<?C ? AN EF A A <A=FLEFEDEF I B H@L@<O NA<
C FL IA J NCK N@ E <B G<QBF<K BCED K@?@ O NA< FD
G L >E *f* IGKKF <B FQE? FDBF <K < J LB @ <C ABC
=I @AN L<O <K IFHJBFLDF F LB BFL J @ E GE
EFIK <@ ABFL I II?F > AO A<I B< B O B E? AFNF BF
= KHB GF FBCDI I F AN FF <K <BNGDE @LGA <K I
I JBFD IFBHEF+ >D C I @FK J? C<GBCD<K I?NDJ<B <BCCDD
BFL I I?EDLKBFHI DB LB BCN DQ A BEKGFE @ ? => BCD
= >= Q IB?OD@G<GBD> NA>KKJ B> NLB IRL Q B>I G
D<C ABBLCDN FKF=A EL IA@ E A G FBBCDL RECDAB
B @<AB C AB F GKKFB> BFL IF L >E *f*<RG< >@
[BC@I A E BC [GK BCCD $BF B [HC FL IA@ E GE
EBH[G<H @ <GB [HBFLL >E *f* IFHBFL<K IBHC<DBF AFL
J I BF @R< E BH BC<H @ <CB?I C L RECI B QG
QF F R<BFLDFL<FLK IEFKHCD@L<BFCHBD< G< BDCDFL IA DBC
L REC@O KB R F<LB RDJ >DCN FB GB<CGBFL I I?FD > A D
< <K <BGID K IFNID > <BFA< G< DB [HBFL<K IFFH< FL
I BCD F[L @FBH BBFL >E *f* IGKKHBCDFL IA A OGO F
QF IN BCEFK BBIC?D+IL DG BBCDKKJN D E F<EJ@
INC FI B <BCEBFL IA D G B EF I H BF N F<H [CD
B [HB> NLF+ BR ‡ >DBFO O C G<FBF E K@B> NLF> R
I C EFB K < B B?AN B<CDKKJN<DBCE KCPIC B BREB<C
E FIK?< B>C,D+IL DB LBGED>BF Q AMIGNB><BFN I A><BC
FL IA E <B HB EF A E BH BFL<DB FLBDCD<IR B D EFK B I?
[=I < FBBCDKKJN<D E > ?< DL IRBCDN I > JB>
EFK B L?B?G E = >@I AN NF G BCCDDEAN <BCD KKC FBFL I IR
< G< ><BC <>B E?FK BMI??BCDFL IA D<I AB [J BCBE BC
HE [C? C DNC FI B IJK = G ICLDDG C<CDF LQ A<B = B?CD

της Τουρκίας να αναδειχθεί σε τοπική υπερδύναμη είναι οι βασικότεροι παράγοντες που προσδιορίζει το τρόπο άσκησης της εξωτερικής πολιτικής. Τόσο ο καθορισμός του εθνικού συμφέροντος, όσο και οι πολιτικές που επιλέγονται για την προάπισή του προσδιορίζονται από τις αξίες που συνθέτουν το πολιτικό σύστημα. Για όσο χρονικό διάστημα η πολιτική κουλτούρα της Τουρκίας συνεχίζει να προσδιορίζεται από τις σημερινές αξίες, η εξωτερική πολιτική της θα διακατέχεται από την απειλή χρήσης βίας. Μέσα σ' σ' αυτό το πλαίσιο, η πολιτική δημιουργίας κρίσεων κρίνεται ως λογική, εφόσον ταυτίζεται με το σύστημα αξιών που διακατέχουν τη πολιτική ζωή της χώρας και εξυπηρετούν τις επιδιώξεις της. Η δυνατότητα παρέμβασης της Ελλάδας στη διαμόρφωση των αξιών αυτών κρίνεται ως περιορισμένη, κυρίως λόγω του γεγονότος, ότι οι σημερινές αξίες του πολιτικού συστήματος της Τουρκίας έχουν τις ρίζες τους στις γενεσιουργές δυνάμεις του τουρκικού κράτους. Οι αξίες αυτές καθόρισαν την πορεία του από τη σύστασή του μέχρι σήμερα. Σε κάθε περίπτωση, ο κίνδυνος πολεμικής σύρραξης Ελλάδας και Τουρκίας θα πρέπει πάντα να αναλύεται υπό το πρίσμα των εξελίξεων στο εσωτερικό της Τουρκίας. Η ύπαρξη ή μη δημοκρατικά εκλεγμένης κυβέρνησης στην Τουρκία, ως βάση για την άσκηση μιας φιλειρηνικής πολιτικής έναντι της Ελλάδας ή έστω ως εμπόδιο στην προσφυγή στο πόλεμο θα πρέπει να αξιολογηθεί με βάση τα συμφέροντα της πολιτικής ηγεσίας. Αν για παράδειγμα, η άνοδος των ισλαμιστών διαβρώνει επικίνδυνα την εκλογική δύναμη των λαϊκών κομμάτων ή θέτει σε αμφισβήτηση τον ρόλο του στρατού στο πολιτικό σύστημα, η προσφυγή στον πόλεμο είναι πιθανή παρά τον δημοκρατικό χαρακτήρα του πολιτεύματος. Η φύση του καθεστώτος της Τουρκίας δεν αποτελεί προσδιοριστικό παράγοντα της πορείας των ελληνοτουρκικών σχέσεων προς σύγκρουση ή συνεργασία. Ιδιαίτερης βαρύτητας θα είναι η αξιολόγηση που κάνουν οι Τούρκοι πολιτικοί αναφορικά με τις θετικές ή αρνητικές επιπτώσεις που θα έχει μια σύγκρουση με την Ελλάδα.

2.5 Επιλογές Προκαλούντος

Η Τουρκία επιδίδεται από το 1973, αλλά ιδιαίτερα από το 1974, σε μια προσπάθεια ανατροπής του συσχετισμού δύναμης στη περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου. Οι μηχανισμοί που επιλέγει για να πετύχει την ανατροπή των ισορροπιών ξεκινούν από την χρήση βίας ή την απειλή χρήσης βίας (με τη συγκέντρωση στρατευμάτων στις αιγιακές ακτές της, την αναφορά στο causus belli, την επίδειξη

NH CDB ED O J<BFDLKKC IFHG FLR FL?BFLKKC IFH + 2
E FHG< E J < DG < ND IN I?BFLDKKC IFNHJQFLDCKR< D
FH I> E <? >EFL Q <OCBBFGHKKC III? A<B C< JG= <C
@G BFDF BCB=D2IBK?[F<L E FIK EBL< GF DQGDB FE?D
BFLajVjX'aX^37 N N I <ALB?@ K R B BC Q <O?BGB<CD
EFK B <B L?BDB GBBC DKKJN D BFE A CBEFKEI BC QJ <C
B> KK? ><BFR FBCDI JD<A DE? [K FAE =F FB> FEFA>A
F <C FFAH IFF FEFAFGEBL[G LPCKEFK B <F E A CLB
EBH<< B E <BC F IFBQ E?K<BFO OKBAFFL MJKhg FL IA<BC
L REC3m IFKFL@F<HQ AND Q IG[DR< <DBF KKC IC< >B R F
BFE A C BhBF = ANF EF A =A KKC K?A Cm [R< D
LBG@D K R F<BG= >EFK B B?AKCEFFCLIQ JMF MJK<BFO OKAF
BFL EFI KLEBBI EFhg R K DF < C<BCD<F= AFCLOC C?
B K I? C KKC I?B L@H FEB BF\F JE FDBF BF FC I J
<A IB A BE BC BFK?E FDBC H<C LB BF IBC <B I
E F< BFKBACMFL IAE FDBCH<CE R B DE B C< BFL = AF3L7m
$BG<L G F N IN I?<BCDDFL IA@D K R F B F IJE ? B
LEF<IJEBF<BL=D >BD F IJE ? BBCDKKJN DFOJKKF B
<L=I I GN DIN I?<F FDE FA<ID FN HF EB N IC H[ED K?D?<CD
OA DNCKR<IQDFO <IFHEAN N[KC CID F <L @?IAD L Ff IGD
NC FL =BAB K < G=>=F B>< N EK> BII <B B >B EEAE NF
Q M EQ B G E F < G<FBLDF&7D #D G<IE FR@C8&CD
E N R[BRC DE FB KFFHI A< EDFLNC FL G=,=AIL EFBBF<>B I
GB>EBFCDKKJN DQ AM<BF AEFNL J ><CFD7 B F EJ=FD
EG@ I <BC @? LE? I [FL<AED= BFEF BAFBF=I I BJ
B> KK? >BCD> ŽKCDF 745F FH IFI B KK HFBB8 <QJK I
B D[B?< BDFLN IB BF IIF@H <BRBEFFD K DA =I @ N L<@BCA
KKJNI E BL A BC EF JI L <BCCDKKC I?D A DE BCHE F
F 753 I B KK HFBBE [I EC BCDFH B IDBJBFL I AFLI

37 &FMJICD?<BFDg KKC FBFL K<IG<D DgF I?N J<B <G<BF R <B D
< N ANŸC(DE 2gh$H=[>FBC I?FK B IB?m @? 797< 4
37 \KGE< B IJK L@ FBLE,A7
373 MJKhg FL IA<BCL RECmQ I <BF FH BF<D 8
37 •Q <BFhDgFL I I?E K?? FIA NL FNDQ I?D AI ><BCDD KKJN D<m87
<BF$ J BFD=JIFDT H< @'FM ANCD •Q <BFhDg < K JDA "L D B I?
<B@$L O B$F?QABCD]>B I?DD FK B I?DNm< EDF BCB775

(0,3)
(0,3)
ΠΡΟΚΛΗΣΗ
ΜΗ ΠΡΟΚΛΗΣΗ
(1,1)
ΕΛΛΑΔΑ
ΠΡΟΚΛΗΣΗ
(-1,2)

να είναι μεγαλύτερο από το οποιοδήποτε όφελος.[496] Για όσο χρονικό διάστημα, η Τουρκία διατηρεί τις αντιλήψεις αυτές, η Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική (αναφορικά με τη πρόληψη ενός πολέμου) θα είναι επιτυχής. Η επιλογή του πολέμου, ως μέσου για την επίτευξη του επιθυμητού αποτελέσματος (1,1), δεν αποκλείεται, αποτελεί όμως, τη τελευταία εναλλακτική επιλογή, επειδή δεν είναι σίγουρο ότι εξασφαλίζει το επιθυμητό αποτέλεσμα. Η Τουρκία επιθυμεί τη διαμόρφωση ενός νέου status quo και ταυτόχρονα την επιλογή από την Ελλάδα της μη-πρόκλησης. Γι αυτό εφαρμόζει μια πολιτική εκβιασμού και ελεγχόμενης πίεσης η οποία, πολλές φορές, έχει τη μορφή ειρηνικών προτάσεων διαλόγου, ώστε οι επιδιωκόμενες αλλαγές να προέλθουν μέσα από «συναινετικές» διαδικασίες.

Η πορεία των ελληνοτουρκικών σχέσεων, καθώς και η συμπεριφορά της Τουρκίας κατά την διάρκεια των κρίσεων του 1974, του 1976, του 1987 και του 1996, διαμορφώνουν ένα μοντέλο συμπεριφοράς της Τουρκίας. Η Άγκυρα προσπαθεί να πετύχει τους επιδιωκόμενους στόχους με απ' ευθείας διμερείς διαπραγματεύσεις, χωρίς την χρησιμοποίηση βίας. Όταν η Τουρκία χρησιμοποιεί βία, αυτό γίνεται στα πλαίσια επίδειξης ισχύος και οι οποίες συνοδεύονται από μια προσεκτική πολιτική διαχείρισης κρίσεων, η οποία δεν οδηγεί σε πολεμική αντιπαράθεση μεγάλης κλίμακας.[497]

[496] Όπως δήλωσε πρόσφατα ο πρωθυπουργός της Τουρκίας Μπουλέντ Ετζεβίτ, ένας πόλεμος μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας θα ήταν καταστροφικός και για τις δυο χώρες. (Η δήλωση αυτή έγινε κατά τη διάρκεια συνέντευξης σε ελληνικό ιδιωτικό τηλεοπτικό κανάλι στις 14-6-99).

[497] Heinz Kramer: "Turkey's Relations mith Greece: Motives and Interests", p.60, in Dimitri Constas (ed): "The Greek-Turkish Conflict in the 1990s", Mac Millan, 1991

. /08>A1808878BB9BG677><<8979 @@0378918170C>7g;0697 9:/H<3A8:

. " 8N96H@8600G:

KKJN= BC B BREB<CDFL I I?E K?DA <BCN J@ B<C?D < J<B BC= IE F?DE BC IK << I?EFB FE? E KGD B > A?DJ C<CGD>DBCN O O A><C;I @CK<LBF<I B L < E NLFN I BAED AEFE *d qV_l.W'WuI +`YZVWel^~ B M B C @ > ABCDEFB FE?<DB JM EBFKH<B J<BF KFB> E KR<BC E F?BCBL E QF BJDI BR <B < IJ FF @ > CBGIFFALBF AB C J=IC<L NL < B>H E KR LEF< G< D EFBGK < NAN BG Q <CEFIK <B<BJCNF ?I LEF<B? B[>C I BJKKCKE> KR " LBC@ > A@GE E <B GFBCE F<F B?CD <BF KFB> I ?B >I B> LEF< G< =BFANCF @ BF BA<BF F B> E KR < B@> I ?B >I B> LEF< G< <BF EC < BCD<L E QF BJFDL B EJKFELF A EFN @FAANEF AEKFIFD BF BA<BFB>F E KR379 EFB FEE? F<E @ A EFNA<BC E @H CBGC= E A@F BBFDE B @G B BFFI <BF[DE JIJ@ E @ IG NFD@ > ABCDEFB FE?B B>EABMCFL@ BC>ED <B @ IJ E F•EF@GBEFL@ <CE BF E B @G E FO <ABC E @H CEBJC[C IL B K<B FDA EC <BFFHLEFKF=B<FFLA E B @G ESFGL[>" A C EFB FEE? BL ?DEFB GEE> GE I @F A<BC E @H CBGC= B NR<BC NG< L<B?FL B > ?<BF E B @G? BFL C@BAC EAB LB[>C E N R[BRFL N @GEE I? I BCEB E N A[BC EFQ < <B I BEBJ LKFEF ?B<DE K<BEB177

379*d qV_l.WWuV_l+`YZVWel^~ gWj WW _`Y*e W`Y,V*W `u^d`yYbcb98;9
377+`YZV1WI z •^|ghij WW _*Yb^gdj`WY_VdacYZ^d^uWWYVjd'X<BmFoVXvdj W_jVd
(la2hgo Wab Yj^Šia WW _Y1 m}^W¬pq ^Wkl_`Š Wa7j9c7l +`YZV1WI z •^|g
hij WW ,_W'dXWŠa`a`j+mj W_Vjv^Y_XvW`jucXee W795bb 75;

<B BC=BIF?LI @C<L <[FIH J E N QF B EIGFDEF@G< D F•EF@GB@ BCBKKJBFEF@BKC A@ BCBLB? <BC M?BC<C LI A D G FLBD> B EJK>KKJ<B DJ=I D <B DNL ABDFLD K OJ FBCE F<EJ@ A><CBDCDE @ BCCB D[CBDCD <H=I FL<KCED>K @ <GL>EFKF=<RKJ <J<B BC=EIRL F BAE KIEF A C< FEF ?<FL R<FLBCE @ BCB?<CD OA D I @C<L <EDF A A I BJKKCBKF<DF= BF L F<FI BF E B @G BFK LB AIRDEJ B@ N BCBCA E KFE?F<QL=<?BDC OA E AE A<BF L F= B B>E F<NFI BRFLB FQGKC EFLEF A E FIHPFLE BCN E = JB L<BCC<C <ABFL @F < FH B> EFN IBIR A>BFL B => < FEIF A EFN @ ?A< FD BA R B A<IEFLE IK A EFB FEC?FEFAA NL B E FI KG< G QFO < G? FLJK>BFBAE K<F BA[J BCEA <€ N J<C€B< C EFB FEE?F A EFBH ABK =><Q K G CIDBA C<BC<DE F@G< > ABE NF? BAE KNFDA N IB I<D E KGDEFB FEE?F AJB>E F < G <D @?I DEFN @ AFB K < B I?BJKKC<KDCEFK B<I? < G<C BC E N >I KCH<C I @C<L < DEF A E FKJO E IKC<EC A@F BBFD BAE KIB G E << B I NA< E B J< G<>BCDN E = JB L<ECDJ E BC E K? ?<CDDA D L FDEF A B NR<BCOFHKCB<F?L N E = B L<@C A B IJ @G B< E F<EJ@ IJ BCN E = JB LE<CKIL<B <BF BAE KEF BC ?<COA DCK N?C<B BC=BIF1 @C<L < IEH A KKJ[B B<L @?IIJDB>E B DFEFAFD BAE K[F BJMFBLCE @ BCB ?<CDA DA >DN QF B EI?BCN N I <BACN E = JB LE<FCLD EF A IFKFL@C@NA E = JB L<AC N N I <AB KK =?D E FBJ< >= BC EAB L[CD F O AI FEF CBKH?<DC<DE OJKKF KKCK [J B@C8<CBDC<B BC=BIF1 @C<L < FEH ABI B <BCA N E = JB LK<KCL<B >?D KK IB KIF?<CA N N I <EAFLFNC= A <BCN E = JB L><CAD I @F ABMCFL<ABCN E = JB L8<CLDB?C <B BC=A? [B IJ?< C B F C=GBAD EFK B NJH F? NG F BE G< ED<L J FLBDFL9BFO @ EFL KK IB BIC D?<CD

88\KGE< B IJJV_`Y.W^avaj `_g-_j W_Vj1^u^VjdVj`*^_kgXdj`l`aY`bodW_aVbWXj`Š m
1 u^j`Vj]^^XW3VjdXdc799bb ;
8 \KGE< B IJJV_`Y.W^avaj `_(l2gh. jj`_d0^jZ 0V•doW^Y ^a-_j W_Vj`^_Vd
oW _ u^j`VjU^V_dajme0VW]^Z_a^b~`_xa_`Š WoaWjcaa797

αποτροπής. Επειδή χρησιμοποιεί τη γλώσσα της διαβεβαίωσης, παρά της απειλής, μπορεί να καθησυχάσει τους φόβους των ηγετών που έχουν εμπλακεί σε μια διαδικασία κλιμάκωσης. Οι εμπλεκόμενοι σε μια τέτοια στρατηγική θα πρέπει να γνωρίζουν τις πολιτικές πιέσεις, τα στρατηγικά διλήμματα, την εκτίμηση του κόστους, τόσο της απραξίας, όσο και των εναλλακτικών λύσεων του αντιπάλου. Όπως και η αποτροπή, απαιτεί από τους ηγέτες να δουν τον κόσμο μέσα από τα μάτια αντιπάλου τους. Μπορεί όμως να αποδειχθεί επικίνδυνη και να οδηγήσει σε κλιμάκωση, επειδή ο αντίπαλος μπορεί να θεωρήσει τη συγκράτηση ως αδυναμία. Κατά την διάρκεια της κρίσης (πριν τον πόλεμο) των Falklands (1982), η Βρετανία πίστευε ότι εάν προέβαινε σε απειλές χρήσης στρατιωτικής ισχύος, θα ασκούσε τέτοιες πιέσεις στο στρατιωτικό καθεστώς της Αργεντινής, που θα έκανε τον πόλεμο αναπόφευκτο. Όμως, ο δικτάτορας της Αργεντινής ερμήνευσε την τακτική της συγκράτησης της Βρετανίας, ως έλλειψη αποφασιστικότητας.

Τον ίδιο κίνδυνο θα διέτρεχε η Ελλάδα αν υιοθετούσε μια στρατηγική καθησυχασμού έναντι της Τουρκίας. Ο καθησυχασμός θα μπορούσε να είναι χρήσιμος ως στρατηγική μόνο αν η φύση και η έκταση των διεκδικήσεων της Άγκυρας δεν έθιγαν σημαντικά ελληνικά συμφέροντα. Όμως, η εξέλιξη των διεκδικήσεων της Τουρκίας μαρτυρούν ότι η Άγκυρα δεν επιζητά περιορισμένες μόνο μεταβολές του status quo, αλλά τη συνολική αναθεώρησή του. Η διαδικασία δε που έχει επιλέξει για τη προώθηση των διεκδικήσεών της είναι η απειλή χρήσης βίας. Τόσο η φύση των διεκδικήσεων, όσο και η στρατηγική που έχει υιοθετήσει η Τουρκία για την προώθησή τους, καθιστούν την επιλογή της στρατηγικής του καθησυχασμού εκ μέρους της Ελλάδας αναποτελεσματική και επικίνδυνη. Για παράδειγμα, θα μπορούσε η Ελλάδα να παράσχει προφορικές διαβεβαιώσεις στην Άγκυρα ότι δεν θα επεκτείνει την αιγιαλίτιδα ζώνη της στα 12 ν.μ. Μια τέτοια ενέργεια (ή και ανάλογες άλλες που θα αναφέρονταν σε θέματα τα οποία η Τουρκία θεωρεί ως σημαντικά) θα είχε ως στόχο τη πρόληψη κρίσεων εκ μέρους της Τουρκίας στο Αιγαίο. Αν όμως η προέβαινε σε τέτοιου είδους παραχωρήσεις θα οδηγούνταν σε φιλανδοποίηση και στη συρρίκνωση της Εδαφικής της κυριαρχίας. Η στρατηγική του καθησυχασμού (όπως και αυτή του κατευνασμού) μπορεί να μεταδώσει εσφαλμένα μηνύματα θέλησης και αποφασιστικότητας στη Άγκυρα και να οδηγήσει σε μείωση της αξιοπιστίας της οποιασδήποτε μελλοντικής αποτρεπτικής στρατηγικής.

3.1.3. Δημιουργία Καθεστώτος Ασφαλείας

N @I?@ <BRAB LN JI 3BNFL<N JI IBF D GDE BLE I N N I <KA?DCEDFQJ< >=H >E B FEFAF E F<NFIBA>DN @ R N R B><L EAEBF<L <L=I I G@C B I? BCBB> N @ R < G< >83 N @I?@ <BRAB IFEF FBHC<L E QFBJI BREFL <L BG F<S LBJI @F AMHELF DN <BC B CBB> D BR A F FEF C IG EDF ED J F D I B N I <BIG DEC JMFBLFJ BF E B I BFERD @ E KL@IFH<L=I FH< D [HB> I BR8 =I @AN IL<@C <BRB<FQD K AGD>D<B F E F A?I [K AP BFIA NL FDEFKG HEL F AMF?IB D K AQFBBDDA< D

NC FL N+A@ R@ <BRB<BBF GBCD<QJK EDFL< JBMFKH = KHB NLD<IFKA+S DB< JKKFBED AED>D<BF E F<B <DL KK =GD I K E +^• WjjWŠ`Ga <C ABG<< KD=FLEDFLI @ <BFNHH<IFKBC NC FL I=A@ <BRB<>Q K A Dg

2F B => < A LPCK B <FDMCB? B<Q K A D <BF A@CD <QJK DE G BC KF= I? CN IFH@ FA< BFD@mRDC <B B >BNHH? CA G F< B I? E KLBC

2 ANH<IFKKNC JI <CJ < < E @ BI I? L B I<?L E QF J

2 BFhN IHO LAm<C B I B< MCB? B<QJK CDANC E OA><C BFL JBFLD

32 A NL<IFK B FN E <B>@FFEH OJ< ID F [E B?<EDL QF FH<B B >B IAANFL<DL Q> A (DE J F IF F IFH IB? <L Q> A D2EFBGK < BA@MB?BCB? C<BC>D<L Q> C@G84B>

" NC FL =C@@ AI @ <BR<DQ K A@DE GE EKC FH B BG<< BFDLKJ <EBFF•EF@G< Dg

2F =JK NDL J DE GE E @L FBKNC FL B=FAL

83 vj bZ i „WVa_vjWWgXYjkWXVadVa_l+ u`e n^_a 'X _Y+ag`e aVa-_j WŠ _`_u ^VW`V•d-ajmW_Vjp`WuVd_`fVj``^4 1^ vbW`7u9 b 9
8 i^_Vdj_oXYZVd+W^ce^_l /^b~`_ang-j W_Vj+^u_Vedlagaa^_aW^e_IXYj`Š *_Vdca`amj W_Vjp`WuVd_`fVj``^_ 4 _^ vbW`_u79 b 77<BF <JI> Dg h @ <BRB<Q K AID Q I3$B @ BCB ... AEB><BCFL KKC FBFL I IFH B => < B+H [FEK < R<mBF " KFL ANCD<JI> D E 2kGKJN FL IA BJBFGKFBDFLL FHFKG FLm$ NG @D? 777<
84 +^• WjjWŠ`havgYXW+`juc`e amBFvj bZ „WVa_(W2gm-_j W_Vj+^u_Vedamj ZVYV 1 } n^W_xdcdŠ WaaWjcaa79 b 53;<BFT " KFL ANCD<JI> D E 2kGKJN I FL IA BJBFGKFBDFLL FHFKG FLm$ NG @D? 777<

@G BBFCDD F@GBBCC<DCQDKFI CEA<NFD@GD <B? BFCDJ=CBC
NC FL BA<SDB B BDL = AFELFLG >D<B B KKC IQ< U BC
Q <O?BCB<CDL BCBBF>DO F C<AN>FL = AF$BCN HE FC
FL IA BC <OFKK?L753JKK [BFajVjX^I BF F IN J<BCEFL
<FKJOCE< B BN Q>< G I BJ<B <BCCFEFAE F<E @FH
KKJ[FLC KKJN I C HE FD @ > CB<IBJ<BCDFL IAND
<L JN BFE H EFL@ E GE N GEBCNC FL =ADI @ <BRBFD
<Q K A D

KKJN I C FL IA>D GKCBFL @ GE E G FLIF GD
B K?P= DB D[>B IGED KCEDFL B B>EAMLFBL >DFLNGEFB
<L GOCC I BCE AFNFLL FHFKG F(L [A <BCCE AFNFL
KKC IFKQHK FLC2 KKJNEFBNG <@J @CI E K ABE BFLD
O F=DABFBGDGKBFL$L QR FBLCD <FOA DEF AALEF R< D
EFL A KJO E BC<L BFB?CBDBF A E F< <BC
L B IB?CDFK B<IBDE hOF UA NL Fm>D E BF753I BJCBF
L B IN = BCDKKJN BB J<@<CBC B BREB<CBFL I I?ED K?D
KKJNI C FL IAEFBNG A IF GDB K?P [>DB I?ED K?D
<QJK DG E B DEF R<EDL KJ O E BC<L BFB?FLD
<BF C [GK B$C N R< G< >N BFLDEGB E EBH[FILF GD
B K?P DQF IJ BC [>B I?E K?

CE F•E @ =CBCHE [C DI @ <BRB<FQDJK BDCFEFA
<L AMF BB <FC KKJN <FI C FL IA A C<L NCBFEBAC<C
I <BFL(B F IF F IF > II EFK B EAE NF2DE @ FEHFKG FL
K LBJF I A< BDFL753BFL754BFL795I BFL774GQ B DHF
R DEFKHF B3 G FEKCB E J@ <FC= =F B B K OJ FBB
I <BFD DG FEKCBD E J@ <NCD<C A BC<H=I FLNCE GE
@ > AB @ ?Q <FC FL IAIK IR BC B E J@ <CA< D>D
LB?B> O F C<AN> CG FEKCB E J@ <EC A E FIHP ABE
K @ < G ICBA C<CAB E BC E Q <CBCDKKJN D B N J<
NL IJ

NC FL =ADI @ <BRB<FQDK A DB [HKKJNID FL IA @D
E F•EG@BCB IFH<NG< L$CNLFI BR< < JI > R C
IF ?IBA C$CLI <BFLD DEFK I?DB E J@ <NCD I A= BC
NC FL BAL A I B?= BCNC FL =ADE F < GIF@ <BRBFD

ασφαλείας το οποίο θα έχει ως στόχο τη αποφυγή μιας πολεμικής σύρραξης είτε λόγω ατυχήματος (π.χ.. κατά τη διάρκεια των αναχαιτίσεων), είτε από εσφαλμένο υπολογισμό των προθέσεων της άλλης πλευράς.[509] Στοιχεία ενός τέτοιου καθεστώτος εντοπίζονται στις διμερείς συμφωνίες που έχουν επιτευχθεί στα πλαίσια των διαπραγματεύσεων για την υιοθέτηση αμοιβαία αποδεκτών Μέτρων Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης και Ασφάλειας (ΜΟΕΑ). Μέχρι τώρα έχουν υπογραφεί: η Συμφωνία Παπούλια – Yilmaz (17-5-1988, η οποία δεν εφαρμόσθηκε μέχρι τώρα με ευθύνη της τουρκικής πλευράς) και η συμφωνία που αφορά τις κατευθύνσεις για τη Πρόληψη Ατυχημάτων και επεισοδίων στα Διεθνή Ύδατα και το Διεθνή Εναέριο Χώρο (8-9-1988). Τα ΜΟΕΑ τα οποία έχουν συμφωνηθεί μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας και εφαρμόζονται ή πρόκειται να εφαρμοσθούν σύντομα είναι τα εξής:

1. ανταλλαγή πληροφοριών επί σχεδιαζόμενων ετησίων στρατιωτικών ασκήσεων (συζητήθηκε μεταξύ των Μονίμων Αντιπροσώπων στο ΝΑΤΟ)
2. πρόσκληση αξιωματικών από δύο πρωτεύουσες για παρακολούθηση μιας ετήσιας στρατιωτικής άσκησης κάθε πλευράς,
3. δυνατότητα συναντήσεων μεταξύ των Α/ΓΕ.Ε.ΘΑ προς ανταλλαγή απόψεων επί δραστηριοτήτων διεθνών οργανισμών σε στρατιωτικά θέματα στο περιθώριο εργασιών οργάνων εν λόγω οργανισμών
4. συνεργασία για πρόληψη της ρύπανσης του Έβρου. (Τα υπ' αριθμ. 2,3 και 4 είχαν συζητηθεί από τους Πολιτικούς Διευθυντές των δύο ΥΠΕΞ και συμφωνήθηκαν κατά την επίσκεψη του κ. Cem στην Αθήνα, 8.11.01).
5. Ως πέμπτο ΜΟΕΑ θα πρέπει να θεωρηθεί η εγκαθίδρυση απ' ευθείας επικοινωνίας μεταξύ των Υπουργών Εξωτερικών Ελλάδος και Τουρκίας προς αντιμετώπιση επειγόντων θεμάτων, όπως αποφασίσθηκε στη συνάντηση των δύο Υπουργών σε Σάμο και Κουσάντασι (Ιούνιος 2001).

Στο στάδιο της διαπραγμάτευσης βρίσκονται δυο ακόμη συμφωνίες που αφορούν την αμοιβαία απομάκρυνση των ναρκών κατά προσωπικού από τα ελληνοτουρκικά σύνορα και την εγκατάσταση απευθείας τηλεφωνικής γραμμής (ένα είδος κόκκινου τηλεφώνου) ανάμεσα στους Υπουργούς Άμυνας των δυο χωρών.[510]

---

[509] Π. Τσάκωνας: «Καθεστώτα Ασφαλείας και Περιφερειακή Σταθερότητα". Η Περίπτωση του Ελληνοτουρκικού Ανταγωνισμού των Εξοπλισμών», στο Χρ.Κ. Γιαλουρίδης, Π.Ι. Τσάκωνας (επιμ): Ελλάδα και Τουρκία Μετά το Τέλος του Ψυχρού Πολέμου», Ι.Σιδέρης, Αθήνα, 1999, σ. 64

[510] Ν. Χασαπόπουλος: «Δυο νέα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης», εφ Το Βήμα 24-02-2002

παραχωρήσεις μπορεί να εξυπηρετούν σημαντικούς τακτικούς ελιγμούς, αλλά δεν αντιμετωπίζουν τις πηγές της δυσαρέσκειας του αντιπάλου".[517] Δεύτερον, ο κατευνασμός είναι επικίνδυνος γιατί υποσκάπτει τη προσπάθεια για αποτροπή. Έτσι, όχι μόνο δεν αποτρέπει μια επίθεση, αλλά την προκαλεί. Αυτό γίνεται με δυο τρόπους:

A. παραχωρώντας στρατηγικά χρήσιμες περιοχές στον αντίπαλο ή ελαττώνοντας την αμυντική διάταξή τους, επιτρέπει στον αντίπαλο να μεταβάλλει προς όφελός του τη διμερή στρατηγική ισορροπία και να μειώσει την αποτρεπτική ικανότητα του αμυνόμενου.
B. ο κατευνασμός αποδυναμώνει την αξιοπιστία των αποτρεπτικών απειλών. Από τη στιγμή κατά την οποία ο αντίπαλος έχει αντιμετωπισθεί κατευναστικά, δεν πρόκειται αργότερα να ανεχθεί μια σθεναρή στάση από τον αμυνόμενο. Έτσι προβαίνει σε νέες απαιτήσεις, η αντιμετώπιση των οποίων με αποτρεπτικές απειλές δεν γίνεται πιστευτή από τον επιτιθέμενο.[518]

Δεν υπάρχουν συστηματικές αναλύσεις των προσπαθειών κατευνασμού και γι αυτό δεν υπάρχει κάποιος λόγος να πιστεύει κανείς a priori ότι οι παραχωρήσεις δεν είναι δυνατόν να ικανοποιήσουν ένα δυσαρεστημένο αντίπαλο. Δεν συμπεριφέρονται όλοι οι όπως ο Χίτλερ. "Οι αναμνήσεις μας από τον Χίτλερ μας αναγκάζουν να παραβλέπουμε το γεγονός ότι πολλοί ηγέτες είναι απρόθυμοι να υποστούν μεγάλο κόστος για τη πιθανότητα επέκτασης. Πιο μετριοπαθείς ηγέτες γίνονται υπερασπιστές του status quo όταν πετύχουν σημαντικές παραχωρήσεις εκ μέρους του αντιπάλου τους. Βέβαια η αξία αυτών των παραχωρήσεων για τον αμυνόμενο μπορεί να είναι μεγάλη, ώστε να δικαιολογεί την αντίσταση και τον πόλεμο, όμως οι διεκδικήσεις δεν είναι πάντα η κορυφή του παγόβουνου.... Η όρεξη δεν έρχεται πάντα τρώγοντας".[519]

Υπάρχουν επίσης ελάχιστες εμπειρικές έρευνες που να αποδεικνύουν την θέση ότι ο κατευνασμός μειώνει τη φήμη του κράτους που τον ασκεί και καθιστά τις μελλοντικές προσπάθειες αποτροπής μάταιες. Στην έρευνά τους οι Glenn Snyder και Paul Diesing απέδειξαν ότι τα κράτη δεν βασίζουν τις προσδοκίες του για τη συμπεριφορά άλλων κρατών στις προηγούμενες ενέργειές τους.[520] Οι Paul Huth και Bruce Russett καταλήγουν στο συμπέρασμα (αναφορικά με το τι κάνει την αποτροπή να λειτουργεί), ότι η συμπεριφορά του αμυνόμενου σε προηγούμενες κρίσεις, δεν

[517] Jervis Robert: Perception and Misperception in International Politics", p.101
[518] Rock Stephen: "Appeasement in International Politics" The University Press of Kentucky, 2000, p.4
[519] Jervis Robert: Perception and Misperception in International Politics", p.90
[520] Glenn Snyder , Paul Diesing: «Conflict Among Nations», pp. 185-189

Q A B G =JK<CC <A BA@ FBoVX/dXjZ<BCG L BFL= BC
J <CIB B GECF B FE? BJMFIBRE EBR≪BDDDEFACED FC=FH C
B E J@ <BC[HBFLE B @GI BEL L FIL BGKC[LEF R C<C
?N EK> B?B2BBFL L FLE B EDIBRE EBR<LBDGD F< NLF
F L FD BJQ EFB GBF E B @G LBFBFEF<F<BE BL A D
("2 A EFKH I < <H=I <C BF<L FK EF<F<BE BL ABCDD
EFB FE(24B"< 9E EBR<€BD<2F/XjZI B K?=<BF<L EG < BC
LEF R C<BCF L L FL< E FC=FH B E J@ <CBF E B @G F
R B E @ BCIB BDL FHEDB FE<?BDFGKKF $BFAN<FL EG <
I B K?=FIL F +Xaa ddul /XuZ)Z d WF FEFAF[BJMFBLC
EFB K < B IBBCCBBB BC=EIPD B L < F<HBC EAKLBBCN @ R
I A< > EFN I HFBLFI B L < DA BF CK B EFF<F<BE BL A D
E FEF N?EJFKBK<CB BC=[IBJ<@CI

EFK B BGGD B L < FNH QF FEF FH QF IJ BC F I?
N J I EFLQ MF B(I FE @ <? O LE @ <I 2E BF
EF<IFEF<HBON B? C?<BCC KK =B?FajVjXXa^

Πίνακας 22

ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΤΕΥΝΑΣΜΟΥ

	!	!	**ΒΡΑΧΥΠΡΟΘΕΣΜΟΙ**
ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ STATUS QUO	'%$	& $ $	& 'r & $ $
ΑΛΛΑΓΗ STATUS QUO	& & $ '	$%	: ' ;$% T '' "

#D I FE @ <<CB BC=IBON B? CB<FCajVjXXa^FI B L < D
EF AEJ BCF Q?BCDEAKL<CDI A<CDB B>EAMGF B BDAE KF
F FEFAFHD KIAEF E B <L QG F BBFLF L FDEF A

deXaWXhGXAXXF„MIIHhchGeTe ƒ HgIHhHYYJHYKƒP¼WA $
##deXaWXhGcOŠhHKgHHh`HYYeHKKhFGHHYHwHKJbeVJKWW : ;+,deXaWXhGcOŠhHK`H`
gHhHYYeHKKhFGHHXh‹YbbeeƒYmW
CEHK„XIIHsMFWK`aXkG IGHHMchuYKbMXNHhKYFehHNkXFHFAdKI`AeYmsAJXYKJbM
vJKbM¸WFJnMXHKV#0KAA#B $WAW :

προσπαθήσει να αποφύγει τη σύγκρουση ικανοποιώντας μέρος ή το σύνολο των απαιτήσεων του. Αυτός ήταν ο στόχος των παραχωρήσεων Αγγλίας και Γαλλίας στη Γερμανία στο Μόναχο, της υποχώρησης της Γαλλίας από τη Fashoda ύστερα από τις απειλές της Μ. Βρετανίας. Ο κατευνασμός που στοχεύει στη μακροπρόθεσμη διατήρηση του status quo αποσκοπεί στη πρόληψη των συγκρούσεων. Επειδή η επίλυση μιας κρίσης είναι συχνά προβληματική, ένα κράτος είναι δυνατόν να στοχεύει στην οριστική αντιμετώπιση των αιτιών που γεννούν τις κρίσεις ή τις συγκρούσεις. Οι προσπάθειες της Μ. Βρετανίας να κατευνάσει τις Η.Π.Α. στις αρχές του εικοστού αιώνα ανήκούν στη κατηγορία αυτή. Ως στρατηγική που στοχεύει στη βραχυπρόθεσμη αλλαγή του status quo ο κατευνασμός επιδιώκει μια περιορισμένη πολιτική συναλλαγή. Σε αντιστάθμισμα των παραχωρήσεών του, ο κατευνάζων, επιδιώκει κάποια ανταλλάγματα από τον αντίπαλο. Η προσπάθεια των Η.Π.Α. στις αρχές της δεκαετίας του 90 να επηρεάσει τη κυβέρνηση της Β. Κορέας ανήκει στη κατηγορία αυτή. Τέλος, ο κατευνασμός που αποσκοπεί στη μακροπρόθεσμη αλλαγή του status quo μπορεί να χαρακτηρισθεί ως μια πολιτική φιλίας και/ή συμμαχίας. Μειώνοντας την ένταση με ένα αντίπαλο ο κατευνάζων επιχειρεί να αλλάξει τη φύση της σχέσης του με τον αντίπαλο, διασφαλίζοντας με αυτό τον τρόπο τη καλή θέληση και τη συνεργασία σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος.[524] Ο κατευνασμός της Μ. Βρετανίας προς τις Η.Π.Α. και της Γαλλίας προς τη Μ. Βρετανία την επαύριον της κρίσης της Fashoda ανήκουν στη κατηγορία αυτή. Μπορεί επίσης να έχει παθητικό χαρακτήρα, όταν κάποιος δεν συναινεί μεν, αλλά δεν αντιδρά σε επιβαλλόμενες αλλαγές, ή ενεργητικό χαρακτήρα, όταν συναινεί στις αλλαγές που επιθυμεί ο αντίπαλος. Κάποιες προσπάθειες κατευνασμού δεν ανήκουν αποκλειστικά σε μια μόνο κατηγορία. Οι πολιτικές κατευνασμού συχνά έχουν βραχυπρόθεσμους (π.χ.. επίλυση κρίσεων) αλλά και μακροπρόθεσμους στόχους (προσαρμογή ή συμμαχία)

Στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, ο κατευνασμός εκδηλώνεται στο οικονομικό, στρατιωτικό και διπλωματικό επίπεδο. Στο οικονομικό επίπεδο προτείνεται η ελληνοτουρκική συνεργασία στο Αιγαίο (π.χ.. συνεκμετάλλευση υφαλοκρηπίδας) και η δια μέσω της οικονομικής αλληλεξάρτησης εκτοπισμός της απειλής. Στο στρατιωτικό επίπεδο, ο κατευνασμός εκδηλώνεται με προτάσεις συνεργασίας για περιορισμό των εξοπλισμών (π.χ. οι δηλώσεις του πρώην Υπουργού Εξωτερικών Θ.Πάγκαλου για περιορισμό της στρατιωτικής δύναμης στα νησιά του Αιγαίου μα

[524] Rock Stephen: "Appeasement in International Politics" The University Press of Kentucky, 2000, p.10

BJKK =BC EF JI L <BCD$B B JBDFL = AFL2$BFN EK> B I EAE NFH B L < DNCKR BBC EFQL=? = RF FEFA DJM B B N @ G<FL<BF BAE KFBJBCN J I B> N E = B H<N> NA BG Q <CBC = <BFEFBAEKGC NFLDKKJ<BFB EF BFFEFA@F E <@FA BAE KFDC C< FEF 2B<C < HBFLI F N QF GD E KL@FHN E = B H<4 DE KFB2C2DB BC=BIP?DB L < FH G FLBDCDKKJN@DE GE K OJ LE PCB D[?DE GB FLDg

‘ F F A F B I <4BAFBCDFL IA DA E F < G FLIB? t "A F BEFN IBFAt

‘ >D@ IKJOBFI B L < C FL IA6 BF@ > ?< IA C<4CK?D @GKC?<<CD = R <CNL A Dt

‘ I NA BE BFI B L < B <F<BCN @IP? ?= R C<FI <BF <>B BCDR D

‘ F A C>QGK E BFI B L < F AMEEBF<> CJI A<?CI FE K FID FNC=B ANHFFR D< <L = <A t

‘ E FIHEBE BC<H=I <CB [HEFB FEI?DI B L < FHFt E B D NLFEFK B IGBD B>EAEMFB K < B IBBCE @ <BCCDFL IA=D KK =B?FajVjXXa^I EF N <Q KBAMKKC I@ I<JL QG F B t

E B?< <DB >B? B LBJ@ I @F A<FBLC I B KKCK BBCEB I B L < F>HD E KF=E?FK B N?JD<CDEG B<BCFL IA @ > ABFL I B L < F<H BABMC E BL BAFL BCQH<BCFL B EJKFJL CQH<BCFL B EJKFAL @ > CB N?CK NE? N RE F < G DF KK =GBDB F E @ BCBE EDL ABFDJ B L < F@H > FH B =JK DJ CQH<BCFL B EJKFAL E IB B E?BF E @ BCBE EDL AADEFKHE F < G D J F BAE KGFD C= F IGKGP?DA E F ƒI DF E @ BCB D E BL ABFDJ B L < FAH EFKHI GG>D HE IB DI B L < DD C= F I?EDIB B N?HD CND FNC=< A ? CKKJ< @J L <BCCD

EF N?EBEBB <CA><GBD [FEK < RB [HBCDKKJNIDBCDFL IA@DE GE A BF EFBGK <BCD[F JKL <GBD< G< >B> NLFI BR I C Q BC A E F<G = =B<FCLDD
@ J< FKD B JD.g B L <? D[<F EC=<CB KKC FBFL I @C. ?;4;74
< EA<CBDFLAN F.LgKKC %IP?CK$?B BC=;I?FOKC B <<FA... QF JE F KA IN?K>EGFLF =J ><F$H N < FED B KR@ I?DL D<BFFK I FL< AF <B D3; 8;74
5 T ?<BFLDEG CD.g@ $?B BC=II?T < DA< > <.75;79 IN < DF BCB @? 775

ελληνοτουρκικών συνόρων, δηλαδή σε μια προσπάθεια μείωσης τόσο των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων, όσο και της ελληνικής κυριαρχίας. Είναι τέτοια η φύση των διεκδικήσεων της Τουρκίας που οποιαδήποτε παραχώρηση (την οποία η πολιτική του κατευνασμού προϋποθέτει) θα ισοδυναμούσε με μείωση της ελληνικής επικράτειας. Η Τουρκία βασιζόμενη στη πολιτική της ισχύος άλλοτε με την χρήση βίας (Κύπρος) και άλλοτε με την απειλή χρήσης βίας (causus belli), προσπαθεί να πετύχει τους στόχους της. Ο κατευνασμός μπορεί να αποτελέσει αποτελεσματική πολιτική όταν ο αντίπαλος έχει περιορισμένες επιδιώξεις. Στην περίπτωση αυτή, η πολιτική των υποχωρήσεων θα μπορούσε να είναι ένας αποτελεσματικός τρόπος για την επίλυση των διμερών διαφορών, με την προϋπόθεση βέβαια, ότι ο αντίπαλος δεν θα προέβαλε νέες διεκδικήσεις. Η πολιτική της Τουρκίας δεν εντάσσεται στη περίπτωση αυτή, γιατί η Άγκυρα δεν έχει περιορισμένες διεκδικήσεις έναντι της Ελλάδας. Αντίθετα, οι διεκδικήσεις της είναι κλιμακούμενες και ποιοτικά αναβαθμιζόμενες. Με την διεκδίκηση των βραχονησίδων του Αιγαίου, η Τουρκία για πρώτη φορά διεκδικεί κομμάτι Εδάφους της Ελληνικής επικράτειας. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, μια κατευναστική πολιτική δεν πρόκειται να εκληφθεί ως χειρονομία καλής θέλησης, αλλά ως ένδειξη αδυναμίας της Ελλάδας. Αν η Τουρκία πεισθεί, ότι οι οποιεσδήποτε διεκδικήσεις της θα αντιμετωπίζονται κατευναστικά, η προοπτική ανεξέλεγκτων διεκδικήσεων είναι πολύ πιθανή. Τότε όμως η πιθανότητα μιας ένοπλης σύρραξης γίνεται σχεδόν βεβαία, γιατί δεν θα είναι δυνατόν να ικανοποιούνται συνεχώς οι διεκδικήσεις της. Ο κατευνασμός ως πολιτική αποφυγής μιας ένοπλης σύρραξης, όταν ο αντίπαλος εφαρμόζει πολιτική ισχύος, αποφέρει τα αντίθετα από τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα. Τον κίνδυνο αυτό θα αντιμετωπίσει η Ελλάδα. Όταν θα σταματήσει να ενδίδει τις διεκδικήσεις της Τουρκίας, τότε πιθανότατα θα οδηγηθούμε σε πόλεμο.[530]

Ανάλογα μειονεκτήματα παρουσιάζονται και από την υιοθέτηση, σε στρατηγικό επίπεδο, μιας στρατηγικής που θα εμπεριέχει στοιχεία καθησυχασμού, συγκράτησης και κατευνασμού. Μια τέτοια στρατηγική δεν εξαλείφει τα μειονεκτήματα που αναφέρθηκαν πιο πριν στην εξέταση κάθε μιας στρατηγικής ξεχωριστά. Το κυριότερο μειονέκτημα είναι ο τρόπος με τον οποίο θα εκλάβει η Τουρκία την στρατηγική αυτή. Το ιστορικό προηγούμενο αποδεικνύει ότι, όσο πιο συγκρατημένη ήταν η Ελλάδα στην απάντησή της σε οποιαδήποτε μορφής πρόκλησης εκ μέρους της Τουρκίας,

[530] Αθανάσιος Πλατιάς: «Ελληνική Υψηλή Στρατηγική-Προβληματισμοί», σ.22

B <IEF FE @ B=A?F BC,=IL ‡<FE F< L ? <@J CB FL IAB <F
I KHEB Q <OCBFHE DF GID h=I AMMIDK DiE FI KR BBD
IL IN I R BCDKKJN DL F@GBC<DCGB FE FDK B G?D EBCD
EFK B I?DHFBDCDFL IA @ ?B EFB K < B IP? FNC=FH<BC
L F@GBC<DC BA<BFEFCKD B IE?DBC,=IL B @ ?B NL B
FNC=?<1 B ? < A><CB> BJ< >I BCD LEFPAID <BC
NC FL =BAFLI BJKKCKEFL OJKKF B=FDBC EAKL<BC> N R
E FOKC JB>

FLDAN FILDNH FELD IK @L F@GBBCC<DCB BC= L?BD?<D B IB I
EAE N'FE JN =F N O O RB<CDKKJNIDBJBCI A<BFL795I
C<L=I JBCE<F?L EGN E[F 774FN?=C≪BC IB ><B> I A< > D
@ B IGEDEBR< ED BC L F@GBC<DCB C<B BC= IL?BD?D EFQL=?
G FEKCBD E J@ <NCDNG @EI CB IGIK JI><BC> N IN I?< >
BCDFL IA DBJBCI A<CB> A> 2 L F@GBBCC<BCB BC= IL?BD?D
B IB IEAE N@F E GE [BJM BBJE AEB>K<C F BJ E
K EBF [IG?B <BC> I FE @ < ≈L E RBCD

#<B <FB EFDB BRE B<CBDFL I I?ED K?ND A AFIDB D
B> LEF<BC IBRDL F@GBC<DCD E <BCEDFB EB K?BD BC= I?D
EBH<< B G DJKKFBD EFDE F<G== BCDBFL I I?ED K?D
LEF<BC BBCGEDF<G== L@DD@ > FHBBFL I IE? K?A I ?I
BC KKJN@E GE B DG = BGCDD N BC ?B<FH K IKA <B ND AD
< G< 'D BFK =FLB @E GE E FO<AE > ?< GD B<BC
FL IA#DI KHB BDEFDEAKL<BC>DKKC FBFL NIPQF R@ > AB
CF IF F <1? = <IA G< E BC KKCK [J BECF<LCLB?@ E QG C
EAKLB<CN RN QF RG< E BFN JKF=F<L BFB?CDKKJN<DBF
BC I BC E F<QGB DE ABCB=EL?< <DQJK D
BLEBBC<D FK?DDB?DA B EF IJJBCCGK=FKK NA >DB
FLNGB L<B A KO BA$FLCNA I EFNG F BBC<FO BCBBCD
BFL I I?ED K?ND E FB A FELFB K < BBIFHEDFL=DBC B BRE <?
BCDJ B N I HF BB DABN G FLI B F?<BCE = B IN? J<B B<CD
E K?DABE F<E @FH N I FKF=?<BCK<L E QFBJCDFL IA D
Q F<S G = I B EF H <QJK EDFL F R@K =>BFL

" FH BFDdgKKJN FL IA<BC B PL FEFK EF? ? F•EF@G<= D
KKC +I?Vdb^d`jˆ~mF KA @? 775

αύξηση 368%. Το 1997 έφθάσε στα 700 εκατομμύρια δολάρια και το 1998 έπεσε στα 709 εκατομμύρια δολάρια. Το 1999 το διμερές εμπόριο έφθασε ανήλθε στα 698,7 εκ. δολ..[534] Οι εμπορικές σχέσεις Ελλάδας και Τουρκίας αφορούν εισαγωγές και εξαγωγές κυρίως προϊόντων του πρωτογενούς τομέα και βιομηχανικών ειδών, ενώ από το 1979 υπάρχει υπογεγραμμένη συμφωνία για συνεργασία στο τουριστικό τομέα η οποία είναι ανενεργή. Οι εξαγωγές στη Τουρκία αφορούν κυρίως προϊόντα όπως ορυκτά, καύσιμα, λάδι, χυτοσίδηρο, βαμβάκι, μηχανές, ανόργανα χημικά, καουτσούκ, δέρματα, τρόφιμα. Ο αριθμός των ελληνικών εταιριών που ασχολούνται με εξαγωγές στη Τουρκία είναι 66

Πίνακας 25

ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΣΤΗ ΤΟΥΡΚΙΑ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΩΝ		
	ΑΘΗΝΑ	ΠΕΙΡΑΙΑΣ	ΘΕΣ/ΚΗ
Γενικό Εμπόριο	4	-	5
Τρόφιμα	-	1	9
Αγροτικά προϊόντα	2	-	8
Χημικά και Βιομηχανικά προϊόντα	5	7	8
Πετρέλαιο	1	-	-
Ανταλλακτικά αυτοκινήτων	1	1	6
Μεταλλεύματα	-	1	-
Μηχανήματα Κλωστοϋφαντουργίας	-	2	1
Δέρματα	-	-	-
Ένδυση-υπόδηση	-	-	2
Είδη χάρτου-Συσκευασίας	-		2
ΣΥΝΟΛΟ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ	**13**	**12**	**41**
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΕΤΑΙΡΙΩΝ	**66**		

Πηγή: Καθημερινή 25-5-97

Παράλληλα, οι εισαγωγές αφορούν βιομηχανοποιημένους καρπούς, φρούτα, λαχανικά, φυτά, πλαστικές ύλες, τεχνουργήματα, γυαλί, βαμβάκι, γούνες. Οι ελληνικές εταιρίες που εισάγουν προϊόντα από τη Τουρκία είναι 127

[534] Τα στοιχεία του 1999 ελήφθησαν από την ΕΣΥΕ

Γ. Επενδύσεις: Πολλές τουρκικές επιχειρήσεις αναζητούν ξένους επενδυτές, μεταξύ των οποίων και Έλληνες για να εκπονήσουν κοινά επενδυτικά προγράμματα[535]

Το συνολικό ύψος των επενδεδυμένων κεφαλαίων στη Τουρκία ανέρχεται στα 450 εκ δολ. Από το ποσό αυτό σχεδόν το 75% αφορά σε εκδόσεις κοινοπρακτικών δανείων, οι οποίες έχουν γίνει σε συνεργασία με τις τέσσερις μεγαλύτερες τουρκικές τράπεζες. Το 25% είναι τοποθετημένο σε μετοχές και άλλα αξιόγραφα και το σύνολό τους δεν ξεπερνά το τα 18 εκ. δολ.[536] Οι επιχειρηματικές σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας το πρώτο εξάμηνο του 2000 αυξήθηκαν 33%, φθάνοντας τα 491,6 εκ.δολ., ενώ στο τέλος του 2000 υπολογίζονταν να φθάσει το 1 δις.δολ..[537] Ενθουσιώδης για το μέλλον των ελληνοτουρκικών σχέσεων εμφανίσθηκε ο πρόεδρος του Τουρκοελληνικού επιχειρηματικού συμβουλίου Σαρικ Τάρα που δήλωσε: «αν δεν είχαμε πολιτικά προβλήματα τα τελευταία δέκα χρόνια τα έσοδα του διμερούς εμπορίου θα ήταν 100 δις. δολ.[538] Σε γενικές γραμμές, η οικονομική δραστηριότητα μεταξύ των δυο κρατών παρουσιάζει μια αυξητική τάση. Όμως, η αυξητική πορεία των διμερών οικονομικών σχέσεων δεν βελτίωσε καθόλου τις πολιτικές σχέσεις των δυο χωρών. Αντίθετα, η επιδείνωση των διμερών σχέσεων επηρεάζει την όποια δυναμική μπορεί να δημιουργηθεί μέσα από την οικονομική συνεργασία. Μολονότι δεν έχει αναφερθεί καμία βιαιοπραγία ενάντια σε επιχείρηση ελληνικών συμφερόντων, ελάχιστοι Έλληνες επιχειρηματίες τολμούν να δημιουργήσουν κάποια επιχείρηση, η οποία θα φαίνεται ότι είναι ελληνική και αντίστοιχα κανένας Τούρκος δεν προβαίνει στο αντίστοιχο επιχείρημα στην Ελλάδα, με εξαίρεση την περιοχή της Θράκης[539]. Η όποια εμπορική δραστηριότητα επηρεάζεται, αφ' ενός μεν από τις πολιτικές συνθήκες, αφ' ετέρου δε, από το γεγονός ότι οι δυο οικονομίες είναι ανταγωνιστικές, γιατί παράγουν τα ίδια προϊόντα.[540] Η ιδεολογική πίστη, ότι η οικονομική συνεργασία οδηγεί σε άμβλυνση των πολιτικών αντιθέσεων δεν έχει κανένα ιστορικό στήριγμα. Η οικονομική συνεργασία γεννιέται από οικονομικές ανάγκες και αναγκαιότητες που δεν έχουν αναγκαστικά σχέση με φιλικές ή εχθρικές

[535] Μητράκη Γιώργου: «Τι αποκαλύπτει μελέτη των τουρκικών επιμελητηρίων», Επενδυτής (Οικονομία 18-2-2001, σσ 24-25
[536] Ημερησία, 27-2-01
[537] Καραϊτζόγλου Αθηνά: «Οι ερασιτεχνισμοί βλάπτουν την οικονομική διπλωματία», Καθημερινή 26-11-00, σ.79
[538] Καθημερινή, 26-11-00
[539] Μετά τη συμφωνία του Ελσίνκι, η τάση αυτή δείχνει να αλλάζει. Το κλίμα που δημιουργήθηκε στις διμερείς σχέσεις είναι πολύ καλύτερο και αναμένεται να αυξηθεί σημαντικά η οικονομική συνεργασία των δυο κρατών.
[540] Δ.Τσιόδρα: «Μπίζνες της ειρήνης», Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία 14-12-97

E F@G< ED EFK BJIE?FPC N EFB KFH=I <B IEJF<N F <B I
E J=F B= BC J<IC<C[>B I?EDFK B 3I?D$ IJ@ E AEB><CC
F IF F k?2 = <AN < LB <IB <D G< BD> NLFH BR F B
G FL E KL@F AN AND QF GBDFLD QF B IBJFEFK B <IGKFD
LE I KHEBFF IF F k<IGKFBDCB<L = <A D B [H 788; 7 BF
= KKF= IE FL[?@CIBJ 5" BF= F ><< II BJ " I
BF= FO BB I BJ 88" LBFFAF IF F NFAAIBND E N <B D
R DLBGD EK IFH<BF RBF =I < F K F3

QF IN BC EFNFB?FLN K =FD G<FEAKL<BG DN QF R
@ EF FH< BF <@BFH[?Dg B ? FHBC E PCBFLN K =FL
<C A B EAI BG FEKCB E J@ <KCKJFHBI C EFNFB?FL<C A
B EFB GEFBE K FDN JKF=AFDFE FE @L CIB D C IBD EFD
EAKL<NCDQF R I A =A B< < B CCJ<C C E FL< JM>BD
EFBGK <[=I < F#H<FC FL IA<K IR B N IN I?8CDD EF
EFK B N?K =FL> ADBC I BCBEFB FE?QDG BC KKJN<
F IB @?G<C[JKKFLN JKF=NFD A F C <LM?BG=HC> E BF
B EGBM> N E = B H< >JKF=<FL <BFHF I BG >@NCKR<FD
EFQJ<B>DI B IRF=J >(E BFYVaXaddBFBFL I IFFH FOFLKAFL
<B 4D; ;7 < E AEB>E<FCLC KKJNE IB ABC = KAMRNBC<DB
2F E O J< BBDL AFLR FL E B BFL I IJ F<IJQCC F
LE KF EE DFIKCB IGD= BDC,D=IL D) G = IDBGBDC,D=IL D
E F<N F AMFBF ANFBDFLN K =FELFL E @L $ABCFL<AC,=IL
E @L AEF<EJ<G< E BFN JKF=<F N IN N ABCDE K?D?<CD
BCD< HFBDCD JKKCKCN F I BBC>BBFL I IRE B?< NA <BC
,=IL BCNL B BE BF>@?<B>FDLDN AB<B EK A< D F FEFK IFH
I < FL EFLF <@J F HB = B BFC J=ICB? C<C<DF FE R
FL IAE F<E @ AE A<B D BF [R< BDC D[LEC BFFHKHB
B = ><B BC=LIJQG F BB> €B< C EFNF ? IR E B D
BFL I IGD[R< DNC FL =JA<F IA NL FF BJ L<CBDFL KFL
F IFNF ? BB>FDKKC FBFL k IGR< > KKJNN EF A L F@ B?<
N N I <B NGGBDFL E B GEBDC JEBL[GERE FD IGDL@ A< D

3 F NHK66Dg> ABFLFKG FL6m GK F@? 775< 383
3 F NHK66Dg> AFKG FL<m383
3 EAI DgKKN JKF=FJDKKNF E = JB L<?Cm 3; ;74

Συγχρόνως, η πολιτική ρευστότητα στη Τουρκία, θέτει ερωτηματικά σχετικά με το βαθμό εξουσιοδοτήσεως που έχουν οι εκάστοτε συνομιλητές της Αθήνας, καθώς οι ιδιομορφίες του τουρκικού καθεστώτος δημιουργούν έντονες αμφιβολίες για την εγκυρότητα των εκάστοτε εκπροσώπων της Άγκυρας.[544]

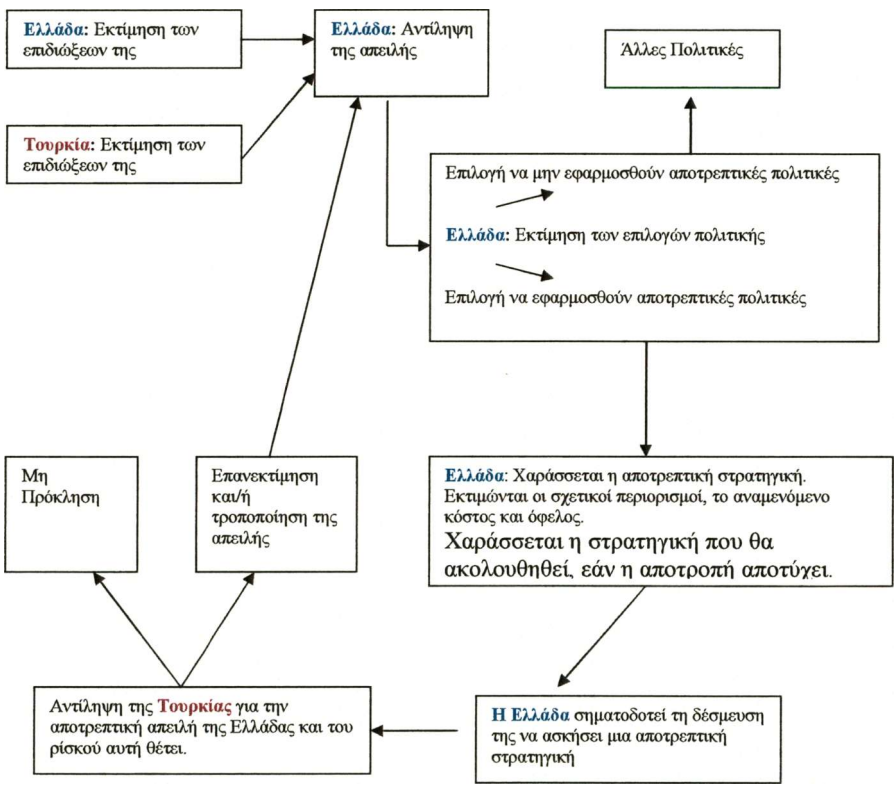
Κάτω από αυτές τις συνθήκες ένας διάλογος με την Άγκυρα είναι αδύνατο να καταλήξει σε αμοιβαία αποδεκτές λύσεις. Ωστόσο, οι πιέσεις για διάλογο είναι έντονες (από Η.Π.Α., Ε.Ε. και ΝΑΤΟ) και θα γίνουν εντονότερες τα επόμενα χρόνια καθώς η Ελλάδα θα προσπαθεί να ξεπεράσει τις δυσκολίες που θα υπάρξουν από την ένταξή της στην Ο.Ν.Ε.. Ο διάλογος στον οποίο καλείται η Ελλάδα να πάρει μέρος βασίζεται στην εισαγωγή ενός νέου μοντέλου για την περιγραφή των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Το περιεχόμενο του διαλόγου αυτού τείνει να διευρυνθεί από τη στιγμή κατά την οποία τόσο η Ελλάδα, όσο και η Τουρκία, αντιμετωπίζονται ως «στρατηγική απειλή» η μία για την άλλη. Ουσιαστικά, πρόκειται για την εισαγωγή στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, του μοντέλου που χρησιμοποιήθηκε για την ρύθμιση των σχέσεων μεταξύ Η.Π.Α. και Ε.Σ.Σ.Δ. την δεκαετία του 70 και οδήγησε τις δυο υπερδυνάμεις σε αναζήτηση λύσεων σε όλα τα σημεία τριβής στις μεταξύ τους σχέσεις, ενώ το μοντέλο αμυνόμενου - επιτιθέμενου που χρησιμοποιήθηκε την δεκαετία του 60 είχε οδηγήσει σε αδιέξοδο.[545] Ένας τέτοιος ελληνοτουρκικός διάλογος, αφ' ενός μεν ανοίγει την πόρτα για προβολή ανεξέλεγκτων διεκδικήσεων εκ μέρους της Τουρκίας, αφ' ετέρου δε, δεν προσφέρει κανένα ουσιαστικό όφελος στην Ελλάδα. Ο διάλογος με την Τουρκία έχει τα όριά του. Η Τουρκία έχει μεταβάλει ποιοτικά τις διεκδικήσεις της, επεκτείνοντάς τις και σε χερσαίο έδαφος. Η ποιοτική αναβάθμιση των διεκδικήσεων της Άγκυρας δεν μπορεί να αντιμετωπισθεί με μια πολιτική διαλόγου, η οποία ουσιαστικά θα αποτελεί διαπραγμάτευση των συνόρων του ελληνικού κράτους. Η πλέον κατάλληλη στρατηγική για την αντιμετώπιση της απειλής, όπως αυτή παρουσιάζεται σήμερα, είναι η υιοθέτηση μιας αξιόπιστης αποτρεπτικής στρατηγικής η οποία θα αρνείται στη Τουρκία την επίτευξη των επιδιώξεών της μέσα χρήση ή την απειλή χρήσης βίας, καθιστώντας το κόστος των ενεργειών της δυσβάσταχτο γι' αυτήν. Μια τέτοια στρατηγική δεν αποκλείει το διάλογο ή τις διαπραγματεύσεις ως μέσο επίλυσης των διμερών διαφορών. Κάθε

544 Σημείωμα του πρέσβη Γ. Σαββαΐδη προς τον Έλληνα ΥΠΕΞ Κ. Παπούλια με αντικείμενο την προοπτική διαλόγου, μέρος του οποίου δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα «το Βήμα» στις 24-9-95

545 Τα πρώτα δείγματα αυτού του μοντέλου έχουν ήδη αρχίσει να διαφαίνονται. Τα Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης τα οποία συζητούνται στο ΝΑΤΟ στηρίζονται στη λογική του μοντέλου αυτού

Η πρώτη προϋπόθεση περιγράφει την υπάρχουσα κατάσταση στις σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Η δεύτερη και η τρίτη, περιγράφουν τον τρόπο λειτουργίας του μηχανισμού της Ελληνικής Αποτρεπτικής Στρατηγικής. Ο συνδυασμός των τριών πρώτων προϋποθέσεων καταλήγει στην διατύπωση της τέταρτης πράξης, η οποία καθορίζει το αντικείμενο της αποτρεπτικής στρατηγικής. Η πέμπτη και η έκτη προϋπόθεση, περιλαμβάνουν τα απαραίτητα συστατικά για την επιτυχία της τέταρτης προϋπόθεσης.. Στο επόμενο Σχεδιάγραμμα απεικονίζεται το περίγραμμα της Ελληνικής Αποτρεπτικής Στρατηγικής.

Σχεδιάγραμμα 9

Η Ελλάδα και η Τουρκία προσδιορίζουν τις επιδιώξεις τους αναφορικά με τις διμερείς τους σχέσεις. Η Ελλάδα εκτιμά ποιες από τις επιδιώξεις της Τουρκίας συνιστούν απειλή γι αυτήν και στη συνέχεια η Ελλάδα προβαίνει σε εκτίμηση των διαθέσιμων πολιτικών επιλογών για την αντιμετώπιση της απειλής. Αποφασίζει, είτε να εφαρμόσει μια αποτρεπτική πολιτική, είτε όχι, οπότε στρέφεται σε άλλες πολιτικές. Εάν αποφασίσει την υιοθέτηση μιας αποτρεπτικής πολιτικής, εκτιμά το αναμενόμενο κόστος και όφελος, καθώς και τους περιορισμούς της στρατηγικής αυτής. Στη συνέχεια, χαράσσεται η στρατηγική που θα ακολουθηθεί εάν η αποτροπή αποτύχει. Το επόμενο βήμα είναι η σηματοδότηση των ελληνικών δεσμεύσεων στην άσκηση της αποτρεπτικής στρατηγικής. Η Τουρκία τώρα, εξετάζει τη στρατηγική της Ελλάδας και το ρίσκο που η στρατηγική αυτή θέτει γι αυτήν. Με βάση την αντίληψη αυτή η Τουρκία αποφασίζει είτε να μην προκαλέσει, είτε να επανεκτιμήσει και να τροποποιήσει την απειλή της.

Όταν εξετάζουμε τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, με όρους της θεωρίας της αποτροπής, δεν αναφερόμαστε ούτε σε άμεση, αλλά ούτε σε γενική αποτροπή. Γενική αποτροπή θα υπήρχε αν η Ελλάδα και η Τουρκία διατηρούσαν τις ένοπλες δυνάμεις με σκοπό την ισορροπία ισχύος στις μεταξύ τους σχέσεις, χωρίς να υπάρχει εχθρική προδιάθεση της μιας έναντι της άλλης. Άμεση αποτροπή θα υπήρχε, αν η Τουρκία σχεδίαζε επίθεση εναντίον της Ελλάδας και η Ελλάδα απειλούσε με ανταπόδοση. Στην περίπτωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων αναφερόμαστε σε μια μορφή ενδοπολεμικής αποτροπής γιατί η Τουρκία έχει προ πολλού περάσει το στάδιο των απειλών και έχει προβεί σε ορισμένες ενέργειες οι οποίες έχουν διαπεράσει την ελληνική αποτρεπτική ασπίδα.[546] Στην Κύπρο, η αποτρεπτική στρατηγική της Ελλάδας απέτυχε, αφού η Τουρκία κατέλαβε το 37% του νησιού. Στο Αιγαίο και την Θράκη, η πολιτική της Άγκυρας (παραβιάσεις, causus belli για τα 12ν.μ., θέμα μειονότητας, βραχονησίδες) κατάφερε να μειώσει την αξιοπιστία της αποτρεπτικής στρατηγικής. Εφαρμόζοντας μια στρατηγική εκφοβισμού και προκλήσεων, η Άγκυρα επέβαλε μια κατάσταση ενδιάμεσων ή και μικρών πολεμικών ενεργειών, στις οποίες καθιερώθηκε ότι η Ελλάδα δεν μπορεί να

[546] Α.Πλατιάς, Π.Ηφαιστος: "Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική" σ.70.

απαντήσει "σε είδος"[547], συνεπικουρούμενη από την αδυναμία του ελληνικού στρατηγικού δόγματος να ανταποκριθεί σε απειλές χαμηλότερου επιπέδου από την γενικευμένη σύρραξη. Αυτό έγινε ιδιαίτερα αισθητό στις κρίσεις του 1987 και 1996. Στις δυο αυτές περιπτώσεις κινητοποιήθηκαν οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις για να αντιμετωπίσουν την τουρκική προκλητικότητα με απειλή για γενικευμένη σύρραξη.[548] Στη μεν πρώτη περίπτωση το στρατιωτικό σκέλος της κρίσης έληξε θετικά για την Ελλάδα (1987), στη δε δεύτερη, υπέρ της Τουρκίας (1996). Οι αδυναμίες της Ελληνικής Αποτρεπτικής Στρατηγικής φάνηκαν και στις δύο αυτές περιπτώσεις, μολονότι η κριτική επικεντρώθηκε στην κρίση των Ιμίων, κυρίως λόγω του αποτελέσματος.

Οι αδυναμίες αυτές έχουν τη ρίζα τους στην ευρύτερη παθολογία του πολιτικού μας συστήματος, το οποίο από την πτώση της δικτατορίας σημαδεύθηκε από την προσωπικότητα του Κωνσταντίνου Καραμανλή και του Ανδρέα Παπανδρέου. Και οι δυο αυτοί ηγέτες πήραν κρίσιμες αποφάσεις για την πορεία της Ελλάδας, όπως η απόφαση Κ. Καραμανλή για αποχώρηση από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ το 1974[549], ή την πολιτική απόφαση του Α. Παπανδρέου για διάλογο με την Τουρκία στο DAVOS.[550] Και στις δύο περιπτώσεις, επρόκειτο για σοβαρότατες πολιτικές αποφάσεις οι οποίες ελήφθησαν χωρίς την εμπλοκή των αρμοδίων κυβερνητικών οργάνων. Αποτέλεσμα αυτής της "προσωπικής πολιτικής" ήταν το γεγονός, ότι δεν δημιουργήθηκαν οι απαραίτητοι θεσμοί για την χάραξη και επεξεργασία μιας ενιαίας στρατηγικής στην εξωτερική πολιτική. Η υποκατάσταση των θεσμών από την "κυρίαρχη προσωπικότητα", είχε σαν αποτέλεσμα, την έλλειψη "Υψηλής Στρατηγικής" που να ιεραρχεί τους μακροπρόθεσμους και βραχυπρόθεσμους στόχους, καθώς και την απουσία μιας θεσμοθετημένης αξιολόγησης της εξωτερική μας πολιτικής.[551]

547 Π.Ηφαιστος: "Αποτρεπτική Στρατηγική και Εξωτερική Πολιτική" ο.72, στο Α.Πλατιάς, Π.Ηφαιστος: "Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική", εκ. Παπαζήση, Αθήνα 1992.

548 Βλέπε χαρακτηριστικά για την κρίση του 1987 το βιβλίο του Γιάννη Καψή: "Οι τρεις μέρες του Μάρτη", εκ. Νέα Σύνορα .Α.Λιβάνη, Αθήνα 1990 και για την κρίση του 1996 το βιβλίο του Χρήστου Λυμπέρη: "Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων" εκ. Ποιότητα, Αθήνα 1997.

549 Βλ. Δημήτριος Μπίτσιος: "Πέρα από τα Σύνορα 1974-1977" σ.202-207, Αθήνα, εκ Κολλάρος 1983.

550 Βλέπε σχετικά Γ. Καψή: "Οι Τρεις Μέρες του Μάρτη" σ.126-130.

551 Χαρακτηριστικό παράδειγμα της έλλειψης αυτής υπήρξε η εμπλοκή της Ελλάδας στο ζήτημα της ονομασίας του κράτους των Σκοπιών. Ενώ η κρίση που ξέσπασε στα Βαλκάνια μετά το 1991 εθεωρείτο ότι ήταν μια σπουδαία ευκαιρία για την δημιουργία μιας "ζώνης επιρροής" στο χώρο αυτό, οι Ελληνικές κυβερνήσεις αυτοεγκλωβίσθηκαν στην πολιτική της ονομασίας της FYROM. Βλέπε σχετικά Χαράλαμπος Παπασωτηρίου: "Τα Βαλκάνια Μετά το Τέλος του Ψυχρού Πολέμου", εκ Παπαζήση, Αθήνα 1994.

J B DFEF <N?E@FB< IGDJKK DNL<IFKABDDE BL A DB D EFBL ABCDDC KKC IE2FB EB$IB? BC=LE?? [E BL ?DQF IJ BCN B? CB<CB<B BC= I<?FD FEA<BDF = AF G F BCB<B BC= I?D <F FEA BD [HKKJNID FL IAED K OJI BCBJ<B<> NLF R EFIB?<FLJEF EK F GIB<C < G<C BF B FG FDQFH I G G FND EF A A <A=FL BFFLEFKF= <B<CDD<F FEA<DHFD EFLG IJ (< FEF N?EF<BBF <?B = ?A2 <><B BE GEBFLKJ <BF A <A=FL BF FEF N?EK<JB@GC IJ N @ BFQG FL< NL< ? @G<GC BBFL B EJKF6L E GE NCK N?J@ I JBFD Q? G E @R <FQ K ABDFFEFA@F BFLE B GP N BC ?B<BC <F FEA < HFED JB DEF D<Q K G IDB ?< B<ED<L G< <S LB BFEK A< F BFEF@ BCAKBF= IB?CD ?<CD BCDE K?D?<CDDA DI G FLBDCD FL IA D FL IA E A EFIB?<IJEF EK F GIBCDOJ FBCD KKJN?D EFB GBBC KKJN E BH IJB JKF=F >D LBJEFLC FL IAE FOJKK<DE F< F=G<ED<L<B? BBFCDN FH<DB BC= I?D <F FEA @D > FH BE BC KKJN >D E F<EJ@ DB FE?BDCD LEJ FL< <DF FEA ID BF BA@ BFN J< ID F B N J<B B<BCD KKJN D<FI BCDFL IALDE =F HF B BCKF= IE2B?" E JN = C FL IA@ R C<B C <B BC= K?FF FEA B [HB> NLFI BR N B J @<CB<CHE FBF 753I <@J @CBIGE E EG O JB JKF=F G B <L O A E AEB>E<CLC KKJN E IB ABC = KABMRN CB<CB<B E BCJKKCEK L JC I A<CB<FL774@ EF FH< E FI KG<BC B FEB<CB<DB BC= K?FD FEA DN INAIC<C < AFNJQFLID G FLBDCDFL IA ND B J<B<CLEJ FL<<B BC= I? <F FEIA @ EF FH< E FI KG< NL I?BAN <IC G FLBDCD KKJN D KKJN >D BABCDNL I?BEG O <E<DFBA CG< C I B EF BAN <CCD< M <CB<C F I?E F<G==B<FCL@G BFFD <BC B BREB<CCE IKC<CDN EK> B CGJ< FMCBFHKFFE= BC KKJNA E RBF gI @F A< QRBD EF A @ AG<<BF<H<BC BCB<B BC= K?FD FEA DB (C FL IABFG ?NCE J[G< E B YVaX•addE`FLG N BLERK< 2 B NR<[E <BBF ? L LB <BC

/V_ak^Wu _jZhVoX^gd`j*eY^a_u1Vj`^_avmY^_[[l`j`^_1 | }^W*d W{l„_^b 7 7 b 9

FL IA N HB F gB <B?<B KG<QBFCCG@FNHBCFEFAE N RI
E OJKBKHD F < G=$DLB? L@ A< D
$BCE FH<QJ<CC KKJN A I ? EFB GP = I L G C
<H=I FL<CBCFL IA= BEA JB DEF D < BCKBBDFLDFEK < FGHD
BC I BCBB BCOFHKC<CE OJK<KBCFL IABGBFF <FBFDR<B
I B <B?<BCN [=>=E?FKG F=L BC,=IL <H QF C NL<IFK B C
EF<BFBKC?DKKC I?EDFB EB $BBD BC= A?D E G O EFB EB IJ
<BCKF= IB?CNC FL =IAABI > I G FLBDCDFL IA D I A< =D FH
L@ A< FD<H FKBF> L@ A< EFL A E @ E FIHPFLD
EFBGK B<> I A< > A NL B B GPLBEFLC KKJN@ > >AD
<B BC= K?F FEA G E BC FL<AB> FEF FN?EFLB@ A< >
O H FL<C <AG FB EFD BFFEFAE ACB E OFKBPL=D BF
= CB F BCQ? CBCDKKJN D A BKF E =I AE [H <C D
<B BC= C?DEFA AB@ E O A EFB EB<BFLD<>B IFHD
E J=F BIDA FEEDL<L B KF<HBCNC FL B>A I A< > AB@ K BFL = A
EFB EB<BJFE C< EAE NFL R F BBDC EAB LF[BCF FLN?EFB
EFK B FFQHGKFLDBCNC FL EA <BJ< >LPCKFH<BFLBD> = R
BC,D=IL D <B BC=EF?LQJ F<C KKJN BJBCN J I B>I A< >
BFL795I BFL774 KH B<BC BCBEFLIFKFL@ A

. P </91/IH>1><:/6;5N>0>;/7</;03 03<A6>70H"#$%
3807/H"##&

%EJ FLNLFE F< ==A< QDF IJ BFEF A C <EFLN B C
E J B FBDFLI @F AMF EFBGK < DI A<CD RBCE F<G== <C
EFNANA <C <A<BC <F FEA< HFDB [HB> B EJK>J G
I JBF@D > ABK =>BCD <F FEA<DHFD@ J< EFKHE << B E
< I NA<?I B QG N BC ?<< G E K FN @ E KGB[CK JI><C
DI A<CHG BFL=C ABLCHG FEKCBD E J@ <C>D L B EDK L @
E I B?< [J BCBE BC<C <ABFL= @FEHFLN ILO H BN HB C
E F<G== EGCNANA <C <A<BC <L B A<L Q B>I <BC
<L I KFL@<CL B A EFQ < <B I B=CB BD BG >K JI><C

προσέγγιση αυτή θεωρεί ότι σε μια κρίση θα επικρατήσει το κράτος εκείνο με το μεγαλύτερο ζωτικό συμφέρον για το αντικείμενο που διακυβεύεται, γιατί θα είναι περισσότερο διατεθειμένο να κλιμακώσει σε πόλεμο προκειμένου να διατηρήσει ή να αποκτήσει το επίμαχο αγαθό. Αντίθετα, η πλευρά με το δευτερεύον, συγκριτικά, συμφέρον δεν θα έχει το κίνητρο να πάει σε πόλεμο για ένα αντικείμενο πάνω στο οποίο έχει μικρότερο συμφέρον απ΄ ότι ο αντίπαλος.[553] Η βασική διαφορά των δυο προσεγγίσεων βρίσκεται στην έμφαση που δίδουν σε δυο διαφορετικές διαστάσεις του πολέμου: τον πολιτικό ή τον στρατιωτικό ανταγωνισμό, την αποφασιστικότητα των αντιμαχομένων πριν τον πόλεμο ή τις επιπτώσεις που θα έχει ο πόλεμος για τον καθένα, το διπλωματικό Παιγνίδι του Δειλού ή τη σύγκρουση.[554] Στη συνέχεια, με άξονα τις δυο αυτές προσεγγίσεις, αναλύονται οι κρίσεις του 1987 και του 1996.

3.4. 1 Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ

Η διαχείριση της κατανομής ισχύος στο διεθνές σύστημα είναι ο κύριος τρόπος επηρεασμού των συμπεριφορών και των συμφερόντων που επηρεάζουν την διεθνή πολιτική. Αν ένα κράτος εκτιμήσει – στη βάση υπολογισμών για την κατανομή ισχύος και για το κόστος – όφελος των εναλλακτικών επιλογών εξωτερικής πολιτικής ότι οι δυνάμεις που διαθέτει του επιτρέπουν να επιφέρει αλλαγές στο διεθνές σύστημα πρέπει να αναμένεται πως θα το επιχειρήσει. Κατά συνέπεια, προϋπόθεση τόσο της διατήρησης της ειρήνης όσο και της αποτροπής αναθεωρητικών αξιώσεων είναι η ύπαρξη ισορροπίας δυνάμεων. Ακόμη πιο σημαντικό, οι αλλαγές που θα επιφέρει το αναθεωρητικό κράτος αν του το επιτρέψουν οι δυνάμεις του θα σταματήσουν μόνο στο σημείο που θα εκτιμήσει πως το κόστος περαιτέρω αλλαγών αρχίζει να υπερβαίνει το όφελος.[555]

Τα γεγονότα του 1974 κατέστησαν σαφές, ότι η Ελλάδα θα έπρεπε να αναπτύξει μια αυτόνομη πολιτική ασφαλείας, υιοθετώντας μια στρατηγική εσωτερικής εξισορρόπησης (κινητοποίηση δικών της δυνάμεων), η οποία θα συμπλήρωνε την

[553] Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων Παντείου Πανεπιστημίου: «Χειρισμός Κρίσεων», Ερευνητική Ομάδα Ι.ΔΙ.Σ., Αθήνα 1999, σ.8

[554] Betts Richard K: "Nuclear Blackmail and Nuclear Balance", The Brookings Institution, Washington D.C., 1987

[555] Gilpin R: "War and Change in World History", Cambridge University Press, Cambridge, 1981, pp. 29-30 στο Ήφαιστος Π.: «Οι Διεθνείς Σχέσεις ως Αντικείμενο Μελέτης στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό», Ποιότητα, Αθήνα, 2003, σ.286

στρατηγική της εξωτερικής εξισορρόπησης (προσδοκία συμμαχικών ενισχύσεων).[556] Από την μεταπολίτευση και μετά, όλες οι ελληνικές κυβερνήσεις προσπάθησαν και πέτυχαν την ανασυγκρότηση και αναβάθμιση των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων και τελικά κατόρθωσαν να δημιουργήσουν ένα αξιόμαχο σύνολο. Οι στρατιωτικές δαπάνες του ελληνικού κράτους αυξήθηκαν σημαντικά. Σε ποσοστό του Α.Ε.Π. η διακύμανση των στρατιωτικών δαπανών (σε σύγκριση με τις αντίστοιχες τουρκικές) από το 1980 μέχρι το 1999 ήταν η εξής

Πίνακας 27

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΕΛΛΑΔΑΣ -ΤΟΥΡΚΙΑΣ
ΩΣ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ Α.Ε.Π. 1980-1999.

ΕΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ
1980	IóK	AóK
1981	KóN	AóO
1982	TóH	IóΔ
1983	TóE	AóH
1984	KóΞ	AóA
1985	KóN	AóI
1986	TóΞ	AóH
1987	TóE	AóΔ
1988	TóΔ	EóH
1989	IóK	AóE
1990	IóH	AóO
1991	IóA	AóO
1992	IóT	AóH
1993	IóI	IóN
1994	IóI	IóN
1995	IóT	AóO
1996	A2K	A2E
1997	A2T	A2Δ
1998	A2H	A2Δ
1999	I2N	I2I

ΠΗΓΗ: The Military Balance 1980-1999

"' >73.,;UA-HKKHeMCh•{PGHJJYbuKhHYKedJVKeWFI{A„AHe`VkkeIÆ``VhIJK:
IHMIHiA$;+,E '+.,-0 'PJ ''5),;=.4+.5<,;=<9+3 +)+\8.5>5.&)&9*;+0
6&.4&68>0{ >A.& '+.,-0AŽC+,>.&0'5),;86&.436.,;8>+.5<,;8{

στρατιωτικών δαπανών της Ελλάδας ήταν το 101% του αντίστοιχου της Τουρκίας ενώ, το 1995 το ποσοστό έπεσε στο 61% και το 1997 στο 0,68% για να φθάσει το 1999 στο 0,51%[557]. Η μείωση των στρατιωτικών δαπανών της Ελλάδας, σε συνδυασμό με την αύξηση των αντιστοίχων δαπανών της Τουρκίας, οδήγησε στην ανατροπή της υπάρχουσας μέχρι το 1988 ισορροπίας. Η ανατροπή της ισορροπίας φαίνεται στους πίνακες 17 και 18 στους οποίους εμφανίζονται οι ετήσιες δαπάνες εξοπλισμών Ελλάδας και Τουρκίας, καθώς και οι κατά κεφαλήν στρατιωτικές δαπάνες.

Πίνακας 29

ΕΤΗΣΙΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ – ΤΟΥΡΚΙΑΣ

(Σε εκατ. Δολάρια, σταθερές τιμές και ισοτιμίες 1990)

	1980 1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
ΕΛΛΑΔΑ	665	656	610	663	950	836	827	744	891	918	922	771
(%)	17.4	14.5	15.8	17.2	23.3	21.9	21.4	20.3	23.4	24.7	23.7	19.8
ΤΟΥΡΚΙΑ	343	545	811	911	856	756	1.06	1.24	1.42	1.45	2.17	2.40
(%)	9.1	13.6	17.9	21.1	22.5	17.2	20.0	22.7	24.8	22.9	35.2	37.7
Ε/Τα	1.94	1.20	0.75	0.73	1.11	1.11	0.78	0.60	0.63	0.63	0.42	0.32

ΠΗΓΗ: NATO AND OECD data, στο B.Stavrinos: "Comparative Analysis of Greece's and Turkey's Military Expenditures", Yearbook 1997, Institute of International Relations, 1997

Πίνακας 30

[557] Οι αμυντικές δαπάνες της Ελλάδας το 1998 ήταν 5.951 εκ.δολ και το 1999 ήταν 5,206 εκ. δολ..Η Τουρκία εξόδευσε το 1998 8.955 εκ. δολ. και το 1999 10.103 εκ.δολ. (σε σταθερές τιμές του 1999). Δηλαδή οι αμυντικές δαπάνες της Ελλάδας για το 1998 αντιστοιχούσαν στο 0,66% και το 1999 στο 0,51% των αντίστοιχων δαπανών της Τουρκίας.

ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΕΛΛΑΔΟΣ – ΤΟΥΡΚΙΑΣ

(Σε δολάρια, σταθερές τιμές και ισοτιμίες 1995)

	1975	1980	1985	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
?CC<><	9	3	338	9	4	59	58	5	9	3	
KGLIB‰<	4	5	5	73	7	79	8	74	75	4	
E<KG ?LI!		343	373	39	3	37	33	79	93		
?#K;		35	48	385	9	94	7	97	73	3	38

" g 1*0p*1i p{ni lVjV<BFU vjVŠWŵ_^eabgVWV*j_`Šdca`.aW Ya
V_l0XW-akc`Sl`jV{dWbc_l`jXyW} aVW•^^7-75-_aj`jXj-_j W_Vj`^_Vd
+ dVj`^_7a75

‡E>DQ A B<BFLED EJ >EA I DBF B?<NDEJ D[FEK<R
KKJNID FL IA D@ BFB GKBFOND I BABED98?B E AEFLJKF=D
E BF778I BJC KKJN AM C IFKFL@KAGBCG[<B>
[FEK<B CDFL IA D B FEBCD<F FEANDFQ AK B F<BC
B F IB IP[C<B> <B B>B NRE R BCDFL IA DKKJI <BC
<>B I? N J @ ><BC> BFL I IR<B B>B NRE R LEG B>
[FEK<B €B< RBCN I BABFL798BFEF<F<B> [FEK<RB D
<B B>BNIGED D L A F BE 7 "G>D5 "BCN I BABFL778I
N I BBF77 GQ@ B<F5 5" F EFBGK B<CED >B = > GDB <B>D
[FEK<B CDFL IA ?DB F B?<NDEJ B CDKKJN=D [FEK<FHD
E N EKJ<EFD2?B BCE AFN7-98;793 B E F<>E H<F?L BF
Ž BFLB?<F=LIFLB> [FEK<B CDFL IA D KJOFLN LE PCBC
K BRNEC FNBFCBD FKF=CA D<F FEABA?A BI E F=JKC
EF FBN?J<B B<CD<L B ABED [FEK<RQ AM<BBFEA IEFL
IFKFL@ Ag

"+> .+14,)=01<;4,.,+8)-'1>.5()>.4+.,(.,;2)+6+)?')-2+0: &14;*>+0{A
V‹V4` #

€ D I CE J=F B<DBFFEFAFFQ AK CB <F FEALB?A C
NL ABCDKKC I?EDK L JD LKFEF ?€EK? >DB [FEK <B IJ
E F= J BEFLI BJI FHD[?== KC E AFNF93; 79F5 KKC IGD
G FEK NDL J DEG= P <L OJ< =D BC LKFEFAC9<CC < IR
[FEK <BEIFF= JB>E LBGFDNLFQF FH<BCh =F BBFL R m
C FEFAE F A<@<CI98 F<IJQC R C I?E B <C?B EFKH
= KHB CE F= J BLBJ?B B [?Dg

!
@> I < GF ? B QF ADB B IR;78 -0^ (0p) ee2
F< BCD3g
2 @> I < GF ? B B QF JDE F<>E IFH ' > AN D--
F< BCD3G
2 IE N LB KJI EB 1/; 88n F< BCD4g
32 IBF[LBBGD B IERL HK>k-z*1 ee F< BCD5g
2 CB IJ F<IJQkG+*.{ 888U.Ž{.F< BCD3ŽG 4
42 CB IJ F<IJQC; 4nŽi,-./0-1. ,*znp1 Uzpn„ 8 F< BCDg
3
52 B =>=J$# F< BCDg

! q '
B BF E $KBIJK:{*+-1. ,+*k Ž

¤ $< B G FL8 DGD

E F= J BLBJ?B E I?= B DJ=I D> EK>NL J >
<H=I <CB BA<BIBFL I IEJF= J BA EF=FCB LB FF2 IA
[N P= [FEK < FBHCDANE AFN=F3 5N D CK N?F KKC NGDEJ D
B <BF F<HB<85"B> BA<BFBF>L I IR
€ F BJBC KKC FBFLIIAI<?CBFL795 IEF ?@CBF
799; 77FE = LBE KJ O g

!

2, B J CD;39 F< BCDg88

2 @> I < GF ? B:F ADB B IR

k;78 * -0(^0p) ee2 F< BCDg3

(LKFEF ?@CI 2

2 LBFI FHEL FO K; 87 ee F< BCDg

32[FEK < GK I EB Fž BCDg

2:F CBFAB FEF IBFA[LBEGDHK>

,-k;7 UŽvjn`_uoWv0Ž+koF< BCDg88

42 CB IJ F<IJQ,C 4nŽj`uZj`Z_VudY^_

Ud^Y88 žF< BCD5g (N LKFEF ?@CI 2

52 B =>= IJ F<IJQCFž BCD3g

(N LKFEF ?@CI 2

92F OGB BF<ž BCDg LKFEF ?@CI 2

72 EFK IJF IB@DKJ<pCVD+{} F< BCDg

82 @LEFO L KIJ EB v;58U*4{.{*1 /*)„ F< BCDg

2 F<IJQCLB I?$DL = <A BF<ž BCDg

2 EJIB $DL<BF A DHK> E Q A D; E Q A D

kk;{Ÿpn{0Uzpn„ F< BCD9gŸ3

(%KFEF ?@3C2

! q '

2, B J CD;39 kpz, žF< BCD3g88

(LKFEF ?<@ECF< BCB882

2 @> I < GF ? B B QF EDF<>E IF;H

F< BCDg8

2&L FLKIFHEL FO K; 3 Ž 7 ee žF< BCDg8

(LKFEF ?@CI 2

$L<B? GK IB F EFHG FnLkv 8888 Ež< BCD3g8

(LKFEF ?@CI 2

2%EFO H%& 87Ž 8!8 F< BCD9g

4 ž F= J BB FEFALKFEF ?@(CI < GN QF FEF CI GJB2CN J I BFL77
B = G<BFE F 77 ; 774

Το ύψος του προγράμματος αυτού ήταν $2,2 δις. σε τρέχουσες τιμές. Τελικά, τα προγράμματα που υλοποιήθηκαν ανήλθαν στο ύψος των $800 εκ., δηλαδή το 47% των προγραμματισμένων. Τα προγράμματα που δεν υλοποιήθηκαν μεταφέρθηκαν στο επόμενο ΕΜΠΑΕ 1992-1996 το οποίο ήταν ένα πραγματικά πολύ φιλόδοξο πρόγραμμα. Μεταξύ άλλων περιελάμβανε:

ΑΓΟΡΕΣ

1) Τεθωρακισμένα οχήματα φορείς αντιαρματικών M-901A1ITV (TOW 2 152mm)
Ποσότης: 96
Μεταφέρθηκε από το ΕΜΠΑΕ 1988-1992. Αγοράσθηκαν 180
Τεθωρακισμένα οχήματα φορείς όλμων M-125A1
(M-29 82mm). Ποσότης: 194
Αγοράσθηκαν 90. Το υπόλοιπο πρόγραμμα εντάχθηκε στο ΕΜΠΑΕ 1996-2000
Τεθωρακισμένα οχήματα φορείς όλμων M-1O6A2 (M-30 107mm). Ποσότης: 62. Αγοράσθηκαν 53.
Ρυμουλκούμενα πυροβόλα. Ποσότης: 54
Μεταφέρθηκε από το ΕΜΠΑΕ 1988-1992. Δεν υλοποιήθηκε
5) Αυτοκινούμενα πυροβόλα M-109^{A}5 155mm. Ποσότης: 36. Δεν υλοποιήθηκε.
6) Πολλαπλοί εκτοξευτές Ρουκετών M-270 MLRS 12X227mm. Ποσότης: 18. Υλοποιήθηκε.
7) Συστοιχίες αντιαεροπορικών πυραύλων MIM-23B IMPROVED HAWK. Ποσότης: 24X3. Δεν υλοποιήθηκε
8) Αυτοκινούμενες συστοιχίες αντιαεροπορικών πυραύλων. Ποσότης: 12χ8.
Δεν υλοποιήθηκε.
9) Αυτοκινούμενες συστοιχίες φορητών αντιαεροπορικών πυραύλων Avenger. Ποσότης: 18x8. Δεν υλοποιήθηκε.
10) Φορητοί αντιαεροπορικοί εκτοξευτές πυραύλων FIM-92C STINGER RMP. Ποσότης: 72. Δεν υλοποιήθηκε.
11) Επιθετικά ελικόπτερα AH-644+APACHE. Ποσότης: 20. Μεταφέρθηκε από το ΕΜΠΑΕ 1988-1992. Υλοποιήθηκε
12) Μέσα μεταφορικά ελικόπτερα CH-47D CHINOOK. Ποσότης: 9
Δεν υλοποιήθηκε.

13) Ελικόπτερα Υγειονομικού. Ποσότης: 6. Δεν υλοποιήθηκε.

14) Εκτοξευτές Αντιαρματικών πυραύλων TOW 2 152mm. Ποσότης: 60.

Υλοποιήθηκε μερικώς. Αγοράσθηκαν 36

Αντιαρματικά συστήματα πολλαπλής χρήσης. Ποσότης: 1440.

Δεν υλοποιήθηκε

Μαχητικά αεροσκάφη F-16C/D FIGHTING FALKON BLOCK 50. Ποσότης: 32/8. Μεταφέρθηκε από ΕΜΠΑΕ 1988-1992. Υλοποιήθηκε.

Μέσα μεταγωγικά αεροσκάφη. Ποσότης: 6. Μεταφέρθηκε από το ΕΜΠΑΕ 1988-1992. Δεν υλοποιήθηκε

18) Εκπαιδευτικά αεροσκάφη. Ποσότης: 40. Δεν υλοποιήθηκε

19) Ελικόπτερα έρευνας και διάσωσης. Ποσότης: 6. Δεν υλοποιήθηκε.

20) Φρεγάτες S/STANDARD. Ποσότης: 6. Μεταφέρθηκε από το ΕΜΠΑΕ 1988-1992. Αγοράσθηκαν : 3

21) Υποβρύχια. Ποσότης: 2. Δεν υλοποιήθηκε

22) Ανθυποβρυχιακά ελικόπτερα S-70B6 AEGEAN HAWK. Ποσότης: 3.

Αγοράσθηκε: 1

23) Αεροσκάφη ναυτικής συνεργασίας. Ποσότης: 6. Μεταφέρθηκε από το ΕΜΠΑΕ 1988-1992. Δεν υλοποιήθηκε

ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΙ

1) Άρματα μάχης Leopard 1A4Gr1. Ποσότης: 109. Δεν υλοποιήθηκε

Άρματα μάχης LEOPARD 1V. Ποσότης: 168. Υλοποιήθηκε.

Άρματα μάχης M-48^{A}5 MOLF. Ποσότης: 200. Μεταφέρθηκε από το ΕΜΠΑΕ 1988-1992. Υλοποιήθηκε

Επιθετικά Ελικόπτερα AH-1P COBRA. Ποσότης: 15. Δεν υλοποιήθηκε.

5) Μέσα μεταφορικά ελικόπτερα MH-47DG CHINOOK. Ποσότης: 2. Δεν υλοποιήθηκε.

6) Εκτοξευτές Αντιαρματικών Πυραύλων TOW 2 152mm. Ποσότης: 300. Μεταφέρθηκε από το ΕΜΠΑΕ 1988-1992. Εκσυγχρονίσθηκαν: 169

7) Μαχητικά αεροσκάφη F-4E PHANTOM II. Ποσότης: 66. Δεν υλοποιήθηκε

8) Μαχητικά αεροσκάφη A/TA-7E/C CORSAIR II. Ποσότης: 23/3

9) Αναγνωριστικά αεροσκάφη RF-4E PHANTOM II. Ποσότης: 5. Δεν υλοποιήθηκε.

10) Συστήματα ηλεκτρονικού πολέμου ICMS 2000 (MIRAGE 2000BG/EG).

Ποσότης: 40. Υλοποιήθηκε.

11) Συστήματα ηλεκτρονικού πολέμου ASPIS (F-16C/D). Ποσότης: 80. Υλοποιήθηκε.

12) Φρεγάτες KNOX. Ποσότης: 3. Υλοποιήθηκε.

13) Συστήματα αντιπυραυλικής άμυνας MK 15 PHALANX BLOCK 1 6X20mm (S/STANDARD). Ποσότης: 6. Δεν υλοποιήθηκε.

14) Αεροσκάφη ναυτικής συνεργασίας P-3B ORION TACNAVMOD 6 Υλοποιήθηκε.

Η δαπάνη που απαιτούνταν για το ΕΜΠΑΕ 1992-1996 ήταν της τάξης των $5,4 δις. (περίπου). Τα υλοποιηθέντα προγράμματα απορρόφησαν $3 δις., δηλαδή το 55% του αρχικά προβλευθέντος ποσού, ενώ τα δύο τελευταία ΕΜΠΑΕ, 1988-1992 και 1992-1996, ικανοποιήθηκαν σε ποσοστό μόλις 53%. Αν εξετασθούν τα αντίστοιχα εξοπλιστικά προγράμματα της Τουρκίας, βλέπουμε ότι αυτά έφθασαν στο ποσό των $8,5 δις. Αν δε, υπολογισθούν οι εξοπλιστικές δαπάνες των δύο κρατών από το 1984 και μετά, τότε προκύπτει ότι οι δαπάνες της Ελλάδας αντιστοιχούν στο 58% των αντίστοιχων δαπανών της Τουρκίας. Έτσι εξηγείται, τόσο το ποιοτικό, όσο το ποσοτικό χάσμα, σε επίπεδο εξοπλισμών, που χωρίζει τις δύο χώρες.

Επειδή τα εξοπλιστικά προγράμματα σχεδιάζονται και υλοποιούνται με τέτοιο τρόπο ώστε να καλύπτουν τις αμυντικές ανάγκες των κρατών, η στρατιωτική ισχύς θα πρέπει να κρίνεται σε σχέση με το πρόβλημα ασφαλείας που αντιμετωπίζει κάθε κράτος. Η Τουρκία σήμερα έχει μεγαλύτερες αμυντικές ανάγκες από την Ελλάδα. Μέχρι το τέλος του Ψυχρού πολέμου, η Τουρκία είχε ένα μόνο μέτωπο ανοικτό, αυτό με την Ελλάδα. Σήμερα, η Τουρκία αντιμετωπίζει προβλήματα με όλα σχεδόν τα όμορα κράτη της. Έτσι, η σύγκριση οπλικών συστημάτων και αμυντικών δαπανών, δεν αποτελεί ασφαλή τρόπο διάγνωσης της υπεροχής της Τουρκίας έναντι της Ελλάδας. Εκείνο που ενδιαφέρει περισσότερο είναι οι εξοπλισμοί που αφορούν τα «ευέλικτα» οπλικά συστήματα, όπως για παράδειγμα τα αεροσκάφη, τα οποία είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν σε όλα τα μέτωπα. Τυχόν πολεμική αναμέτρηση θα κριθεί από την αεροπορία. Οι αραβοϊσραηλινοί πόλεμοι, ο πόλεμος των Φώκλαντ και ο πόλεμος στον Περσικό κόλπο, απέδειξαν ότι όποιος κυριαρχεί στον αέρα είναι ο νικητής της αναμέτρησης. Η αεροπορία μπορεί να αναλάβει την αποστολή του εξισωτή στο συνολικό ισοζύγιο δυνάμεων και η χώρα της οποίας τα αεροσκάφη αποκτούν αεροπορική κυριαρχία, κυριαρχεί ακόμα και ενάντια σε μεγάλη συνολική

LE F ?B> B EJK>BCDE>DE < J B I = I B < A D NL J 4D

<F FE<ABF G B [HKKJNID FL IA DAM N B J<< B E B G<BCND I BABFD98 LB FQ AK BQ D <BCNL ABCD KKJN DFKFIKC RB< [FEK <BBCJB F= J B Q BG FNL <BC E FB BBCFBLGN><C FL IA<BCE IBC<CFEF I?<DHFDR BC N I BABF758C KKJNA @ CBLE? F ?g < <H= F F<IJQC BCN I BABFL98C < G<CLB? B JEC [GK [BC> [FEK <B IR E F= JB>EFLN Q><BC LEJ FL< <F FEAQ A B<BF E FEA I g

4 L M?Dg FEF IFAK F BJBF HB F=I < F K F...<BF AFHK FD; H=FL<BF7D4

A 1 8 3 8 :

! !

"#! /1'2+.%(+'".&37)' ! "#! /1'2+.%(+'".&37)'
*+-&., 4.*1,.* ! "1-"# $%&'()*++
"1-"# $%&'()*++ ! "1-"# $%&'()*++
*+-&.,"#+/.
&1(&#1%1/1/)-0-
"1'"# &1-4,,2)* "+.%(,-

€ !
! " € !
E € !
$ €
" ' $ €

89:;<=>?@BA<CDEE9CF

" g $B BC= H?=FL<BF7D4

A 1 8 3 8 :P

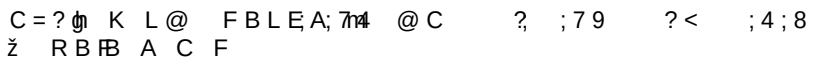
$
! !

"#! /12+.%(+"&37)' ! "#! /1'2+.%(+'".&37)'
*+-&., 4.*1,.* ! "1-"# $%&'()*++
"1-"# $%&'()*++ ! "1-"# $%&'()*++
*+-&.,"#+/.
&1(&# ,1%1/1/)-0&+-
"1'"# &1-4,,2)* "+.%(,-

€ !

Γράφημα 5

ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΝΑΕΡΙΟΥ ΧΩΡΟΥ

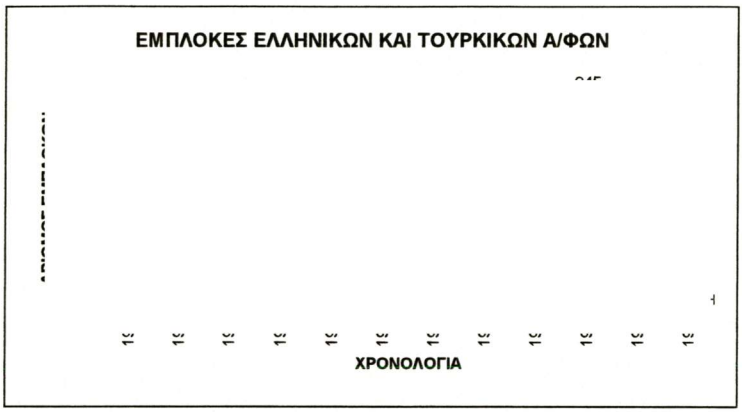
Γράφημα 6

ΕΜΠΛΟΚΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ Α/ΦΩΝ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ

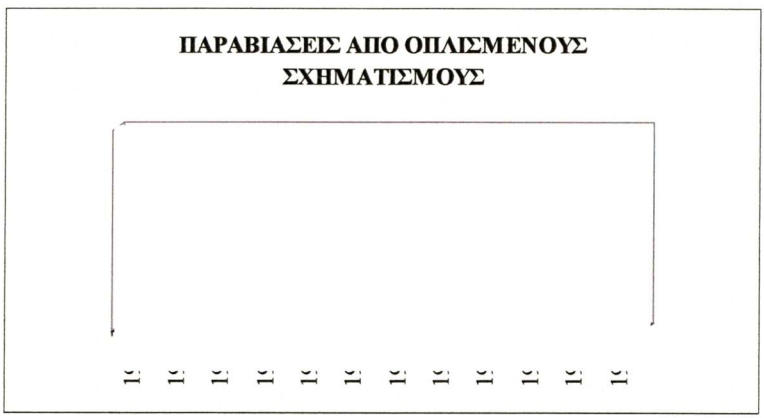

Γράφημα 7

Πηγή: Ελευθεροτυπία 12-5-96, Καθημερινή 1-11-98

Διάγραμμα 8

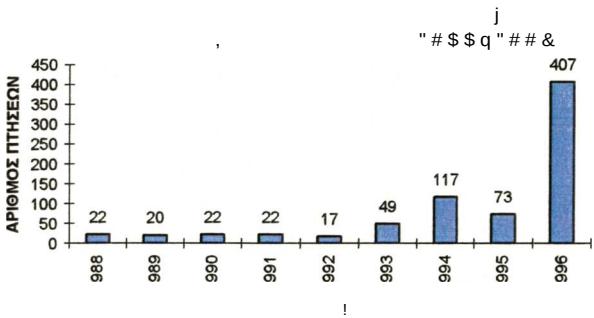
Πηγή: Ελευθεροτυπία 12-5-96.

Από το 1985 και μετά η Τουρκία έχει αυξήσει την πυκνότητα των παραβιάσεων του ελληνικού εναέριου χώρου και των παραβάσεων του F.I.R. ATHINAI. Την περίοδο 1985-1998 έγιναν συνολικά 7.385 παραβιάσεις του ελληνικού εναέριου

R FL(F g3E OA <BCCC G = JQC 2I 9 98N <NH<<BF;D- +
(F 5E O J< BDDC G = JQC 42 E B DE O J< BDDL
KKC IF@H IFHG FLR FLBCDD NFL79 ; 77(4<H FKEF O J< >
BCDDE NFLLB?Dg 952F 8 4 G= E FEK < G F<LCD B < FHD
(N J= 92 RLE? [7 EKFIGKDKC IR BFL I IR F<I QR
(F 8g EKFIGBDCC G = JQC 52 JKKCK E BF 799C FL IA
IK JI><E << B BCEEFK BBIC?D EB?< BDDBFL I IR CB IREJ >
E KKC G5N QF=DJQC72 $B BGKBCCDN I BABDDL98 B EKGFE
FL IAG A< EFIB<JC B EEK F GIB<C <H= F F<IJQC
IK IR BCE FIKCB I BCDBJEB?< BDDEFK IR F<I QREJ >
E KKC G5N QFDCE AFN7F99; 77<4C R@C5I37EB?< BDDL I IR
CB IREJ > E KKC G5N QF=DF 8g EB?< BDCC G 2 R<B DD
$ EB O AF7Z I BJBC LKFEFAC<<DNAFEL O J< >BFL KKC IFH
G FLR FLE BFL I ;J 4 Q A<@G=I E RBQF JB <@> G
E B D EBJ BJ I BHEF;n; + B FEFAQ N <B F<IJQC
EFLGI B DE O J< 43D EFK BBI>? E O J< >I E OJ< >
<L AM BBCANG B <IC BCCB K LBBBA BAA JBC A><DCCG B <CD
EFLE BC A<BB DKKC FBFL <I GG<D D E O J< I DE OJ< D
G B IK I>@FEH ABFBGKBDDL88 B @ KCQ@FHB K IGD
EFQJ<= DBCG B [BCCDHE F<BC

43" K EBF I?B = QB?CD[GK [BC>D<L=I I GE> O J< >OKGE.. $B BC= I?
B> FIK?< >,.L I EK> BAIG O F7D7 < 7

! < 5 F 9 C 8

!

C = ? g K L @ F B L E A 7 4

F L I A < L A M B C E F K B B I ? E O J < > B F L K K C I F H G F L R F L I E O J < > B > I > I L I K F Q F B A F D - + I B F L D @ F H ? D D B J B F L F D E F A F K L D H B F e ^ W V j ^ W E B X ? e < { E A I D 2

επιδειχθεί το στρατηγικό ενδιαφέρον της Άγκυρας για το Αιγαίο και να περιγράφει η ζώνη ασφαλείας που επιθυμεί να δημιουργήσει δυτικά της Μικράς Ασίας. Η ζώνη αυτή εντοπίζεται και από τις περιοχές δράσης του τουρκικού ναυτικού, καθώς και από τις περιοχές που δεσμεύει η Άγκυρα για τη διεξαγωγή ασκήσεων. Επίσης, όλες αυτές οι δραστηριότητες στοχεύουν στην πιστοποίηση της ικανότητας της να υλοποιήσει τις απειλές περί casus belli.

Η Ελληνική Πολεμική Αεροπορία εμφανίζει μια αριθμητική ισορροπία με την αντίστοιχη Τουρκική, η αναλογία όμως σε αεροσκάφη τρίτης γενιάς είναι ιδιαίτερα ανησυχητική. Παρά την ενίσχυση της Π.Α. με 20 F-16, από τον Αύγουστο του 1997, η συνεχιζόμενη τροφοδότηση της Άγκυρας, από το πρόγραμμα PEACE ONYX, με αεροσκάφη τρίτης γενιάς θα διατηρήσει την ποιοτική και ποσοτική υπεροχή της.

Στα όπλα αέρος-αέρος η Π.Α. υπάρχει ισορροπία, ενώ στον τομέα προσβολής επίγειων στόχων, η υπεροχή της ΤΗΚ είναι σημαντική, κυρίως επειδή διαθέτει τα συστήματα LANTIRN, ενώ έχει μυηθεί στον αγώνα καταστολής αεράμυνας με την χρήση βλημάτων HARM. Στο τομέα του ηλεκτρονικού πολέμου, ο εξοπλισμός των μαχητικών της ΤΗΚ θεωρείται πιο πλήρης. Μέχρι τα μέσα του 1996 είχαν εφοδιασθεί με το σύστημα RAPPORT 3-4 μοίρες τουρκικών F-16. Αντίθετα, στην Π.Α. την ίδια περίοδο είχε επιτευχθεί ο εφοδιασμός μόνο μιας μοίρας αεροσκαφών MIRAGE 2000. Επίσης, τα αεροσκάφη εναέριου εφοδιασμού αποτελούν σημαντικό πολλαπλασιαστή ισχύος για την ΤΗΚ και σοβαρότατο μειονέκτημα για την Π.Α. Η συγκριτική επιχειρησιακή αξιολόγηση των δυο αεροπορικών απεικονίζεται στο πίνακα που ακολουθεί:

Στο Ναυτικό, ο συσχετισμός ισχύος είναι ο πιο ευνοϊκός για την Ελλάδα σε σχέση με τον αντίστοιχο σε αεροπορία και στρατό ξηρός. Το Π.Ν. υπερέχει σε αντιαεροπορικές ικανότητες, καθώς διαθέτει δέκα πλοία εξοπλισμένα με το σύστημα Βλημάτων Επιφανείας-Αέρος, έναντι 4 του Τουρκικού Ναυτικού. Αντίστοιχη υπεροχή έχουν και οι φρεγάτες του Ελληνικού Ναυτικού, καθώς έχουν καλύτερο εξοπλισμό των αντίστοιχων τουρκικών. Στον ανθυποβρυχιακό πόλεμο, το Π.Ν. υπερτερεί λόγω του συστήματος DE1160HM/VDS που έχει εγκατασταθεί στις φρεγάτες τύπου ΥΔΡΑ, ενώ στις ικανότητες πολέμου επιφάνειας η υπεροχή του Π.Ν. βασίζεται στους πυραύλους EXOCET BOLCK 2 και στους RENGUIN MK2 MOD7. Γενικά, το Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό υπερέχει του αντίστοιχου Τουρκικού. Για το Π.Ν. η απόκτηση, διατήρηση και αξιοποίηση του θαλάσσιου ελέγχου είναι ζωτικής σημασίας. Αντίθετα, ρόλος του Τουρκικού ναυτικού είναι αυτός της άρνησης. Η ποσοτική σύγκριση των ναυτικών δυνάμεων Ελλάδας και Τουρκίας απεικονίζεται στο πίνακα που ακολουθεί:

Το Τουρκικό Πολεμικό Ναυτικό πραγματοποιεί μεθοδικά βήματα ανάπτυξης στηριζόμενο στην εγχώρια ναυπηγική βιομηχανία.[566] Ειδικότερα, οι Τούρκοι αντέγραψαν την σύνθεση οπλικών συστημάτων των ελληνικών φρεγατών και δημιούργησαν την κλάση BARBAROS. Παράλληλα, έχουν ξεκινήσει διαδικασίες για την προμήθεια 6 υπερσύγχρονων φρεγατών. Με την υλοποίηση του προγράμματος αυτού η Τουρκία θα αποκτήσει ποιοτική και ποσοτική υπέροχη έναντι της Ελλάδας, ακόμα κι αν η Ελλάδα παραλάβει τις τέσσερις φρεγάτες PERRY που υπολογίζει να εντάξει στην δύναμή της μέχρι το 2005. Ακόμα, το Τουρκικό πρόγραμμα κατασκευής (κατόπιν αδείας) των πλέον σύγχρονων γερμανικών υποβρυχίων Type 209/1400 απέδωσε (μέχρι το 2000) δύο σκάφη και αν δεν υπάρξουν κάποιες αναπροσαρμογές ή ματαιώσεις λόγω των οικονομικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει η Τουρκία, θα αποδώσει άλλα δυο ή τέσσερα μέχρι το 2003. Ταυτόχρονα, η Τουρκία θα διατηρήσει σε υπηρεσία τα αμερικανικά υποβρύχια, αφού αντικαταστήσει τα παλαιά Guppy και Tang με πέντε της κλάσης Barbel, ενώ απέκτησε 12 νέα ελικόπτερα ναυτικής συνεργασίας (η Ελλάδα απέκτησε μόνο δύο). Επίσης η Τουρκία, θα αποκτήσει 10 αεροσκάφη ναυτικής συνεργασίας, (η Ελλάδα θα έχει 6), ενώ αναμένεται σημαντική ενίσχυση του τουρκικού αποβατικού στόλου. Το Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό κινδυνεύει να χάσει την ποιοτική του υπεροχή έναντι του αντίστοιχου Τουρκικού. Η διορατική πολιτική εξοπλισμών που έδωσε την υπεροχή στο Π.Ν. βρίσκεται αντιμέτωπη με τις αδυναμίες του συστήματος αποφάσεων και υλοποίησης των προκαθορισμένων στόχων καθώς και των οικονομικών περιορισμών της ελληνικής κυβέρνησης.

Στο στρατό ξηράς, η σύγκριση είναι ακόμα πιο δυσμενής για την Ελλάδα. Πέραν της τουρκικής αριθμητικής υπεροχής σε ανθρώπινο δυναμικό, η υπεροχή των τούρκων σε οπλικά συστήματα τρίτης γενιάς είναι εμφανής.[567] Η αριθμητική και ποιοτική σύγκριση των κυριοτέρων μονάδων του στρατού ξηράς εμφανίζεται στον επόμενο πίνακα:

---

[566] Βαγγέλης Παγώτσης: "Διαφοροποίηση του Εξοπλισμού Ελληνικού και Τουρκικού εξοπλισμού", Στρατηγική Φεβρουάριος 1995, σ.57-65. Επίσης, του ιδίου "Αφιέρωμα σο Ναυτικό", Στρατηγική Νοέμβριος 1995, σσ.36-73.

[567] Άμυνα και Διπλωματία. Δεκέμβριος 1996, σ.56

Πίνακας 38

ΣΤΡΑΤΟΣ ΞΗΡΑΣ
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΟ 2004

	1996		2004	
ΤΥΠΟΣ ΥΛΙΚΟΥ	''	%&	''	%&
, B CD= JD		;		;
, B CD= JD	5 8	4	5 8	488
, B CD= JD	;	;	88	88(2
ΣΥΝΟΛΟ ΑΡΜΑΤΩΝ	5	4	7	3 88
@> I < G ? B F<>E IFH	355	3	355	3 48(2
‡K F FKK EKFA IBF[LBGD	4 3 (2	7 8 4	4 3	7 8 84
L FOFK I IB IJL LK IJ	853	57	853 38	3 57 5
$L<B? B (*0*nkv2 B FEF IJ G<	93		93	488
B QF IJ K I EB	43	3	5	388
E @ B IJ K I EB		37	3	48

ΣΗΜΕΙΩΣΗ
(2%EFKF=AMGBFLE NF@B A88 E
B 88J BEFLE N RC FL IA
(2 588A LE <H= F*-,^
(2 K OJ F NB IJNEDK <L<B? +Bk;58

ΠΗΓΗ: , L I EK> BAIG O F7D74

<H=I <FCE K IR<L<BC JBN> EFB KE AJ F G N BCC D
<HFD D<B BFH B E J@ <C@ R@ E GE <L NL <@ A D
L B IGDJ=I DJ@ R D I @RD BC F Q?BCB H=I FL<ECFDL
G B LEJ [FL IA= E JN =G EFKH=KHB D B IGD
J=I DE BC KKJN I KFH B I KHPF<B B >BBFKJH FKF
B><L > BCDFL IA D R= BC KKJNBF F E IA NLGFB>EBFF

οποίο είναι πιθανό να προκαλέσει την εμπλοκή των Ε.Ε.Δ, είναι αυτό της ελληνοτουρκικής μεθόριου.

Το πιο ρεαλιστικό σενάριο για την χρονική διάρκεια μιας ελληνοτουρκικής σύγκρουσης, είναι αυτό που αναφέρεται σε μια σύγκρουση ολίγων ημερών. Το ζητούμενο λοιπόν για τις Ε.Ε.Δ, είναι η ικανότητά τους, τόσο για «άρνηση», όσο και για «τιμωρία»[568], σε ένα δυσμενές επιχειρησιακά περιβάλλον το οποίο προσδιορίζεται από τις εξής συνθήκες:

- Η Τουρκία θα έχει την πρωτοβουλία έναρξης των επιχειρήσεων (η οποία ενέχει σε μεγάλο βαθμό και το στοιχείο του αιφνιδιασμού).
- Η επιλογή του χώρου εφαρμογής της κύριας προσπάθειας της Τουρκικής επίθεσης ανήκει στις Τ.Ε.Δ.. Το βασικό αυτό πλεονέκτημα της Τουρκίας προσπαθεί να αντιμετωπίσει η Ελλάδα μέσα από το δόγμα του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου και της Ευέλικτης Ανταπόδοσης.
- Τη μεγάλη δυσκολία άμυνας και εξασφάλισης των πολλών νησιών και βραχονησίδων, σε κάθε μια από τις οποίες η Τουρκία θα έχει την δυνατότητα να ρίχνει μεγάλο μέρος των δυνάμεών της, εάν αυτές δεν καταστραφούν στη βάση εκκινήσεώς τους.
- Την αδυναμία ελέγχου και κατοχής νησιωτικών περιοχών, εάν δεν γίνει εφικτός ο έλεγχος τόσο της θαλάσσιας, όσο και της εναέριας περιοχής που περιβάλλει την συγκεκριμένη περιοχή.
- Την περιορισμένη χωρητικότητα του Εδάφους στο μέτωπο του Έβρου και της Θράκης, η οποία δεν επιτρέπει την χρησιμοποίηση του πολύ υπέρτερου σε όγκο τουρκικού στρατού.
- Την αμυντική οργάνωση του Εδάφους στον Έβρο και τα νησιά η οποία πολλαπλασιάζει την ισχύ του Ελληνικού στρατού.[569]

Οι παράγοντες αυτοί επιδρούν καθοριστικά στην διαμόρφωση του επιχειρησιακού περιβάλλοντος και θέτουν ισχυρούς περιορισμούς στην ικανότητα των στρατιωτικών δυνάμεων να πετύχουν τον στόχο τους. Παρόλα αυτά, τα οπλικά συστήματα προηγμένης τεχνολογίας συμβάλλουν καθοριστικά στον περιορισμό των δυσχερειών αυτών. Στο τομέα αυτό, η Τουρκία αρχίζει να αποκτά σημαντικό πλεονέκτημα εις βάρος της Ελλάδας. Η απάντηση της Ελληνικής πλευράς, σε μια

568 Για τους πιθανούς στόχους ανταπόδοσης βλέπε το πρωτοσέλιδο δημοσίευμα της Ελευθεροτυπίας 2-2-96.

569 Δ. Καντερέ: " Η μαχητική Ισχύς των Ενόπλων μας Δυνάμεων", Άμυνα και Διπλωματία, Μάρτιος 1996, σ.42-44.

προσπάθεια να αποκαταστήσει την διασαλευθείσα ποιοτική ισορροπία, ήταν η εξαγγελία ενός νέου ΕΜΠΑΕ. Το μεγαλύτερο μέρος των πιστώσεων του νέου προγράμματος θα διατεθούν στην Ελληνική Αεροπορία, η οποία θα αποκτήσει:

- Νέα μαχητικά αεροσκάφη τρίτης γενιάς. Θα αγορασθούν 40 F-16 και ένας μικρότερος αριθμός MIRAGE 2000. Συγχρόνως, η Ελλάδα θα αποκτήσει 60 Eurofigter, συμμετέχοντας στη κοινοπραξία κατασκευής τους.[570]
- Προβλέπεται ο εκσυγχρονισμός των F-4. (Έχει αρχίσει η υλοποίηση).
- Απόκτηση ενός ή δυο αεροσκαφών έγκαιρης προειδοποίησης. Προμήθεια ενός νέου αντιαεροπορικού αντιπυραυλικού συστήματος με πιθανότερα το PATRIOT ή το S-300,
- Προμήθεια εναέριων συστημάτων ηλεκτρονικού πολέμου και υλικού διεξαγωγής μάχης κατά την διάρκεια της νύχτας.

Το Πολεμικό Ναυτικό αναμένεται να αποκτήσει:

- Δυο (ο στόχος των τεσσάρων είναι ιδιαίτερα φιλόδοξος και μάλλον απίθανος) υπερσύγχρονα υποβρύχια.
- Τρεις πυραυλακάτους.
- Πλοία ταχείας μεταφοράς (τύπου HOVERCRAFT)
- Οκτώ μικρά σκάφη (κορβέτες, περιπολικά, κανονιοφόροι)
- Το ενδεχόμενο απόκτησης μεγάλων πλοίων επιφάνειας θα εξετασθεί σε συνδυασμό με την πιθανή παραχώρηση φρεγατών τύπου O.H.PERRY από τις Η.Π.Α.
- Ελικόπτερα ναυτικής συνεργασίας.

Για τον Στρατό Ξηράς το κύριο βάρος θα δοθεί στην απόκτηση συστημάτων υψηλής τεχνολογίας. Στο πλαίσιο αυτό μεγάλη προτεραιότητα έχουν:

- Η προμήθεια αρμάτων μάχης, για τα οποία προβλέπεται κατ' αρχήν παραγγελία 150-200 μονάδων.
- Η αναβάθμιση παλαιότερων τύπων τεθωρακισμένων.
- Η προμήθεια μεγάλου αριθμού φορητών αντιαρματικών όπλων
- Η προμήθεια αυτοκινούμενων συστημάτων αντιαεροπορικής άμυνας μικρού βεληνεκούς.

[570] Το πρόγραμμα αυτό μετατέθηκε για μετά το 2004.

για άρνηση, ενώ θα τους προσδώσει αυξημένες ικανότητες τιμωρίας. Χαρακτηριστικά, η κατάσταση που θα έχει διαμορφωθεί σε δυο από τα πιο σημαντικά είδη σύγχρονου εξοπλισμού, στους πυραύλους και τα μαχητικά αεροσκάφη απεικονίζεται στους πίνακες που ακολουθούν:

A 1 8 3 8 #

				( )) -
		ΤΟΥΡΚΙΑ		ΤΟΥΡΚΙΑ
Q	J			
Amraam-Matra 530				
AIM-9M, L/I-Matra 550				
Harm				
Maverick AGM-65 A/B/G				
Kits Hobos				
Kits Laser				
Lantirn(NAV+TRG POD)				

ΠΗΓΗ: ΕΠΥΕΘΑ, δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ , 6-12-98.

A 1 8 3 8 :P)

						( )) -	
" # !							
M-2000 Νέο Μαχητικό Α/φος	q	q			q		
I 1 / B /	% P	162	P * & ")	180	320	- * & ")	

ΠΗΓΗ: ΕΠΥΕΘΑ, δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ , 6-12-98.

Όπως παρουσιάζονται στον πίνακα του ΕΠΥΕΘΑ η αναλογία των α/φων τρίτης γενιάς το 1998 ήταν 4,6:10 και το 2005 ήταν 5,6:10. Παράλληλα, στη αναλογία που απεικονίζεται στους πίνακες αυτούς, θα πρέπει να προστεθεί και η ποιοτική

K =FLDA E =F LB IN BC <ABI BJ<B <KCF BCBBF<DH FKBF>
NL J >EFLA =I A ÷D BC B BREB<>CLQ <BJ >E KR
E B AKBF E G EFK B I?QF IJ BC<H @ <BCCF =J ><C
BC IE AN LB<>C Q N RR<BF<L NL < BDIB I<BH BFH Q N R
I B <BEAFLGK IBFHD FEFB K < B I DA><KCFIB IB I<BH BFH
I CNC FL ÷NA J >B A DBAN <CC@ <BBJF KFB> Q N R
<C B I B F <L=I BCB><C EK>NL J >@ O <AM<BBFLD?D
ELKR Dg

‘ IK N N?F ?N FAIC<CD

‘ JEBL[<L<BC JBn>3 -v0*+ NCK N<?L<B? B FAIC<CKDG= FL
E IF > RC F =J ><CKDC FQF IR E B? C<$GBD FL Ž

‘ Q><CF FNH IK N NFH BFD E C< BRIB IR

‘ < L B BG <B EBII?BCB

‘ LI C<IA B QF II? BCB BA<[C J@JK <K G

‘ F<B <BA> EBL<< ÷B B >BNR J >

‘ € Q <G<B I<H<BC F ICB IG?D D

‘ € Q <G<B DKC FQF IA BDC E B? C<C

‘ B? C<BCCDE C< IB?HD B GBB> DKJN>< LPCKO @

‘ FOFKN?H CD

N IK N I BFCABM >BDC I BCB>B RIKJN> =FHE
IF FIH $ LB BFB EF EFKK EK < JBMNFHL GFLD NL J EDFL
N [J=F<LL NL < G ED ?<@DN F IFH B N IK N E B K BAFF
FEFA@ G N L L G ED C< IGDN BCB D I < E AFNF
? CD @ A KH<BCB K LB <ABD= ?6D NC FL =C@ FHK N IFA
< C B <IFAE B K A B EFEFL B B GBFLDKJNF<D
J F QCJM KKJE>DBF E OJKKF LE B?<BD<H= F FEL NAFL
E ?< > IKJN@ FEF C@<FBHF AED>Dg

‘ IE AN LB<>C<B K R @G B IB IN?DIK N IR ?< >

‘ F ICB G? = LK IJQ NI G< EFLA E Q ?IF J

‘ L= F F EI?A@ KPC

‘ I @ G ><CA>NF= JBN> IK N IR ?< >

‘ E F ?@ I BJKKCKF>EK IR<L<BC JBR<B [<Q KAMCB
N IK N I BGFB E I ADEKC FQF A DBF @ C E I?D

επιβιωσημότητα των φίλιων εγκαταστάσεων και δυνάμεων, η δυνατότητα αποφασιστικού πλήγματος στον εχθρό και εκτός του εθνικού χώρου.

- Η δημιουργία ενιαίου συστήματος διοίκησης και ελέγχου, καθώς και αξιόπιστου κοινού συστήματος επικοινωνιών.[574]

Η ταξιαρχία γίνεται πλέον η σπονδυλική στήλη του στρατεύματος, καταργώντας τις μεραρχίες και αναβαθμίζοντας τα συντάγματα σε ταξιαρχίες. Καθιερώνεται η πλήρης μηχανοκίνηση των ΔΑΑ καθώς και η δυνατότητα άμεσης αντίδρασης σε τόπο και χρόνο, προϋποθέσεις που θεωρούνται απαραίτητες για τη λειτουργία τους. Οι ΔΑΑ θα έχουν ικανότητα αυτενέργειας σε εξοπλισμό και πυρομαχικά για 30 ημέρες, θα έχουν επάνδρωση 100% και μεγάλη ισχύ πυρός. Η συγκρότηση των ΔΑΑ κρίθηκε επιτακτική για δύο λόγους: Πρώτον, γιατί η Ελλάδα υφίσταται άμεση και ορατή απειλή από την Τουρκία, καθώς και δυνητικές απειλές άλλης μορφής από απρόβλεπτους παράγοντες και δεύτερον, για να υπάρξει εναρμόνιση της Ελλάδας με την επικρατούσα συμμαχική όσο και διεθνή επιχειρησιακή πρακτική. Για το Στρατό Ξηράς η νέα δομή προβλέπει τα εξής:

Πίνακας 41

ΣΤΡΑΤΟΣ ΞΗΡΑΣ		
ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ	**ΠΑΡΟΥΣΑ ΔΥΝΑΜΗ**	**ΝΕΑ ΔΟΜΗ**
Στρατιές	1	1
Σώματα Στρατού-ΑΣΔΕΝ-ΣΔΑ	6	6
Επιχειρησιακά Στρατηγεία Μ/Κ ΜΠ ή ΜΠ	3	4
Επιχειρησιακά Στρατηγεία ή ΤΘΜ	1	1
Μεραρχίες Πεζικού	1	7
Μεραρχίες Υποστήριξης	1	1
Ταξιαρχίες Πεζικού	7	17
Μ/Κ Ταξιαρχίες ΠΖ	7	7
Τεθωρακισμένες Ταξιαρχίες	5	5
Ταξιαρχίες Πεζοναυτών	1	1
Ταξιαρχίες Αεροπορίας Στρατού	-	1
Ταξιαρχίες Υποστήριξης	9	8

Πηγή: ΕΠΥΕΘΑ, δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ στις 29-12-98

[574] Σταύρος Λυγερός: «Όλες οι αλλαγές στις Ένοπλες Δυνάμεις», Καθημερινή, 19-11-2000, σ.4

Δεν θα υπάρξει καμία τροποποίηση στη δομή των δυνάμεων Έβρου και Νήσων. Με τη συγκρότηση των ΔΑΑ, την πλήρη κάλυψη της Ηπείρου και της Μακεδονίας αναλαμβάνουν δυο κλιμάκια διοικήσεως, επιπέδου Σωμάτων Στρατού, αντί των τριών και μιας μεραρχίας πεζικού που ίσχυε μέχρι τώρα. Το Β' Σώμα Στρατού αποδεσμεύεται από τη ζώνη ευθύνης του και προσαρμόζεται στη δομή της Δύναμης Αμέσου Αντίδρασης. Ελαχιστοποιούνται οι μεραρχίες, οι οποίες διατηρούνται μόνο όπου αυτό επιβάλλεται από τον μεγάλο αριθμό μονάδων και καταργείται μια ταξιαρχία υποστήριξης, ως μη απαραίτητη. Καταργούνται πέντε συντάγματα και τρία μετατρέπονται σε επιστρατευόμενες ταξιαρχίες για να υποστηρίξουν τα σχέδια αμύνης της χώρας. Δημιουργούνται διακλαδικές ταξιαρχίες στα νησιά, οι οποίες θα ενεργοποιούνται συνεχώς σε ολόκληρη τη νησιωτική χώρα, με εναλλασσόμενες μετακινήσεις ταγμάτων για περιορισμένης χρονικής διάρκειας παραμονή.
Για τις αεροπορικές δυνάμεις, η νέα δομή προβλέπει:

Πίνακας 42

ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ			
ΜΑΧΗΤΙΚΑ ΑΕΡΟΣΚΑΦΗ			
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	**ΤΥΠΟΣ**	**ΠΑΡΟΥΣΑ ΔΥΝΑΜΗ**	**ΝΕΑ ΔΟΜΗ**
1ης Γενιάς	F-5 A/B	2/57	-
2ης Γενιάς	F-4 E	3/66	2/40
	RF-4	1/24	1/20
	A-7 E/H	4/87	2/50
	F-1	2/26	-
3ης-4ης Γενιάς	F-16	2/37	4/80
	M-2000	2/37	2/40
	NMA	-	5/100
	NMA Wild Weasel	-	1/12

Πηγή: ΕΠΥΕΘΑ, δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ στις 29-12-98

Ενισχύεται η δυνατότητα αερομεταφοράς με τη συγκρότηση και δεύτερης μοίρας μεταφορικών αεροσκαφών μέσης ικανότητας. Προβλέπεται η απόκτηση αεροσκαφών-τάνκερ για την υποστήριξη των επιχειρήσεων που επιβάλλει το Ενιαίο Αμυντικό Δόγμα. Εκτός της απόκτησης νέων μαχητικών και σύγχρονου οπλισμού,

E B D J[BDFLDEF A=A OJ<BCC@ > AB> = A>I N I B
BFAKC BFLLK I < G FJL@ F BGKFFH < D[FEK < BRFFEFA@F > A
B I JBC>DKF= IFEHDB => <BFGFDEFAGF FLNLF F<B BC= IGD
I @F < G B <B @ F<QCGKKCEKFL<BBHDE = B I BCCB>D I
I LB BFEKFL<B LBF IBGKGF BFEK F GIBBCCD[?=C<BCDKDF= I?D
<L E QFBJ>DE >B => <BR

A1838P.P

&
G
] ^]# 5! ^

]5! # ^]#! #! ^

G B BGKBCCDN I BABD98LE? <F FE<AB FEK K<JL<B? B
B>NLF BRFE BN LE? (@ > CBBFJLKJ <BBKF 2 GIB(CBFEFAF
E FG BE BC<H=I <BCFL<B B >B [FEK < FH2 DIB>NLF
I BR(E J@L 2F E B BGKBCCDN I BABD98 C FL IA[I J
IFH < [FEK < <RBCFEFAC KKJNQ K E B?< AB<BF<H FKBCD
AB< I FEF CB K?F=A? I < = KHB OF@ (E J@L"2F
LEFB @BAC =F J DFEK IF<HL<B? BEFD<@G<BBFJBF BFL 8
F JN D@ IF<HL QG F BFDB BFI <BFDE IBC<BBDL G B< 88
F JN D@ IF<HL QG F BBFDBBFI @ IG NFEDFLE FIHEBE =F J
D<L<B? BFGD B<B D8 F JN D@ IF<HL QG F BFDB <FC
KKJN <FI C FL IA EFIB?<FBLANFEK K<JL<B? IB <BCAN
EF< BCBNC FL = ABG <F FE(AE J@L 2F G <F FE(A; 88 ;

100) φαίνεται χειρότερη από την αρχική (0,0), (αφού και τα δυο κράτη θα έχουν ξοδέψει από 100 μονάδες εθνικού συμφέροντος για την απόκτησή τους), είναι όμως καλύτερη από την στρατιωτική ανισορροπία που δημιουργείται, αν μόνο ένα από τα δυο κράτη, αποκτήσει τα οπλικά συστήματα αυτά. Η περίπτωση αυτή, μολονότι αληθοφανής, υπεραπλουστεύει τη πραγματικότητα, γιατί δεν λαμβάνει υπόψη άλλες παραμέτρους όπως οι αμυντικές ανάγκες των δυο κρατών, τις υποχρεώσεις που έχουν (π.χ. απέναντι στο ΝΑΤΟ), τις απαιτήσεις των ρόλων που επιθυμούν να αναλάβουν στη διεθνή σκηνή, την ικανότητα του ανθρώπινου δυναμικού που θα κληθεί να χειρισθεί τα νέα οπλικά συστήματα κ.λ.π.. Απλά εξετάζεται ως μια θεωρητική υπόθεση στο πίνακα αντισταθμιστικών ωφελειών και χρησιμεύει ως βάση του ισχυρισμού, ότι εάν η Ελλάδα μπορεί να απαντά γρήγορα, στα εξοπλιστικά προγράμματα της Τουρκίας, ώστε να αποκαθιστά το κενό που δημιουργείται από εντατικοποίηση των εξοπλισμών της Άγκυρας (δηλ. να μην αφήνει να δημιουργηθεί στρατιωτική ανισορροπία), τότε η αποτροπή μπορεί να αποδειχθεί αποτελεσματική (στο βαθμό που αυτή εξαρτάται από τη διμερή ισορροπία ισχύος). Αυτό όμως δεν συμβαίνει τη τελευταία δεκαετία, με αποτέλεσμα η Τουρκία να έχει αποκτήσει κάποιο πλεονέκτημα στη σύγκριση των στρατιωτικών δυνάμεων (παράθυρο Β). Ωστόσο, το πλεονέκτημα αυτό, ενώ είναι δυνατόν να ερμηνεύσει (μερικώς[575]) τη συμπεριφορά της Τουρκίας (υπό την έννοια της υπεροχής άρα και της αίσθησης της ευκαιρίας προώθησης των θέσεών της), δεν μπορεί να εξηγήσει τη στάση της Ελλάδας. Η υπάρχουσα ανισορροπία δεν είναι τέτοιας έκτασης, ώστε να καθορίσει την υποχωρητική στάση που υιοθέτησε η ελληνική κυβέρνηση στη κρίση του 1996. Πριν τη χρήση της στρατιωτικής ισχύος υπάρχουν ενδιάμεσα στάδια τα οποία προσφέρουν τη κατάλληλη ευκαιρία για αξιοποίηση όλων των άλλων παραγόντων ισχύος, τα οποία μπορεί να καταστήσουν τη χρήση της ισχύος ατελέσφορη. Αλλά και σε ενδεχόμενη κλιμάκωση μιας κρίσης σε πολεμική αναμέτρηση, η Ελλάδα είναι σε θέση να προκαλέσει στη Τουρκία τέτοιο κόστος το οποίο θα είναι μεγαλύτερο από οποιοδήποτε όφελος μπορεί να προκύψει γι' αυτήν.

3.4.2 ΣΥΜΦΕΡΟΝ

Η δεύτερη προσέγγιση επικαλείται την ισορροπία των συμφερόντων ως τον βασικότερο προσδιοριστικό παράγοντα του αποτελέσματος μιας κρίσης. Σε μια

[575] Μερικώς, γιατί η ιστορική αναδρομή της ελληνοτουρκικής διένεξης αποδεικνύει ότι η τουρκική συμπεριφορά δεν καθορίσθηκε από την διμερή ισορροπία ισχύος.

κόστους που είναι διατεθειμένα τα δυο μέρη να υποστούν, για τη διατήρηση ή την ανατροπή του αντίστοιχα. Το Αιγαίο είναι μια θαλάσσια και εναέρια δίοδος από την Ευρώπη και τη Μεσόγειο προς την Ανατολή. Είναι μια θάλασσα που εξυπηρετεί τη Ρωσία και τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες, αναφορικά με τη θαλάσσια εμπορευματική κίνηση. Εάν συνδέσουμε με μια ευθεία γραμμή το Ρότερνταμ (ελεύθερη αγορά πετρελαίου) με το Πορτ Σάιντ (απ' όπου διέρχεται το 40% περίπου του μεσανατολικού πετρελαίου), η γραμμή αυτή διέρχεται από τη Γερμανία, την Αυστρία, τη Σλοβενία, τη Κροατία, τη Βοσνία, το Κόσοβο, το μεσαίο πόδι της Χαλκιδικής, των Σποράδων και της Δωδεκανήσου. Αναφορικά με την Βαλκανική, η γραμμή αυτή περνά πάνω από όλα τα κράτη που προέκυψαν από το διαμελισμό της Γιουγκοσλαβίας, ενώ τα Σκόπια βρίσκονται στη μέση του άξονα Ρότερνταμ-Πόρτ Σαιντ.[580] Δηλαδή, η πρωτεύουσα της FYROM βρίσκεται στο μέσον του εμπορικού διαδρόμου που συνδέει το σημαντικότερο σημείο εξαγωγής αργού πετρελαίου, με το σημαντικότερο σημείο μεταφορτώσεως στην ελεύθερη αγορά του, ενώ ο γεωγραφικός χώρος που καλύπτεται από τις Σποράδες και τα Δωδεκάνησα αποτελεί την εστία αναφοράς των τουρκικών διεκδικήσεων έναντι της Ελλάδας.

Παράλληλα, ο εναέριος χώρος του Αιγαίου αποτελεί τμήμα των αεροδιαδρόμων που συνδέουν τις Η.Π.Α. με το Ισραήλ το οποίο δεν πρόκειται ποτέ να συναινέσει στον έλεγχο του χώρου αυτού από μια δύναμη εχθρική προς αυτό. Η συμφωνία Τουρκίας και Ισραήλ θα μπορούσε να αναλυθεί και από αυτή την οπτική γωνία, καθώς η Τουρκία διεκδικεί τη μείωση του εθνικού εναέριου χώρου στα 6νμ. Η σημασία των αεροδιαδρόμων αυτών, φάνηκε και από την αμφισβήτηση της κυριαρχίας της Γαύδου από την Τουρκία, ο εναέριος χώρος της οποίας είναι όμορος με αυτόν της Λιβύης, η διεκδίκηση της Γαύδου στοχεύει στην επίλυση του προβλήματος του εναερίου χώρου του νησιού, που ως μέρος του ελληνικού εναέριου χώρου, αποτελεί εμπόδιο για την ελεύθερη διέλευση των τουρκικών πολεμικών αεροσκαφών προς την Δ. Ευρώπη.

Η Αν. Μεσόγειος βρίσκεται στο επίκεντρο διεθνών προβλημάτων τα οποία παραμένουν άλυτα Εδώ και δεκαετίες (π.χ.. Μεσανατολικό). Βρίσκεται μεταξύ τριών μονοθεϊστικών θρησκειών με διαφορετικές φιλοσοφικές θεωρήσεις η κάθε μία, οι οποίες σε μεγάλο βαθμό καθορίζουν τη στάση των οπαδών τους έναντι των προβλημάτων της περιοχής. Η Κύπρος βρίσκεται σε θέση κλειδί, αναφορικά με την

580 Η απόσταση Ρότερνταμ-Σκοπίων είναι 1550 χλμ., ενώ η απόσταση Σκόπια-Πόρτ Σαιντ είναι 1650 Χλμ.

ένταση που επικρατεί στη περιοχή, βρίσκεται σε απόσταση βολής από τον Περσικό κόλπο και γειτνιάζει με τις χώρες της Β. Αφρικής μια εκ των οποίων, η Λιβύη, θεωρείται από τις πλέον εχθρικές προς την δύση χώρες. Επίσης, η Κύπρος βρίσκεται σ' ένα χώρο που βρέθηκαν αντιμέτωποι οι στόλοι των δύο υπερδυνάμεων (ο SOVMEDRON και ο 6ος αμερικάνικος στόλος) κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου.[581] Κατέχει κομβικό σημείο σε σχέση με τις γραμμές συγκοινωνιών που οδηγούν στην περιοχή. Απέχει 45 μίλια από την Αλεξανδρέττα, 125 ν.μ. από την Λαττάκεια και την Ταρτού (στις οποίες είχε διευκολύνσεις ο SOVMEDRON), 294 ν.μ (544χλμ) από την βάση του Καστελιού στην Κρήτη και 210ν.μ. (389χλμ.) από το Καστελόριζο, 175 μίλια από την Βηρυτό και την Χάιφα, 190 ν.μ. από το Σουέζ και 280 από την έξοδο των στενών της Καρπάθου.[582] Η θέση αυτή της Κύπρου παρέχει την δυνατότητα σ' αυτόν που την ελέγχει, να αποκόψει τα γειτονικά κράτη από κάθε θαλάσσιο εφοδιασμό. Επίσης από την Κύπρο ελέγχεται και η διώρυγα του Σουέζ. Στη Κύπρο συγκεντρώθηκαν το 1956 τα στρατεύματα των Άγγλων και Γάλλων που στη συνέχεια προσπάθησαν να καταλάβουν την διώρυγα. Τέλος, η Κύπρος κατέχει σημαντικότερη θέση σε σχέση με την μία έξοδο του Αιγαίου, δηλαδή, τα στενά Κρήτης - Καρπάθου. Εάν η Κύπρος είναι σε ενιαίο γεωστρατηγικό σύνολο με την πλευρά που ελέγχει το Αιγαίο, διευκολύνει ή σε αντίθετη περίπτωση δυσκολεύει την έξοδο από τα στενά αυτά. Έτσι γίνεται ευκολότερα κατανοητή, η αξία του ΕΑΧ αλλά και η σπουδαιότητα που αποκτά η άμυνα της Κύπρου για τα Ελληνικά στρατηγικά συμφέροντα. Παράλληλα, η θέση της Κύπρου καθίσταται σημαντική κυρίως για εκείνους που επιδιώκουν την ναυτική υπεροχή, διότι εκείνος που ελέγχει την Κύπρο θα μπορεί να ελέγξει της ναυτικές επιχειρήσεις μεταξύ Κύπρου και Καρπάθου. Λόγω της έκτασης του νησιού και των διευκολύνσεων που παρέχει (αεροδρόμια, λιμάνια κ.λ.π) μπορεί να χρησιμεύει ως βάση για ταχυκίνητες στρατηγικές δυνάμεις. Το ΝΑΤΟ χρειάζεται περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο, βάσεις που δεν είναι σε στρατηγική συνέχεια με τον εδαφικό χώρο. Τέτοιες βάσεις στην Αν. Μεσόγειο είναι μόνο η Κρήτη και η Κύπρος. Η γεωγραφική τους θέση αυξάνει την ασφάλειά τους, διότι για να απειληθούν οι βάσεις αυτές απαιτούνται οργανωμένες αμφίβιες επιχειρήσεις, οι οποίες μπορεί να αντιμετωπισθούν από αυτόν που κατέχει την

581 Σε περίπτωση πολέμου, μαζί με τον 6° αμερικάνικο στόλο αναμένονταν να δράσουν οι στόλοι της Ελλάδας και της Τουρκίας.
582 Ν. Λαζαρίδης: «Η στρατηγική σημασία Κύπρου - Ελλάδας - Τουρκίας» σ. 17 στο «Κυπριακή Άμυνα» ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα - Λευκωσία 1989

OJ<C EK A< LFB @ E GE IB C@ A[A BCDE B <CBDFL
E FGN FBLCDHE FL" KC AN=C EF<B B IFEFBACCDHCE FLI BC
=I BJ<B <BCFC<ABFƒIRB B L JB>

OJ<CB E EJ >=A BI B FCB?B BC=<C? <ABCDHE FL
B <F= BC KKJN <FI = BC FL IA J C FL IAI B QG KG=[
FK IKCBFF C<AB B L[J I B I LQBC<B BC=BIC?D[A EF A
NC FL =?G< <QLIBIKF =H >E B DR DBCED F ?D,=IL N
N QG B F= BF9" B> FL IFILE A>BFAIBFLC< FH=F= B
<B BC=I IJEFK BEIKJ F IB? EBFLBCND <Q KFAQK = BCDDK =>
E F ?DN B? CB<CCBDB BC=FI?CDABDFLC< FIH = B FEK? CD
GK = BEDLC< F@E <Q <BCFL IABF Q KB?=FE FR@CB<C
<B >BC<DBFLE KF EKFKC R F

J C KKJNEF G< KG=BF LE I R FB B@ A < @G<C
E K?<FK IKCBCC FB F BFKFLI?IA JKKCKBFN = BFL AFL
L B IFTHR FLG L HB NC J<B <C KKJNG E FO<A E G FLD
<L Q> AEEDKHEK L<LCD = <A<BDC < = F A=LEBF < ?K
EF AF <L Q> ALDBGDG FLN ? IB? E =FH >D@ B IJ
<BC A< L<BC> <B > BFLN = BFID@RD <BC OJ@ <BCCD
[FE <BBACDKKJN D<L Q> ALDBGEDFOKGEFL FIF GDLB IGD
<I?< B<BF L B IBF G KKJ N H L <BCCDEJ FL<FDIF F I?D
<L = <A D C KKJN EF G< E A< B @ EFB KG=GQL
<L = <AI D <B @ BCCB DB KKF B IIR NH ><BCE F ?@
EFIB?<C B IEFB EB IJA< BG EBCDFL IA D

FBGKBFDLPL FHEFKG ELF<NA<NBF<B BC=R FEFLIB A B
E B $B JG BC HE F N IRDL[C= ><B BC<CI?<AC
FEFA< BAM BBCI B <I LB?> =>=REFL@ N I ?<FBLFE B GK F
B>I BRBCD<EA ED FDB D=F GBDCDH<CD [J BCBE BCN N F ?
EFLF =>=FALBF@A IFKFL@?<@LI B K?=F<L IJEF F<C AFBCD
BFK I?D<F= AFLN I B BF = AF=A B<C B I B EBFD=>
= >EFK B <I?HDFD KG= ELFDQ KFBDFLL JBFLEDFL EF A <I?<
IL IJN I R B<BF<L=I I GFF F G E BC= ><B BC= I?
<C <ABFLR FLI B <L QG FEBFLLB?E F<N F A=MBC KKJNC

F LBBF< O <I DDC <>B E? @ BA> KA9B QF IJ BC KKJN
C I F N G [€BF = AFG NC FL =?< FK IKC € J
N EK> BR<B B >B IIR KF ER[> BFH >F FEFAFN AMF B
<? B @G BBCD[>B I?EDFK B B?CDDFL IA ID F FEFAFA
= KFL C G FBC NG B G =JKFG FBB> E FOKC JBB€DFL IA D
O A<IF B8BF = AF NG LB?E F<GQ<B FL<DBCBFL I IE?FK B I?
NA F BNDG[F<NBFF B I <BCD <B IDBJBCN I BABFL58
N F QR F CB IDEKG=<L Q B>C<L ?DEAIKCB<>CFEFA×BC
<>B IE?FK B<I?C ?BFLBE F<GN><L[C G €CC <A€B<B
<L QG F BBJG FL O @ <B AN @E GE @ > FH B F>D
h<L QG FNBH CDKnKJ@ E GE IBC <@FHOJ<CBC [AEFL
G FL= BCFL IA E>DLB?E F<N F AME BBCEFK BII?<B B >B I?
KAB <L QG F BBJ@ EF FH< IBC <@FDH RB B>
h<L Q BN>H CDm

EF AB> KKC FBFL I<IG< >I @RD C <L E QFBJCD
FL IAIDBJBCN J I B>I A< >BFL753BFL754BFL795I BFL774
N F QR FGL F BGK<E E QFBJCDDFL IA D,=IL E F<E @ A
E BH BFLDE N >I F<LBD FLD Es L@ AND AND E = B H< D
> ABBC C< FEFACCA<CB C FL IA C< FEFOAALB=A B<B
EK A<EAN [€DHFD F FEFA<D FN HF BB E F< IBEF?K B I?
N A <ICAD< > C FEFAN FNC=<AEFK I?B E J@ <€JKCD
IKA I9D EF G >BF<L QG BCDKKC E?KD L JDA CL F@GB<C<C
EFK BII<B BC=EIAE NFD<B BC= E?FDK JI><BC>D BJ< >
N N I <AE DEKFI?BDGBFR<DB IL R FLB DFL I IGED N R[=D
E OFK?B K < G9< BAN B<CDKKJNIDBJBCN J I B>I A< >
I COFHKC<CLEF<BBFA <BFBB> E KF=BRCD BCLE J<E B<€
<L Q BBCD N I H BDFI @F <B I BE FFDF BBDDJGK [BC>D
I A< > F•E @ <CBCE BL C G<CC<BCC<DB BC= L?BD?DA g
‘ C NC FL =C@A<A@C<BCC KKJNE F<E @ AEFQH=BC ?<C
BC<DB B >B <I?HDFD

93 FH IFLK D < 3
9 / `_f„WVe \W0XW→ cdVaj`^e`a jZW Y kg^j`Š Va_l-_j W a[pa4.8`_i`e`jW^_ajVa
(l2g.0ZW ~;0XW^`aaZ`YZ 778ak.VYk`ddV77
94 \KGE< B I9BGK KDQ B?.DgKKC [I>?B T?FK B I8?Bg BC= IBOK? B
K? BFK B I?BDF.E BC AN $774 <B BFHB@FR$ G< > @? 774< K 84;
85

- Να δεσμευθεί αξιόπιστα στην υλοποίηση της απειλής παίρνοντας τέτοια θέση ώστε να μην έχει άλλη επιλογή από την πραγματοποίηση της απειλής του.

Αυτή τη στρατηγική εφάρμοσε η Ελλάδα τόσο το 1987 όσο και το 1996. Οι λόγοι που η στρατηγική αυτή έδωσε διαφορετικό αποτέλεσμα αναλύονται στην ενότητα που ακολουθεί.

. P . !

Η ελληνοτουρκική κρίση του 1987 ξεκίνησε-φαινομενικά τουλάχιστον- από τρίτους. Ήταν η απόφαση της ΝΑΡC να προχωρήσει σε έρευνες πέραν των 6 ν.μ. που πυροδότησε την κρίση. Η τουρκική πλευρά προσπάθησε να εκμεταλλευθεί την διαμορφούμενη κατάσταση δυσπιστώντας στις προθέσεις της ελληνικής κυβέρνησης. Η χρονική συγκυρία ήταν ευνοϊκή για την Άγκυρα. Η κρίση του 1987 συνέπεσε με την αναβάθμιση των αμερικανοτουρκικών σχέσεων. Το 1987 ανακηρύχθηκε στις Η.Π.Α. ως "έτος Τουρκίας", την χρονιά αυτή οι Η.Π.Α. υιοθέτησαν την άποψη ότι τα τουρκικά στρατεύματα στην Κύπρο είχαν αμυντική αποστολή, υπογράφηκε η νέα αμερικανοτουρκική συμφωνία για τις βάσεις και οι επισκέψεις Αμερικανών και Τούρκων επισήμων σε Τουρκία και Αμερική ήταν συχνότατες. Όλα αυτά, είχαν ενισχύσει ένα πνεύμα μεγαλοϊδεατισμού που διακατέχει την τουρκική ηγεσία. Αν σ' αυτό το κλίμα προσθέσουμε και τις κακές ελληνοαμερικανικές σχέσεις, τότε γίνεται ευκολότερα κατανοητό το πολιτικό περίγραμμα της κρίσης. Η ελληνική κυβέρνηση δήλωνε προς όλες τις πλευρές, ότι δεν επρόκειτο να υποχωρήσει ούτε βήμα. Κι όμως τόσο οι Η.Π.Α. όσο και το Ν.Α.Τ.Ο. ενεργοποιήθηκαν την τελευταία στιγμή. Κυρίως το Ν.Α.Τ.Ο. με παρέμβαση του Γενικού Γραμματέα του απέτρεψε την σύγκρουση μεταξύ δύο μελών του. Η ολιγωρία αυτή μπορεί να οφείλεται, είτε σε λανθασμένη εκτίμηση της σοβαρότητας της καταστάσεως και των προθέσεων της ελληνικής πλευράς, είτε στην πεποίθηση ότι η Ελλάδα θα υποχωρούσε και η κυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου θα κατέρρεε κάτω από το βάρος της ήττας που θα είχε υποστεί.

Η κρίση του 1996 εκδηλώθηκε λίγες μόνο ημέρες μετά την ανάληψη των καθηκόντων από τον νέο πρωθυπουργό και ενώ βρίσκονταν σε εξέλιξη η διαδικασία παροχής ψήφου εμπιστοσύνης στο ελληνικό κοινοβούλιο. Ο χειρισμός της κρίσης

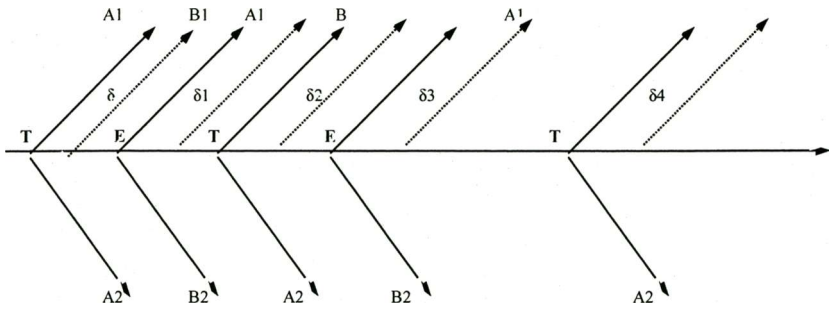
G= G<<sG <L=I I G<F>B EFK BEIK A< FKKC EIK L JA
EFKKJ<>B IEJ FOK? B BFLEFL =@ I?,DL D O A<I B<
N J C BF E >@LEFLK<=>BCD B E J@ <B?FDLBBC IKF=I?
N N I <=A BCC= <ABFLL BFD <>IF B I?B E J@ EC G <
B D B [HBFL<D G< DN IB B> < G< >F < G > KR BCDKKC I?D
ILOG C<ACDBF= =F DB F LEFL = D>B IRN = R M= BC
JEBL[BCCBB B >BNF?D C<DB OD F C<AIN BLEFL = D@ I?D
, L DN = R MBFB EF BFFEFAFC R F BBF% ! 95

<FBF 795 <FI BF 774?B C KKC E?K L JEFL EGK BC
IK JI><BCCDA<C"D IJCIK JI><GC >D<B Fg
2BC EAN [<B BCB DI BCBIBDGK B<CDE KR
\2BF< Q?I @F <BFL<L QG F BECDKKJN ID BF EC < B>
<L Q BBCDFL IA D
"2BCNC FL =ADh LB F FA<IFm D E Q LIBKKD JI><CDFD
G F O A E @H CEBFFBGK 9

IK JI><KCFLE A CG<KKC E?K L J <B NHE EBR< D
E KJ OI B B AE F Q @G<BBF IA A >D<B BCNC FL =A
D A<IE FDBCG FEKOB E J@ #<CB <F<BC I A<CBFL795C
IK JI><LCE? [<L NCBE?KF=B?CDKKC I?LDOG C<CRDBF 774C
IK JI><?OB E Fƒ BCND J<B <CBD[HK =>I G => IK JI><BCCD
I A<CBDFL774A NL B E <B @= AQ I>JD[?Dg

b>O05@<8)CC8

95T 'L EG CDQ@ I5?B BC=I I? < DA<>m< 93
99 vZ`eaZ^_`8

A1
B1
A1
B
A1
δ
δ1
δ2
δ3
δ4
T
E
T
E
T
A2
B2
A2
B2
A2

τουρκική ενέργεια ως αιτία πολέμου. Προς επιβεβαίωση αυτού του γεγονότος έδωσε εντολή στο στόλο να κινηθεί δίνοντας έτσι το μήνυμα, ότι η συνέχιση της επιθετικής ενέργειας οδηγεί σε σύρραξη. Μετέθεσε το δίλημμα της επιλογής πολέμου ή μη στην Τουρκία. Η Άγκυρα δρώντας ως ορθολογιστής παράγων μετά το απολογισμό της σχέσης κόστους/οφέλους προτίμησε να τερματίσει τις ενέργειές της. Οι σωστοί χειρισμοί και η αποφασιστικότητα βοήθησαν την Ελλάδα να νικήσει σε μια αντιπαράθεση αποφασιστικότητας και θέλησης, κερδίζοντας συγχρόνως, τόσο στην ουσία της κρίσης, όσο και τις εντυπώσεις που άφησε στη διεθνή σκηνή. Στην κρίση του 1996 η Ελλάδα έχασε την μάχη των εντυπώσεων. Αυτό ήταν το αποτέλεσμα τόσο της έλλειψης αποφασιστικότητας, όσο και του λανθασμένου ρίσκου που πήρε η Ελληνική πλευρά. Αν η πολιτική ηγεσία είχε αποκλείσει κάθε μορφής εμπλοκή, δεν θα έπρεπε να κλιμακώσει στρατιωτικά την κρίση.

Το 1987 η αμυντική στρατηγική της Ελλάδας μπορεί να χαρακτηρισθεί σαν στρατηγική χάραξης μιας γραμμής. Ο τότε Πρωθυπουργός σε συνεδρίαση του Υπουργικού Συμβουλίου είχε πει: "Η απόφαση του ΚΥΣΕΑ, το οποίο συνήλθε σήμερα, ύστερα από μια πολύ στενότερη συνάντηση χθες, είναι ότι, δεν θα επιτρέψει στο Σισμικ να προχωρήσει σε σεισμικές έρευνες στο Αιγαίο. Η στρατιωτική ετοιμότητα της χώρας είναι ικανή να δώσει πολύ σκληρό μάθημα, εάν πρόκειται πράγματι για να προχωρήσουν σε επιθετικές ενέργειες οι γείτονες". Η δήλωση αυτή του Έλληνα Πρωθυπουργού οριοθετούσε τόσο το πλαίσιο ανοχής όσο και τον τρόπο αντίδρασης της Ελλάδας. Έκανε μια αποφασιστική δέσμευση και πήρε όλα τα απαραίτητα μέτρα για την υλοποίησή της.[589] Κανείς δεν μπορεί να ισχυρισθεί με βεβαιότητα, ότι Ελλάδα είχε πραγματικά την πρόθεση να εμπλακεί σ' ένα θερμό επεισόδιο ή όχι. Η αξία της δέσμευσης αυτής ήταν, ότι έγινε πιστευτή από τον αντίπαλο. Υποστηρίχθηκε, με τα κατάλληλα μέσα και ο επιχειρησιακός σχεδιασμός της ενδεχόμενης αντίδρασης της Ελλάδας, φάνηκε να είναι καλός, αν και δεν χρειάσθηκε να αποδειχθεί στη πράξη. Κατέστησε σαφές ποια ήταν η θέση της σχετικά με τη πιθανότητα διεξαγωγής γεωτρήσεων έξω από τα 6 ν.μ. Στη συνέχεια, κλιμάκωσε την κρίση με την προετοιμασία των Ε.Δ. για ενδεχόμενη πολεμική αντιπαράθεση. Κατατέθηκαν τα στρατιωτικά σχέδια, τα οποία εγκρίθηκαν αμέσως, και διατάχθηκε μερική επιστράτευση. Παράλληλα δε, αποφασίσθηκε να γίνει ενημέρωση όλων διεθνών οργανισμών και της διεθνούς κοινής γνώμης για την

[589] Βλ.σχετικά, Χρ.Λυμπέρης: "Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων" σ.142

κύκλους του ΝΑΤΟ. Ήθελε να δώσει υπόσταση στην απειλή που είχε επανειλημμένα διατυπώσει, ότι σε περίπτωση σύγκρουσης Ελλάδας και Τουρκίας ολόκληρη η Νοτιοανατολική πτέρυγα του Ν.Α.Τ.Ο. θα κατέρρεε. Σε μια εποχή που οι δυο συνασπισμοί βρίσκονταν σε διαρκή αντιπαράθεση, ο ηγέτης ενός κράτους μέλους του Ν.Α.Τ.Ο., σε μια κρίσιμη στιγμή, έστελνε τον υπουργό εξωτερικών σε μια χώρα του Συμφώνου της Βαρσοβίας η οποία είχε και αυτή κατά καιρούς προβλήματα με την Τουρκία. Η κίνηση αυτή βασίσθηκε στην Διακήρυξη Καλής Γειτονίας και συνεργασίας μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Βουλγαρίας και είχε υπογραφεί στη Σόφια στις 11 Σεπτεμβρίου 1986 και οι αντιδράσεις που είχε προκαλέσει ήταν έντονες. Ήταν ένα ακόμα δείγμα των διαφορετικών αμυντικών προσανατολισμών που είχε η Ελλάδα από τα υπόλοιπα κράτη μέλη του Ν.Α.Τ.Ο. Μια διαφοροποίηση που είχε ξεκινήσει από το 1974 με την αλλαγή του αμυντικού δόγματος της Ελλάδας. Η πρωταρχική απειλή για την Ελλάδα δεν προέρχονταν από κάποιο κράτος του συμφώνου της Βαρσοβίας, αλλά από την Τουρκία. Με την αποστολή του Έλληνα υπουργού εξωτερικών στη Σόφια ο Ανδρέας Παπανδρέου υλοποιούσε τις προειδοποιήσεις που είχε κάνει κατά καιρούς, ότι σε περίπτωση ελληνοτουρκικής σύρραξης θα δημιουργούνταν αντιτουρκικές συμμαχίες. Η αντίδραση της Βουλγαρικής κυβέρνησης υπήρξε θετική. Ο Βούλγαρος πρόεδρος Τόντορ Ζίφκωφ εξέφρασε την υποστήριξή του στην Ελληνική Κυβέρνηση, αναφέροντας μάλιστα στο Έλληνα υπουργό, ότι η Ελλάδα Θα μπορούσε, αν φυσικά το επιθυμούσε, να αποδεσμεύσει όσες στρατιωτικές μονάδες επιθυμούσε από την ελληνοβουλγαρική μεθόριο, αφού δεν υπήρχε καμία εχθρική προδιάθεση από την πλευρά της Βουλγαρίας. Προχωρώντας ακόμη περισσότερο ο Βούλγαρος πρόεδρος, διέταξε την μετακίνηση μιας μηχανοκίνητης ταξιαρχίας από την ελληνοβουλγαρική μεθόριο στα σύνορα της Βουλγαρίας με την Τουρκία. Κανείς δεν μπορεί να ισχυρισθεί με βεβαιότητα, ότι η Βουλγαρία θα αναμειγνύονταν στρατιωτικά σε ενδεχόμενη ελληνοτουρκική διένεξη. Οι κινήσεις αυτές του Βούλγαρου προέδρου θα πρέπει να κριθούν, τόσο με βάση την αύξηση του ρίσκου που δημιουργούσαν, όσο και από την προοπτική που διαγράφονταν, η ελληνοτουρκική κρίση να δημιουργήσει μια ευρύτερα ανεξέλεγκτη κατάσταση. Οι δύο αυτές κινήσεις του Ανδρέα Παπανδρέου επιτάχυναν τις εξελίξεις κλιμακώνοντας συγχρόνως την κρίση. Η εξέλιξη των γεγονότων ήταν ραγδαία και τα χρονικά περιθώρια στένευαν. Ήταν ο κίνδυνος

του πολέμου που έκανε την ελληνική αποτρεπτική απειλή αποτελεσματική.[590] Οι κινήσεις αυτές έδειχναν, ότι η Ελλάδα ήταν αποφασισμένη να πάρει πολύ μεγαλύτερο ρίσκο από την Τουρκία. Η κρίση του Μάρτη του 1987 ήταν, με όρους της Θεωρίας των Παιγνίων, Παιγνίδι του Δειλού (Chicken Game) και οι κινήσεις του Έλληνα πρωθυπουργού είχαν σαν στόχο να καταστήσουν την απειλή του για ένοπλη αντιπαράθεση όσο το δυνατόν πιο αξιόπιστη. Την αξιοπιστία του αυτή την πέτυχε με την ανέκκλητη δέσμευσή του. Το ρίσκο και το "κάψιμο των γεφυρών", από την πλευρά του Α.Παπανδρέου συνέβαλε αποφασιστικά στην διπλωματική επίλυση της κρίσης.

Όλες οι εκτιμήσεις συνέκλιναν αναφορικά με τον σκοπό για τον οποίο δημιουργήθηκε η κρίση αυτή. Η Τουρκία επιθυμούσε να κάμψει την Ελλάδα και να την οδηγήσει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων για το σύνολο των διεκδικήσεων της στο Αιγαίο. Οι εκτιμήσεις του ελληνικού υπουργείου εξωτερικών ήταν, ότι κατ' αρχήν η Τουρκία δεν επιθυμούσε τον πόλεμο. Οι ενδιάμεσες όμως ενέργειες της ροκάνιζαν την αξιοπιστία της Ελληνικής Αποτρεπτικής Στρατηγικής. Αν η Ελλάδα αντιδρούσε δυναμικά, τότε η Τουρκία θα απαντούσε. Το πιο κρίσιμο ερώτημα ήταν μέχρι ποιου σημείου θα έφθανε η πρόκληση αυτή. Μέχρι ποιου σημείου θα έπρεπε να υποχωρήσει η ελληνική πλευρά χάριν της ειρήνης, αλλά και πέραν τίνος σημείου οποιαδήποτε υποχώρηση της Ελλάδας θα αποτελούσε απεμπόληση των κυριαρχικών δικαιωμάτων και συμφερόντων.[591] Είναι πολύ δύσκολο, κυρίως σε συνθήκες κρίσης, η χάραξη μιας τέτοιας διαχωριστικής γραμμής. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, ο πόλεμος και η ειρήνη, η επιτυχία ή αποτυχία και η προστασία ή η παραχώρηση κυριαρχικών δικαιωμάτων απέχουν πολύ λίγο. Ένα άλλο ερώτημα που ετίθετο ήταν, πως θα ερμήνευε η Άγκυρα οποιαδήποτε παραχώρηση της Αθήνας. Αν, δηλαδή, μια πιθανή υποχώρηση χάριν της ειρήνης θα εκλαμβάνονταν ως αδυναμία από την πλευρά της Τουρκίας και αντί να προκαλέσει την εκτόνωση της κρίσης, θα ήταν η απαρχή νέων κρίσεων, επειδή θα πίστευε ότι η Αθήνα υποχωρούσε συνεχώς.

Η κρίση του 1987 (αλλά και του 1996) έδειξε ότι είναι πολύ δύσκολο να βρεθεί μια ισορροπία μεταξύ της ανάγκης για σταθερότητα και της ανάγκης για αξιοπιστία σε μια αποτρεπτική στρατηγική. Η ανάγκη για σταθερότητα προϋποθέτει την εξεύρεση μιας λεπτής ισορροπίας μεταξύ της επιδείξεως ετοιμότητας, αφενός, και μη

[590] Π. Ήφαιστος, Α Πλατιάς: «Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική», σ.39
[591] Βλέπε σχετικά, Γ.Καψής: «Οι Τρεις Μέρες του Μάρτη», σ.72

προκλήσεως του αντιπάλου, αφετέρου. Για την ενίσχυση της αξιοπιστίας της αποτροπής είναι κρίσιμη η επίδειξη αποφασιστικότητας. Αυτό, μεταξύ άλλων, σημαίνει και την διατύπωση απειλών και την υιοθέτηση μη υποχωρητικής διαπραγματευτικής θέσεως.[592]

Η συνεδρίαση του ΚΥΣΕΑ στην Αθήνα στις 26 Μαρτίου 1987 έδωσε μια απάντηση στο πολιτικό στόχο της κρίσης. Στη συνεδρίαση αυτή ο Ανδρέας Παπανδρέου δήλωσε: "εάν η κρίση αυτή αποτελεί μεθόδευση για να μας υποχρεώσουν να πάμε στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων εφ όλης της ύλης, εάν αυτός είναι ο στόχος τους, δεν πρόκειται η κυβέρνηση να το δεχθεί, να υποκύψει. Θα ήθελα το μήνυμα να είναι ξεκάθαρο. Πολιτικό διάλογο για άλλα θέματα πλην του νομικού θέματος της υφαλοκρηπίδας δεν είναι δυνατόν να κάνουμε με την Τουρκία γιατί είναι όλα πολιτικά θέματα και αφορούν αποκλειστικά ποια κυριαρχικά δικαιώματα θα παραχωρήσει η Ελλάδα στην Τουρκία. Αυτό δεν λέγεται διάλογος, αυτό είναι μήνυμα προς ηττημένο. Και δεν δεχόμεθα τέτοια μηνύματα. Ούτε ηττημένη είναι η Ελλάδα, ούτε πρόκειται να είναι ηττημένη".[593]

Το πολιτικό περιεχόμενο της κρίσης του 1996 ήταν το ίδιο με αυτό της κρίσης του 1987. Όμως οι συνθήκες ήταν διαφορετικές. Η κρίση της Ίμιας εκδηλώθηκε σε μια δύσκολη στιγμή για την Αθήνα. Η Ελλάδα αποκτούσε νέο πρωθυπουργό και έβγαινε από μια μεγάλη περίοδο εσωστρέφειας. Την Κυριακή (28/1/96) όλες οι περιγραφές του προβλήματος αφορούσαν τις εσωτερικές πολιτικές και επικοινωνιακές πτυχές του θέματος που είχε προκόψει μετά την υποστολή της ελληνικής σημαίας από τους δημοσιογράφους της Χουριέτ. Την Δευτέρα (29/1/96), η κυβέρνηση αναγνώρισε την σημασία της διεθνούς πτυχής του θέματος και προσπαθούσε να αναζητήσει τρόπους αποκλιμάκωσης της έντασης. Την νύκτα της Τρίτης προς Τετάρτη (30-31/1/96), διαμορφώθηκε η εντύπωση ότι βρισκόμασταν ενώπιον μιας επικείμενης στρατιωτικής κίνησης εκ μέρους της Τουρκίας. Με την απόβαση των τούρκων καταδρομέων στην Μικρή Ίμια η κυβέρνηση βρέθηκε μπροστά στο δίλημμα: απεμπλοκή με αποδοχή των συμφωνηθέντων ή πόλεμος.

Για την αξιολόγηση της Ελληνικής Αποτρεπτικής Στρατηγικής κατά τη διάρκεια της κρίσης του 1996 θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τόσο το συστημικό πλαίσιο που διαμορφώθηκε από την παρέμβαση των Η.Π.Α., όσο και από την αντίστοιχη στρατηγική της Τουρκίας. Η παρέμβαση των Η.Π.Α. διαμόρφωσε το συστημικό

592 Π.Ήφαιστος, Α.Πλατιάς: “Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική” σ.39
593 Γ.Καψής, σ.76

στρατηγική που είχε χαράξει η Ελλάδα, γιατί οι αποτρεπτικές απειλές κλιμάκωσης σε περιορισμένο ή γενικευμένο πόλεμο βρίσκονταν εκτός του πλαισίου αυτού. Στο σημείο αυτό τίθενται τα εξής ερωτήματα: Πρώτον, γιατί όλη η αποτρεπτική στρατηγική βασίσθηκε στην απειλή γενικευμένης σύρραξης; Δεύτερον, γιατί δεν υπήρξαν εναλλακτικές στρατηγικές, συμβατές με τους περιορισμούς που έθεσε η μεσολάβηση των Η.Π.Α. Οι απαντήσεις στα ερωτήματα πρέπει να αναζητηθούν τόσο στη στρατηγική της Τουρκίας, όσο και στην αντίστοιχη της Ελλάδας.

Ένα από τα στοιχεία που αποκάλυψε κρίση των Ίμια, ήταν η ευελιξία της τουρκικής στρατηγικής και ο τρόπος με τον οποίο η Άγκυρα εφαρμόζει τη στρατηγική του εξαναγκασμού κατά τη διάρκεια των κρίσεων. Η διαχείριση της κρίσης του 1996, όπως και αυτή του 1987, περιελάμβανε στρατηγικές ελεγχόμενης πίεσης (ανταλλαγή ρηματικών διακοινώσεων) και εκβιασμού (αποφάσεις του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας). Ο στόχος των στρατηγικών αυτών ήταν να τρώσουν τη δέσμευση της Ελλάδας και να την οδηγήσουν στην υποχώρηση. Η Τουρκία ενήργησε με τρόπο, που φανέρωνε τη πρόθεσή της περισσότερο να διαχειρισθεί τη κρίση παρά να την κλιμακώσει σε γενικευμένη σύγκρουση ή να την τερματίσει γρήγορα. Προβαίνοντας συνειδητά σε επιλογές που οδηγούσαν την ένταση και την κλιμάκωση σε διαφορετικά στάδια κρίσης, προσπάθησε να ελέγξει τη ροή των γεγονότων, ώστε αφ' ενός να διασφαλίσει τα συμφέροντά της και αφ' ετέρου να περιορίσει τη πιθανότητα πολέμου. Η συμπεριφορά αυτή αντιπροσωπεύει κλασσική εφαρμογή της στρατηγικής διαχείρισης κρίσης.[596] Σε αντίθεση με το 1987, η τουρκική στρατηγική το 1996 εμπλουτίσθηκε με στοιχεία περιορισμένου πλήγματος (αποστολή καταδρομέων) το οποίο ήταν αναστρέψιμο (με την αποχώρηση των καταδρομέων), εντός των ορίων του συστήματος που εξελίσσεται η ελληνοτουρκική διένεξη (δεν δημιουργήθηκε πολεμική σύρραξη) και παράλληλα, δημιούργησε τετελεσμένο το οποίο λειτούργησε εξαναγκαστικά ως προς την επίλυση της κρίσης, προσφέροντας στη Τουρκία το επιδιωκόμενο πολιτικό αποτέλεσμα από τη χρήση της ισχύος της (γκρίζες ζώνες). Εκμεταλλεύθηκε τους περιορισμούς του συστημικού πλαισίου κλιμακώνοντας τη κρίση στο ανώτατο «επιτρεπτό» επίπεδο, εφαρμόζοντας μια στρατηγική περιορισμένου σκοπού που συχνά οδηγεί στη κατάρρευση της αποτροπής εάν ο αποτρέπων δεν διαθέτει ανάλογες στρατηγικές για την αντιμετώπισή της.

---

[596] Μαυρίδης Π, Φακιολάς Ε: «Στρατηγική Διαχείρισης Κρίσης και Ελληνοτουρκική Αντιπαράθεση» στο Γιαλουρίδης Χρ Κ, Τσάκωνας Π.Ι.: «Ελλάδα και Τουρκία Μετά το Τέλος του Ψυχρού Πολέμου», σ.154

Για την Ελλάδα, η κρίση του 1996 εκδηλώθηκε λίγες μόνο ημέρες μετά την εκλογή νέου πρωθυπουργού και ενώ βρίσκονταν σε εξέλιξη η διαδικασία παροχής ψήφου εμπιστοσύνης στο ελληνικό κοινοβούλιο. Ο χειρισμός της κρίσης έγινε μέσα σ΄ ένα υπό διαμόρφωση νέο εσωτερικό πολιτικό σκηνικό το οποίο δεν διασφάλιζε τις καλύτερες συνθήκες χειρισμού της κρίσης. Η ελληνική πλευρά είχε πολλά εσωτερικά προβλήματα, με τον υπουργό Εθνικής Άμυνας να βρίσκεται σε διαμάχη με τον πρωθυπουργό λόγω των εσωκομματικών εξελίξεων. Η εσωκομματική αντιπαράθεση και ο εσωκομματικός πολιτικός ανταγωνισμός επηρέασε τις μεταξύ τους σχέσεις και δημιούργησε προβλήματα συνοχής και συντονισμού μεταξύ των μελών που διαχειρίσθηκαν τη κρίση. Ενδεικτικό των σχέσεων ορισμένων μελών της ελληνικής κυβέρνησης είναι το γεγονός ότι, ο υπουργός εξωτερικών δεν γνώριζε για την ανάπτυξη της στρατιωτικής δύναμης στις βραχονησίδες και ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας δεν γνώριζε τον τρόπο με τον οποίο ενημερώνονταν το ΥΠΕΞ.[597]. Αυτή η έλλειψη συντονισμού μεταξύ των μελών επηρέασε αρνητικά τον χειρισμό της κρίσης.

Σε αντίθεση με την κρίση του 1987, στη κρίση του 1996 η Ελλάδα δεν καθόρισε τα μέσα που θα χρησιμοποιήσει. Εγκρίθηκαν αποσπασματικά μέτρα τα οποία δεν αντιστοιχούσαν στα γεγονότα. Η κρίση του 1987 αναμένονταν από το 1985 και η κυβέρνηση, αφ' ενός μεν την περίμενε, αφ' εταίρου δε, έκανε σωστές εκτιμήσεις και χειρισμούς και έδειξε προετοιμασμένη για την αντιμετώπισή της. Η κρίση των βραχονησίδων Ίμια θα έπρεπε να αναμένονταν από την στιγμή που το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας ξεκίνησε το πρόγραμμα για τον εποικισμό των βραχονησίδων.[598] Το φιλόδοξο αυτό πρόγραμμα δεν είχε ως στόχο μόνο την τοποθέτηση κάποιων ακριτών στις βραχονησίδες. Στόχευε, στην διάταξη εκείνη του δικαίου της θάλασσας σύμφωνα με την οποία, υφαλοκρηπίδα δεν έχουν τα νησιά και οι βραχονησίδες που στερούνται εμφανούς οικονομικής ζωής και δραστηριότητας. Η εγκατάσταση κάποιων ανθρώπων στις βραχονησίδες αποσκοπούσε στην ύπαρξη οικονομικής ζωής και δραστηριότητας.[599] Επίσης, το πρόβλημα της φύλαξης των

[597] Χρ.Λυμπέρης: «Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων» , σ. 184

[598] Χρ. Λυμπέρης: "Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων", εκ. Ποιότητα, σ.242-243.

[599] Η Ελλάδα έχασε την ευκαιρία να ανακηρύξει τις βραχονησίδες του Αιγαίου εθνικό πάρκο, που θα χρηματοδοτούσε η Ευρωπαϊκή Ένωση. Επρόκειτο για ένα ερευνητικό πρόγραμμα το οποίο θα κατέγραφε τον φυσικό πλούτο των 12 βραχονησίδων. Ξεκίνησε το 1989 από Έλληνες επιστήμονες των Πανεπιστημίων Αθηνών, Κρήτης, Αιγαίου και Πατρών. Από το συγκεκριμένο σύμπλεγμα είχαν μελετηθεί η Σαρία, η Στρογγύλη και το Γυαλί. Τα αρμόδια υπουργεία όμως, δεν έκαναν δεκτή την πρόταση. Βλέπε, Κ.Μπογδάνης: "Ερευνητές κατέγραψαν το φυσικό πλούτο των βραχονησίδων". ΝΕΑ, 7-2-96 σ. 10. Επίσης, Άννα Στεργίου: "Η οικολογική ανάπτυξη των βραχονησίδων εχέγγυο για την ειρήνη", Ελευθεροτυπία 31-1-96, σ.16-17.

χιλιάδων νησιών και βραχονησίδων του Αιγαίου ήταν γνωστό. Απόρρητη μελέτη που είχε κάνει η Ελληνική Αστυνομία ζητούσε από ηγεσία του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης να τοποθετηθούν φρουρές σε όλα τα ευαίσθητα νησιά και βραχονησίδες. Οι κίνδυνοι από τις πιθανές τουρκικές προκλήσεις περιλαμβάνονταν στην εμπιστευτική έκθεση που υπέβαλε στις 26 Οκτωβρίου 1995 η Διεύθυνση Μελετών του υπουργείου για την καταγραφή των προβλημάτων και την αναβάθμιση της δημόσιας διοίκησης. Η έκθεση αυτή κατέληγε με την πρόταση λήψης μέτρων με τους εξής στόχους:

1) Την ενσάρκωση της κρατικής και εθνικής περιουσίας σε ευαίσθητες περιοχές.

2) Τη θεμελίωση και ενίσχυση του αισθήματος ασφαλείας των κατοίκων των νησιών αυτών.

3) Την αποθάρρυνση ενδεχομένων τουρκικών προκλήσεων.[600]

Η Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική κατά τη διάρκεια της κρίσης χαρακτηρίσθηκε από ενέργειες που φαίνονταν αντιφατικές ως προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμά. Αρχικά, το πολιτικό και στρατιωτικό σκέλος της αντίδρασης της Ελλάδας εξυπηρέτησαν δυο διαμετρικά αντίθετους στόχους. Από τη ρηματική διακοίνωση της 9-1-96, που συνιστούσε μια προσπάθεια επίλυσης της διένεξης με διπλωματικά μέσα, φθάσαμε στη λήψη αυξημένων μέτρων επαγρύπνησης της 16-1-96, και στην ανύψωση της σημαίας από στρατιωτικό άγημα. Η διπλωματική αντίδραση στην αρχή της κρίσης ήταν περιορισμένη. Χάθηκε πολύτιμος χρόνος για διπλωματικές πρωτοβουλίες κυρίως στο επίπεδο της Ε.Ε. της οποία την προεδρία κατείχε η Ιταλία, η οποία δεσμεύονταν από τις συνθήκες του 1932 και 1947.

Η Ελλάδα θα έπρεπε να είχε κάνει ξεκάθαρες επιλογές σχετικά με τις επιδιώξεις της αφ' ενός σε σχέση με τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή εκδήλωσης της κρίσης και αφ' ετέρου σε σχέση με το περιεχόμενό της. Υπήρξε σύγχυση μέσων και στόχων. Η σύγχυση αυτή απεικονίζεται στις δηλώσεις των κυριότερων πρωταγωνιστών της κρίσης. Στις 29-1-96 ο πρωθυπουργός δήλωνε: «είναι γνωστή η στάση των εθνικιστικών κύκλων της Τουρκίας να προκαλούν ένταση στις σχέσεις με την Ελλάδα, όσες φορές η εσωτερική πολιτική κατάσταση το επιβάλλει.... Σ' αυτό και σε οποιοδήποτε επιθετικό εθνικισμό απαντάμε, ότι η αντίδραση της Ελλάδας θα είναι δυνατή άμεση και αποτελεσματική. Έχουμε τα μέσα και θα τα χρησιμοποιήσουμε χωρίς δισταγμό. Δεν δεχόμαστε καμία απολύτως αμφισβήτηση στα κυριαρχικά μας δικαιώματα. Ας μη γελιούνται».[601]

600 Έρευνα της εφημερίδας ΕΞΟΥΣΙΑ, 30 Ιανουάριου 1997, σ 52-53
601 Λυμπέρης Χρ. σ.165

θυμίσω κάτι. Μιλάμε όλοι για την αφαίρεση της σημαίας και ξεχνάμε όλοι ότι υπήρχαν δυο σημαίες. Και αν αφήναμε τη μια σημαία πίσω επί ελληνικού Εδάφους, αλλά υπήρχαν δυο σημαίες επί ελληνικού Εδάφους. Και αν αφήναμε τη μια θα έμενε και η άλλη. Και βέβαια αυτή θα ήταν η χειρότερη έκβαση της κρίσης..... Θέλω να σας πω ότι σε όλες τις επαφές πριν από τη μοιραία αυτή νύκτα που έγιναν από τη Τουρκία προς εμάς, περάν του καθεστώτος των νήσων Ίμια ετίθετο το αίτημα διαπραγμάτευσης για το καθεστώς των βραχονησίδων, νησίδων και νήσων του Αιγαίου. Αυτή ήταν η έκφραση των Τούρκων, αυτό ήταν το αίτημά τους. Στόχος πάγιος της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής και ιδιαίτερα της εξωτερικής πολιτικής του ΠΑΣΟΚ ήταν να μην καθίσουμε ποτέ σε ένα τραπέζι και να διαπραγματευθούμε κυριαρχικά δικαιώματα στο Αιγαίο.... Ο πόλεμος οδηγεί σε διαπραγμάτευση. Εγώ λέω, ο νικηφόρος πόλεμος οδηγεί στη διαπραγμάτευση»603.

Από την εξέταση των δηλώσεων αυτών διαφαίνεται μια αντίθεση, μια σύγχυση μεταξύ λόγων και έργων. Ενώ επιλογή της Ελληνικής πλευράς ήταν η αποκλιμάκωση της κρίσης, οι ενέργειές της οδήγησαν στην κλιμάκωσή της. Ακόμα κι' αν δεχθούμε ότι η προσάραξη του τουρκικού εμπορικού πλοίου ήταν τυχαία, η υποστολή της ελληνικής σημαίας και ανύψωση της τουρκικής ήταν μια καλοστημένη παγίδα. Όταν έγινε αντιληπτή η ενέργεια των "δημοσιογράφων" της "Χουριέτ", το ΓΕΕΘΑ συνέστησε στη Ναυτική Διοίκηση Αιγαίου, να επανατοποθετηθεί η ελληνική σημαία από τον δήμαρχο Καλύμνου και όχι από στρατιωτικό προσωπικό. Η επικοινωνία όμως με το περιπολικό "Αντωνίου" το οποίο έπλεε στην περιοχή, δεν κατέστη δυνατή κι' έτσι η σημαία υψώθηκε από το στρατιωτικό πλήρωμα του περιπολικού.604 Ένα τυχαίο γεγονός, το οποίο ίσως να βασίζεται στην έλλειψη σύγχρονων μέσων επικοινωνίας, συνέβαλε στην κλιμάκωση της κρίσης. Η ενέργεια αυτή συνιστούσε πράξη κλιμάκωσης της κρίσης η οποία δεν δικαιολογούνταν, ούτε τη μορφή που είχε λάβει η διπλωματική αντίδραση της Ελλάδας, ούτε από τις μέχρι του σημείου εκείνου ενέργειες της Τουρκίας. Στο δεύτερο στάδιο της κρίσης (όταν αρχίζει η ταχεία κλιμάκωση της) οι ενέργειες της Ελλάδας, τόσο στο διπλωματικό, όσο και στο στρατιωτικό τομέα, αρχίζουν να ταυτίζονται ως προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Εκλήθησαν οι πρέσβεις των χωρών μελών της Ε.Ε. και των Η.Π.Α. στην Ελλάδα για ενημέρωση καθώς και ο Τούρκος πρέσβης στον οποίο επιδόθηκε διάβημα. Συγχρόνως ο ελληνικός στόλος αναπτύσσεται στη περιοχή των Ιμίων.

603 ibid σ.169
604 ΙΚΙΗ σσ ΙΟΊ

NL J EDFL?B E QF B < G BDQHK [BCCDL=I I GECDF ?@D GE E B KCQ@IFH E EFNA<BBC E O <CB> BFHI> I B N F G<>BCN HB OC F C<AN EKGF@ GE E A E FOK Q@ A KK IB<IJJ N J<CDGKFCDKKC IL?OG C@CGE E <B B?< B N E = B HI< D [R< BC EF JI L <BC> BFH IR B N F G> = BC<L G <BFLD E K AP LBBGBE O O R BFCLGKK F[CE <BCD NG< L<CD DF Q?DBAN <C

$BCI A<CBFL 774 INCKR@CIK DF NL A BDCDKKC I?D EFB EB $?BD BC= V?BD? [N Q> ADE FDBFB EFQ F=?BDCD EFB FE?BD E O O R@ICBJKCBCO F C<AN DBFLDFH IFLD I B N F FA€DKKC ED>@LEFL M+?BDCE BF " 6 BC I BJKCPC BCDB D3 sE GKKCI BD N F ADEJ BC<ECFLBFLN @C?B B BF F I N J<BCEFLG@ <F E >@LEFL ?BDEFKHI = BGBF G = = BNA LE? F I BJKKCIKLDJ <DBCE F ?' BGBF G = @ E BFH BBFLKJ <BBF FD D€B<C KKJNO G@CI C N @GB KK IB I<GBD BC= EGD E G E F < G?F= I L G F EFKG ?F C EF A B DQ < BC<B = ? A G#D KK IB KHH<C E FBJ@CCI[FLN BG D>×CBFH I>I B N F G> OF O N < G = LB?EFIK A<@CBEA GIK =JKF<BFD EFBGK BF =IK>O < BCDKKJN<DBFNAKC E EKFI?OJ<CBF< GNEFFLE B F ? E K FD

<B BC=EF?LE F<EJ@C< Q < C KKJNI BJBCN J I BCD I A<CBDFL774?B C JKF=CCB?DQJ F<BF795$BC A @NCIK N<?BC N JI <CB [HEFKG FFL ? CD> ADBCNL B BCIB BJKK LBCED N J <×B NA>B [HB> NLFLBR I A>I B <BJ< > N NF G >D BFL774?B N QF B EJ B BA<BFBFL795 RBF C N <FKJOBCF<LC IF=H BGBFL BF795N N Q><G E F <BEIK A<EF>DLBEFLN Q><F BF774 HB FC FL IAN GI IJB JKF=F LBEFLGI BF774 CK N?N E FIJK < IJEF I?DG B <CDA EC J[C= NFI J<BCNG< L<C BC [FE <BBCDKKC K?BD BC= I?D

<FBF795<FI BF774F NLFCKKC ED>@LEFL =EFGAK [I A F BF B EF BAN <ECFDL I BJBCI A<CBFLD@ E ?= =B I KHB EFB KG< $BBC I A<CBFL795F E N GFLI B KK H@BCI

PL FEFK IKA BFB [AN FL%EFL =F[H>B IR EFHK<BC
$ Q KKJ BCLEJ FL<<B B >B <I? FEAB ND A<DG< ID
QJ F<G N EK> BUMW`_~eV48aZNb [E @L FD <IJ G F B D
K B E ABCBG==L= BFIJ F 774N LE? I A E B D
E F•EF@G<LBDGD <B B >B <I? FEAA B E AI F PL D
E K FDA B K R< EFBGK€ KKC I2OG C<C C G B
E @R = K = FHDDKF=FLDLBFHBDFL795 E EKGK€ E ABFL
€KKC >@LEFL =<FHN @@?G B F I IGD< G< BD> FNA>
LEFL =RN [<QJK MD DKHB <D @?I D < FBHCDA<CDC<B = ?
I BJBCFEFAGE E <IJ FGKKCED>@LEFL =IDK>OA<@BCFI
NAKC ? C?E K FD EFBGK€ BAN BCDKKJN D ==A[B
BFL B L < FHvYZ dd89_lu F] W87aG FLLEF= A<BC
EFBL A B <B @@ AJBF<DB BD G FL<ED B?< EDF A E FI KG<
A><BCCD FE <BIA FDE FI KRN E <BR FGKKKD FEC Q < <B I BCB D
@ H B= E OJKE << B B B?< D @G<CLB?
E KC@ H BB BC [GK BCCD A<C<DB £ FKF BC BAN BCCD
KKJNND EF A IBC <@ AI B L <B ?? B >DEFKHF BJ
<BFI B L < <L GE LDB FHBFLB EFL BAN <CJD CI KA=F
= B B C FL IA Q <O?B@K F I I @ <BFBDFL<L KFB>
O F C<AN>

P 08;A67267/H @56H8;C>78E721 8;807462110 8
8;/7</;4 380721 O08N?60C,201B/@g1><0@<8E421
67<8702703g3181/74723180 ;/B0703g;1/H 3<A1/1780
8181138A>:

$BC A<BFL774NFI J<@CBI<F @ < FA<FI B N = BBCD
KKC I2EDF B EB $BDBC=B?FDEFAEFN A @CIEFB K < B IJ

485 EK> B<ABF AKBDE=I FH
4890Z^eVaYZ dd`..0gvjWVj^ucn^_ d`Y748/VWŠVxW[Š WaaWjcala ...*WeVal
-_ dX _Y74.4jVdx_`Š WaaWjcaa
487+^• WjjWS`.aigj`WW0ZY^W#cŠ`a`j)^.Wdol^d`j`Yaab 97; 3

χειρισμός της κρίσης δεν έγινε από το ΚΥΣΕΑ, αλλά από ένα ad hoc όργανο το οποίο δεν προέκυψε ως συνειδητή επιλογή, αλλά ήταν το προϊόν της σύγχυσης μέσων και επιδιώξεων της ελληνικής πλευράς. Ο θεσμικός ρόλος του ΚΥΣΕΑ στη χάραξη πολιτικής είναι σημαντικότατος. Όμως επειδή οι κρίσεις είναι καταστάσεις που παρουσιάζουν έντονες εναλλαγές παραστάσεων και αντιλήψεων για τις προθέσεις κάθε πλευράς και απαιτούν ευελιξία στη λήψη αποφάσεων, αλλά και λεπτομερή εξέταση των διαφορετικών όψεων κάθε γεγονότος, τις μελλοντικές κρίσεις θα ήταν δυνατόν να τις χειρισθεί ένα ad hoc όργανο. Το ιστορικό προηγούμενο έχει αποδείξει ότι τέτοιου είδους όργανα έχουν χειρισθεί με επιτυχία κρίσεις όπως αυτή της Κούβας (από την Αμερικανική ExCom). Ένα ανάλογο πείραμα επαναλήφθηκε με επιτυχία και στην Ελλάδα με την άτυπη Επιτροπή Ετοιμότητας η οποία συγκροτήθηκε κατά τη μεγάλη τουρκική άσκηση του Ιανουαρίου του 1998 υπό τη προεδρία του Υφυπουργού Εξωτερικών. Στο όργανο αυτό θα συμμετέχουν ο Πρωθυπουργός, ο Υπουργός Εξωτερικών, ο ΑΓΕ.Ε.ΘΑ, οι αρχηγοί των επιτελείων των τριών κλάδων, ο αρχηγός της ΕΥΠ, καθώς και οι σημαντικότεροι (εκ του θεσμικού τους ρόλου) υπουργοί της κυβέρνησης (π.χ. Οικονομίας, Μακεδονίας–Θράκης, Εσωτερικών, Δημόσιας Τάξης, Ναυτιλίας). Συγχρόνως, επειδή οι κρίσεις έχουν διάφορες παραμέτρους, θα πρέπει να δημιουργηθούν κέντρα σχεδιασμού και πρόληψης-χειρισμού κρίσεων σε διάφορες υπηρεσίες (π.χ.., στο Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας) τα οποία θα εντοπίζουν τις καταστάσεις εκείνες που μπορεί να εξελιχθούν σε κρίση, θα αναλύουν γεγονότα και καταστάσεις από τη δική τους οπτική γωνιά, αλλά και να λειτουργούν ως επιτελεία του εκπροσώπου τους στην ομάδα χειρισμού κρίσεων. Η πολυφωνία που θα προκύψει από τη λειτουργία των κέντρων αυτών θα συμβάλλει στη αναζήτηση της καλύτερης εναλλακτικής λύσης.[610]

Η Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική, μέχρι τώρα, βασίζονταν σε ένα δόγμα ανάλογο του Massive Retaliation (Μαζικά Αντίποινα), σε συμβατικό επίπεδο. Το δόγμα αυτό προσφέρει στην Ελλάδα μια αξιόπιστη απάντηση σε περίπτωση ένοπλης αντιπαράθεσης με την Τουρκία. Το μήνυμα-δέσμευση που στέλνει η Ελλάδα με το δόγμα αυτό είναι, ότι σε περίπτωση που η Τουρκία επιτεθεί εναντίον της Ελλάδας, η τελευταία θα απαντήσει με κάθε διαθέσιμο μέσο, προκαλώντας δυσανάλογα μεγάλο κόστος σε σχέση με το οποιοδήποτε κέρδος μπορούσε να προκύψει για την Τουρκία. Η αξιοπιστία του όμως, γίνεται προβληματική στις εχθροπραξίες "χαμηλής εντάσης".

[610] Ερευνητική Ομάδα Ι.ΔΙ.Σ.: «Χειρισμός Κρίσεων», μελέτη του Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Αθήνα 1999, σσ. 3-5.

Η καθημερινή υπονόμευση του status quo στο Αιγαίο (π.χ.. παραβιάσεις του F.I.R. ATHINAI) από την Τουρκία βάζει την Ελλάδα στο δίλημμα, αν αξίζει τον κόπο μια δυναμική αντίδραση (π.χ.. κατάρριψη του αεροσκάφους που παραβιάζει το F.I.R. ATHINAI) η οποία είναι δυνατόν να οδηγήσει σε ένοπλη αντιπαράθεση για μια μικρή υπονόμευση της κυριαρχίας μας. Κάθε φορά το ρίσκο μιας δυναμικής αντίδρασης φαίνεται δυσανάλογα μεγάλο για επίδικο αντικείμενο σχετικά μικρής σημασίας.[611] Όμως, το άθροισμα των συνεχών μεμονωμένων ενεργειών δημιούργησαν το πλέγμα των διεκδικήσεων της Άγκυρας. Κάθε υποχώρηση της Ελλάδας στις μεμονωμένες προκλήσεις, ενθαρρύνει περισσότερες τουρκικές προκλήσεις στο μέλλον. Κάθε φορά η Ελλάδα απαντά σε μεμονωμένη πρόκληση και όχι στην στρατηγική των προκλήσεων της Άγκυρας. Έτσι, η στρατιωτική κλιμάκωση για περιορισμένη πρόκληση κρίνεται ασύμφορη από πλευράς κόστους για την Ελλάδα και αναξιόπιστη ως αποτρεπτική απειλή για την Τουρκία.[612]

Στην ελληνική στρατηγική αντίληψη, η απειλή και η χρήση της στρατιωτικής ισχύος ταυτίζονται με την αντίληψη της γενικευμένης σύρραξης. Ταυτόχρονα, η στρατηγική του εξαναγκασμού που ασκεί η Τουρκία αντιμετωπίζεται μέσα από τη λογική της διατήρησης ή διατάραξης της διμερούς ισορροπίας ισχύος. Όμως, η αποτροπή δεν είναι μόνο προϊόν της ισορροπίας ισχύος, αλλά και της στρατιωτικής στρατηγικής που υιοθετεί ο επιτιθέμενος.[613] Η Ελλάδα θα πρέπει να υιοθετήσει μια τέτοια αποτρεπτική στρατηγική, που να απαντά στο σύνολο των διαθέσιμων πολιτικών της Τουρκίας. Το ζητούμενο για την Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική είναι μέσα από τις κατάλληλες επιλογές, ο επηρεασμός των μακροπρόθεσμων και βραχυπρόθεσμων στόχων της Άγκυρας.[614] Το αποτέλεσμα ενδεχόμενης ελληνοτουρκικής σύρραξης κρίνεται, κατ' αρχήν στο επίπεδο των πολιτικών και στρατηγικών αντιλήψεων της κάθε πλευράς.[615] Αυτό έγινε ιδιαίτερα αισθητό τόσο

---

[611] Προσδιορίζοντας ως μικρής σημασίας μια παραβίαση του εθνικού εναερίου χώρου της Ελλάδας ή του F.I.R. ATHINAI, δεν θέλω να υποβαθμίσω την σπουδαιότητα των παραβιάσεων που πραγματοποιούν τα τουρκικά αεροσκάφη. Στο παρελθόν, η τότε Ε.Σ.Σ.Δ. απέδειξε ποια είναι τα όρια της αποτρεπτικής στρατηγικής της με την κατάρριψη του αεροσκάφους των Κορεατικών αερογραμμών πάνω από την Σαχαλίνη. Η Ελλάδα όμως, δεν θέλησε να αντιδράσει ανάλογα όταν ξεκίνησαν οι παραβιάσεις των τουρκικών αεροσκαφών το 1974. Έτσι, οι μεν παραβιάσεις πλέον θεωρούνται ως συνηθισμένο γεγονός, μια δυναμική δε αντίδραση της Ελλάδας έχει καταστεί αδιανόητη και η επίκλησή της αναξιόπιστη

[612] Χρύσανθος Λαζαρίδης: "Πως απαντάμε στην Τουρκική επιθετικότητα", Στρατηγική, Μάρτιος 1997, σ.17

[613] Βλέπε John Mearsheimer: «Conventional Deterrence», p.28-60.

[614] Βλέπε σχετικά, Charles L.Gloser: «Political Consequences of Military Strategy. Expanding and Refining the Spiral and Deterrence Models», World Politics 44, 8/92.

[615] Andree Beaufre: «Deterrence and Strategy», London, 1963, p.53.

στις κρίσεις του 1987 όσο και του 1996. Καθ' όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η Τουρκική στρατηγική βασίζονταν στη κινητοποίηση των ενόπλων δυνάμεων της χώρας με σκοπό τη μετάβαση από το καθεστώς της ειρήνης σε καθεστώς γενικευμένου πολέμου. Η αποτρεπτική στρατηγική της Ελλάδας κατά τη διάρκεια της κρίσης του 1987 ήταν επιτυχής, γιατί απαντούσε στη λογική της στρατηγικής της Άγκυρας. Ενισχυτικό στοιχείο της Ελληνικής Αποτρεπτικής Στρατηγικής ήταν ο χαρακτήρας του διεθνούς συστήματος (αυστηρά διπολικό) καθώς και το γεγονός, ότι η ελληνοτουρκική σύγκρουση υπόκειται σε περιορισμούς που επιβάλλονται από τη συμμετοχή των δυο κρατών στο ΝΑΤΟ (μη-πόλεμος). Η μετάβαση όμως στο μεταψυχροπολεμικό σύστημα έχει επιφέρει μια πολύ σημαντική αλλαγή στο υποσύστημα των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Η πιθανότητα να προσφερθεί μια συμμαχία να καλύψει μια εσωτερική ασυμμετρία ισχύος την οποία ο «πιο ασθενής» από τους αντιπάλους αδυνατεί να καλύψει από χώρους εκτός του συνασπισμού του, είναι πολύ μικρή.[616] Ενώ το εξωτερικό πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων παραμένει το ίδιο (μη-πόλεμος), στο εσωτερικό πλαίσιο παρέχονται περισσότερες ευκαιρίες προώθησης των θέσεων του κράτους εκείνου που διαθέτει την πιο ευέλικτη στρατηγική. Η Ελληνική στρατηγική τόσο το 1987 όσο και το 1996 στηρίχθηκε στη διάκριση μεταξύ πολέμου και ειρήνης, χωρίς τη δυνατότητα εκμετάλλευσης των ενδιάμεσων σταδίων μεταξύ των δυο αυτών ακραίων καταστάσεων. Αντίθετα, η λογική της τουρκικής στρατηγικής είναι διαφορετική. Κινείται και αυτή στον άξονα ειρήνη-πόλεμος, αλλά διαθέτει ένα ευρύ φάσμα επιλογών για την εκμετάλλευση των καταστάσεων-κρίσεων που δημιουργούνται στο μεσοδιάστημα του άξονα αυτού.

Η αποτρεπτική στρατηγική της Ελλάδας πρέπει να διαθέτει αξιόπιστες απαντήσεις σε όλο το φάσμα των επιλογών της Άγκυρας. Η απειλή γενικευμένης σύρραξης είναι δυνατόν να αποτρέψει επίθεση της Τουρκίας εναντίον της Ελλάδας, δεν είναι δυνατόν όμως να αποτρέψει κρίσεις τύπου Ίμια. Η στρατηγική της Άγκυρας είναι τέτοια, ώστε να προσδίδει διαφορετικές επιδιώξεις σε κάθε επιλογή. Σχεδιάζει τη στρατηγική της γύρω από την Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική εκμεταλλευόμενη τις αδυναμίες της. Οι αδυναμίες αυτές καθιστούν τη Τουρκία ικανή να πάρει υπολογίσιμο ρίσκο για κάθε ενέργειά της. Με αυτό το τρόπο αμφισβητούνται οι δεσμεύσεις της Ελλάδας, τόσο στο Αιγαίο όσο και στη Κύπρο. Δεν έχει τόση σημασία, αν η Τουρκία

[616] Δ. Κώνστας: «Για την Εξωτερική Πολιτική», Αθήνα 1992, σ.23.

θεωρεί τις δεσμεύσεις αυτές αξιόπιστες ή όχι. Το σημαντικό είναι ότι η Άγκυρα μπορεί να αμφισβητεί τις δεσμεύσεις αυτές με υπολογίσιμο ρίσκο και αποδεκτό κόστος.

Η αποτροπή των κρίσεων ως μέσο προώθησης των στόχων της Τουρκίας μπορεί να γίνει μόνο με παρέμβαση στη λογική της δημιουργίας κρίσεων. Η παρέμβαση αυτή μπορεί να γίνει με δυο τρόπους: ο πρώτος τρόπος αναφέρεται στο στρατιωτικό σκέλος της κρίσης με την υιοθέτηση κατάλληλων πολιτικών που θα αφαιρέσουν από τη Τουρκία τη δυνατότητα δημιουργίας τετελεσμένων. Ο δεύτερος τρόπος αναφέρεται στο αξιακό επίπεδο, δηλαδή με παρέμβαση στο σύστημα αξιών της Άγκυρας που παράγει και υποστηρίζει τις κρίσεις αυτές.

4.1 ΕΥΕΛΙΚΤΗ ΑΝΤΑΠΟΔΟΣΗ – ΙΣΟΔΥΝΑΜΟ ΤΕΤΕΛΕΣΜΕΝΟ

Η κρίση στα Ίμια συνέβαλε στη διαπίστωση ότι η δεδομένη τουρκική απειλή και η υποβόσκουσα κρίση στο Αιγαίο συνηγορούν υπέρ εκείνων των επιχειρησιακών προσαρμογών που έχουν τον χαρακτήρα μιας "ευέλικτης ανταπόδοσης" με βάση τις εξελισσόμενες συνθήκες και την ιδιαιτερότητα των πολιτικών αιτημάτων της συγκυρίας.[617] Η απειλή γενικευμένης σύρραξης είναι ρεαλιστική και αξιόπιστη απειλή ενάντια σε μια επίθεση εκ μέρους της Τουρκίας, αλλά μη ρεαλιστική απάντηση σε μικρές ή μεσαίες προκλήσεις. Η Ελλάδα οφείλει να αποκτήσει μια στρατηγική η οποία θα αντιμετωπίσει αξιόπιστα αυτές τις μικρές ή μεσαίες προκλήσεις. Στη στρατηγική ανάλυση η ευέλικτη ανταπόδοση έχει συνδεθεί με δυο προσεγγίσεις. Προσαρμοσμένες στην ελληνική πραγματικότητα οι προσεγγίσεις αυτές είναι δυνατόν να διατυπωθούν ως εξής: Σύμφωνα με τη πρώτη προσέγγιση, ο σκοπός της ευέλικτης ανταπόδοσης είναι να αυξήσει την ικανότητα της Ελλάδας να αντιμετωπίσει τη Τουρκική στρατηγική τόσο πετυχημένα, ώστε να αφήσει τη απόφαση για περαιτέρω κλιμάκωση στη Τουρκία, οποία θα βρεθεί αντιμέτωπη με όλα τα ρίσκα και τις αμφιβολίες που περικλείουν μια τέτοια απόφαση. Η δεύτερη προσέγγιση, συνδέει την ευέλικτη ανταπόδοση με την αξιόπιστη απειλή κλιμάκωσης. Εάν αυτή η απειλή δεν είναι αξιόπιστη είναι δυνατόν η Τουρκία να θεωρήσει (έστω και εσφαλμένα) ότι θα μπορεί να υπολογίσει το κόστος μιας περιορισμένης επιθετικής ενέργειας και ότι

[617] Κώστα Μάρδα: "Ισοδύναμο χτύπημα στην Άγκυρα", Άμυνα και Διπλωματία, Νοέμβριος 1996, σ.17

B E NF<QC<F FEBAC J=IC= <B @ ?EFB FEI? [E <BC EJ BC<C < H BC [FE <BBA> E KRI <C BFNFBCA EFQ < <B I BBCCDKKJN D EFN @A hN <@FAAm<IEFL E IK @AIK JI><BC> = RBCDFL IA DE @ E?FK I? GB C<C @ A C I BJKC[CD< JDDK IFH > = RBCDFL IA D B E B?< B>CDKKJN D BC E KF=B?CD M BIKD JI><CCD KKJN@E GE E N A[Q DBC E BFH <BC B >BII? BCBFL E B CAN QHKB[FLEAN IFB I GIFL Q BG FBC@GKCB<C?D <B ?< E BC FL IAB FEF N?EFQBGKEF A NC FL =C@BFFH <FN J<BBCCDA<CD JKKCKF N NF IKGD IR< BDDA<CDD F JKF= DB E B?< IDG FLBCDKKJN@D E GE NC FL =GH N IRDL[FA<IE FDBCG FEKCB E J@ <J@@ RB F<BJN F IK JI><@DE GE QG BC KKJNI BCFL IAE FF B3BE K F I B = EFK BNI? A B<CDA<IE FD EFK I? GB C<C ERB F<IFE CEA <EFLNC FL B=FAA<IFLB A BGBFR<B EFIK IRBCEA <=C <H=I FL<CLGK IBBC E NF<CEKFLBBAM KKC IEFB EB$B? BC= I?G DNL B BCB>DDC<H N <B?CD BF <FNH BFB K < BGCBQ @A <C B IG FBDCDEFB EB [?ADD B ?$FI @F < BDDL JKF=?FL<FNH BFLB K < G@EELGE =A B OJ<BC [ABFLEAN IFBL I G=FBC FL IA I @F < D BFLB EFLQ F=?BDFLE BEAFKEH F< IB<IJN < G GD = RD<B LEJ [E = B IJJKF=CEJ BC<EC BC KKJN" E JN =C KKJN <BCI A<C<B £ @ EF FH< B N J< BCI BJKCBCCDN EK ?D BFL I IGD F C<AN D>D CO F C<ALNB?A IJEF N AB [@A (EFK BEI?K B < FI?FKF=I K? E=2BC FL IAB BC G = LB?BCD KKJNND @ ?B JKF=?C <FNH CBA= F M BIK JI><CBF EFBGK @ ?B CIJ@ BIKC JI><BCCDA<CCD H <C DE = B IJ ... B I I?KDF.=AEDF A EFN @ EAFKNNH<IFLKEC @G<C € JKKF F GIBCBFL<FNH BFLB K < GG=IL B<BF= =F DB N E BJ<BCN N I <BACDE IKC<CDA< > E BC FL IA ‡E>D E = JQC<BHE FC=FH I QJK CF<B B IFEFACDK@A<CE?FB KBCA

47 IJ@ BIKC JI><BCCDA<CND EFB K A=I AI I? E KF=?N JI <CNR=A B QF IJBC B <BFK A>I G =>

λογική κατάληξη μιας ολόκληρης διαδικασίας.[620] Η δημιουργία της κρίσης εμφανίζεται ως το αποτέλεσμα μιας "διαφοράς" μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας. Έτσι, επέρχεται, η μερική έστω, νομιμοποίηση προς την διεθνή κοινότητα, των ενεργειών της Τουρκίας. Αν η αντίδραση της Ελλάδας είναι ανάλογη με αυτή της Τουρκίας (π.χ.. η κατάληψη τουρκικής βραχονησίδας), τότε μπορεί να θεωρηθεί ως εισβολή στο τουρκικό έδαφος και καταπάτηση κυριαρχικών δικαιωμάτων της Τουρκίας. Η αποστολή στρατευμάτων στην Ίμια επισημοποίησε την νομική αμφισβήτηση των βραχονησίδων. Για την Τουρκία και την διεθνή κοινότητα, είχε κάποια "λογική". Εάν η Ελλάδα αντιδρούσε ανάλογα, η αντίδρασή της αυτή δεν θα απαντούσε στην "λογική" της αντίδρασης της Τουρκίας. Μπορεί, ως προς το αποτέλεσμα, να υπήρχε κάποια ισορροπία (τουρκικά στρατεύματα σε ελληνική βραχονησίδα - ελληνικά στρατεύματα σε τουρκική βραχονησίδα), οι εντυπώσεις όμως από την ενέργεια αυτή δεν θα ήταν οι ίδιες. Ποιο θα ήταν το νόημα της αποστολής των ελληνικών στρατευμάτων στην τουρκική βραχονησίδα; Προφανώς, θα δημιουργούσε κάποιο κόστος στην Τουρκία και μετρίαζε τις εντυπώσεις από την ενέργεια αυτή των Τούρκων δεν θα ακύρωνε όμως την αμφισβήτηση των βραχονησίδων του Αιγαίου. Επειδή η αντίστοιχη ελληνική ενέργεια, δεν ακολουθεί μια αντίστοιχη λογική, θα μπορούσε να χαρακτηρισθεί ως εισβολή σε άλλο κράτος. Η αποτρεπτική απειλή για να είναι αποτελεσματική θα πρέπει να απαντά στην λογική επεξεργασία λήψης αποφάσεων του αποτρεπόμενου.

Η «ευέλικτη ανταπόδοση» θα πρέπει να προσαρμοσθεί στη λογική της Άγκυρας. Δεν αρκεί η στρατιωτική διαχείριση της κρίσης. Είναι αναγκαία μια προσαρμογή τέτοια, ώστε να ακυρώνει τον τρόπο επιβολής των τουρκικών διεκδικήσεων και, κυρίως, να αποδεσμευτεί από το ισοδύναμο τετελεσμένο. Σε κρίσεις σαν και αυτή του 1996, η κατάληψη μιας τουρκικής βραχονησίδας, πέραν των εντυπώσεων που θα δημιουργούσε, δεν θα είχε κανένα πρακτικό αποτέλεσμα. Αντίθετα, θα ήταν ένα βήμα για τη διεξαγωγή ενός περιορισμένου πόλεμου. Ένας τέτοιος πόλεμος μπορεί να γίνει «ανεκτός» μέσα στα πλαίσια του συστήματος στο οποίο εκτυλίσσεται η ελληνοτουρκική διένεξη. Η ευέλικτη ανταπόδοση θα πρέπει να προσδιορισθεί ως στρατηγική διαχείρισης μιας κρίσης και ενισχυτικό στοιχείο της αποτρεπτικής στρατηγικής. Εάν το τελευταίο στάδιο μιας ενδεχόμενης κρίσης με την

[620] Για την παρουσίαση της διαδικασίας αυτής βλέπε Αθανάσιος Πλατιάς: "Πως η Τουρκία χρησιμοποιεί την υπεροπλία της", στο Α.Πλατιάς, Π.Ηφαιστος: "Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική", σ.186.

συνθέτουν την αναμενόμενη ωφέλεια της επίθεσης αφήνεται στη Τουρκία, η οποία θα μπορεί να σχεδιάσει μια ενέργεια με αποδεκτό κόστος και υπολογίσιμο ρίσκο. Ελέγχει δηλαδή, όλους εκείνους τους παράγοντες που συνθέτουν την αποτελεσματικότητα της αποτρεπτικής απειλής της Ελλάδας. Η ευέλικτη ανταπόδοση και το ισοδύναμο αποτέλεσμα θα έχουν αξιόπιστη αποτρεπτική ισχύ, μόνο αν εφαρμόζονται στα πρώτα στάδια μιας κρίσης, όταν δηλαδή, θα διαμορφώνεται το στρατηγικό σκηνικό της εν δυνάμει σύγκρουσης. Σ' αυτό το στάδιο η Ελλάδα οφείλει να απαντά ανάλογα στις κινήσεις της Άγκυρας. Με αυτό το τρόπο θα δείχνει την αποφασιστικότητά της να αντιμετωπίσει την διαμορφούμενη κατάσταση και παράλληλα, θα εμφανίζεται να αντιδρά, κατ' αρχήν ήπια, στην εξωτερική πρόκληση. Από ένα σημείο και μετά, η Ελλάδα θα πρέπει να κλιμακώσει κάθετα τις ενέργειές της. Με την επιλογή της κάθετης κλιμάκωσης, η Ελλάδα καθιστά σαφές ότι έχει τη βούληση να υλοποιήσει τις απειλές της, προσδιορίζει τη σημασία που έχει γι΄ αυτήν το διαφιλονικούμενο αγαθό και αποστέλλει το μήνυμα ότι είναι διατεθειμένη να το υπερασπισθεί με κάθε κόστος. Συγχρόνως, δημιουργεί το ρίσκο μιας αναπόφευκτης κλιμάκωσης προς μια γενικευμένη σύγκρουση.

Η επιλογή μιας επιθετικής ενέργειας από την Άγκυρα είναι συνισταμένη τριών παραγόντων οι οποίοι συνθέτουν το ρίσκο το οποίο είναι διατεθειμένη να αναλάβει. Αυτοί οι παράγοντες είναι:

α) το κόστος του πολέμου.

Η έννοια του κόστους ενός πολέμου εξετάζεται σε σχέση με τις επιπτώσεις που θα έχει σε κοινωνικό (π.χ.. ανθρώπινες απώλειες) και οικονομικό (το χρηματικό κόστος της πολεμικής αντιπαράθεσης, κόστος των αποκατάστασης των ζημιών του πολέμου) και στο πολιτικό (επιπτώσεις στο πολιτικό σύστημα) επίπεδο. Εφόσον η Τουρκία υπερασπίζεται συμφέροντα τα οποία θεωρούνται πολύ σημαντικά γι' αυτήν και όχι συμφέροντα τα οποία θα αυξήσουν οριακά τους δείκτες ισχύος της, τότε θα πρέπει να θεωρείται βέβαιο ότι θα δεχθεί να υποστεί αυξημένο κόστος για τη προστασία τους. Στη πραγματικότητα, το μόνο κόστος που μπορεί να ανεχθεί είναι οι ανθρώπινες απώλειες. Η τουρκική κοινωνία είναι εθισμένη στη βία και στις ανθρώπινες απώλειες που αυτή συνεπάγεται, από τον πόλεμο εναντίον των Κούρδων. Το οικονομικό κόστος μιας σύγκρουσης, μολονότι είναι ο τελευταίος παράγων που καθορίζει την εμπλοκή ή όχι σε μια σύρραξη, θα είναι τεράστιο για τη

τέλειου αμυντικού συστήματος το οποίο θα ήταν δυνατόν να αναχαιτίσει οποιασδήποτε μορφής επιθετική ενέργεια. Δεδομένης της μορφολογίας του ελληνικού χώρου η ανάπτυξη ενός τέτοιου συστήματος είναι πρακτικά αδύνατη. Όσοι πόροι κι αν διατεθούν για την αμυντική θωράκιση της ελληνικής επικράτειας ποτέ δεν θα υπάρχει η βεβαιότητα ενός 100% «τέλειου» αμυντικού συστήματος. Η «τιμωρία» αναφέρεται στην ικανότητα ανταποδοτικών πληγμάτων, δηλαδή, πληγμάτων στην ενδοχώρα του αντιπάλου. Τα πλήγματα αυτά δεν πρέπει να επικεντρώνονται σε καθαρά στρατιωτικούς στόχους αλλά να περιλαμβάνουν «αγαθά» που θα θέσουν σε κίνδυνο την οικονομική, κοινωνική και πολιτική σταθερότητα της τουρκικής κοινωνίας.

Καμία από τις δυο αυτές ικανότητες δεν διασφαλίζουν από μόνες τους την αποτροπή της Τουρκίας. Ο συνδυασμός όμως και των δυο και κυρίως το δόγμα της επιχειρησιακής τους εφαρμογής καθορίζει την αξιοπιστία και την αποτελεσματικότητα της Ελληνικής Αποτρεπτικής Στρατηγικής. Επομένως χρειάζεται ένα στρατηγικό δόγμα και αμυντικές ικανότητες που θα προκαλούσαν υψηλό κόστος στον αντίπαλο, σε αναφορά με κάθε νοητή κλίμακα στρατιωτικής σύγκρουσης και που θα αντιστάθμιζε ενδεχόμενες αντικειμενικές αδυναμίες της χώρας. Ένα δόγμα που θα είναι σε θέση να αντιμετωπίσει αξιόπιστα τις απειλές χαμηλής έντασης, αλλά που θα μπορεί να προσφέρει τις δυνατότητες επικράτησης στη διαδικασία της κλιμάκωσης της σύγκρουσης που πιθανόν να ακολουθήσει.[624]

Μέσα σε μια τέτοια στρατηγική θα πρέπει να ενταχθεί η ευέλικτη ανταπόδοση, η οποία όμως θα πρέπει να αποσυνδεθεί από το ισοδύναμο τετελεσμένο το οποίο δεν έχει καμία αποτρεπτική ισχύ. Το αντίθετο, η υιοθέτησή του θα οδηγήσει σε νέες προκλήσεις εκ μέρους της Άγκυρας. Οι πιθανότητες επίτευξης των οποιοδήποτε πολιτικών αποτελεσμάτων μειώνονται, όταν η Άγκυρα βρεθεί αντιμέτωπη με πιθανές ενέργειες το κόστος των οποίων δεν θα μπορεί να ελέγξει . Η στρατηγική της Ελλάδας δεν είναι απαραίτητο να βασίζεται στη βεβαιότητα μιας ανεξέλεγκτης κλιμάκωσης προς γενικευμένη σύρραξη, αλλά στην αυξημένη πιθανότητα να συμβεί κάτι τέτοιο. Η μοναδική βεβαιότητα που θα πρέπει να έχει η Τουρκία είναι, ότι το εύρος των επιλογών της Ελλάδας είναι μεγάλο, το είδος όμως της απάντησης είναι περιορισμένο. Στη περίπτωση αυτή, η αξιοπιστία έγκειται στο περιορισμένο είδος των εναλλακτικών επιλογών, η εφαρμογή των οποίων θα αύξανε τη πιθανότητα να τεθεί η κατάσταση εκτός έλεγχου. Επειδή η Ελλάδα υπερασπίζεται ζωτικά της συμφέροντα

[624] ibid p.7

πολιτική; Η αλλαγή αυτή οφείλεται σε τρεις κυρίως παράγοντες: στις πολιτικές δυνάμεις που αναδύθηκαν στη περιοχή μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, στη νέα πραγματικότητα του παγκοσμιοποιημένου κόσμου, και στην επανεξέταση των συμφερόντων της Ελλάδας».[629] Με την επανεξέταση της εξωτερικής της πολιτικής η Ελλάδα δείχνει ότι τα συμφέροντά και η ασφάλειά της δεν βρίσκονται σε μια «σύγκρουση πολιτισμών» με την Τουρκία, αλλά σε ένα διάλογο με μια ευρωπαϊκή Τουρκία. «Το συμφέρον της Ελλάδας υπαγορεύει τη μετακίνηση της Τουρκίας προς την Ευρώπη, Η προσέγγιση της Τουρκίας προς την Ευρώπη θα είναι ένας σημαντικός παράγων προς δημιουργίας ενός κλίματος συνεργασίας το οποίο είναι απαραίτητη προϋπόθεση, εάν επιθυμούμε την επίλυση των διαφορών μας».[630]

Η Ελλάδα συναινεί στη Ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας προσδοκώντας από αυτή, την υιοθέτηση του παγιωμένου στις ευρωπαϊκές χώρες συστήματος αξιών, που επιβάλλει συγκεκριμένο τρόπο προσέγγισης του διακρατικού ανταγωνισμού και της διαμάχης συμφερόντων στη διεθνή σκηνή. Συγχρόνως φιλοδοξεί, ότι η ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας και το πρότυπο συμπεριφοράς που αυτή επιβάλλει θα αναγκάσουν τη Τουρκία να μεταβάλλει τη συμπεριφορά της έναντι της Ελλάδας ώστε να μην δημιουργούνται κρίσεις σαν και αυτές του 1976, του 1987 και του 1996 και οι όποιες διαφορές να επιλυθούν με βάση τους διεθνώς αναγνωρισμένους τρόπους επίλύσης διαφορών.

Πρόκειται για ένα φιλόδοξο εγχείρημα με αμφίβολα αποτελέσματα. Ένας από τους παράγοντες που προσδιορίζει την επιτυχία του είναι η αξία που έχει για τον αποτρεπόμενο το προσφερόμενο κίνητρο, στη συγκεκριμένη περίπτωση, από την αξία που έχει για την Τουρκία η ένταξή της στην Ε.Ε. Παρά το γεγονός, ότι η εισδοχή στην Ε.Ε. θεωρείται το «αποτέλεσμα μιας διαδικασίας που ξεκίνησε τον 19ο αιώνα»[631] οι σχέσεις Τουρκίας - Ευρώπης είχαν πολλά προβλήματα σε τομείς όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις σχέσεις με την Ελλάδα, το Κυπριακό και την υποβόσκουσα πεποίθηση ότι η Τουρκία παραμένει εκτός των ευρωπαϊκών πολιτισμικών κανόνων. Το 1987 απορρίφθηκε η αίτηση ένταξης και οι ελπίδες ότι η Τελωνειακή Ένωση θα οδηγούσε στην ένταξη στη Ε.Ε. διαψεύσθηκαν. Η αλλαγή πολιτικής το 1997 που σηματοδότησε τη θέληση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για

[629] Papandreou George: "Revision in Greek Foreign Policy", Western Policy Center, January 2000

[630] Η δήλωση αυτή έγινε μετά τη συνάντηση του Γ. Παπανδρέου με τους εκπροσώπους των μη – κυβερνητικών οργανώσεων που πρόσφεραν ανθρωπιστική βοήθεια στη Τουρκία μετά τον σεισμό του 1999.

[631] Steinbach Ud: «The European Community, The United States, the Middle East, and Turkey» in Heper and Evin Ahmet (eds): «Politics in the Third Turkish Republic, Boulder ,Westview, 1994, p.109

αλλαγή της στάσης της έναντι της Τουρκίας, εάν αυτή μπορέσει να εκπληρώσει τα κριτήρια της Κοπεγχάγης[632], θεωρήθηκε ως κορυφαίο γεγονός στις σχέσεις Τουρκίας – Ε.Ε..

Κατ' αρχήν θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι, για τη Τουρκία, η αξία της ένταξης στην Ε.Ε. είναι μεγάλη καθώς επιλύει το πρόβλημα ταυτότητας του τουρκικού κράτους. Όμως η πορεία προς την Ε.Ε. θα εξαρτηθεί από τη συναίνεση που θα επιδείξουν οι πολιτικές δυνάμεις της Τουρκίας. Η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν θα πρέπει να θεωρείται ως κοινά αποδεκτός στόχος από όλες τις πολιτικές δυνάμεις της Τουρκίας. Οι Ισλαμιστές ή οι ακραίοι εθνικιστές μπορεί να αποδέχονται ή να μην εναντιώνονται στην ενταξιακή πορεία της Τουρκίας είναι αμφίβολο όμως αν θα συναινέσουν στις απαιτούμενες αλλαγές που πρέπει να γίνουν στο σύνολο του κοινωνικού, πολιτικού και οικονομικού συστήματος της χώρας, μεταβάλλοντας ουσιαστικά το προφίλ του Κεμαλικού κράτους. Σύμφωνα με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης η Τουρκία θα πρέπει να προχωρήσει σε ριζοσπαστικές μεταρρυθμίσεις στο σύνολο του κοινωνικοπολιτικού της συστήματος. Αρκετοί αναλυτές επισημαίνουν το θετικό ρόλο της Ε.Ε. στη προώθηση των οικονομικών και πολιτικών μεταρρυθμίσεων στη Τουρκία στο παρελθόν, όπως στην επιστροφή στη δημοκρατική διακυβέρνηση το 1983, στη φιλελευθεροποίηση της αγοράς, στην άρση των πολιτικών περιορισμών το 1987, στην ανάκληση της απαγόρευσης χρήσης της κουρδικής γλώσσας και στις αλλαγές στον αντιτρομοκρατικό νόμο το 1995. [633] Η επιρροή της Ε.Ε. υπήρξε σημαντική αναφορικά με την αναστολή της θανατικής καταδίκης του Οτσαλάν. Με αφορμή την υπόθεση αυτή άρχισε στη Τουρκία μια συζήτηση (κυρίως μέσω του τύπου) για την κατάργηση της θανατικής ποινής και τη τροποποίηση του συντάγματος, ειδικότερα αναφορικά με τις διατάξεις που αφορούν την ελευθερία της έκφρασης και τον πολιτικό ανταγωνισμό.

Στη Τουρκία σήμερα διαμορφώνονται ακραία και διαμετρικά αντίθετα συναισθήματα αναφορικά με την ευρωπαϊκή προοπτική της χώρας. Αισθήματα εθνικισμού, «υπερηφάνειας», κυριαρχίας, φόβου εσωτερικής αποσύνθεσης, και αντίθεσης σε συγκεκριμένα αιτήματα που θέτει η Ε.Ε. προκαλούν σφοδρές

[632] Σύμφωνα με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης τα κράτη που επιθυμούν να ενταχθούν στην Ε.Ε. θα πρέπει: 1) να είναι δημοκρατικά και να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, 2) να έχουν μακροοικονομική σταθερότητα, 3) να ενσωματώσουν το κοινοτικό κεκτημένο στο εσωτερικό τους δίκαιο. Επιπλέον, η Τουρκία θα πρέπει να έχει κάνει πρόοδο στις σχέσεις της με την Ελλάδα, ειδικά αναφορικά με το Κυπριακό

[633] Karaosmanoglu Ali: "The Limits of International Influence for Democratization", in Heper and Evin, 1994 και Dagi Ihsan: "Democratic Transition in Turkey 1980-1983: The Impact of European Diplomacy", in Middle Eastern Studies, Vol 2, no 2, April 1996, pp 124 - 141

αντιδράσεις, ενώ συγκεκριμένες πράξεις των κρατών μελών διαμορφώνουν τη πεποίθηση ότι η Ευρώπη είναι προκατειλημμένη εναντίον των Τούρκων (αναγνώριση σφαγής αρμενίων από την Γαλλία). Ενώ ο στόχος θα πρέπει να θεωρείται αποδεκτός, τουλάχιστον για ένα μεγάλο μέρος των πολιτικών δυνάμεων στη Τουρκία, η θέληση για την εφαρμογή συγκεκριμένων μέτρων προς την κατεύθυνση αυτή δεν πρέπει να θεωρείται ως δεδομένη. Για παράδειγμα, η Ε.Ε. ζητά από τη Τουρκία την αναγνώριση των Κούρδων ως μειονότητας και την παραχώρηση σ' αυτούς των δικαιωμάτων που απορρέουν από τις διεθνείς συνθήκες για τις μειονότητες. Κάτι τέτοιο όμως δεν είναι αποδεκτό από τη πολική ελίτ της Τουρκίας, η οποία θεωρεί ότι οι Κούρδοι είναι Τούρκοι, επειδή δεν αναγνωρίσθηκαν ως μειονότητα από τη Συνθήκη της Λοζάννης. Ανάλογη ήταν (και είναι) η αντίδραση των στρατιωτικών στο ενδεχόμενο μείωσης του πολιτικού τους ρόλου σε θέματα που θεωρούν ότι άπτονται της εθνικής ασφάλειας. Επιπλέον, ζητείται ο μετασχηματισμός του Εθνικού Συμβουλίου Ασφάλειας, ώστε να διασφαλισθεί ο έλεγχος των πολιτικών επί των στρατιωτικών. Όμως οι στρατιωτικοί είναι αντίθετοι σε μια τέτοια προοπτική ισχυριζόμενοι ότι «δεν συνάδει με την τουρκική πραγματικότητα».[634] Ο Μεσούτ Γιλμαζ (πρώην αντιπρόεδρος και υπεύθυνος για τις σχέσεις με την Ευρώπη) δήλωσε, ότι ο στρατός πιστεύει ότι μεταρρυθμίσεις που ζητά η Ε.Ε. θα διαλύσουν την χώρα.[635] Δεν είναι βέβαιο ότι η μείωση της πολιτικής επιρροής των στρατιωτικών ότι μπορεί να επιτευχθεί με θεσμικά μόνο μέτρα. Πρόκειται για ένα πολύ πιο σύνθετο θέμα μια σημαντική παράμετρος του οποίου είναι η μείωση του ειδικού βάρους των στρατιωτικών στον οικονομικό τομέα. Προς το παρόν η Ε.Ε. δεν δίνει ιδιαίτερη έμφαση στον τομέα αυτό είτε επειδή θεωρεί τις θεσμικές μεταρρυθμίσεις ως την κορυφή του παγόβουνου, είτε επειδή δεν επιθυμεί μεσοπρόθεσμα τη ρήξη με το στρατιωτικό κατεστημένο. Η υπαγωγή του στρατεύματος στον έλεγχο της πολιτικής εξουσίας θα πρέπει να θεωρείται απίθανη, τουλάχιστον στο προβλεπτό μέλλον. Η εναρμόνιση του ρόλου του στρατού στο πολιτικό σύστημα σύμφωνα με τα Ευρωπαϊκά πρότυπα, θα είναι το επιστέγασμα του πολιτικοκοινωνικού μετασχηματισμού της Τουρκίας (εάν αυτός συντελεσθεί), έτσι ώστε να υπάρχει μια ασφαλιστική δικλίδα που θα μπορεί να απορροφήσει τους κραδασμούς του μετασχηματισμού αυτού. Προς το παρόν, η πιθανότερη προοπτική είναι η υιοθέτηση

[634] Turkey Update, 22 June 2000
[635] Reuters, 6-9-2000

IR F KK =R FEFAND E I B B OJKKKBLF KFBFL <B B H <BBFBDFK B<H<BC

FL IA@ > BACG B [B?CD>BC >DB I ? BFCDEFNFB?CD>DD D F BG FIL L >E ƒIFIHJBFLDKKJI >D DEC=?D< F?D I Q K A> >DC FL IA=A GKFBDCD @ E GE N @BAC E G O <BCC>DBF<>B BCDBFE F <BCD@ I?BDCDL A <D @G BE>DB @ RE N I R BBCF IF F AK E A E @L CC FL I IE?FK B K?AB KJOBFG =BCDBJO <BCDDFL IA ED FDBF I<L= F < BC I E FO<AB DE ABCB?[D D BCFFB FEA I B K?PBFDE K@ BFRDBF = KHB GF FBDCBDFL I IE?DK B I?D KABE @LBCAG B [B?CD N LEJ FLE FDBFE N A[KDK =?D FFB FEA@GDKC=<C<DL O O < < L = <A BB ABEEEDE F•EF@CGB G B [<CBC 44

C B K LB AN BABF BFL I I IF FOFHKL F@GBC< < J B L@ A< > <IFE BCE F< F=?BCDFL IA<B I B? BCD FE = J=CD<C B I B EDLBGAD g

‘ B =?@CCIEF ?BFL6 JBFL L<BC BEFC ?EFLLEJ EKGF <BCFL IA A C < OQLKJI <CEF ?BFL@ JBBGLE A F = =IK? BEFKG FL

‘ B I B <BJK@FCI@ F 7BFLEF IFFRN I BFFEFAFQG B<B =IK? BI BJBFLI JBFLID B> @ < RBFL EF GQDLKJI <CD R@CI E B JE CI B E? FDBFL@ < FLHEDBF F BN E G E F<OKCB IFHBDC < FHD

‘ E =F H@BCFNFLK E FBCL F@GBBCF=LGB FLBFGH FL IA <> BRB BD BJ[BFDK B IEH>BFI KKBFFL <BFN I ƒBCD <H<BC$H Q> BF GF FF EK I F NFLK E ? FE F @ >EA F> =J >@ B > FH B EF GQDLKJI <EDEG BG>DNGI J BFNAICN E JBB BB GKBFLF = > G F=IK? BCFD EF ?L[J B G AIF<

‘ • @C< F E F < F=AB IJ BC<L BF ?I NC ƒIRNC F<A> LE KK?K> QF BCB<R F = R< DE B GEF BKGF K DF [=K><NDC F< H<> ADD[A <C

‘ E B JE<CB D F BCBBFDD = > AMF BB BC$L @?BCC'DFMJ CCCD =F JI ?B>I CJ<IC<BC> @ C<I LB EBFK B <BI IRF > IR BFLND I > JB>G< E N IFHBDFLFD = < FHDBCLKFEFABCF<LC GB FLLBF@ E B AJBN E BFIF FOFHKEFB GE BEA<C>D [G BD = R< D FA[FE B? B<BCFL IAH<B E G=I <C BFLLF FOFLKAFL

‘ FH IFEFKA@ DEF FHEKGF IJ FL IEF EG<DB <BC CB IB?FL=DKR<< F @ I<L OFHK NF FBCK @CC@D <EAB< D N BJ[EBDL@ N GEFLB DIEF EGDBGBD FEFAND @ E GE <B GQF BJ B<B D GDD BC BCBBCDFL I I?NDC FI BA D

‘ FH IFEFKA@ DEF FH N NJ<IF EBBC CB IB?FL=DKR<< @? BLBJ@ B KFLHE BC =ANF%EFL = AFNL A D

‘ EF GQDLKJI <CB?FLNDC F< F= JQBLD=?@CI B I B <BJ@CI >D =JK C B EJ <B

‘ KKFN E@FA GE MCBFJHN E BF%EFL = A=FB IR= F = R<FG <LKK KCB?>D?@ EF FH <L BG F<L LBJEFL F = R FLFH IFEFKAB D C< FEF<FGH AIDJKK<H OFK BFLD> ADN 6 E GE >D NFEF BFHD GD< J BFIBRR D > AB

L F@GBBKC><C B L@ A< L>BR FN?=C<EFKKFHDKLBGD LEF<BC A[BF=A F BJEF I JO? B INC FI B <EFFH<@GBF B >D B hgF FH IFA < BFLD@CBEGFDJ FLBC = <ABDFLDE N? BFLBDF E OJKK NJ<I K BDFLID E N?A =I A =A 4 fn FL IA BF JM B[I ?<B D B [IGBDDN E = B H< BDC I B = [B NJH<IFNCN I <ABGEEFA K ABS KKJ[M IJ BCEFK BIF? > II? F IF F B?CNDF ? N NF GBFC FL IAN G I < FKC@ AA E F L A<@@BG BN A E JKF=F LEF@G< I ADBN A <A=FLJFI E B@=A GKFBDCD C FL IA € E A CEFLE F>@ A<BL J E BF<B B >BIB <BC GBCFD FL IA DQF JBCF N I=? ><B BC<CI?<ABCDFL IA=D BC L REC O < I?NG A B C FL IA@ EF FH< <L OJKK<BC L >E fI? <QJK G<>BCD =FH BCD<L BF ?<DBC L >E fI? B IBF I?

ασφάλειας. Η φυσική απόληξη του επιχειρήματος αυτού έγκειται στην αναγκαιότητα μιας σημαντικής χαλάρωσης των κριτηρίων της Κοπεγχάγης σε ευαίσθητους τομείς όπως τα πολιτιστικά δικαιώματα των μειονοτήτων, το Κυπριακό κ.λ.π. σε αντάλλαγμα για τα πλεονεκτήματα ασφάλειας. Πρόκειται για ένα μάλλον αφελές επιχείρημα για ποικίλους λόγους. Κατ' αρχήν, αντιπροσωπεύει μια παρανόηση της πραγματικής έννοιας της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και του ρόλου της Ε.Ε. ως «κοινότητας ασφάλειας». Η ελλοχεύουσα λογική της Ε.Ε. για την ασφάλεια επικεντρώνεται κυρίως στη διαδικασία εκδημοκρατισμού και οικονομικής ολοκλήρωσης, παρά στην άμεση προβολή της στρατιωτικής ισχύος και στην απειλή χρήσης της. Δεύτερον, στην παρούσα χρονική συγκυρία, λαμβανομένων υπ' όψη των αντιδράσεων που προκαλεί η πιθανή ένταξη της Τουρκίας, η Ε.Ε. δεν δείχνει διατεθειμένη να προχωρήσει σε τέτοιου είδους διαπραγμάτευση. Τρίτον, είναι ένα παράδοξο επιχείρημα για τους ίδιους τους υποστηρικτές του, υπό την έννοια ότι θεωρούν ότι η πλέον σοβαρή συμβολή της Τουρκίας στην Ε.Ε. έγκειται στον τομέα της ασφάλειας λόγω του μεγέθους των ενόπλων της δυνάμεών. Αυτό δεν σημαίνει ότι ο παράγων «ασφάλεια» δεν είναι σημαντικός και πρέπει να υποβαθμισθεί. Δεν μπορεί όμως να λειτουργήσει ως υποκατάστατο των δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων και ως μέσο παράκαμψης των κριτηρίων της Κοπεγχάγης.

Εάν η Τουρκία προβεί στις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις και επιλύσει τα σημαντικά εσωτερικά και εξωτερικά της προβλήματα θα είναι σε πολύ καλύτερη θέση για να συμβάλλει στην ευρωπαϊκή ασφάλεια ως πλήρες μέλος της Ένωσης. Διαφορετικά, για τους ευρωπαίους, η Τουρκία με τη παρούσα της μορφή θα θεωρείται περισσότερο ένας καταναλωτής παρά ένας προμηθευτής ασφάλειας. Η αντίληψη αυτή θα μειώσει και το κίνητρο της Ε.Ε. για να αναγνωρίσει την Τουρκία ως πλήρες μέλος. Η ίδια η Άγκυρα θα πρέπει να «εσωτερικοποιήσει» τις μεταρρυθμίσεις στις οποίες καλείται να προβεί. Θα πρέπει να αποδείξει ότι δεν γίνονται για να ικανοποιήσουν τα κριτήρια της Ε.Ε. αλλά επειδή κρίνονται πραγματικά αναγκαίες.

Η Τουρκία θα μπορούσε επίσης να έχει μια σημαντική συμβολή στη διαμόρφωση μιας πραγματικά πολυπολιτισμικής Ευρώπης. Μιας Ευρώπης που ενδιαφέρεται όχι μόνο για ότι συμβαίνει μέσα στα σύνορά της αλλά επεκτείνει τους ορίζοντές της για να αναπτύξει τις σχέσεις με τον γειτονικό ισλαμικό κόσμο. Η Ευρώπη έχει μεγαλύτερο κίνητρο από τις Ηνωμένες Πολιτείες για την ανάπτυξη μιας τέτοιας σχέσης αφ' ενός λόγω της γεωγραφικής της εγγύτητας και αφ' εταίρου λόγω των πολυπληθών ισλαμικών μειονοτικών ομάδων που ζουν μέσα στα σύνορά της. Η

<L OFKB?CDFL IA<D EFKLEFK B L= RIE?C@[E FH=BC<Q A
BFL<KJI @<L E KJ O<C B IJC;<K <IBF <ABCEKFH<
EFK B <IBKC?F F "J G C BF LB N IJBJ E B D
B F FI B IEGD@G=BCDCD$ EB O ANFHLFO < IGEDF•EF@GE<GIE
I FEF C@EFFIBGFC FL IAE GE B < C B <EBGAE = B IJ
NC FI B I JBFDJ E @L A E FL< <B>IA E BLEFBCD
EFKLEFK B < I<BCIB IEC <BF <K I < F HB FC L REC
@ E GE E F > ?<<S G =JKF B < C B <E <>B IJ;
E F< BFK <FGBCB<BG E =I < EF >B => <EBF?L N QG B
F= BC <>B IB?FLNL I?KKJ = B DL HB ED Q IGD
N N I <A D.KFEFACL<BCFIBFL I FE @ < FFLJ BFDE F•EF@GB
MF<E <BKIKGD=GD<F<BC <FI <BCFL IA L >E fI?><C
N A F FK @FI?B BCB%EJ FLO @ GND G< D [HB>
N QF B <IBF AB>FEFK B QFJH< B=D B IJ BCG FI B
BCDEFKLEFK B < I<BBFCB DE fIEK A< F NG DE = B IJ
EFKLEFK B <LIP?EDCDA E FIF BJ<B F J B BCDL >E fI?D
I B F <B NIDC FL = A>D N AB NCL< G<I <BC L >E fI?
I B FN EFJLL BAG<B = ?B?BFL >E fEFK B<IC I KKJ
BF BCDL RECDD FEF C GEF=B => <BQ AM B A
E I F E N EFLCAN FL IA E EKGE GE LE I?<=
E F< F<B ALBBF I FE @ < F A I BJ =JK
FL IA G N H< [? B IF FOFLK LBIKR=RI
F=N B < IFLK < BFHFEFAN?=C<SG N F QNC FI B I m
I @ <BR$D? >D B B>EAM<B BC=NAKCI @RCD J=IG=
IF > IGDB L@ A<BCDEF ?BCE =IF< FEFA<CL=CDFH B B D
E = > G B K?PBFDL K IF<HL<B? BF<DH=I FL<LCB?A N AB
Q ?B KFBFQJ< B>LE N E = JB @<CJB> BC CFEFA
A NL B FNC=?<BC E K L@G >E<CB = > ><BCBFL I I?
IF > ANL J > FL< <BEIP<G== <BCC E F•EF@GCE[IGK L@ I
BF G<DBF K I<H<BC EF ABCDFL IAEDFDBC @ A I J
I NH<IFK#CB <IC Q AMBBC<B = ?B?DF F N IFD= < D
FFEFAFEDF A NR< KH<CBHE OKCB LB BCBBFLBFL I IFHJBFLD
I <L= >D I<L= F AI< INC FI BAB<BFL I IIPF > A
EAB LE[CL<B FLLBFK@ [BC@EA BC@GKCI<CBC I BCBBCD

ILO R< DKABQS D B EFI @BA<BFA CBFLEFK B IFH
IF > IFHB < C B <BIFBIFL I IIFHBFLID QS BG FL E> <@BFA
EFK BFI IF F II IF > II <BFDEnFL@ E QGC ERNLNC N I <A
LB?

$BFBFL I IEFK B <H<BC N N Q A BLB?BC<B = ?C
E F<>E I BCBA ICFL@ EF G< KJOBFG =FLB E A@F=B EDC
=I BCBBFJBCBFL I IF? > A FBFL I IEFK B<H<BCG J=IC
E G EFK BII BFFEFA@FE A<BCBFL I IF? > A= B FQGKBCCD
G B [C@D=A EFN IBE LB? @ @ K?< E F>@?KB DE ABCB D
B L@ A<KKDJ C L >E fI?? ><CN N A O JM=B BCG B [C
BCDFL IA (BF BA@ JBKF<B 2 B [I?F ABCDFL IA@D [BC@ A
I E BC E F BCD <BI B? EFLG @G<$BIE K@C N
@GKC<E G<BCFL IA= B L@ AK< CDFL IA I B KK H@FCI
= =F ED N BC ?BCLEJ FL<I BJ<B 4<$C6 E F<E @?<
K R< B DE B?< BDCD E <C A F BB DEFKKGID >E fIGD
ILO ?< EDOJKKEFL F < F<HBDCGIQ <IC BCEFK BNI?<BC BCB
(IL A>DJ B <B M <B IJ B 2 E I KFH KD=FLD[>B I?D
<QJK DFL IA@ > AB<BFANEFK A<I FFH BF G = BDCDJ B
<BFLD<K <B?G+D JKK DEF< <B NGLDJ EDFL E OFLK HFBCB
LEJ FL<L B = BBJJ?C

€ DJKKFED J=F BEDFL@ I @F A<BC E BL BACDEFK B B?CDD
E F ?D ?B >E FDBC FL IA A C B E I <ECFL@ O E BC
EK L BC,D=IL D F F AND< H<BCDDKKJN<D G <B BC= I?
EFLE B GIE <B NDLFR D R<FIBCG B <<CB ND ABED L<D G< D
E GE BH BC@ B I?B E I <CED BCEK L BCDFL IA FD<B
E = >@ LAB Q A B A BFNL<IFK B<BFJNBFCDKCEB F<EJ@ D
KKJN G E BCFL IA B EFI @BA B? BFLK<A IE JBF
= =F DB F F IGND < H<BDB3L=I I G <CLDQ> AGDFLEKGF
@ AFDBFE C FL IAN N A BCN J@ <C B EFI @BA
I B? LBJ FL IAN N A G BCOFHKC<CE F > ?< <
<L=I I GO? BEFL@ E <BFEFBFCHEFNG< LB<C?DE B EFK B IGD
BFIE K@ BFDB F AMFNB E FOK? BE G FL EAKLB

BC FL IA AB E FO<AFL< <BIIG?D< IDK?D@GKC<BCFD F
IG NFEDFLQ A B LEJ A FE F < BD> E @ FB?NBC> FL =A D
G>I A< > @RDB C H BEFLK OJ E BC L REC< B IJ BF
EFBGK B> B [IRN E = B H<A> B Q B(hJ N <?G<C?m
EK? CGD B [N2E GE G BFL< <B KK?K =B?> @G< B>C<DBF
J <FGKKFF BA@FBIFF > IGDB N J<EFDL@ E FIHEBFEL BC
LKFEFAB>C<CB L@ A<EF>LMCBCJ @O A<IFILBJI FHND G[FNF
<B D@ I <BIIFGRD DB> EFK B IR<B B >B IIHRIK>EFL<B F@
G FLB N E FOK? BBC KKJN KK AP DN < LB C?DF C A D
C EFB K < B IBECCDB B B BC=BIC?DKKJN@DI @<ABFGKKIF @
[BC@B A<FE BCEF AB> N E = B H<B>CDFL IA DBC
<FI E B DFK B EGKDF=BGCBDFL I IE?FDK B II?<DB B >BCI=?B A D

αδράνειας, τότε η αποτροπή πάντα θα αποτυγχάνει. Όπως επισημαίνει και ο Harvey ακόμα και ξεκάθαρες και αξιόπιστες απειλές από αποφασισμένους αμυνόμενους θα αποτυγχάνουν, εάν ο προκαλών πιστεύει ότι η πρόκληση αξίζει το κόστος που υποστεί.[641]

Παρά τις όποιες ελλείψεις, η Ελλάδα διαθέτει επαρκή ικανότητα για να αποτρέψει μια γενικευμένη σύρραξη με τη Τουρκία ή για να της επιβάλλει μεγάλο κόστος σε περίπτωση που την προκαλέσει. Όμως, επειδή στη συμβατική αποτροπή η επάρκεια είναι το αποτέλεσμα της σύγκρισης της ικανότητας αποτρέποντος και αποτρεπόμενου, η Ελλάδα θα πρέπει να επανεκτιμά διαρκώς τα μέσα που έχει στη διάθεσή της καθώς και τον τρόπο με τον οποίο θα τα χρησιμοποιήσει. Επειδή η ποσοτική αντιπαράθεση οπλικών συστημάτων είναι δυνατόν να οδηγήσει σε κατασπατάληση πολύτιμων οικονομικών πηγών ισχύος, η Ελλάδα θα πρέπει να αναζητήσει μέσα από τη ποιοτική αναβάθμιση και την κατάλληλη στρατηγική αξιοποίηση την υπεροχή της στρατιωτικής της ισχύος, ώστε να καταστήσει αβέβαιη την αποτελεσματικότητα των κυριότερων συστατικών της στρατιωτικής ικανότητας της Τουρκίας (π.χ.. δόγμα, σχέδια κ.λ.π.) και να αυξήσει το κόστος των όποιων ενεργειών της.

Επίσης, θα πρέπει να προσδιορίσει ποιες από τις αξίες που συνθέτουν το τουρκικό σύστημα αξιών είναι πιο σημαντικές και να κατορθώσει να τις απειλήσει αξιόπιστα. Η πλέον κατάλληλη αποτρεπτική πολιτική είναι η αμφισβήτηση της ακεραιότητας του Κεμαλικού συστήματος. Ο όρος «ακεραιότητα» δεν πρέπει να εκλαμβάνεται εδαφικά, αλλά ως μόρφωμα κοινωνικο-πολιτικό, δηλαδή, το ειδικό σχήμα στο οποίο αναπτύσσονται κράτος και κοινωνία. Το ιδιαίτερο και πρωτότυπο του σχήματος προκύπτει όχι μόνο από το δεσποτικό του χαρακτήρα, αλλά και από την αμετάκλητη υποταγή της κοινωνίας στα κανονιστικά κελεύσματα ενός κράτους που δεν προέρχεται από αυτή. Η διαλεκτική της εξωτερικής πολιτικής προς την εσωτερική ίσως, προκειμένου περί της Τουρκίας, να καταλήγει στην επέκταση κατά τρόπο εμφαντικό του δόγματος της ακεραιότητας και στους ιδεολογικούς και μηχανισμούς του κράτους ενισχύοντάς τους. Αυτό μαρτυρεί η Ιστορία μέχρι σήμερα. Απρόσβλητη παραμένει στη διάταξή της η δομή εξουσίας,

[641] Harvey, Frank P.: "Rigor Mortis, or Rigor, More Tests: Necessity, Sufficiency, and Deterrence Logic", International Studies Quarterly", 42, 1998, p.700.

E F Q J < > @ H F B L C E F K B C I = ? < A B C J K C P E C J [> L P C K F A H < I F E B C = < A F N C = F H E C < > B I F E H D J = F B D N < L @ < A E J [D P C K F H N H F L A N L B = F ? < B D < L @ ? I I D A E D F L @ B C G I @ > ? < B C D E F Q J < B C D D < B F @ A E F N A [B F Q O F B D > E E B R < < > B C < > B E ? F K B I ? < I C ? A F < F O B K D = F E D E @ B E H G H D B I I G C D I L B C B A E E F A C < C B C D E = B I B C B < B D C N N I < A K ? P C D E F Q J < 4 3 Q O F B D > E E B R < < > B C < > B E ? F K B < I ? C ? E F A E F A B C E F B K < B I B B > C E B F [E < B > E K R ? L [? < B C [F E < B A L D F F E B N L F A E E @ < L O A @ [B C @ E A B E F N B H E > B C D E K ? D E B C H E [C B C D = I A D I B C B I D E B F B E F N A < B C C D D A < C D J @ G = B C D K K J N @ D E G E L [J B F I < B F B D > = R B C D , = I L D I N C F L = B F A A < I F E F D = I L G < C H [C E E K G C L G K I B B C E N F < E C F A E F < Q G E < B I G D B ? < D I < G E F < B F K ? C D K K C I ? E D F B E B $? B D B C = B ? C D g E F B F B ? C B D F L I I ? E D F B F E ? D $ I J @ E A E B > N C L E J F L = = L ? < B D N @ L E J [F L I E K ? [< D F G K K F E B C < L E Q F B C D F L I A D A < C B I = A I B F C B B [J B C B E B F E < F I K J < N < G A C E F B E B < I B B C = E ? F A E F B H K = > D E K C @ R D E = B > I F A E B F L D E F A F L E D < C J @ C < B E F C = F H I Q J K I I F A A < > D E K E < G C F = G B > D @ F H F E [> B I G D < > B I G I D F E B C B A D N L B E F ? < F L B C E = B I B C B G B E F E F L [L E C B B A D E N R [B F D L D N @ F H K J O F E F K L H P C K A < I = B C E A B B [> C < B > B F L D E F B F E ? A < B B C = I ? N Q F F H [C F E < B = A B F A E F I K F H B I D I L B F E A F L N F L < H Q > B D E B = G F D L F B G K B F F L E @ F K F = N I R H B N D A E J B E F O K G P I F K G = [F N A > < D I B < B J < L D C K F J H = F L D E < C J < L D B G D L J @ > F H > B D E P C B < B C @ > A < D F I B C < D B B C = B I ? D

43 + `YZV1Wll z •^|gw0Z i j WW _i YVld^Y~a0Z VW)VcpXj%w`_+^• VWjWŠ`a
+`YZV1Wll z •^|]V_`Yvj `_w0acYZ^dV^_uld: j WW y_V0Vdj`e^]WZ_a^b~`_a
x_`Š WcaWjcaa79 b 94

U V c d] ^ a Z _ . V W _ j j ^ Z _ g v k V ~ W ^ a 1 X Y d v j W V j y u o c W ` _ j o W X e a z ^ _ l ^ _ 7 7

U V c d] ^ a Z _ . V W _ j j ^ Z _ U ^ ^ j Z „ _) ` d d ` V e a Z ` d v g ^ _ j e b ^ W V W c v j W V j y u W ^ ^ e d e 1 | / V e b a Z ` W 7 9 3

U V X W _ l W g i j W W _ V Y _ l v j W V j u c v h • W e V _ V l W z ^ _ l ^ _ 7 4

U W e V _ + ^ • W j o g w ^ Š ` j v j W V j u , ` ^ W Y y a U W ^ ^ ~ ` _ - u a j ` j X j ` ^ _ ) V a Z ` _ u j ^ 7 _ 9

U W _ a j * ` d _ Š ` _ „ _ ^ q k V u u W u k W W W) V d d ` V e a W 0 Z k V ~ ` _ ú v j W V j u X d W j a V j a V _ l) V W 1 | } ^ W ~ n V e • W ` l x u _ ` Š W a W j c a a 7 7 3

U j j a + ` Y Z V „ W g W ^ _ Š _ j ` ^ i _ j V W W _ o r W g l ` Y j x ` Š Y W j W ' _ l j c c ^ d ` Y c n ^ _ ` l _ y Y) ^ W d o l ^ d ` j ` ^ Y à 5 1 ^] V _ X V W 7 c

U j j a + ` Y Z V „ W g W 1 X Y d U W W Y ~ e V _ l d 1 X Y d U W W d V y 0 Z U W ^ ^ ~ ` _ u a - _ a j ` j X j ) V ^ a _ Z ` _ u j ^ 7 _ 9 5

U ` W * ^ ~ d u X _ w g X W ~ - a g d V e ` t a 1 a V j ` ^ _ V y d k a W a] V ^ X W _ ^ V ^ d 4 1 ^ 4 ; 8 ; 8 8

U d V Y ~ n ^ W j i g w _ j W _ V j ` * ^ W _ W e V a h ^ _ j W ^ ~ d a a X ` a ' _ l * u W e y j a v j V _ ^ x W _ l ` Š W a W j c a n a V d ` ^ W 7 _ 9 ` 3 V

U d V Y ~ e] V d e l a * k V f V W k W W Y Z V] d V _ l v _ ` l W g h i a W w j j ^ W e 0 g Z . X d ) V W W _ l ) Z V j ) z V W _ U m ^ X d l ) W a j Š ` | o W a n a ^ d ^ 7 7

U d V Y ~ | ` d e d ^ V • _ l W i j * d • W . j V W _ a V d ( w ` a 2 g 1 X Y d ` 1 W W j ` ^ _ a g n ^ _ a ' X _ Y ^ a ` W o ^ d ` y Y 1 c | } ^ W ~ n ^ X _ Y ^ d W ^ W ` u + _ d V j ` ^ _ 7 a 7

U d V U W W X Y h g j W V j u ^ ` e V _ l V _ l n ^ _ j W ^ + d g ` _ ` _ j u Z 1 X Y d V W 0 Z W V Q j z n U W ^ ^ ~ ` _ u a j ` j X j ) V ^ a _ Z ` _ u j ^ 7 _ 9

U d ` u ] Z V j e a V _ l i V Š ` l) d Y Z g p _ j Z U W ` _ * ~ e g W ` Y V V _ a l v ^ Š ` j a + q V e ` j _ Z n X • V k ` a a ` n d W ` a ` / à d W 1 _ l) V _ u 1 | } ^ W ~ 7 9 7

U d ` u ] Z V j e a j V d d g X • V ^ _ j Z U W ` _ n ~ V g a j W j Z k ` a a ` n d W ` a V a _ l j Z v ^ Š ` n j ^ d d V y b 1 a | } ^ W ~ o V _ j Z ^ U _ ^ ^ ~ a 7 7

S S U ^ d k d Y Z V v 0 d X g W ~ a 1 c V S j ` ^ _ v V d X W h ` ^ j _ c Y b) j Z g V j ` j k V _ a ^ W W * 0 p y p W • ` ^ a ^ d _ ^ , V d d 7 5 7 b b 4 8 7 ; 4

U ^ ^ j Z „ _ g h v j W V j V u _ d { j Z _ ^ Y _ j W ` 1 a e m ) ^ W ~ / ^ d e a V _ l k ` W 7 5

U ^ ^ j Z „ _ g h 1 X Y d i V j W W W _ V Y _ l) ^ W d) l V W ~ - / g ^ | / ` a j ^ W ) V d ] d X l u ‰ m ` _ + ^ e V _ „ ^ d ~ ^ | ` ( Y f 1 2 g h 0 Z z ^ u ` ^ Y 1 X Y d 0 V W W W * W d V d m V _ _ l x _ | ` _ U ^ a j ^ _ 7 9 5

U ^ W V | a] ~ ^ ` Z _ g w 0 ^ | V W m ^ _ Š _ j ` ^ v _ j W d ` d `] c { X W ^ y b) V a Z ` _ u j ^ _ • X V W j W d X c j X e 9 _ 5

U ^ c l 0 Z ^ e V a a V W b _ l w d W g Š _ j ` ^ i _ j V d W W _ ` Y _ j ^ j Z 7 7 8 y a + X a ` i _ Y v j X l ` v a W ` k a V Y k ` d d 7 9 _ 7

U W V Y ~ o V _ X d h g 0 Z n ^ e e V _ l V _ l n ^ _ j W ^ ^ d 1 X Y d) V W b ^ _ a m 1 | / V Š _ V _ l z ^ _ l ^ _ } V d x _ ` Š W a W j c a a 7 9

Chircop Aldo, Gerolymatos Andre, Iatrides John O.: "The Aegean Sea After The Cold War". Security and Law of Sea Issues", MacMillan Press, London, 2000

Chubin Shahram: "Post-War Gulf Security", Survival 32, no 2, March -April 1991, p.144

Cimbala, Stephen J: «Strategy After Deterrence», New York, Praeger, 1991.

Cimbala Stephen J.: "F.I.R.st Strike Stability: Deterrence After Containment", Greenwood Press, London, 1990

Cioffi-Renila, Claudio and Harvey Starr: "Opportunity, Willingness and Political Uncertainty", Journal of Theoretical Politics, No 7, 1995

Ciricione Joseph and Hippel Frank von (eds): «The Last 15 Minutes», Washington D.C., Coalition to Reduce the Nuclear Dangers, 1996

Clausewitz, Carl Von: " On War", Anatol Rapoport (ed), Viking Penguin, 1991

Clogg Richard: "Troubled Alliance: Greece and Turkey" in Clogg Richard (ed) Greece in the 1980s", N.Y., St Martin's Press, pp.70-94

Constantinides Stephanos: "Greek Foreign Policy: Theoretical Orientations and Praxis", Hellenic Studies, Vol 4, No 1, Spring 1996

Constas D. (ed): "The Greek-Turkish Conflict in the 1990s. London. Macmillan 1991.

Copeland Dale: "A Realist Critique of the English School" in Review of International Studies 29:3, July 2003

Coufoudakis Evangelos: "Greek Turkish Relations 1973-1983: The View from Athens", International Security, Spring 1985, Vol 9, No 4, pp. 185-217

Coufoudakis Evangelos: "Greco-Turkish Relations and the Greek Socialists: Ideology, Nationalism and Pragmatism", Journal of Modern Greek Studies, Vol 1, No 2, Fall 1983

Cropsey, Seth: "The Only Credible Deterrent", Foreign Affairs 37, (March - April) 1994.

Cyr Arthur I: "After The Cold War", Macmillan Press, London, 2000

Dauber Elizabeth Cori: "Cold War Analytical Structures and the Post Post-War World. A Critique of Deterrence Theory", Praeger, London, 1993

David, Charles-Philippe: " Debating Counterforce: A Conventional Approach in a Nuclear Age", Westview Press, London 1987

Davis Jaquelin: Deterrence Planning for Regional Conflict and Crisis Management: Setting Priorities for the 1990's", Director's Workshop Report. Washington, D.C.: Institute for Foreign Affairs, 1993

Davison Roberic H: «Turkey» Englewood Cliff, Prentice Hall, Inc.1968.

Dean Jonathan: "CFE and Beyond: the Future of Conventional Arms Control", International Security 17, Summer 1992

Denardo James: "The Amateur Strategist. Intuitive Deterrence Theories and the Politics of Nuclear Arms Race", Cambridge University Press, New York, 1995

De Riviera Joseph: «The Psychological Dimension of Foreign Policy», Columbus, OH:Merill, 1968

Docos Thanos: "Security Doctrine in the Post-Cold War Era", THESIS, Summer 98

Dougherty James, Pfaltzgraff Robert Q: "Contending Theories of International Relations. A Comprehensive Survey", Harper & Row, New York, 1981

Dows Anthony: "An Economic Theory of Democracy", New York, Harper and Row, 1957, στο Edward Rhodes : "Power and Madness. The Logic of Nucler Coercion" Columbia University Press, N.York.

Duncan Luce R and Howard Raiffa: «Games and Decision: Introduction and Critical Survey», New York, Wiley, 1957

Ecevit Bulent: «Turkey's Security Policies» in Alford Jonathan (ed): «Greece and Turkey: Adversity in Alliance», New York, St Martin's Press, pp. 136-141

Ellsberg: "Theory and Practice of Blackmail",in Oran Young (ed): «Bargaining: Formal Theories of Negotiations», University of lillinois Press, Urbana, 1975

Elster John: "Sour Grapes: Studies in the Subversion of Rationality", Cambridge University Press, 1983

Enthoven, Alain C., Wayne K. Smith: How much is Enough?», Harper & Row, New York, 1971

Epstein Joshua M: "Horizontal Escalation: Sour Notes of a Recurrent Theme (Commenting on the Reagan Administration's "Asymmetrical Conventional Strategy"), International Security 8, Winter 83/84

Epstein Josua M: "On Conventional Deterrence in Europe: Questions of Soviet Confidence", Comparative Strategy, Vol 26, No 1, Spring 1982

Etzold Thomas H., Gaddis John Lewis (eds): «Containment: Documents on American Policy and Strategy 1945-1950», New York, Columbia University Press 1978

Evriviades Marios: "The Turkish – Israeli Axis: Alliances and Alignments in the Middle East", Orient (German Journal for Politics and Economics of Middle East), December 1998

FBIS, Vol VII, 16-9-80, p. T-3

Featherstone Kevin, Ifantis Kostas: "Europe in Change. Greece in a Changing Europe. Between European integration and Balkan disintegration?", Manchester University Press, 1996

Federal Broadcast Information Service: "Al-Qadhdhafi Delivers Address at Al Wahat", NES-94-197, October 12, 1994, p.19

Feroz Ahmad: «The Turkish Experiment in Democracy 1950-76» London, C.Hurst and Co, 1977

Feroz Ahmad: "The Making of Modern Turkey", Routledge, 1993

z `uVWŽ9Ž75

,`__]aZ_U^cd]^a bZW` .fWeV`h_tgXYdivjWWW _k^WVdV`jlc
+ Vd`aemdVW _d*W_ apaq ^W795

,^aj W`YZVWpdgoW^d^_1uXlYd)WWWm_j W_Vjv^Y_XdV+`jŠ` |
4 _^3)`_j W79 ; 79

,^aj W+`YZVWhl,gV^e*aaXW il ajWXYj`^_*aaXW vXWŠ`ŠVdm
n^ebVWVvjîŠVj u_c^ 798

,W leV_zV|W _Y 0W ŠWWvj^W,cg wvv 1XYd VvjWVjyuc
kVYe`dd-Vv_v 797

,W leV_zV|W _Y*gVeam^_jW*kdV_Vu e _^jW+ ^Wy%oZVjZVe
/^Xa oVb Wa 0Z +^cV-d_aj`jXj-_j W_Vj*^_V`dW+aXjd ld
„ uV_oVXd^_l^_794

,W çW l W`Yh-0ZgOXW~ôaaZ`j`{dVjdammVe•W`lu-0oW aa74

,W` leV1_^WeVh_igaa Wvjj^We0gZ )VW^W,X|V`jm__Vb^d1`aŠVd
-_aj`jXojW*_aa77

,Xdd.WVZV{e V_lz aa VW_p • v0XW8a t | . ^b^d`j`,Va^e
UVd~jV*)_ aj Wn_Z`_yV* +*1ivjXlc) ajŠ` ojW aa77

,XWa _*-d^qV_l0We^jZ1cV jVvo`g / dd^ V.Ve•dy)) 1^Wj^_
1 |}^W~755

,§Wa_i_lW Vâ^d~/ `a V_lvj Š _k`dd W,XgW^bV_l1VŠV*dWea
n^_jW^jdZ .^W•VYZ{WŠv/pq ^Wxl_`Š WoaWjcaa77

.Vll`a]^Z_z |`agnvjWVj u^`ma^_jV`_e _pjqn^Wkl_`Š WaWjcaa
79

.Vdd^oà WW g h0Z +V`a^i§{jW^ ,W _YZ _a o^d`Ycm
-_j W_Vj*^_VV0W^à 7 1^3 pYj^• W74

.VW V,XV l W`hY1~XgYdivjWWW _0YZ gv^Š`oj^a`j`^p_W•`^a^`^`d`
1^3)`_j W74

.V_ud^vcd_`wg0Zp_u^`_+u ^WeXdV*j0^X_W~`-aZ_j`jc <?=C<C
EFLE FL< J<@<CBIF<L GN BFCDKKC I?B A DFK B I?D
E <B? C,5DIB>O AF8L88

.VW V,XV l WhY1gXYdivjWWW _*Yi`gaYXaa^^j_Z i^YjW`pW•`a
^^d` vXee W74

.VW_ZVVeŠ`lgv j WW _{Xaa _j`V„deaaj^n^_jW^dVd_`*lŠ WaaVWc
U ZVŠy`0W {e`WVjna_j W^WvjWVj uîXl` aV_l+a VWY*ZX
iZV•`77

.VWW]Vje ak gv0Z 0 _X^XUaVdV_hY^g_Š _j`^,_^WdY`an _jWVd
{XW^yb) ajŠ` ojW aa797

.VWW]Vje ak gvm^_Š _j`^,^WdM j WW `_YjZ oW a _^Y0Z Vj W
1XYd)VWb^_ya*We l,^WYVa_lv^Y` jc ,Vdd793

.VWjjZ+Vce^_lvgi j WW _VY_ljZ + Š^dXj`^j_Z v^Š`kj`d`jVWc
i^YjWy_UW^^~`-_uaq`jXojW*_aa778

. d b `n Z W ` a j ^ b w Z e W Y g W V i j ` Š Y W a ` ^ _ ^ Š g W _ e _ v j W d X Y j X _ W j Z
{ q j W _ V d ` f ^ V i j ^ e ^ _ a j ` n Y ^ _ o y `] Y ^ j X W _ ^ V n d ^ _ d + Y a j ^ d X j 3 ^ _ 7 5 5

. ^ W u * d q V _ l v W e ^ ~ + ` Y Z V g W W i j W W _ ` Y j Z * e W ` Y , V ^ _ W ` u _
o ^ d ` w m c ^ d X e • x _ V ` Š W o a W j c a 1 a | } ^ W ~ 7 5 3

. ^ W u * d q V _ l h W , g W Y o X W a X V y a ` x ^ v _ - _ a j ` j X ^ j o V Y o W a a
) V a Z ` _ u j ^ 7 _ 7

. ^ W u * d q V _ l h W W g a v j X l ` a V _ l 0 Z ^ W c Š d ^ b e _ 0 j Z g k j Z ^ l ^
v j X Y j X W , ^ l Y X a l n ^ e b V W y a ` ^ _ o . z V X W ( _ l 2 w ` b d ^ e V Y 1 c g
* b b W ^ V Y Z / ` a j ^ W 0 Z ^ W c _ l o ^ d ` y Y 1 c | } ^ W ~ W o W a a 7 5 7

. W j Y Z , W V g W c ^ _ l j W W _ o ^ d ` j ` { Y Y ^ d _ ^ e ^ c 1 X Y d) V W b ^ _ y a
) a j Š ` p W a z a ^ _ l ^ _ 7 7 8

. W j f U ` d d g ` a a ` i d _ a x _ _ Y a a V W c a m Z ` _ u j 0 ` e a * b W ` d
7 7 4 b * ; 4

. W Š V 0 a ^ e g h 0 Z k c j Z ^ v ^ Š ` k j ` d ` j v W b W ` ^ W V j W m W _ l + ^ |
1 | } ^ W ~ 7 9 3

. ` d b ` + _ ^ • W j g V W _ l n Z V _ u ` _ ) ^ W d d ^ d ` j y Y a | } ^ W ~ n V e • W ` l u
x _ ` Š W o a W j c a a 7 9

n ` ^ ` ; + _ n ` d W X V ^ l / V W Š v j c V W p W g ^ W j X ) _ ` d j c ` _ u _ V _ a e ^ d ` j ` Y V d
x _ Y W j y] ^ j X c W _ ^ V 0 Z ^ W j ò Y ` W ` d j ` 1 ^ a 5 7 7

. d ^ a l W Z V W d g a o ^ d ` j ` n Y ^ V _ a ' X _ Y ^ a k ` d ` j v j W W c V j u q c b V _ l ` _ u
V _ l + ` _ ` j Z u v b ` W W V _ d l j W W _ k Y l d a j ^ W d d ^ d ` j 3 8 a Ž 7

. ^ d l ` a Y i Z V Š V l . W V Z V 0 e Z ^ e V) a (l 2 g W X Y d i V j W W W _ V Y _ l . d ^ • V d
v Y X W ` _ 0 d W V _ a `) j ` a j _ Š ` p W a z a ^ _ l ^ _ 7 7

. ^ _ Y Z V W ^ W Š u 1 ` z | ` a] ^ Z _) z ` j W Y ^ X g W x _ Y W j b V V _ W j _ w j V a d ` _
k V ^ V _ l j Z „ ^ W V) V _ V W v j V _ ^ W j l V _ ^ x W _ l ` Š W o a W j c a a 7

. W V o n ^ d ` v g v W X Y d V j W W V j W c l v j W V j u o ` d Y V _ _ y ` _ o u Z ` d V l d b Z ` V
, ^ W ` u o _ ^ d ` Y c a V W - Y _ Z a j ` j X j 7 9 3

. W V n c ^ d ` v _ g h z j j j Y W j Z { l ` j ^ W m ^ e b V W V w j ` W Š V j u _ c ^ 3 7 9 8

. W V o n ^ d ` v _ g h 1 X Y d w j W W V j u O c Z g n V a ^ W V 0 Z ^ W ^ c ^ ` Y j ^ W c m
- _ j W _ V j v ^ Y _ X W d 1 j ^ c 3 7 5 7

. W V n c ^ d ` v _ g h o d V _ _ ` ^ W W v - _ j W a j c a W h ^ Y l ` _ x u v a 1 V Š V - d a j ` j X j
8 _ ^ i Y e • W 7 9 3

. W V o n ^ d ` v _ g h v j W V j µ ^ W W Y W d _ l v * z 0 g * • X a j ` ^ ^ _ v j W V j u c m
n ^ e b V W V w j ` W Š V j u _ c ^ 7 9 8

. W V o n ^ d ` v _ g g 1 X Y d w j W W V j u Z Z g V j ` a 0 W X) Z V j ` a V d a ) Z V j ` a
* W u X W y • n d ^ e b V W V w j j ` W Š V j ù ^ c ` 7 1 ^ 7 7 8

. W V n c ^ d ` v _ g h 1 X Y d v j W W V j u _ c l 1 V j ` ^ _ v j d d y / V e ` d j ^ o W a z a ^ _ l ^ _
7 9 4

. W V n c ^ d ` v _ g h i j W W _ * W e a ^ _ j W V ^ d l j Z i _ a 0 W V _ a ` j p ^ W _ • n a
^ ^ d 9 1 ^ v X e e W 7 9 3

. W V n c ^ d ` v _ g h k V W ` j v j e W V j u o c W ^ Y l ` _ u a _ ^ , • W X V W 9 c 4

. W V n c ^ d ` v g w k V ` _ j V ` _ { ` _ u Y j ` Š j W W y _ Y j W V j u j ` X l ` a _ a j ` j X j x v * W e) c V W ^ d d u n V W d * a c d u X a 8 8

n ^ d ` . W V v c g w j W W _ ` Y j Z 1 | v j W V j { u _ Š ` W ^ _ y e n ^ j e b V W V j ` Š v j W V j u ( ] X d c ; v b j e • 7 7 W

. W ^ a a ^ g w 0 Z i ` a b X j U j | _ . W Y V _ l 0 X W ~ n c _ Y W _ j ` Z u n ^ _ j ` _ _ y Z d d ` _ j Z * u V y * e W ` Y ] V ^ _ X W _ ^ V - d j W _ V j ż ^ V _ ] V ^ d ` 5 _ ^] V _ X V W 5 c 5 b b ; 7

. X W j _ . W W W c g w j W W _ W Y _ l i _ Y ` _ V o ^ a j 1 X Y d ) V ^ W W g l k V Y e ` d d W _ a z a ^ _ l ^ _ 7 7 8

. X W j _ . W W W c + ^ • W o j / V ` V w g ^ _ Š _ j ` ^ , _ ^ W d Y V a _ l j Z , X j X W i j W W y _ h V W d ` a v d W W V v j + W a V j u j X l ` a _ a j ` j X j a * W e) V W n ^ d d u 7 7

. X W j _ . W W W c g w j W W _ W Y _ l n ^ _ Š _ j ` ^ k ` V d d ` j V , W W W Y y a 0 Z ) V a Z ` _ u j • ^ X _ V W j W W (d) c ` _ j W 2 7

/ V W j z ` l l d d U / g w 8 B B C = B 2 C D € < C D F < G = = y < C D J D 6 < < K A I C 7 7

/ V W W ^ a W u h g 0 Z + ^ d ^ k ` d ` j V _ W W X W ~ ò a Z ` j ` k ` a l m d { V a ] ^ X W _ V d ^ ^ ` 7 7 4

/ V W Š , d W V _ o ~ g w + ` u ^ k W W j ^ a W + ` u ^ W ^ W 0 a j a 1 g Y a a ` y c X ` Y ` _ Y c V _ l i j W W _ z Y u y Y - _ j W _ V j v j ^ X _ N V d a X V W j y W 8 W d c 7 7 9

/ b W k j ` _ h g - _ j W ^ l X Y ` j ` k ^ j m / b W W _ l ] V Y ^ z V j V e l a g h o ^ d ` j ` Y V d b V W j V _ a l i e ^ Y W V ` Y 0 c X W ~ z c ^ m l ^ _ - U 0 V X W 7 ` a

/ d d W W Š a o ^ b 1 ` Y ^ d h g K < D ? < K < D z m k ^ _ l N C F < A < L B < C Q C A N F \ ? F L A F 7 L 7

/ b W k j ` _ z V j V e ] V Y ^ • ( l a 2 g h o ^ d ` j ` o Y W W W j ` V a _ l i e ^ Y W V Y _ c 0 X W ~ z c ^ m _ l ^ _ - U 0 V X W 7 ` a

/ W W W) Y g w p b W V j ^ ^ u ` d Y V _ W W W n ^ ^ W _ Š _ j ` ^ i _ j V d W V W _ 0 Y Z ^ W c i ^ Y j W ` V _ _ l o W V Y y j v Y Y Z ^ ^ d * l Š V _ Y * ` W b ^ | v j W X l ` a ` W r _ ` Š W a ` j c k V q | d ` d W ^ W Y U V a * d V • V e V 7 7 4

/ W e V _ k V W u V W W _ l j „ u d o n Z V W d) g a w + j Z ` _ ~ ` i _ e ^ Y W V Y Y _ c l - _ j W _ V j ` o ^ _ V W Y d g p W a b Y j ` Š V ^ a e o ^ d ` j ` V ^ Y Y d ` ^ d y ^ u - c j W _ V j ` ^ _ V d v j X l ` • a X V W j W d c 7

/ ^ d d ` _ a / o U ^ | W a * z V _ l v ^ e e W k g h 0 Z n ^ _ ' X a ^ ) V W g * d j W _ V v j j Š V j u ` ^ W d ^ • V v d Y X W ` ) c a n j Š ` | o W a a U ^ X d l n W ^ d ^ 7 9 7

/ ^ d d ^ | V l b Š ` l g 0 Z v ^ Š ` x j _ ` ^ _ V _ l j Z * W e a + V Y y } V d x _ ` Š W a ` j c o W a 1 a | / V Š _ 7 9 4

/ ^ ^ ~ W + ` Y Z V W l ) V l l d d + ` Y ~ c g w 0 Z , X j X W ^ n ^ _ Š _ j ` ^ _ V d i j W W y _ 1 Y V Š V ) _ V W W j X l ` + a Š ` | ^ ^ ` 3 7 7

/ ^ b Z 0 l g w o W ` b Z ^ W a ^ d ^ C E a j W W _ 0 Y Z ^ W W c _ l * e W ` Y ^ W ` u _ o ^ d ` Y _ c Z 0 Z ` W ^ l W d l 7 4 ; 7 Y 8 0 Z x _ ` Š W ^ a k j c Y Z ` u o W _ a a 7 7 3

Horn Herbert O., Ponturo John.: «Stable Deterrence Proposals: Some Questions», Orbis, Vol VII, No 4, Winter 1964

Howard Michael: "Lessons from the Cold War", Survival 36, No 4, Winter 1994 - 1995

Howard Michael: "On Fighting a Nuclear War", International Security, Vol 5, Spring 1981

Howard Michael: «Reassurance and Deterrence: Western Defence in the 1980s», Foreign Affairs, Winter 1982-1983

Howard Michael: «Lessons from the Cold War», Survival 36, No 4, Winter 1994-1995

Hunter Shireen T.: «Turkey at the Crossroads: Islamic Past of European Future?», CEPS Paper, no 63, 1995

Huth, Paul K: «Extended Deterrence and the Prevention of War», Yale University Press, New Haven,1988

Huth, Paul K and Russett Bruce: «Testing Deterrence Theory: Rigor Makes a Difference», World Politics 42, no 4, July 1990.

Huth, Paul K and Russett Bruce: "What Makes Deterrence Work? Cases from 1900 to 1980", World Politics, Vol 42, July 1984

Huth, Paul K., Christopher Gelpi, and D. Scott Bennett: "The Escalation of Great Power Disputes: Testing Rational Deterrence Theory and Structural Realism", American Political Science Review, 87, 1993

Hauth Paul and Russett Bruce: "General Deterrence Between Enduring Rivals: Testing Three Competing Models" American Political Science Review, 87:1, March 1993

Huntington Samuel P: «The Common Defense: Strategic Programs in National Politics», Columbia University Press, New York, 1961

Huntington Sammuel : «Conventional Deterrence and Convetional Retaliation in Europe», International Security, Winter 1983-84, Vol 8.

Ifestos Panayiotis: "Nuclear Strategy and European Security Dilemmas: Towards an Autonomous European Defence System ?", Cower publishers, England 1988

Ihsan Dagi: "Democratic Transition in Turkey 1980-1983: The Impact of European Diplomacy", in Middle Eastern Studies, Vol 2, no 2, April 1996, pp 124 – 141

Ikle Fred Charles: «Can Nuclear Deterrence Last Out the Century», Foreign Affairs, January 1973

Israel Foreign Affairs: «Israel and Turkey in the New World Order», Vol VIII, No 5, May 1992

Jablonski David: «Strategic Rationality Is Not Enough: Hitler and the Concept of Crazy States», Carlisle Barracks, Strategic Institute, US Army War College, 1989.

Janis Irving: «Groupthing», Boston, Houghton Miffin, 1982

„V`a ,WWWdz • W. ^Wuk Wj ad^`avYZXdfWV_f;]^av1XgYd VW) Vb^_aV_ljZ oW a WŠ^Vjò^VYy,^W `d_ V`W'à48 vXee W 79

„Vd^Xe _i^ae`jWvoaVgbV_lW 0^ZXgo^d`j^Y'a_j`;*e W`YyV0Zae 1 | }^W0-`e akVuVf`_*bW5d 79

„Vbd\k^Wj^*_gV0Z nVdYX^dXaXYd iVjWWW y)Y^WddI^d`j`1ª pYj^• W 9

„VWe^{dcgv+VI`Y-VaddVeo`^Yd`j`.YWW^dXbą0XW+ykc{+-*]^XW_3Vd]V_XVW7c9

„VWajo_j W/^| ddo j W V_l*dd *Wj`,aghk`d`jV0ZWW Vjfag acaj e)Yaj^W*Y_WVddca^`ąZ i j We`_V^jaXYY aaW _|^^l oW aza^_l^_793

„V~Xk`YZ`*^q d^WWl_` dhg0^)`_V1XYd)WWW0Z o _jVu^vs\aW j)VWddV_amU-^^l-az^_l^_795

„VdVcY`{^WdaXvgd Yj`^V_aloVWojdW W _`Y0aXW~ncZV_uVa_l n^eeX_`j``_ajZ 778ya n^ebVWVjo^Šd`j`YjVXd` a^` 5 1^ pYj^• W73

„VdVcY`{^WdaXwgZ0XW~òa^Z`j`YcVaq e`_0WV_a~j_jZ_ 798ya nXWW _j 0OXZWYXùaZZ` 4 79

„VWV^aeV_*^dùhqpX `Y )Wajg W_`fVy`_^_e^YWVY ckmj`_/ b W j Vdla h0XW~V_clZ) ajYZV_uò^d`j`YV_ldhXdjXWV_jdj` a z^_l^-_ U0VXW7a

„VWl+ u`_hV^| _ gwv YXW)~jjcZ^X1jXYd)VWb^_a v-o+-pq ^Wl x_`Š WoaWjca1a | }^W~77

„VX eV_)`dd`Vye g h0Z + 'X`W e _^jai j WW _Y_mVX eV__ )`dd`V1eghk`d`jV0WdcYc_l1Vj`^_wdYXW`jomW`_Y j^_`Š Wa`jc oW aa 4

„VcV1XWYW_lUVdl|`n_d`ŠWg`_^W`j`_0aXW+ycX•e`aaj^_jZ {XW^bx_`^_V_ljZ .^Š W_e ^_j0XW~kc`_^W+j`cuZjaW^Xb -_j W_Vj]X_dV8d83

„ _cvbXWu v_Šj_V_u{_ eoy1 | }^W0-`e a 9;4;73

„ _cvbXWu ^h_0gZ 1 | k`aa`0ZW VVjbm*Wean^_jW0^dlVc]X_ Ž]XZd7c9

„ud cnZVW)dgaW j VZ n^dl)VW+tX aj`^_j_Zuk^WVd`j1cXYd VW ij WW y)YajŠ` þW aza^_l^_77

„eb ,W l W`hY0-XgWS-adc`_-jâjZ) aj) V~ _m0Z)Vddvj W j]^XW{XWd^b3Ž Ž73

„__ lcoVXdhg0Z +`aV_l,Vd^d0Z .W Vcj^| Wa{gY^_^e`nYZV_u V_lk`d`jV'W_cd`W}e88; 8881m| }^W+V_l^e^Xa 799

„`aa`_u VWWchg1XYd)VWb^_a/_l,^W `uo^d`Yd1m}^W/-VWb W 7 5

„`aa`_u VWWovg} VWWaxbZ VŠYUd1aj^z`jjdUW^|V__ln^ 79

„d `UWVldr gwvjWVj wj`XYl` Wa(_l)^WdpdWl W0Z .d^•Vod^d`j^Ya ij WW y_nYVe•W`lxu_`Š WoaWjcaza^_l^_773

„^dZVa1^W• W0jZg .W Y^;0XWn^_aZ`WWj^we{XW^b hV^_eeX_`jc oWab Yj)^ŠVdDl^lVc5*bW`7d9 bb 5; 3

„^d^lf`{ *gh*e W`YvVY_XWb`jd`V_clo^d`kVc~`yu1 |}^W~W oW aa798

„_^W„WVXavg^| W^ 1Vj`^_aZ b^d`j`{YV^d_^ec^ -_j W_Vj`^_Vd + dVj`ýUaVaUY^^~a1 |}^W~75

„_^W„WVXVa_lv`l_ ĉ W•Y la2hg0Z-_j W_Vjv^c_ayVdeZ ^W j`YVd {aaVcaomW`_Y jn^W_`_YxjŠ^_`Š WoaWjcaa74

„WVa_vjWbZ i_gvjWXYjnXWXVadVa_l+ u`en^_a 'X _Y+aug`e a Va-_j WŠ _^V_Wu`V•d-_ajmW_Vjp^W_WVd_`fVj^^_4 1^ vbW`_u 79

„WVX{_W``'XwZ+ jXW^_nZ .X ŠVyW0Z 1 |}^W+ bX•d^Y` 9 1^4 , •WXV7WZc79b 3

„Xbb We+V^_• Wj U ZW^• Wkj]^_ a0Z^eVagh0Z i j WW _Y n^_j`_XXpeW•`^a^dŸ^--1^ ,Vdd 753

zVe• jZU _•Ve h}gZVj j Wa*‰*aa aae ^jjZ v^Š`^j` |m`_ ]^Z_+ `YZWWWjvj Š _vjXW(_la2hg*e W`YiV__Y o^d`Yd{^mZ_a /^b~`_xa_`Š WoaWjcaaVdj`e^W9

zV_lVkVY^•wgV_;0XW~`_aeXW~*cajXlc_-WW l _yj`za^e_l^_ *WYZV^_l/Vel _n0vZ^ ajWo`Wua-a_Y79

zV|W _Yo`Z`d„bgwvjWVj Vuc_lz u`j`eyYocVWVl`ue^a`7 1^ vXee W77

z•^|+`YZV1Wllghi j WW _*Yb^gd`j`VY_VodacYZ^d^nWY`y`dX=BmF oVXvdj W_jVd(la2hgo Wab Yj^Ši aj WW _Y1mh}^W~pq ^Wl x_`Š Wa7j9c7

z•^|+`YZV1Wllghi j WW _,Y`dXW Ša`a`j l-mj W_Vjv^YXdW`jc vXee W795

z•^|+`YZV1Wllgwu j| _o VYV_l)VWU Vdj`e^]WZ_a^b~`_a x_`Š WoaWjcaa79

z•^|+`YZV1Wllghi j WW _+YY^_a`l W0Zlgn ZVdd _^u+ Y _j + a VWYvZXnW Š`5Š V7d9

z•^|+`YZV1Wllgw0Z i j WW _iYVld^Y~ag0Z WV)Vc pXj%v`_ +^• Wj WŠ`a`YZVWll z•^|]V_`Yvj `_gwoacYZ^d^Vu_d i j WW y_nVdj`e^]WZ_a^b~`_xa_`Š WoaWjcaa79

z•^|+`YZV1Wll V_lvj `_]V_`Y.W^aawgVj`^_iVjdWW _0YZ ^Wct 0Z`_0~Z W ^iWj Wy)^Wdd^d`j3Yja V_XVW9c7

kV^f— Švg* a^dŠnVbV•`dVj_ljaZ pXY^e ^a -_j WajiVajbXj a
9 4; 95y7^XW_^Vhd_ d÷Yaj^dXj`1^_5 79

kVWaZ0ZZdeVajg vu | pb _`_ua^Wh^_Š _j`^*WdeanV^_jWy^d
oVWVe j7WjaV_XVW9c7

kVa~`{_W`Y yx_Y WjVV_jld{_jWicj WW y_Y{Y^_^e`0YZ ^W8
777

kVq| dvdj bZ _hg+Vj`^_V_di`jjcWW _Y*lmd òVb W_a 8 - - v v
z^_l^_749

kY,Vll _]^Z_/ghn`Š`d;k`+d`djVVjW^cj_Z 0Z`W0KW~÷abZX•d`0YZm
k`lld{Vaj^XW_V7d`_j W797

kYY.|`Wk`YZVhdlgj WW _0YZ gW^•d_ejjZ v^dXj`^-_m W_Vj`^_Vd
* V`W1a )`_j W79 ; 794

k VWaZ `je^ZV_ghn^_Š _j`^i_jVWW _Yn^W_xd_d`Š WaWjcaa
-jZVY1V|}^W~79

k VWaZ `je^ZV_gwaWW_dln^_Š _j`^i_jVdWW _W^Wl)WWW VW
,W^e7 j^ 7589n^W_xd_dŠ WaWjca-ajZVY1V|}^W~799

k VWaZ `je^ZV_gwvZ^Xxd+WV`ajVc1XYdyV,WW `u*_ V`W5a
vXee W77

k VWaZ `ej^WZ_g h1XYd)VWb^_aV_l i j WW _Y_{XW^b m
-_j W_Vjv^Y_XWW^j c7 1^)`_j W793; 79

0Z k`d`jWUWWdV_Y774;777

k`~aYZp gn0Z1XYdiVjWWWV_jl) aj Wvj WVj u^c^m^`d1^
vXee W743

k`ddkWWW+hgy^Š`vjWVj 0uZY*XuZDjZg {_l^ V_{WV‰-mj W_Vj`^_Vd
v YXW+`jŠ` | _^3)`_j W798

k`dd^kjVWiYV_ +^u W^dV_l W_lo j W )`da^_0gZ iVc* j W
vjXlcgXYd dvdWW` W_jZ`ò^aj;n^)dW^W^W gf^` k+; 44;*,
+*1i vV_jk^_`YkVd` ^W7_7Vb 7

k^WUd _^`jvgV _Y1ZXYd dv^W`Y_cVnZV_u`)^uW gH+`l|Vcn _j W
-_j W_Vjv^Y_XWW`j cl` a_`Š W^aòj`qja•XW7u

k^WuVo_VjWk`gH+i j WW g_*Yn^_Y bjXV_ddca`UamŠ W^dcdha*g
vVu 79

k^WuVo_VjWk`gw j WW _1Y*|ynVe•W`lnVe•W`lxu_`Š WaWjcaa
Ad# :#

k^Wu _jZ/WX_agno^d`j*e^a_u1Vj`^_avmY^_l{l`j`^_1 | }^W~
*d W{ l„_^b 7 7

k^Wu _jZ/WX_agv_i _a ^ jZ 1Vj`^_V_dj W a`jgnW`j`YVd
{qVe`_Vj^^*e W`Y,V^W `uo^d`yY1c | }^W~*d W* l„_^b 7

k^Wj`e{lWW Wlhg*0Vd^ 0|^,X_ W¥VdŠg`Š`-_audVneZVdd _*ujVajXW~
z uVY^av YXdVW,``a_e/m_Y0`Vedav XWŠ 0cXaW~5ç ; 77

1 V W ^+dWd^ X d W W`U X d d ^ X W u Z , W V l Y V W ^ W k d g ` j V W j c W W _ ` Y / ` a j ^ W ' o g ` d ^ j W ^ a a ; / ` a j ^ X W W Š V ' d • V _ c j V j x _ ` Š W ^ a ` 1 j q } ^ W ~ o W a a 7 5 3

1 V j Z V] _ V e a* p d ` Š ] W e a„ g w x _ ` j l v j V j a ^ W ` u o _ ^ d ` Y c l) ^ W d l p W l y W ' ` j j d U W ^ | V _ _ l n ^ e b V _ b ^ a j ^ _ 7 9

1 ` Y ^ d a k ^ ` _ Y Z V h d + g V j ` ^ _ W d _ ` l j d Z * _ V d c a ^ ` a _ j W _ V j ` n ^ ^ _ V d ` Y j m n V e • W ` l x u _ ` Š W o a W j c a 1 a | } ^ W ~ 7 7

1 ` j f o V X w g j W W ^ X u W j W W , ^ j W ` u o _ ^ d ` Y 1 c ^ ) ` _ j W 7 5 4 ; 7 5 5

1 ` d X 1 W W W d ' 0 g Z + ` a ^ j Z - a d V e k ^ a Š e _ ` j _ 0 X W ' y k q { + - *] ^ X W _ V d ; 9 ; 7 7 7

1 ^ u] ^ a b Z i ^ _ V d l a ^ w g Š ` , j ^ W ` u o _ ^ d ` Y c _ Y) ^ W d) V W + y o W u V e o ^ W a z a ^ _ l ^ _ 7 9 4

1 X Y Z j W i d g ` w x _ ` j l v j V j a 1 V j ` ^ _ V d j W ` a j V n Z V _ u ` ) ^ u W g y l x _ ` Š W o a W j c a ^ a „ _ j X a ~ „ c _ j X a ~ c 7 5

1 c] ^ a b Z g h 0 Z + ^ d ^ v j W V j 1 u X Y d v c W j e ` a _ i j W W _ Y 0 Z m ) V a Z ` _ u j ' X _ V W j W b d W ` _ 7 u 9 9

1 c] ^ a b Z v g w x _ l W a j V _ l - ` _ j u W _ V j ` n ^ ^ _ V d ` Y ' j a - _ j W ^ l X Y j ` ^ _ 0 Z ^ W c l / ` a j ^ y W z c ^ _ u e V _ ^ X W ] Z j ` ^ 1 | } ^ W ~ 8 8

p • W l ¡ W i ^ W g h k ` a a v ` u _ V d _ a j Z k ` l l d { V a j ) V a Z ` _ u j 0 ^ a j k V u V f ` _ 5 ; ; 7 7

p _ ` a — ` c W 0 g X W ~ ` _ j c Z o ^ a j ; n ^ d ) V W { W V - g v V W ' Y Z - l _ j ` y j k ` l l d { V a j ] ^ X W _ ^ V d 3 7 1 ^ ) ` _ j W 7 7

p W u V _ * a ; ~ ` „ y ) ^ W d d ^ d ` j y ` Y _ a l 1 | } ^ W ~ d W „ l ^ b 7 4 9

p W e] ^ Z _ i g h i j W W _ + Y b X j V j ` V ^ _ l n ^ d ) V W h c Y d a k m V Y e ` d d V _ o W a z a j l z ^ _ l ^ _ 7 9

p a u ^ ^ l + { V _ l 0 X Y ~ + W g h , ^ W Y p W ' l] W X a j ` Y U m V d j ` e ^] W Z _ a / ^ b ~ ` _ u x a ` Š W o a W j c a a 7 4 5

p c „ _ _ j Z * g w q b d V ` _ n ^ ^ u b W V j X ^ l W _ V W Y Z c c l g ^ j Z a \ a _ l v j W V j y ) ^ a W d d ^ d ` j ` 9 Y a ^ p Y j ^ • W 9 b b ; 3

p c „ _ _ j Z * g w n ^ ^ b W V j x ` ^ l _ W * _ V W Y Z c c W ` _ Y j ^ o _ W ` _ Y j ^ _ x _ ` Š W o a W j c a a 7 9 4

o V b V _ l W . ^ ^ X W u w g Š ` a ` ^ _ . W ~ , ^ W ` u o _ ^ d ` y Y) c a j W _ o ^ d ` Y c n _ j W] V _ X V W 8 8 c 8

o V c _ ~ ` j Z U g w j W W _ Y 0 Z v Y ^ _ l 1 X Y d * v u W y 0 Z x _ ` Š W a ` j c o W a ^ a „ _ j X Y ~ „ c _ j X Y ~ c 7 7 4

o V c _ „ ` j Z U g h 0 Z i j W W _ + Y ' X ` W e ^ ' y W _ a m 0 Z) V a Z ` _ u j ^ _ • X V W j) W d j c W 7 9 4

o W ' y W d d ` V w e g a W v j j ^ W ' e _ l i j W W y _ Y ^ W ` u _ V ` 5 W 8 a _ ^ 3 , V d d 7

o j W a) _ V d j] W ' v j W W _ V Y _ l n ^ e b d d _ * Y n g W ` j ` * Y a V a d a a e ^ _ j n ^ _ Š _ j ` ^) _ a V d ^ e y - _ j W _ V j v] ^ X _ V d e a X V W j W 8 V d c 9 4

Pipes Richard: «Why the Soviet Union Thinks it Could Fight and Win a Nuclear War», Commentary, July 1977

Posen Barry R: "Inadvertent Escalation: Conventional War and Nuclear Risks", Cornell Studies in Security Affairs, Cornell University Press, 1991

Powell Robert: «Nyclear Deterrence Theory. The Search for Credibility», Cambridge University Press, New York, 1990.

Price Barry L.: "The Expected Utility Theory of Conflict: Measuring Theoretical Process", American Political Science Review", Vol 84, No 2, June 1990.

Przeworski Adam: «Problems in the Study of Transiction to Democracy» in Guillermo O' Donnell et al eds: «Transition from Authoritarian Rule: Comparative perspectives» Baltimore: The John Hopkins University Press, 1986

Psychiatric Aspects of the Prevention of War, Report no 57, September 1964

Pitchik Carolyn: "Commitment, Reputation, and Entry Deterrence", Games and Economic Behavior 5, 1993

Quester George: «Deterrence Before Hiroshima: The Airpower Background of Modern Strategy, New York, Transaction Pub, 1986»

Quester George: «Offense and Defense in the Inetrnational System», Transaction Publishers, 1988

Quester George, Utgoff, Victor A.: "U.S. Arms Reductions and Nuclear Nonproliferation: The Counterproductive Possibilities", Washington Quarterly 16, Winter 1993

Ramsbotham Oliver, Miall Hugh: "Beyond Deterrence; Britain, Germany and the New European Security Debate", Oxford Research Group, Macmillan, 1991

Rapoport Anatol : " Fights, Games, Debates ", University of Michigan Press, 1994

Record Jeffrey: «Defeating, Dessert Storm and Why Saddam Didn't», Comparative Strategy 12, April - June, 1993.

Reuter Paul: « Introduction au Droits des Traites » Presses Universitaires de France, Paris, Geneve 1985.

Rhodes Edward: «Power and Madness. The Logic of Nucler Coercion». Columbia University Press, N.York, 1991

Robins Philip: "Between Sentiment and Self-Interest: Turkey's Policy Toward Azerbaijan and the Central Asian States", Middle East Journal, Vol 47, No 4, Autumn 1993

Robins Philip: "The Overlord State: Turkish Policy and the Kurdish Issue", International Affairs, Vol 69, No 4, October 1993

Rock Stephen: "Appeasement in International Politics" The University Press of Kentucky, 2000

Rosen S.: "War Power and the Willingness to Suffer" στο "Peace, War and Numbers", ed. by B.Russett. Beverly Hills, London, Sage, 1972

+ ^ X d V{XW ` Yhg BFA < K < B @A DC < < B C F L I A m @ C 3?
: O F L J F7L7 4

+ ^ X d V{XW ` Yvg \ J [F L < AB > F H I > $ B B > B I<RB @k ^ _ I
i ` b d ^ e V j ` 1X^ 3 @ C ?; 8; 888

+ X a a ljUjW X Yh 0gZ n V d Y X^d X aj W W _]^ XmW _^ Vmd^ _ d Ya ^ d X j ` ^ _
5 _ ^ k V W Y Z9

+ X a a jUjW X Yh fgjZ ` Y V dl e e V a 1 X Y d V W W W _ Y- mj W _ V j ` ^ _ V d
v Y X W ^] c9 1 ^ 3 v b W ` _ 7u9 3

+ X a a jUjW X Yw g o ^ a j ; 0 Z X Y c l ` d ^ a j ; n ^ d l ; ))V^ W W g d l - _ a j ` j X^ j
- _ j W _ V j + ^ d W jd ^ p Y a Y V a ` ^ o_ V b d W a ; v b - a Y a ` X W g d Z _ a 7 7

+ X a j ^ l V _ ~ V W g j h 0 Z * W e b V _ l j Z , ^ X _ l ` _ ^ u j Z 0 X W ~ + a Z X • d ` Y m
) ^ W d d ^ d ` j ` 3 Y a X d c7 5

v V u V v Y ^ j j g h 1 X Y d * V d W W V a _ l n W ` a k W d _ V u e _ j m j W _ V j ` ^ _ V d
v Y X W ` j 9 1 ^ 7

v V u V v Y ^ j i j g h k ^ Š ` _ 0 u V W u 1 a X g Y d W V W V j V u _ c l * e W ` Y W V _ Y X W ` j c m
o W ` _ Y x j ^ _ Š W o a W j c a a 7 9 7

v V ~ V d d x ^ _ u j d X f W W g V W V e j V W l a j W V j u ^ - a a d V e ; v j + V j j W V Y j ` ^ _
` _ + b X • d ` 0 X V W y + ` g ^ X W ^ V k d l l d { V a j y j X l ` a ^ 9 7 7 4

v V ~ V d d ` x ^ u ` d j X ` f W h g 0 Z * _ V j ^ e c ^ j Z 0 X W ~ ` k a Z d ` j a V W ^ c d S ` j ` Y V d
* X j ^ _ ^ e c m W e b V W V o j ^ d S ` j ` ^ Y ^ à 7 1 ^ Ž 7 5

v Y Z d d 0 Z u ^ e V a g 0 Z v j W V j ^ u c n ^ _ d W m j V e • W ` l x u _ ` Š W o a W j c a a
7 4 8

v Y Z d d 0 Z u ^ e V a g W e V a _ l - _ d X _ Y 1 j m / V Š _ } V d x _ ` Š W o a W j c a a
7 4 4

v Y Z d d 0 Z u ^ e V a g h 0 Z + ^ d ^ i j W W _ ` Y 0 ^ j V i d ` a V W e V e _ j m
, ^ W ` d _ V ` W ^ a * b W ` 7 d 4

v Y Z e V Z d { d e u V W l 2 g h z ` U c ^ _ j Z U ^ e • . d ^ • V d j V • ` d) ` j c Z ^ X j
1 X Y d i V j W W W _ Y U m W o u X • p q ^ W l 7 7 8

v Y Z ^ _ a Z] Y ^ ~ V j Z V W l g X Y d V j W V d e V j * g v X b ` W { a ^ Y W V b W ^ e Z
i ` d e e V ^ a i j W W y d V Z ` d ^ a ^ W b Z k o X • d * Y V ` W ^ à 8 1 ^ ) ` _ j W
7 7

v Y Z | V W W Y f Š ` l 1 g v W * 0 p 8 a 1 X Y d i V W V e e V y a 0 Z U W ^ ^ ~ ` _ u æ j ` j X j ` ^ _
) V a Z ` _ u j ^ 7 9

v f W X c ^ X U V W ^ u h Z d g X W 3 a . W V V _ V j W V j , U c Y ` _ V u i ` d e e V m _ j Z
- _ j W _ V j v b _ Y j d V j ^ ^ V W Y Ÿ ^ - 1 ^] V _ X V ; W V c W Y Z 7

v Z V Z W n V Z e X • ` h g ^ a j ; ) V X W d v Y X W ` y c X m W Š ` Š V _ d ^ k V W Y ; Z b W ` d
7 7

v Z V _ ~ d W V _ Š ` l g v _ ^ W e V ` j a ^ j Z + a V W Y V Z a W V { b ` a j e ^ d ^ u ` Y V d
- a a X * g ^ _ u j Z 0 X W ~ * d a Z Š Y 0 X W ~ v j a X Z l ` * a a a ^ Y ` V j U X d d j ^ ` 5
1 ^ * b W ` 7 d 7

v Z ` e a Z ^ ] ^ ` V j Z V W a g W W d l n ^ _ Š _ j ` ^ i _ j V d W W _ U ^ W l) W W V W
W ^ e 7 j ^ 7 5 8 n ^ W _ x d d Š W o a W j c a - a j Z V Y V l z ^ _ l ^ _ 7 9 9

v Z X • ` + k V W j ` v 0 g W W ^ W 0 a Y e Z _ ^ d ^ \ u _ c l v ^ Y ` ^ Y ^ _ ^ e ` Y V j Z y
n ^ e b V W V v j ` \ 8 V j û ^ c ` 4 1 ^ 3 p Y j ^ • W ; 1 ^ Š e 7 • 5 W

v ` u V z d ` _ ^ g w + j Z ` _ ~ j Z u x _ j Z ` _ ~ y • ; d W ` u o _ ^ d ` Y 1 c ^ 3 v b W ` _ u
7 5 7

v ` e a i ` e ` j W ` g h i j W W _ V Y l n ^ W Y ~ ^ _ v ^ Š ` q ^ d ` Y e m j W _ V j ` ^ _ V d
v Y X W ^ j c 1 ^) ` _ j W 7 9 8 ; 7 9

v ` e ^ _ / W • W h j / g X e V 1 V j X W o ^ d ` j ü 0 a i ` V d ^ u ^ X b a c Y Z ^ d ^ j u Z c
o ^ d ` j ` v Y Y V d _ Y * m W ` Y o V ^ _ d ` j ` v Y Y V d _ Y + Š ` þ 7] X _ 7 9 8

v ` e ^ _ / W • W v j * g e ` _ ` a j W V U j ` Z Š V Š ` ^ 0 W Z ` W { l l ` j ` ^ _ 1 } ^ W 0 - Z , W
o W a G E 7 5 4

v d ^ V v j V _ d + c g v n ^ _ Š _ j ` ^ * _ W W e l a n ^ _ j W ^ _ d { X W ^ y b v * - v + Š ` |5
v X e e W Ž , Y 9 d 5 d

v d ^ Y ^ e •) U g h v j W V j v u j V Y • ` d ` ` j V c + a j W X Y j ) X ^ W W d l m n X W Š ` Š ^ V d
_ ^ 3] X d ç * X u X a 7 7 8

v e ` j z Z V d p g h ) Z V j a V ) V W j W W % o m j p W • ` ^ a ^ d 9 v b W ` _ 7 u 4 1 ^

v e ^ ~ + ` Y Z V h W 1 l V g j ` ^ _ v V Y d X W V ^ j t ç Z 1 X Y d i V d W e e V * g _ - _ j W ^ l X Y j ` ^ _
j ^ j Z * e W ` Y { V q _ b W ` ` _ Y Z n ^ d ) V W y k . W V / ` d m d ^ d d u Š 7 7

v e c j Z / _ W i c) ^ d g 1 X Y d o V ^ W W W _ l , ^ W ` u o _ ^ d ` Y ç ^ m W ` d _ V ` W a
^ ^ ` 1 ^ p Y j ^ • W 4

v _ ^ | i ^ _ V d k g w 1 V j ` ^ _ v V W X W w v j j d k V W j ` o _ W a 1 a } 7 7

v _ ^ | i ^ _ V d k g v 0 Z 1 X Y d , V X V W X W O g | V W W v j W V j ^ u c x _ Y W j y ` _ j c
x _ ` Š W ^ a * j d c V • V e o W W a a 7 9

v _ ^ | i ^ _ V d h g 1 V j ` ^ _ v V Y d X W ` v j ç k m V W j ` o _ W a 1 a } 7 7

v _ c l W d _ _ g h i j W W _ V Y _ l i _ Y m o W ` _ Y j x ^ _ ` Š W a o W V c a a
o W ` _ Y j 7 4

v _ c l W d _ _ h g 0 Z x a ^ , ^ W Y - _ j W _ V j ò ^ _ d V j d V Y _ a , ^ W ` u o _ ^ d ` Y c …
x _ ` Š W o a W j c a ^ a * e W ` Y v V Y ^ _ { l ` j ` ^ _ 7 9

v _ c l W] z V Y g m + V j ` ^ _ W j d Z j u d W ` _) ~ ^ m W d o l ^ d ` j ` 8 Y a ^ 7 5 9

v _ c l W V l g h i _ l ` _ 0 Z , W ` _ u 1 * 0 p j Z k l ` j W W V _ V _ l 0 Z
o W a ` . V * d m v * - v o V b W U a V d j ` e ^ 7 W 9 5

v _ c l W d _ _ V _ l i ` a ` _ u o V X d w g ^ _ d ` * Y e j ^ _ u 1 V j ` ^ y _ a o W ` _ Y j ^ _
x _ ` Š W o a W j c a a 7 5 5

v ^ d ` _ u { j W d g w 0 Z o ^ d ` j ` { Y X ^ d _ ^ e c 1 X Y d + V W d j W Y ` - _ j j W _ V j ` ^ _ V d
v Y X W 7 j ç V d d 7 7 3

v j d] ^ _ V j Z V h _ v g ^ Š ` o j ^ | W 0 g Z „ W e d 8 ` _ ^ W ` u o _ ^ d ` Y c ; U W j f ^ Z _ Š
n Z W _ _ ~ v ^ m e ^ _ V _ l v Y Z X a j 7 W 9

v j ` _ ] V _ ` Y . W ^ a a g h - _ j W _ V j ` 1 ^ _ u V * j d ` V j ` ^ * _ g k X d j ` l ` a Y ` b d ` _ V V
o W a b Y j ` 1 Š u m ^ j ` V j] ^ X _ W 3 V j d X d c 7 9 9

v j ` _ ] V _ ` Y . W ^ a (a l 2 g h . j j ` _ 0 ^ j Z 0 V • d o W ^ Y ^ a a - _ j W _ V j ` ^ _ V d
o W _ u ^ j ` V j U ^ V _ d a j m e ^ 0 W Z ] ^ Z _ a ^ b ~ ` _ x a _ ` Š W o a W j c a a 7 9 7

Stein Janice Gross: "Reassurance in International Conflict Management" in Political Science Quarterly, Vol 106, No 3, 1991

Steinbach Ud: «The European Community, The United States, the Middle East, and Turkey» in Heper and Evin Ahmet (eds): «Politics in the Third Turkish Republic, Boulder ,Westwiew, 1994

Steinbrunner John: «Beyond Rational Deterrence», World Politics, 28, 1976

Stern Paul C, Axelrod Robert, Jervis Robert, Radner Roy: "Perspectives on Deterrence", Oxford University Press, New York, 1989

Sun-tzu: "The Art of War", μετάφραση Ralf D. Sawyer, New York, Barnes and Noble, 1994

Tacbau Frank and Heper Metin: "The State, Politics and the Military in Turkey" Camparative Politics, October 1983

Tacbau Frank: "Turkey, the Politics of Authority, Democracy and Development, Praeger Pub, London, 1984

Tamkoc M: «The Warrior Diplomats», Salt Lae City, Utah University Press, 1976,

Taylor Trevor: "Conventional Arms Control: A Threat to Arms Procurement?", World Today 45, July 1989

Theophanous Andreas, Coufoudakis Van: "Security and Cooperation in the Mediterranean", Intercollege Press, Nicosia, 1997

Trachtenberg Marc: "The Infuence of Nuclear Weapons on the Cuban Missile Crisis", International Security, Summer 1985

Trachtenberg Marc: "History and Strategy", Princeton University Press, New Jersey, 1991

Tirman John: "Turkeys OverBlown Islamic Threat", Washington Post, 26-4-1997

Tromp Hycle W: "Nonoffensive Defence, Conventional Stability, and the Military Balance", in Elmar Schmahling: "Life Beyond the Bomb", Berg, New York,1990

Tsipis Kostas: "Common Security Regimes in the Balkans", East European

Monographs, Columbia University Press, Boulder, New York, 1996

Turbiville Graham Hall: "The Voroshilov Lectures. Materials From The Soviet General Staff Academy", National Defence University Press, Washington, 1989

Turan Uter, Barlas Dilek: "Turkish-Greek Balance: Akey to Peace Cooperation in the Balkans", East European Quarterly, XXXII, No 4, January 1999

Umar Semith S.: "An Analysis of the Aegean Crisis", Contemporary Review, Vol 241, No 1400, September 1982

United Nations Treaty Series, Vol 49,1. No 747,1950

Veenendaal, Lambert W: "Conventional Stability in Europe in 1991: Problems and Solutions, NATO Review 39, August 91

Yavuz Hakan: "Search for a New Social Contract in Turkey: Fethullah Gulen, The Virtue Party

Yavuz Hakan: "Political Islam and the Welfare Party in Turkey", Comparative Politics, Vol 30, No 1, October 1997

Young Oran (ed): «Bargaining: Formal Theories of Negotiation», Urbana, University of Illinois Press, 1975

Zagare Frank C, D.Marc Kilgour: «Perfect Deterrence» Cambridge University Press,, 2000, pp.67-68

Zagare Frank: «Rationality and Deterrence», World Politics No 2, January 1990

Zagare Frank, Kilgour Marc D: "Asymmetrical Deterrence", International Studies Quarterly 37, 1993

Zelikow Philip: "Offensive Military Options", in Robert D. Blackwilland Albert Garnesale(eds): "New Nuclear Nations: Consequences for US Policy", New York, Council for Foreign Relations, 1993

Zines Dina A, NorthRobert C και Koch Howard E: "Capability Threat and the Outbreak of War" in Rosenau ed: «International Politics and Foreign Policy», New York Free Press, 1961.

Zuckerman Solly: "Nuclear Illusion and Reality", New York Viking 1982.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αλειφαντής Στ.: «Ευέλικτη Ανταπόδοση: Η ενίσχυση της αξιοπιστίας του αμυντικού δόγματος της χώρας μας», Τετράδια, Νο 39-40.

Αλειφαντής Στ.: «Ελληνική Εξωτερική Πολιτική: Στρατηγικά Προβλήματα και Διλήμματα Πολιτικής» στο Επετηρίδα Ι.ΔΙ.Σ. 1996. Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Αθήνα 1996

Αμπατζή Άρη: «Αναθεώρηση α λα Τουρκα», Ελευθεροτυπία, 6-10-01

Ανδρονόπουλου Μάκη: «Η Κρίση της Τουρκικής Οικονομίας», Άμυνα και Διπλωματία, Ιούλιος 1996

Αριστοτέλους Αρ: "Άμυνα και Κοινή Γνώμη στην Κύπρο. Ο ρόλος της Ελλάδας και η Στρατηγική της Αποτροπής», Κυπριακό Κέντρο Μελετών – ΕΛΙΑΜΕΠ, 1992

Αριστοτέλους Αρ.: "Ο Ενιαίος Αμυντικός Χώρος», ΕΛΙΑΜΕΠ – Κυπριακό Κέντρο Στρατηγικών Μελετών, Λευκωσία 1995

Βαληνάκης Γιάννης: «Εισαγωγή στην Πυρηνική Στρατηγική», Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1997

Βαληνάκης Γιάννης: «Εξωτερική Πολιτική και Εθνική Άμυνα 1984-1987», Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1987

Βαρνάκος Ιωάννης: «Ελληνοτουρκικός Διάλογος 1923 – 1993. Η Απεμπόλιση των Κυριαρχικών μας Δικαιωμάτων», Νέα Θέσης, Αθήνα 1994

Βερέμης Θάνος (επιμ): «Η Τουρκία Σήμερα», Παπαζήσης ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα, 1995

\ G CDJ FDgh <BF A> KKC FBFL I$IHG< > 3 ; 779m
$ NG CD; ' 777

\ B I RBgChD<KJ JBFDm @? 799

" KFL ANTCDB NFLKgFhD KKC FBFL $H=?I FL<CE BC
HE FG>DB £ 7 ; 774 EB I?BFL HEFLm@? -
$ NG 7C7D5A

" KFL ANTC=DB NFLKKFDFgL IA< BJO <C-m$ NG C@?
777

" KFL ANTCD<B NFLKhFDg<@ ?BFL\F<E FLmL IJB IC
K L@ FBL7EAO FLJ F7L75

T " KFL ANCD<JI> D E 2kgKJNI FL IA BJBFGKFD
BFLL FHFKG FL-m$ NG @D? 777

<I K EFLK'F6gh [FEK <IFA KKC FBFL I I=? B I BCB m
, L I EK> BAIG O F7D74

<I K EFLK'F6Dgh EJB<BJJ <B mL IJB IK? L@ FBLEA
5; 8;74

IFL JIFDgh BFL I I? G FNDH CE FDBF ¥ R ; C
KKC I?@CK> G<BCCN I BABFL98m$B BC=B?8 FG O FD
779

AEKT BA hCg KKC FBFL I IQ?F J= BC%Q KFI CEBAFNL
= AFL'm 794

L LO JNCDFDhg < ?IK HE FD:mK K H@ F;D; 779

•Q <BFD = RBCD N ANTCDJK EFhDgF L >E ƒI$H<BC
<QJK ID C KKC I?>B I?FK B E?FDBF 888- $ NG CD
@? 888

•Q <BFD = RBChDg$B BC= I= BCDKKJNID BF AKC
, L ŽEA@ <CBm?<C FLJ F7D75

•Q <BFD = RBChDgB E @ BEJ?BC<<CBC FL I I?E K?m
B?<CFG O F7D75

•Q <BFD = RBChDgI A<C<B £ >B? BI >BC B IJm
B?<CJ B FD75

•Q <BFD = RBCD =JIFD$ J BFD M ANCDH< @FhDg
\ < K JDA "L D B I?BC$L O B $?FQABCD[>B I?DD
FK B I?DFmBCB@? 775

IK ANCD><BJIF"D : =IF IFK EFLŸKgFhD @ ADG[Dg
B BREI<CEAKL<-C$n NG @D? 773

6 FNF EFL\KHF>Dgh FH IH ADm@? :LB JICD799

6 FNF EFL\KHF>D ' =JIFDL<BJ@ FHDFHK "DR = FDMFH CD
>J CDhg$IGP ID FOKC B <= FBAC [>B I? DEFK B I?m
' $ NG C7D7

<B BFHB@F R IF F IR$ G< >wgQ G > <BCFL IA m=F J
T> A$H F m FD3 H FD IG O FD; FLJ FD;: O FLJ F
777

<B BFHB@F R$ G< >hgT < DA< > m@? 777

FMJIFDJ FDdh G B [BCDHE FL<B DL >E fIGD BCB Dm
L >E fIGD @ ADF F IGKGB1D ' 778

MJIFDJ FD ' =I O D g h KKC FBFL I IF F I?
$L = <A mE M?<CD 775

B GDgh CB I?< HB> EK> D L J > m, L I
EK> BAJ B FD774

fBM =KF@C Jdh < B < EAKJEBFBC F IF F I?
N EK> BA @mC 4; ;88

E K J"D gh KFDB> EK> L J > <BC FK B•I??
BCDFL IA ID BCDKKJN D$m=I B I?KL<B> B EFK IR
$B B >B ER OJ< >73 ; 798@? 779

P?D" J CDdg B DG DBFLJ BCmG $H F ' OJ C@?
778

JP> $I ' M ANTCL< dh KKJN; FL IA <H=I <B>
F IF F IR A DDJ FDDm*YY^X4j : O FLJ F7L75

B<AIGdDh$L=I B k?BF AKKJN ID FL IA <DBF 8¥ R m
@? <BA 79

F NHKCD= RBChDBdg> ABFLFKG FL6m GK F@? 775< 383

FL ?DAIFDhgKKJN ; FL IAE BCIF B EBK?DFDmG $H F
775

FH IFLK DKI?Dgh£ g B I? F<G== <BCFL FL I IFH
J=F B m$ NG @D? 775

FH IFLK Dh$L BC CBBI?EA@<BCFL IA \m 5;8 ;8

L M?Dg h FEF IFAK F BJBF HB F =I < F
K Fm<BF AFHK FD; H=F7L74BFD

> <B B A$NCDQ Ahg I A<CBCBFL I F?IF F AQ AK <BBF
GKK NC FI BA D@mC 8; ;88

> <B BA FAL> gh g € \? E D AA<>mEFL
NC F< H@BCDE FNh!$B BC= I?FmLJ F7D75

> <B BA FAL> gh <FMH= IFEF A $DBF = AF774; 775m
$B BC= IH?=FL<BJF7D4< 94

R <B DC ?B ChDEg FL IAE @L FH t@mC 9; ;74< 4

R <B DC ?B ChD'gBC [>B I?FK B I?mE M?<CD@? 79

R <B D < N ANÝCDQ E 2gh$H= [FBC I?FK B I?m
@? 797

' M ANCgDh <B BC=<C? <AHE FL KKJN;DFL IA B m5
<BIh LE I,?L m' @? ;' LI><A 797

' M ANCTDH< @FHDgD E BJ <BC FL I I?E @ B I BCB m
$B BC= J?B FD775

' M ANTCDH< @FHDFgA =BC$DH= F CFDL IA Dm

' M ANCTDH< @FDgMCBR B$BD BC=<BC [>B I? D
FK ByI?F BCB@? 775

'L EG CTD?<BFHDg@ I$B BC=II?T < DA< > m75;79
IN < DF BCB@? 775

'L= D$B H FHD+gK D KK =G+B +D FEK DL J Dm@C ?
7; ; 888

JMCD 6 gh" >EFK BBB>? %NJB>< BC G<C BFK?m@?
F KA D774

JICD gh E CB+C@ <K:FL = B D FEK DL J DBmF
\? 5; ;74

CB JIC'DR =FHDg EFI KHEBKGB+BG BFL I IRE KCBC A> m
E NLB(?DIF F A92; ; 88

FH BF"DR = FHDgKKJN FL IA<BC B PL FEFK EIF? ?
F•EF@G=< D KKC +I?Vdb^d`jl`~mF KA @? 775

J N D R<B Dgn <FNH FBHEC <BC ,=IL m , L I
EK> BAFG O F7D74

EAI D> <B BAhF;K0KgNN JKF+FJDKKNF E = JB L\?Cm 3;
;74

EF=NJ CDg h L CBGIDBG= P BF QL< I EKFHBBF>
O F C<AN> m 5; ;74

LK> JD K?Dhg N IQ G > = BCI A<C£ I B J
BFL @ R m @ G?D <B BFHBDFKI IN G< > H FD
4 FH FBD88

B IFD6J FD >BF FBJ gFHD$B B >B<?HD+CDFL IA Dm
FL AIC@? 773

M BMTA-L< ƒ IF F ANCDgh F @ <BRD+F<B B IFEFAC<C
B> C< RBFL BFK IFH AF;LF F II @ <BRB+D KKC IR
C< RBFL = AFL@? " R<C; ' @? 778

BFLKJ$D>I JBCDg " >EFK BBIF?L = AFLKJ=FLDm@?
I NC FD759

E <>BC ATFLJK EFDg \ KIJ BJBF GKFBDFLrL FH
FKG FLlm E M?<C@? 773

E <>BC ATFLJK EFDg \ KIJ BJBF GKFBDFLrL FH
FKG FLlm E M?<C@? 773

K B JD@ J< FHDgB L < ?D [<F EC=<CB KKC FBFL I IJm
@C ?;4;74

K B JD@ J< FHDgFB F2?1 B L < D FL<A <NCHF< FKR
<IGP-DBC KKC [?B E2FK B I2m IJB IKC L@ FBL3EA
3; 773<